

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNÁ - HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: historie
Studijní program: učitelství 2. stupně ZŠ
Studijní obor (kombinace): český jazyk – dějepis

PÁD KOMUNISTICKÉHO REŽIMU V ROCE 1989 NA LIBERECKU

THE FALL OF THE COMMUNIST REGIME IN THE YEAR 1989 IN LIBEREC REGION

Diplomová práce: 2010-FP-KHI-213

Autor:

Jana MOTYČKOVÁ

Podpis:

Adresa:

Žitná 824

460 06, Liberec 6

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

Konzultant: Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D.

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
239	40 407	40	1	35	62 + CD + DVD

V Liberci dne: 30. června 2010

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne: 30. června 2010

Jana Motýlková

Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala a projevila upřímnou vděčnost všem, kteří mi pomáhali. Především PhDr. Jaroslavu Pažoutovi, PhD., vedoucímu mé diplomové práce, za pomoc při shromáždění materiálů, cenné rady a odbornou konzultaci dané problematiky. Dále bych chtěla poděkovat všem pamětníkům, kteří mi ochotně poskytli rozhovor, za jejich čas, energii a především velkou vstřícnost, a to Mgr. Gabriele Kafkové, Dagmar Helšusové, Vladimíru Pekulášovi, PhDr. Janu Šolcovi, MUDr. Přemyslu Sobotkovi, Ing. Karlu Korousovi a Ing. Jiřímu Lauermanovi. Jmenovaným a také paní Mileně Buriánkové jsem též vděčná za poskytnutí materiálů z jejich soukromých archivů. Za možnost použít fotografie, plakáty a prohlášení chci také poděkovat Severočeskému muzeu v Liberci, především PhDr. Markétě Lhotové.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá vývojem politických a celospolečenských změn na Liberecku souvisejícími s koncem komunistického režimu v Československu. Úvodní část práce je věnována událostem, které vedly ke změnám v zemích střední a východní Evropy. V dalších kapitolách je popsáno období tzv. Pražského jara a následné normalizace v Československu. Hlavní část práce pojednává o průběhu sametové revoluce v Liberci do prvních svobodných voleb. Jedna kapitola je věnována situaci na Liberecku před listopadem 1989. Pro srovnání se stěžejní kapitolou je popsán také vývoj událostí v menším městě na Liberecku – Hrádku nad Nisou. Další kapitola sleduje dění v období sametové revoluce ve dvou regionálních podnicích – Jablonex a LIAZ.

Klíčová slova: Občanské fórum, stávkový výbor, revoluce, stávka, normalizace, svobodné volby

Summary

This diploma thesis deals with development of the political and social changes in the Liberec Region connected to the end of Communism in the Czechoslovakia. The introductory part describes the events that led to the changes in Central and Eastern Europe. In the following chapters, the periods of the Prague Spring and Czechoslovak normalization have been explored. The main part of the thesis deals with the course of events during the Velvet Revolution in Liberec till the first independent election. One of the chapters is dedicated to the situation in the Liberec Region preceding November 1989. The development of the events in a smaller town of the Region – Hrádek nad Nisou – has been mentioned for comparison with the fundamental chapter. Following chapter monitors the course of events during the Velvet Revolution in two regional companies – Jablonex and Liaz.

Key words: Civic Forum, Strike Committee, revolution, strike, normalization, independent election

Zusammenfassung

Diese Arbeit beschäftigt sich mit der Entwicklung der politischen und gesellschaftlichen Veränderungen in der Region Liberec, mit dem Ende des kommunistischen Regimes in der Tschechoslowakei. Einleitender Teil der Arbeit ist auf die Ereignisse, die zu Veränderungen in Mittel-und Osteuropa führte gewidmet. In nächsten Kapiteln beschreibt man, den sogenannten Prager Frühling und die anschließende Normalisierung in der Tschechoslowakei. Der Hauptteil beschäftigt sich mit der Samtenen Revolution in Liberec in den ersten freien Wahlen. Ein Kapitel ist auf die Situation in Liberec vor dem November 1989 gewidmet. Für den Vergleich mit der zulassungsrelevanten Kapitel beschreibt die Entwicklung der Ereignisse in der kleinen Stadt Liberec - Hradec nad Nisou. Das nächste Kapitel folgt die Entwicklung der Samtenen Revolution in den beiden regionalen Unternehmen Jablonex und LIAZ.

Stichwort: Civil Forum, Streik-Komitee, Revolution, Streik, Streik-Komitee, Normung, freie Wahlen.

OBSAH

ÚVOD	9
Kapitola 1. Mezinárodní politické souvislosti ...	Chyba! Záložka není definována.
1.1 Polsko.....	Chyba! Záložka není definována.
1.2 NDR	Chyba! Záložka není definována.
1.3 Ma• arsko.....	Chyba! Záložka není definována.
1.4 Rumunsko	Chyba! Záložka není definována.
1.5 Bulharsko	Chyba! Záložka není definována.
Kapitola 2. Období tzv. Pražského jara.....	Chyba! Záložka není definována.
Kapitola 3. Normalizace v • eskoslovensku	Chyba! Záložka není definována.
3.1 Opozi•ní hnutí v • eskoslovensku	Chyba! Záložka není definována.
3.1.1 Charta 77.....	Chyba! Záložka není definována.
3.1.2 VONS	Chyba! Záložka není definována.
3.1.3 Další opozi•ní skupiny.....	Chyba! Záložka není definována.
Kapitola 4. Rok 1989 v • eskoslovensku	Chyba! Záložka není definována.
4.1 17. listopad 1989 a následující dny	Chyba! Záložka není definována.
4.2 Volba nového prezidenta	Chyba! Záložka není definována.
4.3 První svobodné volby	41
Kapitola 5. Liberecko p•ed listopadem 1989.....	Chyba! Záložka není definována.
Kapitola 6. Sametová revoluce v Liberci	Chyba! Záložka není definována.
Kapitola 7. Sametová revoluce v Hrádku nad Nisou.....	Chyba! Záložka není definována.
Kapitola 8. Podniky v Libereckém kraji	Chyba! Záložka není definována.
8.1 Jablonex.	Chyba! Záložka není definována.
8.2 LIAZ	109
ZÁV• R	117
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMEN• A LITERATURY	Chyba! Záložka není definována.
A. Prameny	Chyba! Záložka není definována.
B. Literatura	120
SEZNAM P• ÍLOH	Chyba! Záložka není definována.1
Seznam obrazových p•íloh	Chyba! Záložka není definována.

Seznam textových příloh	123
Přílohy	124

Seznam použitých zkratk a symbolů

BBC	British Broadcasting Corporation
•	•íslo
• KD	• eskomoravská Kolben Dan•k
• SL	• eskoslovenská strana lidová
• SM	• eskoslovenský svaz mládeže
• SR	• eská socialistická republika
• SS	• eskoslovenská strana socialistická
• SSD	• eskoslovenská sociální demokracie
• SSR	• eskoslovenská socialistická republika
• SSZ	• eskoslovenská strana zem•d•lská
• TK	• eskoslovenská tisková kancelář
CZV KS•	Celozávodní výbor Komunistické strany • eskoslovenska
DAMU	Divadelní akademie múzických um•ní
DK	D•m kultury
Dr.	Doktor
DP	dopravní podnik
EU	Evropská unie
FS	Federální shromážd•ní
HOS	Hnutí za ob•anskou svobodu
HRM	Hnutí revolu•ní mládeže
Ing.	Inženýr
JUDr.	Juris Utriusque Doctor (doktor obou práv – ob•anského i církevního)
K•s	Koruna •eskoslovenská
K 231	Klub bývalých politických v•z••
KAN	Klub angažovaných nestraník•
KC OF	Koordiná•ní centrum Ob•anského fóra
KGB	Komitet gosudarstvennoj bezopasnosti, Výbor státní bezpečnosti
KNV	krajský národní výbor
KS•	Komunistická strana • eskoslovenska

KV OF	Koordiná•ní výbor Ob•anského fóra
KV KS•	krajský výbor Komunistické strany • eskoslovenska
LI	Liberecká iniciativa
LM	Lidové milice
MDF	Magyar Demokrata Fórum, Ma• arské demokratické fórum
MSZMP	Magyar Szocialista Munkáspárt, Ma• arská socialistická d•lnická strana
M•stNV	m•stský národní výbor
MV KS•	m•stský výbor Komunistické strany • eskoslovenska
MUDr.	Medicinae Universae Doctor, doktor veškerého léka•ství, doktor medicíny
NATO	North Atlantic Treaty Organisation, Organizace Severoatlantické smlouvy
NDR	Deutsche Demokratische Republik, N•mecká demokratická republika
NF	Národní fronta
NMS	Nezávislé mírové sdružení
NV	národní výbor
OF	Ob•anské fórum
OH	Ob•anské hnutí
ONV	okresní národní výbor
OSN	Organizace spojených národ•
OÚNZ	Okresní ústav národního zdraví
OV KS•	okresní výbor Komunistické strany • eskoslovenska
OV NF	okresní výbor Národní fronty
OV SSM	okresní výbor Socialistického svazu mládeže
PhDr.	Philosophiae Doctor, doktor filozofie
PKO	Park kultury a oddechu
PPU	The Plastic People of the Universe
PSDS	Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, Polská sjednocená d•lnická strana
RNDr.	Rerum Naturalium Doctor, doktor p•írodních v•d
ROH	Revolu•ní odborové hnutí
Sb.	Sbírka zákon•
S• M	Svaz •eskoslovenské mládeže

SED	Sozialistische Einheitspartei Deutschlands, Sjednocená socialistická strana N•mecka
SKNV	Severo•eský krajský národní výbor
SML	Severo•eské muzeum v Liberci
SNB	Sbor národní bezpe•nosti
SOD	Státní obchodní d•m
SOKA	Státní okresní archiv
SRN	Bundesrepublik Deutschland, Spolková republika N•mecko
SSM	Socialistický svaz mládeže
SSSR	Svaz sov•tských socialistických republik
StB	Státní bezpe•nost
sv.	svazek
SVS	Svaz vysokoškolského studentstva • ech a Moravy
ÚV KS•	úst•ední výbor Komunistické strany • eskoslovenska
ÚV KSSS	úst•ední výbor Komunistické strany Sov•tského svazu
VONS	Výbor na obranu nespravedliv• stíhaných
VPN	Verejnos• proti násiliu
VUML	Ve•erní univerzita marxismu-leninismu
VŠST	Vysoká škola strojní a textilní v Liberci
ZO	základní organizace
ZV	závodní výbor

ÚVOD

Pro svou diplomovou práci jsem si zvolila téma pádu komunistického režimu v roce 1989 na Liberecku z několika důvodů. Jsem liberecká rodáčka a historie našeho města mě již dlouho zajímá. Po dvaceti letech dosud chybí komplexní historicky zpracovaný přehled o *sametové revoluci* na Liberecku. Hlavními organizátory demonstrací v Liberci byli studenti tehdejší Vysoké školy strojní a textilní. Ani jejich roli však dosud nepopisuje žádná větší historická práce. Předpokládala jsem, že v Liberci najdu ochotné organizátory těchto událostí, kteří mi poskytnou důležité informace. S použitím metody orální historie jsem uskutečnila rozhovory s několika významnými lidmi těchto přelomových událostí na Liberecku.

Na úvod bych ráda zdůraznila, že cílem mého úsilí bylo spíše shromáždit co nejvíce informací, které jsou k danému tématu k dispozici a podat pokud možno objektivní celkový obraz o *sametové revoluci* na Liberecku, aby na něj mohli navázat další zájemci a badatelé. Myslím si, že je nejvyšší čas, aby taková práce začala vznikat, protože účastníci, kteří mohou být vyslechnuti, bude stále méně. Zůstaly by tak nevyužity soukromé archivy, poznámky a fotografie, kterých není mezi lidmi málo.

První kapitola pojednává o pádu komunistických režimů v zemích východní a střední Evropy. Tímto událostem předcházел nástup Michaila Gorbačova v roce 1985 na místo generálního tajemníka ÚV KSSS, především změna politických postojů Sovětského svazu ke svým východoevropským spojencům. Rozsáhlé demonstrace probíhající v těchto zemích, donutily vládnoucí režimy k jednání s opozicí o politických změnách. Tato jednání vyústila k dohodám, které trvaly až do prvních svobodných voleb. V dalších částech práce se již věnuji pouze dění v Československu. V druhé kapitole se změním o obrodném procesu zvaném též Pražské jaro, jež byl násilně přerušen okupací pěti států Varšavské smlouvy. Následujícímu období je věnována kapitola s názvem Normalizace v Československu, v níž jsem zaměřila pozornost na vznikající opoziční hnutí v Československu. Čtvrtá kapitola je rozdělena do tří částí, podle stěžejních událostí. První podkapitola líčí brutální zásah proti studentům na Národní třídě 17. listopadu 1989 a následující dny. Je věnována především studentům a

herc•m pražských divadel, kte•í se jako první chopili iniciativy. Byli to oni, kte•í zaktivizovali ostatní •ást spole•nosti, protože pochopili, že nastává rozhodující chvíle k pádu dosluhujícího režimu. Ve své práci sleduji, jak KS• postupn• ztrácela svou moc a do vládních a •ídících funkcí se za•ali dostávat i lidé z jiných politických stran a nestraníci. Další dv• podkapitoly jsou v•novány volb• prezidenta • SSR a prvním svobodným volbám konaným v •ervnu 1990. Pátá kapitola pojednává o situaci na Liberecku p•ed listopadovými událostmi roku 1989.

Pro st•žejší šestou kapitolu Sametová revoluce v Liberci jsem byla okolnostmi nucena použít formu chronologického popisu událostí, které na Liberecku probíhaly, v celém spektru spole•enského života. V této kapitole jsou zaznamenány zm•ny v chování vládnoucí strany a organizací Národní fronty, pozd•ji i personální zm•ny v jejich výborech. Rovn•ž zde nejsou vynechány ani nové strany a jejich pokusy p•edstavit se na r•zných shromážd•ních. Tato hlavní kapitola zaíná tím, jak se *sametová revoluce* vyvíjela na t•ech libereckých divadelních scénách, ovšem s poukazem odkud p•išel ten pravý impuls. Nemohla jsem opomenout ani prvotní úlohu libereckých st•edních škol. K tomuto mi byl velice nápomocný hlavní iniciátor v•bec první akce libereckých st•edoškolák• a jejich pedagog•, tehdejší pedagog St•ední pr•myslové školy stavební v Liberci Ing. Ji•í Lauerman, který mi ochotn• zodpov•d•l všechny mé otázky a zap•j•il mnoho materiál• k dané problematice. Do práce jsem zakomponovala také významnou úlohu student• Vysoké školy strojní a textilní v Liberci, kte•í byli p•edevším v pozd•jších dnech a m•sících vedoucími organizátory velkých akcí v Liberci a okolí. Byli vzorem slušného chování a jimi p•edkládané požadavky byli velice promyšlené.

Díky ochotnému archiváři Státního okresního archivu v Liberci panu Ji•ímu Bockovi, který mi zp•ístupnil dosud nezpracovaný fond M•stského národního výboru Hrádku nad Nisou, jsem do práce za•lenila kapitolu o událostech souvisejících s pádem komunistického režimu v tomto m•st•.

Do své práce jsem cht•la zahrnout také n•které velké podniky v Liberci a okolí. Všechny významné jsou do dnešního dne nep•ístupné, pouze ve Státním oblastním archivu Litom•šice – pobo•ce v Most• mi byl uvoln•n fond Ob•anské fórum Jablonex v Jablonci nad Nisou, za což bych velice ráda pod•kovala archiváři Lad• Kosmálové.

O dalším velkém podniku LIAZ v Jablonci nad Nisou jsem mohla napsat díky jednomu ze zakládajících •len• stávkového výboru a mluv•ímu Ob•anského fóra LIAZ

v Jablonci nad Nisou, Ing. Karlu Korousovi. Dostala jsem na n•ho kontakt od n•kdejšího vedoucího Informa•ního st•ediska KC OF Liberec, Vladimíra Pekuláše. Oba mi ochotn• poskytl rozhovor a dali k prostudování svoje osobní archivy.

Při psaní diplomové práce mi bylo nápomocno zejména n•kolik publikací, kterým bych na tomto míst• cht•la v•novat pozornost. Pro úvodní kapitolu týkající se mezinárodních politických zm•n jsem •erpala p•edevším z publikací od Timothy Gartona Asha¹, Andrzeje Paczkowského² a Daniela C. Thomase³, využito bylo také knih v•nujících se d•jinám t•chto stát•. Při zpracování kapitol zabývajících se vývojem událostí v • eskoslovensku pro m• byly st•žejní p•edevším monografie Milana Otáhal⁴, Jana M•chý•⁵ a Jiřího Suka⁶. Dále mi velice pomohly sborníky, jejichž editory jsou Petr Blažek⁷ a Miroslav Van•k⁸.

Obecným problémem, který m• provázel při zpracování tohoto tématu, byla dostupnost pramen•. V•tšina fond•, v•etn• st•žejního fondu Ob•anské fórum Liberec, je dosud nezpracovaných a tedy nep•ístupných. •erpala jsem údaje p•edevším z fond• M•stského národního výboru Liberec a Okresního výboru KS• Liberec, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Liberci. Dále mi byla nápomocna publikace kolektivu Romana Karpaše⁹. Využila jsem regionálního tisku a nemalé množství materiál• a informací od pam•tník•, s nimiž jsem metodou orální historie uskute•nila rozhovory. Práce obsahuje také dosud nevydané texty. Jedná se o vzpomínku Jana Šolce napsanou pro tuto práci a •lánek Jaroslava Pažouta týkající se trestních postih• libereckých aktér• protirežimních vystoupení na konci 80. let.

Do diplomové práce jsem za•adila •adu fotografií, plakát• a dokument•, za n•ž tímto d•kuji Severo•eskému muzeu v Liberci a všem pam•tník•m, kte•í mi tyto materiály ze svých osobních archiv• zap•jili.

¹ Timothy Garton ASH, *Rok zázrak• : sv•deckví o revoluci roku 1989 ve Varšav•, Budapešti, Berlín• a Praze*, Praha-Litomyšl: Paseka, 2009.

² Andrzej Paczkowski, *P•l století d•jin Polska: 1939-1989*, Praha: Academia, 2000.

³ Daniel C. THOMAS, *Helsinský efekt: mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*, Praha: Academia: • SDS, 2007.

⁴ Milan OTÁHAL, *Opozice, moc, spole•nost 1969–1989*, Praha: Maxdorf, 1994.

Milan OTÁHAL, *Normalizace 1969-1989*, Praha: Ústav pro soudobé d•jiny AV • R, 2002.

⁵ Jan M• CHÝ•, *Velký p•evrat, •i snad, Revoluce sametová?: n•kolik informací, poznámek a komentár• o naší tak•e•ené n•žné revoluci a jejích osudech 1989-1992*, Praha: Progetto, 1999.

⁶ Jiří SUK, *Labyrintem revoluce: akté•i, zápletky a k•ižovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do •ervna 1990)*, Praha: Prostor, 2003.

⁷ *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v • eskoslovensku 1968–1989*, ed. Petr Blažek. Praha, FF UK: Doko•án, 2005.

⁸ *Mocní? a Bezmocní? Politické elity a dissent v období tzv. normalizace. Interpreta•ní studie životopisných interview*, ed. Miroslav Van•k. Praha: Prostor, 2006.

⁹ Roman KARPAŠ a kol., *Kniha o Liberci*, Liberec: Dialog, 2004.

Kapitola 1. Mezinárodní politické souvislosti

Pád komunistického režimu v Evropě lze považovat za nejvýšší společenskopolitickou událost konce 20. století. Tento systém se v jednotlivých zemích hroutil rozdílně. Někde se vládnoucí garnitury držely u moci až do konce, jinde přistoupily na požadavky opozice a pod tlakem veřejnosti odstoupily samy. Avšak jedno mají společné. Všude se podařilo rozbit komunismus relativně klidnou cestou, nebo změn, které nastaly v těchto zemích, proběhly s výjimkou Rumunska, kde byly velké oběti na životech, zcela bez násilí. Timothy Garton Ash k tomu uvedl: „*To, co se stalo v Rumunsku, nikdo revoluci nazvat neváhal. Jako revoluce to ostatně vypadalo: rozbíšené davy v ulicích, tanky, vládní budovy v plamenech, diktátor, který je postaven ke zdi a zastřelen. Otázku, zda lze to, kterému došlo v Polsku, Maďarsku a dokonce i v Československu a Východním Německu, označit za skutečnou „revoluci“, si ovšem můžeme položit zcela vážně.*“¹⁰

Tyto státy měly s Československem stejný politický systém založený na vládě jedné strany. V důsledku politických změn vznikají po podepsání *Závazného aktu KBSE* v Helsinkách v roce 1975 disidentské a opoziční skupiny. Tento dokument podepsalo všech třicet pět zúčastněných států a mnozí historikové se domnívají, že přispěl k pádu komunismu více, než Gorbačovovy reformy. Jednou z důležitých příčin politických změn ve střední a východní Evropě byla politika, kterou zavedl Michail Gorbačov. Tento umírněný reformátor se snažil o urychlení ekonomického vývoje v SSSR, který zaostával za vyspělými zeměmi a nízké výkony ekonomiky vedly k poklesu životní úrovně obyvatelstva. Po svém nástupu v březnu 1985 začal prosazovat důslednou hospodářskou perestrojku, v mezinárodní politice nechal své východoevropské spojence postupně samostatně rozhodovat o svých vnitřních záležitostech bez vměšování SSSR. Jenže staré komunistické režimy se zakonzervovaným vedením nevěděly, co si s touto volností počít, aniž by pochopily, že

¹⁰ Timothy Garton ASH, *Rok zázraků: svědectví o revoluci roku 1989 ve Varšavě, Budapešti, Berlíně a Praze*, Praha-Litomyšl: Paseka, 2009, s. 16.

svět kolem nich se měnil. Všechny tyto změny vyvrcholily v zemích střední a východní Evropy během roku 1989.

1.1 Polsko

Odpor proti komunistickému režimu se v každé zemi vyvíjel odlišně. Polsko se do komunistického vlivu dostalo vnějším zásahem, protože zde existoval tradičně silný protiruský postoj společnosti. Totalitarismus v Polsku se netačil na rozdíl od ostatních států východního bloku plně rozvinout. Státu se nikdy nepodařilo podřídit si katolickou církev, která si dokázala uchovat nezávislost na státní moci.¹¹

Kolektivizace zemědělství zde probíhala jen částečně. K vážnějším změnám došlo v roce 1970 s nástupem Edwarda Gierka do čela Polské sjednocené dělnické strany (PSDS). V této době byly prováděny ekonomické reformy, které přinesly dočasné zvýšení životní úrovně obyvatelstva. To vše bylo ale na úkor zadlužování země, které vyvrcholilo počátkem 80. let hlubokou hospodářskou krizí, která se projevovala především nedostatkem potravin a základního zboží. V tomto roce probíhala také vlna stávek, které vyvrcholily v gdaňských loděnicích. Vznikla zde Solidarita, nezávislý odborový svaz, jejíž vůdčí postavou se stal Lech Wałęsa. Během krátké doby do čela Solidarity vstoupilo deset milionů zaměstnanců a stala se tak vedoucí silou v polské společnosti. Donutila režim, aby s ní vedl dialog o hospodářských a společenských problémech země. Byl vypracován seznam požadavků stávkujících dělníků, na něž vláda v srpnu 1980 přistoupila, a následně byla podepsána dohoda mezi dělníky a zástupci vlády.

V této době byla jedinou fungující složkou ve státě armáda, v jejímž čele stál Wojciech Jaruzelski, který se poté stal generálním tajemníkem PSDS a předsedou vlády. 13. prosince 1981 vyhlásil válečný stav, který trval do konce roku 1982. Ten sice nenarušil ústavní systém, ale v jeho důsledku PSDS přestala hrát důležitou roli v politickém systému státu a její nadázené postavení se stalo jen formálním. Skutečná moc spočívala ve státním a vojenském aparátu.

Proti stannému právu se protestovalo v řadě polských měst. Tyto protesty organizované Solidaritou se mnohdy proměnily v pouliční boje, které probíhaly mezi

¹¹ Michał KUBĄT, *Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století*, Praha: Dokořán, 2006, s. 115.

demonstranty a policisty. V 80. letech se režim dostával do své poslední fáze, nazývané vojensko-byrokratický autoritarismus, projevující se hlubokou morální, politickou a ekonomickou krizí.¹² Společnost tento systém odmítala, přestože vládnoucí představitelé se celé toto období snažili tomuto nepříznivému vývoji pomocí různých politických kroků zamezit. Represe vůči odporcům režimu postupně slábly a v září 1986 byla vyhlášena všeobecná amnestie pro politické vězně. Dalším krokem bylo referendum v listopadu 1987, kde se měli Poláci vyjádřit, zda souhlasí s ekonomickou reformou navrženou vládou a postupnou demokratizací politického života. Referenda se zúčastnilo 67 % občanů, kteří měli hlasovací právo. Jeho výsledky byly pro vládnoucí představitele zklamáním. Považovali ho za svoji porážku, i když ji veřejně nepřiznali. Nová vlna stávek probíhala na jaře 1988. V této době začali státní představitelé vyjednávat s opozicí, což vyvrcholilo jednáním u kulatého stolu, jehož výsledkem byly politické a ekonomické změny.

Jedním z hlavních výsledků jednání byly první svobodné volby, které proběhly 4. června 1989 do obou komor parlamentu, Senátu a Sejmu. Drtivé vítězství Solidarity, kdy většina jejích kandidátů uspěla již v prvním kole voleb, bylo překvapivé i pro její vedoucí představitele. „Tyto volby znamenaly mezník nejen v poválečné historii Polska, nejen v historii východní Evropy, ale i v historii celého komunistického světa.“¹³ Poláci v těchto volbách jednoznačně odmítli komunismus.¹⁴

Po volbách pokračovala jednání u kulatého stolu, při nichž se podařilo oběma stranám realizovat většinu svých požadavků. Komunisté si uchovali vliv v médiích a prosadili vznik úřadu prezidenta republiky, kterým se stal Wojciech Jaruzelski. Opozice se stala legální součástí politického systému a Tadeusz Mazowiecki prvním nekomunistickým premiérem. Všechno, co bylo dohodnuto u kulatého stolu, vydrželo necelý rok. V roce 1990 Wojciech Jaruzelski rezignoval a novým prezidentem byl zvolen Lech Wałęsa. K definitivnímu uspořádání Polska došlo v roce 1991, kdy se konaly první svobodné volby do parlamentu. Nastalo období normální politiky. Polský přechod k demokracii proběhl pokojnou evoluční formou, když se opozice dohodla se státní mocí.

¹² Toto označení vychází z typologie Jadwigi Staniszkis, která v souvislosti s tímto obdobím hovoří o „neideologickém vojensko-byrokratickém autoritarismu“. Jadwiga STANISZKIS, *Postkomunismus: zrod hádanky*, Brno: CDK, 2006.

¹³ Timothy Garton ASH, *Rok zázraků: svědectví o revoluci roku 1989 ve Varšavě, Budapešti, Berlíně a Praze*, Praha-Litomyšl: Paseka, 2009, s. 26.

¹⁴ Andrzej PACZKOWSKI, *Půl století dějin Polska*, Praha: Academia, 2000, s. 358.

1.2 NDR

NDR byla ze všech zemí nejvíce orientována na Sovětský svaz. Na rozdíl od Polska, Československa a Maarska zde nebyly opoziční skupiny tak organizovány. V září 1989 byla založena občanská iniciativa Nové fórum. Toto politicko-spoločenské sdružení nebylo při svém založení oficiálně uznáno. Do konce roku 1989 vznikla další opoziční hnutí. Za začátek revoluce můžeme považovat otevření maarských hranic na Západ. V této době došlo k masové emigraci do Spolkové republiky Německo. Tisíce lidí obsadily velvyslanectví SRN v Praze, Varšavě, Budapešti a v menším rozsahu ve Východním Berlíně. Největší nepokoje proti režimu vypukly v říjnu 1989 při oslavách 40. výročí vyhlášení NDR. Hostem byl Michail Gorbačov, který ale ve svém projevu nepodpořil vládnoucí Sjediněnou socialistickou stranu Německa (SED) v čele s Erichem Honeckerem. V ulicích demonstrovaly statisíce lidí, kteří požadovali hospodářskou reformu, svobodné volby a svobodu cestování. Policie a státní bezpečnost Stasi proti demonstrantům zasáhly a mnoho jich zatkly. Demonstrace probíhaly nejenom v hlavním městě, ale i v Lipsku, Drážďanech a v mnoha dalších městech. K demonstrantům se postupně přidali herci, spisovatelé a další a požadovali na vládu, aby zahájila reformy. Pod tímto tlakem členové politbyra odvolali Ericha Honeckera z funkce generálního tajemníka.

Novým generálním sekretářem SED byl zvolen Egon Krenz, který projevil ochotu s opozicí jednat. Na těchto jednáních byla dohodnuta amnestie pro emigranty a demonstranty. Přes všechna tato opatření však demonstrace v mnoha městech pokračovaly požadující svobodné volby, reformy a odstranění monopolu SED. 9. listopadu 1989 vláda otevřela hranice se Spolkovou republikou Německo. Tohoto kroku využily tisíce lidí, když ještě během noci navštívily Západní Berlín a pohraniční města SRN. Hned druhý den začalo bourání berlínské zdi, jež rozdělovala Berlín dvacet osm let na dvě části. Při pokusu o útěk zde bylo za toto období zastřeleno východoněmeckou pohraniční stráží mnoho občanů NDR. V této době vznikla řada občanských sdružení a iniciativ. Zakládají se nové strany a dosavadní strany se vymaňují z područí SED. Zástupci opozice a vlády se poprvé setkali u kulatého stolu, kde se dohodli na

vypracování nové ústavy a uspořádání voleb. Z těchto voleb vyšla vítězná Křesťanskodemokratická unie. S novou vládou, která byla sestavena po svobodných volbách, zahájila spolková vláda jednání o nové, sociální a hospodářské unii obou států. To vyústilo k sjednocení obou německých států po čtyřiceti letech.

1.3 Maarsko

Cesta Maarska k demokracii byla ze všech zemí jedna z nejdramatičtějších. Povstání proti režimu v roce 1956 bylo krvavě potlačeno. 70. léta přinesla na rozdíl od ostatních socialistických zemí poměrně liberální režim. Sověty dosazený János Kádár do čela Maarské socialistické dělnické strany (MSZMP) zavedl v 60. letech poněkud odlehčený režim, tzv. „Gulášový socialismus“. Občané Maarska mohli volněji cestovat, v omezené míře bylo tolerováno soukromé podnikání. V 80. letech ale nastává hospodářský útlum. V této době vznikla opoziční hnutí. V září 1987 bylo založeno Maarské demokratické fórum (MDF), v němž se soustředila převážně maarská demokratická inteligence. V březnu 1988 vzniká Maarská občanská unie – Fidesz. Také uvnitř vládnoucí MSZMP probíhají reformní tendence, které vrcholí na jejím sjezdu na jaře roku 1988, kdy už byla pozice generálního tajemníka Jánose Kádára neudržitelná a byl z této funkce uvolněn a nahrazen Károly Groszem.

Pěsně třicet jedna rok od popravy Imre Nagyho a jeho spolupracovníků byl na náměstí Hrdinů v Budapešti zorganizován jeho pohřeb. Zorganizoval jej Výbor pro historickou spravedlnost spolu s opozičními skupinami. S vládnoucími reformními politiky bylo dohodnuto, že vše proběhne v klidu a celá akce nebude zneužita k žádným nepokojům. V den pohřbu se na náměstí sešlo přes dvě stě tisíc lidí. Na tribunu vystoupilo mnoho řečníků. Jako poslední promluvil Viktor Orbán za hnutí FIDESZ (Svaz mladých demokratů), který přímo vyzval ke skoncování s komunistickou diktaturou, uspořádání svobodných voleb a stažení ruských vojsk. Pohřeb Imre Nagyho byl impulzem pro další politické a společenské změny v Maarsku. Maarský pohřeb byl, stejně jako polské volby, výrazným mezníkem poválečné historie východní Evropy.¹⁵

¹⁵ Tamtéž, s. 43.

Jestliže v Československu, Polsku a NDR docházelo k masovým demonstracím, které donutily vládnoucí složky k jednání s opozicí, na politických změnách v Maarsku se podílela především inteligence. Zahájila jednání s vládnoucí stranou, která se dají přirovnat ke kulatému stolu v Polsku i u nás.

Dohoda byla sice podepsána, ale nejradikálnější opoziční skupiny, jako byl Svaz svobodných demokratů a Svaz mladých demokratů, odmítly tento dokument podepsat, protože komunisté stále tvořili vládu. Na začátku června byl svolán mimořádný sjezd strany, kde došlo k jejímu rozpuštění a vzniku nové Maarské socialistické strany. Ta již neměla předsedů sedm set tisíc členů, ale do nově vzniklé se hlásilo pouze padesát tisíc.

Na základě dohod u kulatého stolu byla sepsána prozatímní ústava, která nahradila předsednictví z roku 1949. Byla v ní ustavena funkce prezidenta republiky, dále byla zakázána výkonná moc jedné strany, zaručena lidská práva a přechod k tržnímu hospodářství. Změny ústavy byly uzákoněny a tím prakticky skončila čtyřicet let trvající Maarská lidová republika. Prozatímní prezident Mátyás Szécs z balkonu parlamentu vyhlásil Maarskou republiku. I přes všechny tyto změny vládu stále tvořili bývalí členové MSZMP. Tento stav trval až do prvních svobodných voleb 25. března 1990. Vítězem těchto voleb se stalo MDF, které vytvořilo pravostředovou koalici. Premiérem se stal předseda vítězné strany József Antall. Nový parlament zvolil také prezidenta republiky. Tím se stal po dohodě politických stran vůdce druhé nejsilnější strany v parlamentu disident a spisovatel Árpád Göncz. Prvním krokem nové vlády bylo zahájení přechodu k tržní ekonomice, hájit národní hodnoty a odchod sovětských vojsk.

1.4 Rumunsko

Na rozdíl od ostatních zemí střední a východní Evropy, kde již probíhaly politické změny, v Rumunsku vládl tvrdý stalinistický režim diktátora Nicolae Ceaușesca. Jeho megalomanské projekty ruinovaly státní pokladnu a životní úroveň obyvatel se stále snižovala. Byl nedostatek potravin i uhlí na topení, po celé zemi se množily stávky horníků a zemědělců a studentské nepokoje, které vyvrcholily v prosinci 1989. Podnětem klidovému povstání byl pokus tajné policie deportovat vůdce maarské menšiny v Rumunsku 15. prosince 1989. Následujícího dne propukly masivní

nepokoje a demonstrace, proti nimž komunistická vláda nasadila armádu a vyhlásila výjimečný stav. Brutální zákrok armády nařízený diktátorem Ceaușcem měl stovky obětí. Jakmile se zpráva o masakru rozšířila, situace v celém Rumunsku se vyhrotila prakticky do stavu občanské války.

Dne 22. prosince 1989 však generálové přestali poslouchat Ceaușescovy příkazy a přešli spolu s armádou na stranu obyvatelstva. Po těžkých bojích s ozbrojenými jednotkami Securitate¹⁶ dobyli vládní palác a přehajícího Ceaușesca i s manželkou Elenou zadrželi. Na Štědrý den 1989 byli na základě rozhodnutí tzv. lidového tribunálu po podivném procesu oba zastřeleni. Smrtí diktátora skončil i celý komunistický režim, jenž Rumunsko ovládal od konce druhé světové války. Nová vláda složená z opozice dva dny poté ohlásila svobodné volby, které se uskutečnily v květnu 1990. V nich získala přes 66% hlasů Fronta národní spásy, složená ze sociálních demokratů a Demokratické strany.

1.5 Bulharsko

Bulhaři se v 80. letech nacházeli v mnohem příznivější ekonomické situaci než jejich sousedé Rumuni. Bulharsko mělo díky svému vůdci Todoru Živkovovi, který byl znám svojí absolutní oddaností Moskvě, zaručenou dlouhodobou podporu Sovětského svazu. Tato podpora spočívala ve finanční pomoci, odbytišti mnohdy nekvalitního zboží a především v obrovském přílivu sovětských turistů a rekreantů na černomořské pobřeží.

Období tohoto relativního blahobytu skončilo s nástupem Michaila Gorbačova, který svého nejvěrnějšího evropského spojence odmítl nadále vydržovat. Pro Živkova to znamenalo, že se musí obejít bez pomoci i příkazů z Moskvy, avšak netušil, jak s novou „svobodou“ naložit. Během několika měsíců se hospodářská situace země dramaticky zhoršila. Za viníky vzniklé situace Živkov označil tureckou menšinu žijící na jihu Bulharska a její bojkot socialistického snažení. Ti již od roku 1985 přistoupili k násilnému odporu formou sabotáží a sérií bombových útoků. Po Živkovově televizním vystoupení, v němž vyzval Turky k opuštění země, se statisíce Turků vydaly na pochod k tureckým hranicím. Po této události se Bulharsko dostalo do hluboké

¹⁶ Rumunská státní tajná policie fungující v letech 1948-1990.

mezinárodní izolace. Kvůli ní se probudila i dosud pasivní domácí opozice a objevily se první demonstrace. 10. listopadu 1989 prreformní křídlo Komunistické strany Bulharska odvolalo Živkova a na jeho místo dosadilo ministra zahraničí Petera Mladenova. Pod tímto tlakem muselo vedení strany zrušit tajnou policii, cenzuru i další represivní opatření. V únoru 1990 se komunistická strana, nyní pod novým názvem Socialistická strana Bulharska, sama vzdala vedoucí úlohy ve státě a v červnu proběhly první svobodné volby od roku 1946. Tyto volby ale uklidnění nepřinesly. Na rozdíl od ostatních postkomunistických zemí v těchto prvních volbách nezvítězila opozice.¹⁷

¹⁷ Jan RYCHLÍK, *Dějiny Bulharska*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 369.

Kapitola 2. Období tzv. Pražského jara

V lednu 1968 vyvrcholila nespokojenost s Novotného režimem, kdy byl na jeho místo prvního tajemníka KSČ jmenován Alexander Dubček. Do této doby nevýrazný politik byl pro všechny přijatelný, především pro slovenské členy Ústředního výboru (ÚV KSČ). Ve svém prvním vystoupení všechny ujistil, že jemu ani ÚV KSČ nejde o změnu linie strany, ale že budou provádět jen takové změny, které požadují stranické orgány. Tlak, který přicházel zdola od nižších orgánů, vyvrcholil odvoláním Novotného z funkce prezidenta republiky. Na jeho místo byl 30. března 1968 zvolen armádní generál Ludvík Svoboda. Do vedení předsednictva strany byli zvoleni také František Kriegel a Josef Smrkovský, který se později stal předsedou Národního shromáždění. V této uvolněné době je obnoven Skaut a vznikají nové organizace. Nejvůhlednějšími jsou *Klub angažovaných nestraníků* (KAN), v němž se sdružují lidé mladšího a středního věku bez politické minulosti, a *Klub bývalých politických vězňů* (K 231) – organizace, která se zabývá rehabilitací vězňů odsouzených v 50. letech.

Na dubnovém zasedání ÚV KSČ byl schválen *Aktovní program*, nejdůležitější dokument této doby obsahující občanskou svobodu, svobodu shromažďovací, spolovací a rovnoprávné postavení politických stran. Zrušením cenzury mohly sdělovací prostředky svobodně informovat o politickém dění. Více pravomocí dával parlamentu a vládě a prosazoval vlastní cestu k socialismu a ekonomické reformě z dílny Oty Šika. Znamenalo to změnu v řízení hospodářství, podniků, závodů, vědy, kultury a školství, veškerého života společnosti. Zatímco na Západě vývoj, který u nás probíhal, sledovali se zájmem a sympatiemi, Východ byl znepokojen, především po uveřejnění manifestu *Dva tisíce slov*, který vyšel v československém tisku.¹⁸ Na jeho obsah ostře reagovali protestními dopisy představitelé pěti komunistických stran. Toto prohlášení sepsané Ludvíkem Vaculíkem vyzývalo občany k podpoře reformy a demokratizačního procesu i za cenu stávek a demonstrací a podepsalo jej mnoho významných osobností. V reakci na politický vývoj v československu se sešli ve Varšavě představitelé pěti komunistických stran, kteří poslali vedení KSČ otevřený dopis, v němž požadovali, aby sami zasáhli proti „silám kontrarevoluce a vrátili ji na

¹⁸ *Dva tisíce slov* uveřejnily 27. března 1968 Literární listy a deníky Mladá fronta, Zemědělské noviny a Práce.

cestu socialismu“. Dvoustranné jednání mezi sovětským a československým stranickým vedením, které probíhalo od 29. července do 2. srpna v číste nad Tisou, mělo nalézt smírné řešení. Podporu naší delegaci v čele s Alexandrem Dubčekem před tímto vyjednáváním vyjádřili pracovní kolektivy i jednotliví občané svými podpisy pod peticemi. Podpora přicházela i ze zahraničí a za KSČ se postavila většina západoevropských komunistických stran. Vedoucí představitelé těchto zemí vývoj u nás sledovali, ale nezasahovali do něj a ani ho nepodporovali.

V dané chvíli se zdálo, že dojde k dohodě a SSSR zvolí politické řešení. Až do vojenské intervence byl poměrně klid a během této doby proběhly návštěvy jugoslávského státníka Josipa Broza Tita a rumunského prezidenta Nicolae Ceaușesca, kteří obrodný proces probíhající u nás podpořili. Pravděpodobně se ale již v polovině srpna rozhodlo o vojenské intervenci do ČSSR. V noci z 20. na 21. srpna 1968 překročila vojska pět států Varšavské smlouvy naše hranice. Během obsazení přišly o život desítky civilních obyvatel, především v Praze, Brně a Liberci.¹⁹ Vpádem cizích vojsk na naše území skončil demokratizační proces, nazývaný Pražské jaro a nastává období normalizace.

¹⁹ Libereckých obětí na životech bylo devět. Jindřich Kuliš, nar. 14. 5. 1943, Zdeněk Dragoun, nar. 4. 1. 1949, Rudolf Starý, nar. 6. 6. 1905, Josef Fialka, nar. 11. 12. 1903, Eva Livešková, nar. 2. 6. 1937, Stanislav Veselý, nar. 20. 11. 1924, Miroslav Čížek, nar. 17. 2. 1945, Bohumil Kobr, nar. 26. 4. 1896, Vincenc Bězina, nar. 8. 6. 1901. Podrobněji viz Markéta LHOTOVÁ – Jan MOHR, *Liberec 1968*, Liberec: Severočeské muzeum v Liberci, 2008. Též Ústav pro studium totalitních režimů [online] [cit. 12. května 2010.] Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/obeti-okupace-severni-cechy>

Kapitola 3. Normalizace v Československu

Po přijetí tzv. moskevského protokolu, ve kterém se naši představitelé zavázali k co nejrychlejší normalizaci, posílení přátelských vztahů se SSSR a ostatními socialistickými zeměmi, k opětovnému zavedení cenzury a k dočasnému pobytu sovětských vojsk na našem území, zavládlo mezi lidmi velké zklamání. Politici museli obyvatelstvu vysvětlit, že v dané situaci nebyla jiná možnost. Reformní komunisté národ přesvědčovali, že po splnění podmínek Moskvy vojska odejdou a bude se pokračovat v hospodářských a politických reformách. Přes všechna ujišťování byly postupně sdělovací prostředky opět podřízeny kontrole KSČ. Byly rozpuštěny nezávislé organizace K 231 a KAN a přijatým zákonem byla umožněna činnost jen politickým organizacím sdruženým v Národní frontě. Z funkcí postupně odešli František Kriegel, který jako jediný odmítl podepsat moskevský protokol, dále šéfredaktor československé televize Jiří Pelikán, ministr vnitra Josef Pavel, ministr zahraničí Jiří Hájek a další, kteří nesouhlasili s moskevským protokolem nebo byli pro Moskvu nepřijatelní.

Především studenti a odborové organizace se nechtěli smířit s neustálým ustupováním Dubčekova vedení před nátlakem Moskvy. Trvali na pokračování obrodného procesu i v době, kdy ho vedení už nebylo schopno realizovat. Za této situace radikální část studentů přestala podporovat reformisty, protože jejich posrpnová politika směřovala k obnovení neostalinského systému.

Na kongresu vysokoškolských studentů, na kterém zvíťazilo radikální křídlo, reagovaly stranické orgány odejmutím registrace Svazu SVS v Čechách a Moravě, čímž jej prakticky zrušily. Po těchto změnách založilo radikální levicové křídlo 2. prosince 1968 *Hnutí revoluční mládeže* (HRM). Převodně tato organizace vystupovala veřejně, až po srpnu 1969 přešla do úplné ilegality. Svým programem neoslovili většinu společnosti ani vysokoškolskou mládež. Radikální křídlo tohoto hnutí se hlásilo k levicovým radikálům na Západě a k opozičním skupinám ve východní Evropě. Nejednalo se o uzavřenou společnost, hnutí bylo přístupné nejenom vysokoškolské mládeži, ale byli v něm také dělníci a v menším množství i střední generace. Jejich činnost nespočívala jenom v diskusích, ale i ve vydávání letáků, vylepování plakátů, organizování stávek a demonstrací. Nejvýznamnější byl fakt, že se mladí lidé odmítli pasivně podílet na

společenském vývoji v zemi. Jejich činnost nezůstala ale dlouho bez povšimnutí vládnoucích orgánů. Skupina byla zatčena a její členové byli v prvním velkém politickém procesu po roce 1968 odsouzeni k vysokým trestům odnětí svobody. Hlavní obžalovaný Petr Uhl byl odsouzen na čtyři roky vězení.²⁰ Na obranu uvězněných probíhaly protesty po celém světě.

Částa lidí se v těchto letech rozhodovala, zda emigrovat nebo zůstat. Ti, kteří zůstali, ale začali mít obavu o svou budoucnost a ztráceli odvahu se veřejně projevat. Lidé se začali chovat jinak na veřejnosti a jinak doma. Na jaře roku 1969 začaly politické čistky a zastánci reformního kurzu byli ze svých funkcí odstraněni. Tyto čistky se během roku rozšířily i do škol, vědeckých ústavů, sdělovacích prostředků a do továren. Mnoho lidí, aby si zachovali svoje postavení, skutečné názory zatajovali a raději se přiklonili k normalizátorům. V podstatě všechny vymoženosti z roku 1968 byly během normalizace vymazány a společnost se zcela vrátila do doby před rokem 1968. Mnozí se domnívali, že u nás nastane situace jako v Maarsku po pádu revoluce v roce 1956, kdy dosazený János Kádár zavedl omezený liberální režim.

Po protisovětských demonstracích si Moskva vynutila změnu na místě prvního tajemníka ÚV KSČ a po Dubčkově abdikaci v dubnu 1969 na jeho místo nastoupil Gustáv Husák. S touto změnou naprostá většina obyvatelstva nesouhlasila, ale k výrazným masovým demonstracím nedocházelo. Ihned po svém nástupu začal nastolovat staré pořádky. Poslední velké demonstrace proběhly ve velkých městech, v Praze, Brně a Liberci, na první výročí okupace, tedy 21. srpna 1969. Při pouličních bojích s policií a armádou bylo mnoho lidí zraněno a několik usmrceno. Spousta jich byla zatčena a ve vazbě byli drženi i několik týdnů.²¹ Odveta na tyto události následovala okamžitě. Režim se napříště pojistil tzv. pendrekovým zákonem. Ten umožňoval vládnoucí garnituře trestně postihnout každého, kdo proti ní vystupoval. Na lidi ale daleko více negativně zapůsobilo to, že se pod tento zákon podepsali politici, kteří byli symboly Pražského jara. Většina lidí si uvědomila, že bez změny politiky v Moskvě nelze tuto změnit. Všechny pokusy o tyto změny byly jak v Maarsku roku 1956, tak v Československu roku 1968 potlačeny sovětskými tanky. Po těchto událostech, které byly brutálně potlačeny, společnost upadla na dlouhých dvacet let do letargie.

²⁰ Petr Uhl byl uvězněn prosinec 1969 – prosinec 1973.

²¹ V Liberci bylo podle dobových pramenů zadrženo 129 lidí, 9 obžalováno a 7 odsouzeno k několikaletým trestům.

3.1 Opoziční hnutí v • SSR

Centry opozičního hnutí v 70. letech byla především velká města Praha a Brno. V této době bylo opoziční hnutí rozdrobeno do mnoha malých skupin a jejich vliv na širší vrstvy obyvatelstva byl zanedbatelný. Snažily se sice o vzájemnou komunikaci mezi sebou, ale pro názorové rozdíly k tomu nedocházelo. Některé skupiny se hlásily k socialismu, ale odmítaly vedoucí úlohu strany. V nich byly především bývalí reformní komunisté, kteří se snažili spojit prvky socialismu s demokracií. Tyto proudy stále zastávaly v ekonomice a v hospodářství socialistické myšlenky. Větší důraz kladly na svobodu slova. Politickými procesy končí období normalizace, bývalí komunističtí funkcionáři přestali hrát vedoucí úlohu v opozici. Na jejich místo nastoupily jiné vrstvy obyvatelstva, především intelektuálové. Ti již neměli socialismus a obrodný proces na prvním místě, v jejich zájmu byla lidská a občanská práva. Přesto na začátku 70. let opoziční hnutí nezabránilo normalizaci. Mnozí lidé byla za své politické názory ve vězení a mnoho dalších raději emigrovalo. Společnost v těchto letech změnila své hodnoty. Místo demokracie a občanské svobody dávala přednost materiálnímu zabezpečení. Lidé se uchýlovali do soukromí, na chaty a chalupy, kde se cítili svobodní. Pro opoziční hnutí tato doba nebyla příznivá. Přesto vznikaly další skupiny, které se ale scházely soukromě a na veřejnosti nevystupovaly.

Mocným impulzem pro vznik dalších opozičních skupin bylo podepsání Závazného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, podepsaný v Helsinkách roku 1975. Ve „třetím koši“ přijaly zúčastněné státy závazky týkající se základních lidských práv občanů.²²

Nová generace mladých lidí své priority zaměřila proti hodnotám konzumní společnosti. Univerzální a vysokoškolská mládež se uchýlovala do hudebních klubů, kde vystupovaly rockové skupiny nového hudebního proudu undergroundu. Nejznámější skupinou tohoto žánru byla The Plastic People of the Universe (PPU). Proti této kapele zasáhl režim a členové skupiny spolu s dalšími představiteli hudebního undergroundu

²² Daniel C. THOMAS. *Helsinský efekt: mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*, Praha: Academia: • SDS, 2007, s. 94.

skončili v roce 1976 u soudu, kde byli obviněni z výtržnictví. Mezi veřejností nevzbudil proces větší pozornost. Členové skupiny²³ byli vydáváni za alkoholiky a chuligány. Na jejich obhajobu se postavili intelektuálové, především spisovatelé, ale také právníci. Soudní jednání vedená proti hudebnímu undergroundu sjednotila opoziční hnutí. Mladá generace, která se hlásila k tomuto hudebnímu stylu, hrála v disidentském hnutí významnou roli. Svým životním stylem vyznávali nezávislost, svobodu a toleranci. Existovaly dva směry – intelektuální sídlil v Praze a převážně dělnický v severních částech. Druhá jmenovaná se postupně sblížila s PPU, se kterými společně pořádali koncerty. Založili vlastní samizdatový časopis, v němž informovali o pořádání těchto koncertů a ostatních akcí. Dále ho rozmnožovali a distribuovali po celé republice. Jejich opoziční činnost byla spíše kulturní než politická. Tím, že se lišili od ostatní společnosti svým stylem oblékání a vzhledem, provokovali režim, který se je za to snažil zlikvidovat. Postupně se tak tento směr politizoval a sblížoval s disidentským hnutím. Právě pronásledování členů kapely The Plastic People of the Universe dalo impuls ke sjednocení opozice a vzniku Charty 77.²⁴

3.1.1 Charta 77

Charta 77 byla skupina různorodých lidí s odlišnými názory – bývalí komunisté, členové undergroundu, spisovatelé, ekonomové a historici. Intelektuálové se stali v této skupině opozice.

Tak jako na opozici v Polsku, SSSR a v NDR, i na opoziční skupiny u nás nejvíce zapůsobila helsinská konference a její Závazný dokument KBSE, podepsaný všemi zúčastněnými státy včetně ČSSR. V něm zakotvená občanská, politická a kulturní práva byla hlavním podnětem pro vznik *Prohlášení Charty 77*. Tento společný program sjednotil různorodé opoziční skupiny. Charta byla otevřené společenství, k němuž se mohli stále připojovat noví členové v době, kdy neexistovala politická opozice. Někteří

²³ Ve vazbě se ocitli všichni členové PPU a někteří jejich příznivci: Milan „Mejla“ Hlavsa, Vladislav Brabenec, Josef Janíček, Jiří Kabeš, Ivan Martin Jirous. Paul Wilson byl vyhoštěn, Pavel Zajíček, Svatopluk Karásek, Jan Kindl, Otakar Michl, Zdeněk Fišer, Pavel Zeman, Karel Soukup, Jaroslav Kukal, Zdeněk Vokatý, Karel Havelka, Miroslav Skalický, František Stárek a další. Většina obviněných byla od dubna do srpna postupně propuštěna, ovšem například Ivan Jirous byl odsouzen k 18 měsícům nepodmíněně.

²⁴ *Mocní? a Bezmocní? Politické elity a disent v období tzv. normalizace. Interpretace studie životopisných interview.* Ed. Miroslav Vaněk. Praha: Prostor, 2006, s. 163, též Milan OTÁHAL, *Normalizace 1969-1989*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, s. 95.

jí vy•itali, že je p•iliš elitá•ská. „Chartu 77 nep•ijaly všechny skupiny, které byly nespokojeny s normaliza•ním režimem. D•vodem byla pro n•které, zejména politické v•zn•, minulost n•kterých signatá•• exkomunist•, které spojovali s perzekucí v 50. letech.“²⁵

Charta 77 nepronikla do širší ve•ejnosti. P•i jejím vzniku jí podepisovali p•edevším ti lidé, kte•í byli n•jakým zp•sobem po roce 1969 pronásledováni nebo jinak postiženi. B•hem roku podepsala základní prohlášení necelá tisícovka signatá••. Je zajímavé, že tém•• polovina z nich byli lidé hlásící se k d•lnické profesi. Nutno dodat, že se k ní ale hlásili i ti, kte•í své p•vodní povolání byli nuceni opustit a živilí se manuáln•. Podepsat ji bylo pro v•tšinu lidí velké riziko. Znamenalo to problémy v zam•stnání, pronásledování rodinných p•islušník•, nep•ijetí d•tí na studia a v n•kterých p•ípadech i zat•ení. I p•es tato nebezpečí se k Chart• svým podpisem p•ipojovaly i ženy, které tvo•ily asi p•tinu všech •len• a aktivn• se zapojovaly do každodenní práce disident•. Mnoho se jich b•hem let stalo i mluv•ími, což byla na tehdejší dobu jistá osobní odva•ha. Tato funkce byla pro jejího nositele velice riskantní, protože hrozilo stálé zat•ení a následné uv•zn•ní. Proto byli vždy jmenováni t•i mluv•í na jedno ro•ní období. O tom, jak nebezpečná byla tato role, vypovídají p•íb•hy prvních mluv•ích. Profesor Jan Pato•ka zem•el krátce po jednom z výsledch•, Václav Havel byl zat•en, takže místo mluv•ího zastával jen profesor Ji•í Hájek, ministr zahrani•ních v•cí z roku 1968. B•hem let se na tomto postu vyst•ídalo p•es t•icet osob. Režim znep•íjem•oval život signatá•• šikanováním p•islušníky Státní bezpečnosti (StB), nap•sledováním osob, domovními prohlídkami, odposlechy, st•ežením byt•, zadržováním na dobu 24 hodin a výsledchy. Pod neustálým tlakem se n•kte•í vyst•hovali do zahrani•í. Režim dokonce nabízel dobrovolný odchod do ciziny. V•tšina z nich ale tuto možnost odmítla. A• se režim choval k chartist•m bezohledn• a stále její •leny šikanoval a pronásledoval, nikdy se nepoda•ilo Chartu 77 zlikvidovat. Byla zde snaha izolovat je od spole•nosti a mluvilo se o ní jako o bezvýznamné skupin•, která neovlivní myšlení spole•nosti.

Charta však m•la kontakty s mírovými západními skupinami, její zástupci se sice nemohli zú•ast•ovat t•chto mírových konferencí, ale posílali na n• své p•isp•vky, kde vysv•tlovali své názory na mírové otázky, dodržování lidských práv a ob•anských

²⁵ Milan OTÁHAL, *Programová orientace disentu 1969–1989*, in: *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v •eskoslovensku 1968–1989*. Ed. Petr Blažek. Praha, FF UK: Doko•án, 2005, s. 33.

svobod. Vlády zemí západní Evropy a její zástupci požadovali propuštění všech politických vězňů u nás. Někteří představitelé těchto zemí se během oficiálních návštěv československa soukromě setkávali s chartisty, které tak morálně podporovali. Rakouský prezident dokonce nabídl politický azyl všem chartistům, kteří se rozhodli pro opuštění republiky. Významná byla také spolupráce s ostatními východoevropskými disidentskými skupinami. Nejdominantnější byla spolupráce s polskou Solidaritou. S nimi se začali setkávat na společné československo-polské hranici na tzv. Cestě přátelství.

Podle své politické orientace v Chartě existovalo několik proudů. Jedním z nejvýznamnějších byli eurokomunisté. Tito bývalí členové KSČ se s komunistickou ideologií téměř rozešli. K nejznámějším představitelům patřili bývalí politici Jiří Hájek a až do svého odchodu do emigrace Zdeněk Mlynář. Tito zkušení politici patřili k nejaktivnějším. V pozdějších letech ale jejich vliv klesal a snižoval se i podíl na celkovém počtu.

Výraznou skupinou byli mladí lidé z undergroundu. Příznivci tohoto hnutí považovali vládnoucí režim za svého největšího nepřítele a v Chartě patřili k nejradikálnějším. Převážná většina těchto lidí neměla o politiku valný zájem. Jejich pozornost směřovala především na kulturní činnost – hudbu, literaturu a malířství. Chtěli cestovat, inovovat se svým zálibám a vyhnout se šedi reálného socialismu, žít podle vlastních představ. Velký důraz kladli na svobodu jednotlivce. Zejména mladá generace neměla dostatek svobodného prostoru k tomu, aby se autenticky projevila. Charta pro ně neznamena politickou skupinu, nýbrž možnost, jak vyjádřit protest a postoj vůči režimu. Z tohoto prostředí Chartu postupně podepsalo mnoho jejich stoupenců, kteří se podíleli na černé práci při výrobě a distribuci letáků a samizdatové literatury. Přestože jejich přívrženci patřili k nejaktivnějším, nikdo z nich se za celá léta působení Charty nestal jejím mluvčím.

Další skupinu v Chartě zastávali radikální socialisté, kteří ve svém programu požadovali zpolitizování celého hnutí, hlásili se k samosprávnému socialismu. V čele tohoto proudu stál Petr Uhl.

Zvláštní skupinou v Chartě byla katolická církev. Ta na rozdíl od Polska, kde byla spolu se Solidaritou největším oponentem režimu, nevystupovala na obranu křesťanů, kteří se k nim připojili svým podpisem. Na postoj církve k opozičnímu hnutí mělo vliv období 50. let, kdy byla jednou z nepronásledovaných skupin obyvatelstva a mnoho duchovních strávilo řadu let v kriminále. Pokud vyvíjela činnost, která nesouvisela

s prací pro církev, byla tato činnost utajována, aby neochromila její chod. Církev byla izolována od ostatních opozičních skupin a sama považovala za nebezpečné sbližovat se s těmito skupinami. Předními představiteli Charty 77 z řad duchovních byl Václav Malý a z řad laiků Václav Benda a Ivan Medek.

Chartu 77 podepsalo celkem jedenáct duchovních českobratrské církve evangelické a někteří z nich se později stali jejími mluvčími. Mluvčím Charty se v roce 1980 stal vystudovaný duchovní Komenského evangelické bohoslovecké fakulty Miloš Rejchrt, který byl za svou činnost zbaven státního souhlasu a od té doby pracoval jako důlník. Úlohou dalšího mluvčího Charty z řad evangeliků byl v roce 1987 povolen aktivní člen této církve Jan Litomiský, který byl za svou činnost ve VONS odsouzen na tři roky vězení. Nejznámějším evangelickým laikem byl doktor filosofie Ladislav Hejdránek. Ten byl dokonce dvakrát mluvčím od roku 1977 do konce roku 1979.

Je zajímavé, že nejznámější z chartistů Václav Havel se řadil mezi intelektuály, kteří se nehlásili k žádné z těchto skupin.

„Charta 77 byla v jistém smyslu jedinečným jevem ve střední a východní Evropě. Byla reakcí na specifické poměry v Československu, kde po roce 1968 vznikla v důsledku ústí velká skupina nerovnoprávných občanů, ale nevzniklo masové opoziční hnutí, a kde základem a vůdčí silou disentu byli intelektuálové, kteří do společenského a politického života vnášeli své vlastní představy, jež považovali za odpovídající skutečnosti a potřebám společnosti.“²⁶

Charta vytvořila tolerantní prostředí v okruhu osobností ze všech základních duchovních proudů v národě. Vyzařovala do celé střední Evropy a dalo by se říci, že z disidentského prostředí nám ji všichni záviděli.

3.1.2 VONS

V duchu základního prohlášení Charty 77 byl vytvořen *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných* (VONS). Měl pomáhat nejenom známým disidentům, ale hlavně lidem nespravedlivě pronásledovaným. Jedna z hlavních motivací vzniku VONS byla snaha pomáhat neznámým. Prohlášení o jeho vzniku bylo zveřejněno 27. dubna 1978, a i když jeho zakládající členové byli chartisté, nestal se součástí Charty 77.

²⁶ Milan OTÁHAL, *Opozice, moc, společnost 1969–1989*, Praha: Maxdorf, 1994, s. 48.

Vzniku předcházelo zatčení tří signatářů Charty 77 na plesu železničářů, kterého se zúčastnila skupina disidentů. Na jejich podporu přátelé uvězněných vytvořili *Výbor za tři*. Jednalo se o Václava Havla, Pavla Landovského a Jaroslava Kukala. Tento výbor se velkou měrou zasloužil o jejich propuštění z vazby. To dalo podnět k vlastnímu vzniku VONS. Nejvýznamnější a nejaktivnější postavy této nezávislé iniciativy byli Václav Benda a Petr Uhl, jenž informace získané o jednotlivých případech popisoval a vydával v bulletinu *Informace o Chartě 77*.

VONS dostával určitou finanční podporu ze zahraničí, především od soukromých anonymních dárců. Tyto finance sloužily k pomoci rodin uvězněných nebo z nich byli placeni obhájci. Organizace spolupracovala i se zahraničními institucemi. K nejznámějším patří AMNESTY INTERNACIONAL. Významná byla spolupráce s exilovými časopisy vydávanými československými exulanty. To bylo také hlavním úkolem VONS, tyto případy publikovat tak, aby se potom dostaly i do oficiálních západních novin, časopisů a byly vysílány jejich rozhlasem a televizí. Samozřejmě, že českoslovenští občané byli o těchto případech informováni rozhlasovými stanicemi Hlas Ameriky, Svobodná Evropa a BBC. Pro všechny stíhané byla velká morální podpora, že se o jejich případech vědělo. Nemuselo se ani jednat o špičky disentu, tzv. prominentů. Mluvílo se a psalo se i o těch, kteří byli obviněni z výtržnictví, z útoku na veřejného činitele, hanobení republiky, odmítnutí vojenské služby, pobuňování a z podobných činů namířených proti režimu. Informace o těchto stíhaných osobách získávali od Charty 77, církve, ale také od příbuzných obžalovaných, kteří se na ně přímo sami obraceli s žádostí o pomoc. Pokud se ujali tohoto případu, bylo to jen za předpokladu, že s tím obžalovaný souhlasil. Aby mohli tyto stíhané odborně obhajovat, museli spolupracovat s lidmi, kteří nebyli členy VONS, a tuto pomoc jim poskytovali např. advokát Ján Čarnogurský.

Až do května 1979 se Státní bezpečnost soustředila na lidi, kteří nepatřili ke špičce disentu. Tato situace se změnila zahájením rozsáhlé akce proti čelním představitelům VONS, při níž bylo při domovních prohlídkách zabaveno velké množství osobní korespondence, knih, časopisů a fotografií. Byli zadrženi a vyslýcháni, někteří byli po uplynutí 48 hodin propuštěni a na ostatní byla uvalena vazba a podáno trestní oznámení za podvracení republiky. „*Obžaloba se snažila prokázat, že obžalovaní založili organizovanou ilegální skupinu, která se z odporu proti socialistickému státnímu zřízení ve spolupráci se zahraničními činiteli snažila vyvolat mezi obyvateli*

republiky nenávisť vůči socialistickému systému a v zahraničí podporovat antikomunistickou propagandu. Během líčení se obžaloba snažila prokázat napojení VONS na „nepřátelské centrály“ v zahraničí.²⁷ Celý proces byl sledován zahraničními médii, která na soudní řízení vyslala do Prahy své novináře a zástupce nezávislých organizací, ale jen malá část se dostala do soudní budovy. I přes četné protesty jak z ciziny, tak z domova byli obžalovaní shledáni vinnými a odsouzeni k nepodmíněným trestům odnětím svobody. Nepodmíněné tresty od tří do pětilet dostali Petr Uhl, Václav Havel, Jiří Dienstbier, Otta Bednářová a Václav Benda. Dana Němcová byla odsouzena podmíněným trestem, Ladislav Lis, Václav Malý, Jiří Němec, Albert Šerný a Jarmila Běliková byli po půl roce bez soudu propuštěni.

Po těchto zásazích byla na krátkou dobu činnost VONS částečně ochromena. V této době StB vystupovala tlak proti zbývajícím členům zabavováním osobní korespondence, násilným vnikáním do bytů, sledováním a zadržováním na 48 hodin. I přes tuto perzekuci mohl VONS díky novým členům dále pokračovat ve své práci pomáhat stíhaným i jinak perzekuovaným osobám.

3.1.3 Další opoziční skupiny

Až do roku 1988 hlavní opozice režimu byla Charta 77. Socialismus v této době již nebyl schopen zajistit lidem dostatek požadovaného zboží a kupní síla peněz neodpovídala nabídce zboží. Peníze se stávaly jen vedlejším produktem směny. Směňovaly se především služby a nedostatkové zboží. Režim přestal hospodářsky fungovat, v důsledku čehož už nedokázal svým občanům nabízet sociální potřeby tak, jako dříve.²⁸

V tomto roce postupně vznikají další opoziční skupiny. *Demokratická iniciativa* s Emanuelem Mandlerem, který již při zakládání Charty 77 jí vytýkal přílišné elitářství, tak i v této době docházelo mezi oběma ke sporům. Ve svém programu chtěli legalizovat drobné soukromé vlastnictví, obnovení státní suverenity a hlavním bodem

²⁷ Jaroslav PAŽOUT, *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných*, in: *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989*, ed. Petr Blažek. Praha, FF UK: Dokořán. 2005, s. 104.

²⁸ Jan M. CHÝL, *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takzvané nové revoluci a jejích osudech 1989–1992*, Praha: Progetto, 1999, s. 42–43.

byly svobodné volby. Toho chtěli dosáhnout pomocí usmíření a odpuštění bez konfrontace s vládnoucí mocí ve státě.

Hnutí za občanskou svobodu (HOS) založili chartisté. Byli v něm lidé s velice odlišnými politickými názory, přesto se shodli na společném programu, který prosazoval soukromé podnikání, zrušení vedoucí úlohy KSČ a odsun sovětských vojsk. To vše vyšlo v manifestu *Demokracie pro všechny*. Mezi širokou veřejností ale nepronikl a podepsalo ho necelých tisíc občanů.

Bývalí reformní komunisté koncem roku 1988 vytvořili seskupení *Obroda – Klub za socialistickou přestavbu*. K jeho nejvýznamnějším členům patřil Karel Černý. Hlásili se k socialismu a jako jediní navázali kontakty s komunistickými funkcionáři. Ani tato skupina však nepronikla do širších vrstev obyvatelstva a její vliv přispíval je na úzkou vrstvu reformních komunistů.

Kromě těchto tří politických opozičních uskupení vznikají i nepolitická občanská sdružení, především ekologická, mírová a studentská. Mezi tyto nezávislé iniciativy, které organizovaly veřejné demonstrace, patří například *České děti* a *Nezávislé mírové sdružení*.

V tomto roce se kromě opozice začala zúčastňovat na protestech i širší veřejnost. To se projevilo u příležitosti 20. výročí sovětské invaze (21. 8. 1968) a 28. října u příležitosti 70. výročí vzniku Československa. Proti těmto protirežimním demonstracím tvrdě zasáhly zvláštní oddíly Sboru národní bezpečnosti (SNB).

Kapitola 4. Rok 1989 v • eskoslovensku

Nové protivládní protesty prob•hly k 20. výro•í sebeob•tování Jana Palacha. Tyto demonstrace svolalo p•t opozi•ních skupin.²⁹ Protestní akce probíhaly ve dnech 15. – 21. ledna 1989 a jsou nazývány týdnem Palachovým. Ministerstvo vnitra povolalo do Prahy n•kolik tisíc p•islušník• Lidových milicí (LM) a p•islušník• SNB (v•etn• StB), kte•í proti demonstrant•m tvrd• zasáhli za pomoci vodních d•l, obrn•ných transportér•, psovod• se psy a t•žkood•nc• a •adu lidí zatkli a zranili.³⁰ Tento brutální postup policie vyvolal negativní ohlas nejen u •eské ve•ejnosti, ale i v cizin•, protože tyto události natá•ela •ada zahrani•ních televizních štáb•. Až do 17. listopadu byl *Palach• v týden* nejv•tší a nejmasov•jší vystoupení ve•ejnosti proti komunistickému režimu. Po lednovém policejním zásahu si lidé uv•domili, že k náprav• pom•r• v naší zemi musí sami p•isp•t svou aktivitou a ne•ekat, že reformu •i zm•nu politických pom•r• za n• ud•lá n•kdo shora.

Václav Havel po svém podmíne•ném propušt•ní z v•zení v kv•tnu 1989³¹ spolu s dalšími disidenty zkoncipoval *manifest N•kolik v•t*, který vyzývá vedení zem• „k d•kladným systémovým zm•nám na základ• svobodné a demokratické diskuse“. Požadavky jsou zformulovány v sedmi bodech.³² Proklamaci podepsalo zásluhou peti•ní akce asi 40 tisíc ob•an•.

V komunistických zemích st•ední a východní Evropy probíhaly rozsáhlé politické zm•ny, v•etn• svobodných voleb v Polsku a ekonomických reforem. • eskoslovensko, NDR, Rumunsko a Bulharsko byly od t•chto událostí izolovány a jejich •elní p•edstavitelé se stále bránili jakýmkoliv zm•nám, p•estože i sov•tský nejvyšší

²⁹ Charta 77, Nezávislé mírové sdružení, • eské d•ti, Mírový klub Johna Lennona, Spole•enství p•átel USA.

³⁰ Legitimováno bylo 2 021 osob, zadrženo 851, trestn• stíháno 76, stíháno pro p•e•in 127 a stíháno pro p•estupek 91 osob. Z Liberce to byli 15. 1. 1989 Michal Kvas, ro•. 1972 – p•edáno ONV Praha 1, René Matoušek, ro•. 1951 – propušt•n – napomenutí a 20. 1. 1989 Jaroslav Kubí•ek, ro•. 1971 – p•edáno ONV Praha 1. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/seznam-osob-1989#severocesky> [online] [cit. 22. b•ezna 2010.]

³¹ Václav Havel byl za •ast na demonstraci b•hem Palachova týdne 16. ledna 1989 zat•en a v únoru odsouzen k devíti m•sic•m v•zení, po odvolání byl trest snížen na osm m•sic•; v kv•tnu byl podmín•n• propušt•n.

³² *Manifest N•kolik v•t* byl publikován nap•. Jan M• CHÝ•. *Velký p•evrat •i snad revoluce sametová?*, Praha: Progetto, 1999, s. 58.

představitel Michail Sergejevič Gorbačov je ujistil, že nebude nijak zasahovat do vnitřních záležitostí jednotlivých států. Bylo stále jasnější, že u nás na rozdíl od Polska, Maarska a SSSR nedojde k pozvolným reformám iniciovaným samotnými komunisty. Když propukla revoluce v NDR a padla berlínská zeď, nebylo pochyb o tom, že změny nastanou i u nás.

4.1 17. listopad 1989 a následující dny

Za počátkem *sametové revoluce* nestála žádná organizovaná skupina, nebyla ani dopředu plánována. Vše se odehrálo spontánně, improvizovaně a v takové rychlosti, že to zaskočilo i samotnou opozici. Začala jako revoluce studentů a umělců a skončila jako revoluce celonárodní. Celou manifestaci zaštiťovala městská vysokoškolská rada SSM v Praze vedená Martinem Mejstříkem, která svým posádkářstvím měla zajistit legalitu a svobodu projevu pro všechna vystoupení.

Ohlášené a povolené studentské akce k uctění památky studenta Jana Opletala, zavražděného nacisty v roce 1939, se na pražském Albertově dle odhadů tajné policie, StB, zúčastnilo asi patnáct tisíc studentů, pedagogů a občanů. Po skončení pietního shromáždění se několikatisícový dav vydal na Vyšehrad k pomníku Karla Hynka Máchy, kde byla akce veřejně oficiálně ukončena. Poté se mnozí z nich vydali na pochod do centra Prahy. Jejich cílem bylo dojít na Václavské náměstí k soše sv. Václava. To jim ale překazil brutální policejní zásah, ke kterému došlo na Národní třídě.³³ Ten byl impulzem k *sametové revoluci* a urychlil tak pád komunismu. Ještě ten večer se zástupci studentů vydali do pražských divadel, aby herce informovali o tom, co se událo na Národní třídě.

Iniciativy se již několik hodin po zásahu jako první ujali studenti DAMU, když dopoledne ustanovili první stávkový výbor a navrhli vyhlášení týdenní (okupační) stávky vysokých škol a divadel.

V sobotu 18. listopadu ve dvě hodiny odpoledne se v Realistickém divadle pražští studenti spolu s herci dohodli na týdenní protestní stávce, k níž se postupně přidávala i

³³ Podle zprávy ČTK ze dne 12. dubna 1990 bylo v souvislosti s brutálním zákrokem Sboru národní bezpečnosti na Národní třídě 17. listopadu 1989 zaregistrováno celkem 592 zraněných, z toho 28 zlomenin, 56 otřesů mozku, 17 polmoždenin mozku, 58 psychotraumat a 54 tržných ran na hlavu. Viz *Rozhovor s Jitkou Vodňanskou*, in: Karel HVIŽDA ALA. *Výsledek revolucionářů z roku '89*, Praha: Primus, 2000.

mimopražská divadla. Návrh byl navíc rozšířen o výzvu ke generální stávce, oznámenou na pondělí 27. listopadu mezi 12. a 14. hodinou. Na začátku veškerou iniciativu vyvíjeli právě studenti a herci.

V neděli 19. listopadu se představitelé Charta 77 včetně s Václavem Havlem ujali aktivity a v inoherním klubu ve 22 hodin vydali spolu se studenty, herci a lidmi z ostatních nezávislých iniciativ³⁴ *Provolání Občanského fóra o jeho ustavení a jeho požadavcích*. Občanské fórum (OF) si na začátku vytyčilo několik cílů: odstoupení z funkcí vysokých politiků, kteří napomáhali k invazi sovětských vojsk v roce 1968, ustanovení vyšetřovací komise k policejnímu zákroku na Národní třídě, odstoupení Miroslava Štěpána a federálního ministra vnitra Františka Kincla, kteří se na zásahu nejvíce podíleli, a propuštění politických vězňů. Ještě téže noci vzniká Koordinace stávkový výbor studentů pražských vysokých škol. V Bratislavě se ustavilo hnutí Verejnosp proti násiliu (VPN). Ještě téže noci se zástupci studentů vysokých škol sešli v budově VUT na Karlově náměstí, kde společně sepsali prohlášení o deseti bodech.³⁵ Prohlášení obsahovalo výzvu k účasti na generální stávce v pondělí 27. listopadu. Tohoto jednání se zúčastnili i zástupci OF Václav Malý a Alexandr Vondra.

Následující den vstupují do okupace stávky vysoké školy v celém Československu. Vedení strany postupně ztrácí vliv na masové sdělovací prostředky. Zaměstnanci Československého rozhlasu odsoudili zásah na Národní třídě a připojili se ke stávkujícím. Taktéž se vyslovili i zaměstnanci Československé televize, která již chtěla vysílat pravdivé politické události bez cenzury, aby se lidé na vlastní oči přesvědčili, že pražská shromáždění na Václavském náměstí nejsou jenom dílem studentů a umělců.

Celý týden probíhají mohutné manifestace v Praze, Brně, Liberci, Bratislavě a ostatních větších městech, které vrcholí generální stávkou dne 27. listopadu. V tomto týdnu před ní se studenti spolu s herci rozjíždějí po venkově, menších městech a

³⁴ Zakladatelé OF byli: Charta 77, Československý helsinský výbor, Kruh nezávislé inteligence, Hnutí za občanskou svobodu, Artforum, Obroda (tzv. osmašedesátníci), nezávislí studenti, Československá demokratická iniciativa, VONS, Nezávislé mírové sdružení, Otevřený dialog, Československé centrum PEN klubu, někteří členové Československé socialistické strany, lidové, církevní, tvůrčí a jiných svazů, někteří bývalí i současní členové KSČ a další demokraticky smýšlející občané.

³⁵ Tyto body byly: ustavení nezávislé vyšetřovací komise FS pro vyšetření zásahu 17. 11. jednotek SNB proti studentské manifestaci, okamžité potrestání osob odpovědných za tento zásah, objektivní informování sdělovacích prostředků o vnitropolitickém dění, okamžité propuštění všech politických vězňů, zahájení dialogu se všemi složkami společnosti, legalizace *Lidových novin* a všech nezávislých tiskovin, faktické zaručení shromažďovacího práva, podporu ze strany pedagogů, zveřejnění tohoto prohlášení a pravdivé informování o studentské stávce.

továrnách mezi dělníky, protože úspěch této stávky závisí především na tom, jak se všichni zapojí. Ne ve všech továrnách ale uspěli. Někde je vedení do závodu ani nepustilo, nebo chtělo zabránit setkání studentů s dělníky. To, že se jim to ale nepodařilo, bylo vidět v pondělí, kdy se ke generální stávce připojily tři čtvrtiny všech zaměstnanců z celého Československa. Po ní Občanské fórum navrhuje ukončení stávkového hnutí, protože se jejich požadavky začínají plnit. Studenti to však odmítají a ve stávce pokračují. Po generální stávce se společenský význam studentů podstatně zmenšil a stále klesal. Její úspěch byl klíčový pro další vývoj událostí v zemi. Většina obyvatelstva stála za požadavky OF. Komunistická strana Československa se spolu s ústředním výborem ocitla v úplné izolaci. Konzervativní křídlo strany nepochopilo, o co jde, a stále se domnívali, že situaci lze zvrátit na svou stranu. Chtěli potlačit lidové hnutí silou, pomocí armády. Toto řešení prosazoval hlavně tehdejší ministr obrany Milán Václavík.

Následující den po generální stávce se poprvé sešli premiéři federální vlády Ladislav Adamec s Václavem Havlem, kteří stáli v čele svých delegací. Po této schůzce premiér příslibil zrušení vedoucí úlohy KSČ a změny ve složení federální vlády.³⁶ V této chvíli se OF ještě nechce podílet na sestavování této vlády a vše nechává na premiérovi. Jiná situace nastává při sestavování české vlády. Před jejím složením se sešli zástupci ČSL s představiteli OF. Na této schůzce se ukázalo, jak OF ještě nebylo připraveno o tomto jednat na rozdíl od ČSL, která jasně definovala své požadavky na personální obsazení české vlády, tzv. polovina nestraníků a druhá polovina zastoupena politickými stranami. Tímto požadavkem podmínila svůj vstup do vlády. Až po tomto jednání zaujalo OF různější postoj nejen k sestavování vlády české, ale i vlády federální. Do této doby premiérovi Adamcovi pouze doporučovala personální změny. Během několika dní také změnil svůj názor na vstup svých zástupců do vlády. Daleko důslednější byli při sestavování české vlády, kdy požadovali demisi ministrů vnitra, spravedlnosti, zdravotnictví, školství a kultury.

Za vítězství *sametové revoluce* můžeme považovat zrušení ustanovení článku 4 hlavy první o vedoucí úloze KSČ ústavního zákona č. 135/1989 Sb. na zasedání Federálního shromáždění (FS) 29. listopadu.³⁷ Ještě téhož dne vystoupil v televizi

³⁶ Jan M. CHÝČ, *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takzvané revoluci a jejích osudech 1989-1992*, Praha: Progetto, 1999, s. 82.

³⁷ Pro zrušení vedoucí úlohy komunistů v Československu hlasovalo ve Federálním shromáždění 309 poslanců Sněmovny lidu a Sněmovny národů. Nikdo nebyl proti, nikdo se nezdržel hlasování.

premiér Adamec s projevem, v němž slíbil, že do státních funkcí povolá nekomunisty a zahájí jednání s Moskvou o stažení sovětských vojsk z Československa. V následujících dnech probíhala jednání o složení obou vlád. Mj. se také jednalo o další činnosti odborů, které by měly být nezávislé na politických stranách. 4. prosince se po padesáti letech otevřely hranice do nesocialistických států. Tisíce lidí toho využily hlavně návštěvou Rakouska, které přestalo požadovat vízum po našich občanech.

7. prosince 1989 podává premiér Ladislav Adamec demisi, kterou prezident republiky Gustáv Husák přijímá, a zároveň pověřuje Mariána Čalfa sestavením nové federální vlády. Ten zahájil ihned rozhovory s představiteli politických stran, kteří se dohodli, kolik budou mít jednotlivé strany členů ve vládě. 9. prosince prezident oznamuje, že se rozhodl abdikovat, a ve večerním televizním projevu slíbil, že po jmenování nové vlády odstoupí z funkce prezidenta republiky. Následující den na Pražském hradě jmenuje nové ministry, mezi nimiž figurují i ti, které navrhlo Občanské fórum.³⁸ Tato vláda, nazývaná vládou národního porozumění, měla širokou podporu veřejnosti, a zastoupení devíti komunistů neodpovídalo realitě. Na místo prezidenta, který musel být zvolen podle ústavy do čtrnácti dnů, byli jednotlivými stranami a občanskými sdruženími navrženi čtyři kandidáti.³⁹

Kandidaturu Václava Havla na úřad prezidenta republiky ohlásil za OF ve veřejném projevu herec Jiří Bartoška na Václavském náměstí, kde se konala manifestace OF uspořádaná u příležitosti Dne lidských práv. Největší podpory se mu dostalo od herců a studentů vysokých škol, kteří s jeho zvolením dokonce spojili ukončení své pokračující stávk. Předseda České národní rady estmír Čisák při svém televizním vystoupení oznámil, že dále netrvá na své kandidatuře do funkce prezidenta republiky, a vyslovil se pro podporu a nominaci Václava Havla.

Za rezignující poslance byli 28. 12. 1989 v Praze na samostatné schůzi zvoleni noví poslanci Federálního shromáždění.⁴⁰ Novým předsedou FS byl zvolen Alexander Dubček, čímž padla jeho kandidatura na prezidenta republiky, a po svém zvolení ve svém projevu podpořil kandidaturu Václava Havla na úřad prezidenta. Ten byl ve své

³⁸ Novými ministry navrženými OF se stali: Jiří Dienstbier, Václav Klaus, Ján Čarnogurský, Petr Miller, Vladimír Dlouhý.

³⁹ Za KS Ladislav Adamec, za OF Václav Havel, SSM prosazoval estmíra Čisáka a především Slováci prosazovali Alexandra Duběka.

⁴⁰ Za Liberecko byl zvolen JUDr. Ladislav Lis poslancem Sněmovny národů FS, místopředsedou FS a předsedou branného a bezpečnostního výboru Sněmovny národů, PhDr. Jan Šolc zvolen poslancem Sněmovny národů FS za odstoupivší Marii Kabrhelovou a Ing. Josef Maza poslancem ve Sněmovně lidu FS, poslancem Severočeského KNV a členem rady koordinačního centra OF Liberec.

známý již daleko předtím, než se stal prezidentem. Za své statečné občanské postoje v období normalizace byl v roce 1989 navržen na laureáta Nobelovy ceny míru.⁴¹

4.2 Volba nového prezidenta

29. prosince 1989 byl ve Vladislavském sále Pražského hradu zvolen v přímé volbě všemi přítomnými poslanci nejvyššího zákonodárného a zastupitelského sboru ČSSR Václav Havel prezidentem Československa. Po odstoupení všech navržených kandidátů zůstal jako jediný přijatelný jak pro Občanské fórum a Veřejnost proti násilí, tak i pro politické strany. Shodli se na něm jejich zástupci při jednáních u kulatého stolu 22. prosince. Martin Mejstřík jako člen celostátního Koordináčního stávkového výboru studentů ohlásil ukončení studentské stávky.

Ve svém novoročním projevu nový prezident vyzdvihl především pokojný průběh sametové revoluce. Za svůj hlavní cíl považoval svobodné volby, které by měly proběhnout demokraticky a přál si, aby v nich byli zvoleni lidé mravní a občansky bezúhonní, ale zároveň odborníci na svém místě.

4.3 První svobodné volby

Parlamentní volby, které se konaly 8. a 9. června 1990, byly zároveň jakýmsi referendem mezi komunistickou minulostí a demokratickou budoucností. Kandidátní listy odevzdalo celkem 23 stran a hnutí. Většina z nich měla ve svých volebních programech obecné a dosti podobné cíle týkající se návratu do Evropy, sociální politiky a řešení národnostní otázky. Voleb se zúčastnilo rekordních 94 % oprávněných voličů. Ukázaly, že většina lidí se rozhodla, i přes určité komplikace, které nastaly během politického procesu, pokračování nastolené cesty. Důkazem toho bylo drtivé vítězství kandidátů OF jak do FS, tak do České národní rady a na Slovensku vítězství VPN do FS a do Slovenské národní rady. Téměř polovinu míst v nejvyšších zákonodárných sborech obsadili zástupci Občanského fóra. Většina těchto zvolených poslanců nebyli příslušníky žádné politické strany. Představitelé OF byli přesvědčeni, že červnové

⁴¹ Jan M. CHÝL, *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takzvané druhé revoluci a jejích osudech 1989-1999*, Praha: Progetto, 1999, s. 108.

vítězství je zavazuje k tomu, aby udrželi toto hnutí ve stávající podobě po celou dobu volebního období, tj. do června 1992.⁴²

Občanské fórum chtělo být po volbách silou, která určuje další politický vývoj, což vyžadovalo stranickou disciplínu. Proto se hnutí ihned po volbách ocitlo na pokraji rozkladu. Cíl, který si dala rada KC OF – volební vítězství, splnila.⁴³

⁴² Jiří SUK, *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990)*, Praha: Prostor, 2003, s. 446.

⁴³ Tamtéž, s. 443.

Kapitola 5. Liberecko p•ed listopadem 1989

Stejn• jako v cel•m •eskoslovensku, dochází v Liberci na konci 80. let k postupnému oživování ob•anské spole•nosti. V Liberci p•sobily nezávislé iniciativy, které od roku 1988 vydávaly samizdatové tiskoviny – nezávislý •asopis *Nákup* (názory, náboženství, kultura, p•íroda, problémy), kterému vyšla pouze t•i •ísle a od po•átku roku 1989 *Bulletin Nezávislého mírového sdružení*.

Nezávislé mírové sdružení – Iniciativa za demilitarizaci spole•nosti (NMS), které bylo založeno v dubnu 1988 v Praze, m•lo své p•íznavce také na Liberecku. Jednalo se o •leny s místem bydlišt• Liberec: Libor Burda, Tomáš Hellmich, Leoš Mayer, Michaela Mayerová, Martin Vlasák, Hrádek nad Nisou: Rostislav Dankeni• a Vladimír Malena, Hodkovice nad Mohelkou: Jan Vaši•ek, Chrastava: Miroslav Kycelt, Frýdštejn: Karel Šírek a Sychrov: Old•iška Tomsová a Jaroslav Vondrák.

Nezávislé mírové sdružení bylo volné sdružení lidí, kte•í necht•li na rozdíl od oficiálních mírových institucí z•stat pasivní, p•áli si p•edevším mír, který pro n• byl bytostn• svázán s demokratizací v zemi. Dále žádali svobodu pro odpíra•e vojenské služby z d•vodu sv•domí, zrušení vojenské povinnosti a armády v•bec. V základním prohlášení NMS podepsaném v Praze dne 16. dubna 1988 uvád•jí, že jsou pro otev•enou spole•nost, „nebo• každé skrývání fakt• vzbuzuje skryté nep•átelství, a tím i ohrožuje mírové soužití uvnit• národa“. Dále cht•jí usilovat o to, „aby výchova, kultura i politika vycházely z úcty k životu a ke všem hodnotám, které lidský život spoluvytvá•ejí, a to od výchovy ve školách až po výchovu v armád•“. Toto prohlášení zaslali formou osobního dopisu prezidentu • SSR, FS • SSR, vlád• • SSR, • NR, vlád• • SR, ÚV KS•, generálnímu tajemníkovi ÚV KS•, •eské mírové rad•, K•es•anské mírové konferenci, Pacem in terris, kardinálu Františku Tomáškoví, Synodní rad• • CE, Úst•ední rad• • CE, • TK, • ST a zahrani•ním mírovým organizacím.⁴⁴ Toto prohlášení bylo otisknuto mj. v prvním •ísle libereckého Bulletinu NMS z 5. ledna 1989.

Skupina sedmi aktivist• NMS⁴⁵ oznámila 19. prosince 1988 zapo•etí hladovky proti zat•ení t•í vydavatel•⁴⁶ pražského bulletinu NMS dne 26. prosince 1988 se k t•mto

⁴⁴ Bulletin NMS Liberec [online] [cit. 24. •ervna 2010.]

Dostupné z http://www.vons.cz/data/pdf/bulletiny_NMS/NMS_Liberec/bulletin_nms_liberec_01.pdf

⁴⁵ Tito aktivisté byli: Alice Svobodová, Jana Petrová, Ruth Švormová, Miloš Zeman, Jan Chudomel, Radek Zeman a Jan Svoboda.

⁴⁶ Tito t•í vydavatelé bulletinu NMS byli: Tomáš Dvo•ák, JUDr. Hana Marvanová, Tomáš Tvaroh.

sedmi členům NMS připojili svými podpisy další. Z Liberce to byli Leoš Mayer, Michaela Mayerová a Martin Vlasák.⁴⁷

Dále je v prvním čísle Bulletinu NMS uvedena krátká zpráva o nadcházející vzpomínkové akci v Liberci u příležitosti výročí upálení Jana Palacha. Za velkou iniciativu libereckých členů NMS lze považovat uspořádání jejich vánočního setkání ve vesnici poblíž Liberce. Kromě vyprávění pohádek přítomným dětem a zpívání vánočních koled bylo hlavním smyslem tohoto shromáždění seznámit účastníky s myšlenkami NMS, s vážnými námitkami proti stávajícím postupům úřadů, především proti uzavírání těch jejich členů, jimž zde podepisovali pozdravné lístky. Diskutovalo se o případné finanční pomoci rodinám uzavřených. Na závěr se na videu promítla hra Václava Havla „Pokoušení“.

V tomto čísle jsou otištěné dvě svědectví lidí, kteří byli přímými účastníky lednových demonstrací v Praze, tzv. Palachovy týdnu. Obě byly také zveřejněny v Lidových novinách v únoru téhož roku. Jedná se o svědectví MUDr. Pavla Béma, který popisuje, co viděl při zásahu pořádkových sil na Národní třídě. Druhé svědectví podali manželé Leoš a Michaela Mayerovi z Liberce. Líčí v něm svůj otřesný zážitek ze Všetat 21. ledna, kam přijeli uctít památku Jana Palacha. Jakmile vystoupili z vlaku, byli napadeni příslušníky v civilu, kteří je po výslechu a nezákonném filmování v budově místního JZD odvezli zhruba dvacet pět kilometrů od Kolína.⁴⁸

27. března 1989 uspořádali turnovští členové NMS mírový pochod z Turnova na Hrubou skálu. K velkému překvapení účastníků nezasáhla policie a celá akce tak proběhla bez problémů. V místě jejich cíle promluvil zástupce Klubu právní podpory, který přítomné seznámil s programem tohoto hnutí. Podepisoval se zde návrh na udělení Nobelovy ceny míru pro Václava Havla a výzva občanů Mladé Boleslavi za jeho propuštění z vazby.

Člen NMS a signatář Charty 77 Leoš Mayer z Liberce vyjádřil své rozhodnutí a nesouhlas s protiprávním uzavřením tří členů NMS ve svém dopise otištěném v tomto čísle. Apeluje na všechny, kteří se rozhodnou držet hladovku na protest proti tomuto, aby ve svém přesvědčení vytrvali a nebo od ní raději upustili. V Liberci se totiž objevily případy v doměho porušování hladovky, a tím přerušování „etáže“.

⁴⁷ [online] [cit. 24. června 2010.]

Dostupné z http://www.vons.cz/data/pdf/bulletiny_NMS/NMS_Liberec/bulletin_nms_liberec_01.pdf

⁴⁸ Tamtéž.

25. února 1988 napsala skupina libereckých chartistů⁴⁹ dopis Václavu Havlovi, který byl v té době ve vězení. Projevili mu tak svoji hlubokou úctu. V dopise se obrátili na ostatní signatáře Charty 77, aby zůstali sjednoceni, protože by toho mohla využít Bezpečnost. Na jeden běžný týden vyhlásili Den solidarity s Václavem Havlem. Na závěr svého dopisu vyjádřili svou víru v lásku, svobodu, pravdu a spravedlnost.⁵⁰ Za propuštění Václava Havla vznikla v libereckém Stavoprojektu koncem roku podpisová akce.

Tvrdý zásah pořádkových sil v Praze v tzv. Palachově týdnu měl svůj odraz také v Liberci. Na několika schůzích se místní funkcionáři snažili tento zákrok proti aktérům demonstrace obhájit. Koncem roku 1988 byla v Klubu SSM Plamen v Liberci uspořádána sbírka pro postižené zemětřesením v Arménii. Solidárnost Liberečanů se projevila obrovským množstvím darů i finanční pomocí. Petiční akci Někdy výt v Liberci podepsaly stovky lidí. Prohlášení bylo šířeno osobním stykem i poštou. Na schůzi předsedy vybraných organizací KSČ bylo toto prohlášení tvrdě odsouzeno „jako protisocialistická aktivita Charty 77“. Okresní výbor KSČ v Liberci přijal „opatření k zamezení vlivu a šíření kontrarevolucionární výzvy Někdy výt“.⁵¹

Jak dále uvádí Roman Karpaš v Knize o Liberci, funkcionáři OV KSČ Liberec dospěli v polovině července 1989 k názoru, že „v okrese patří k opozičním silám kolem 10 000 osob“.

Pro údajnou přípravu a propagaci akcí k dvacetiletému výročí 21. srpna 1968 byla předvedena a vyslýchána řada libereckých aktivistů, chartistů. Při výslechu na ně bylo naléháno, aby o tomto pomlčeli a k výročí 21. srpna neorganizovali žádné akce. Při nezákonné domovní prohlídce byl jednomu z aktivistů Leoši Mayerovi zabaven materiál potřebný k rozmnožování tiskovin a různé samizdatové literatury.⁵²

Centrem politického odporu vůči režimu koncem 80. let již nebyla jen Praha, ale i větší města jako například Liberec, kde nezávislé iniciativy postupně překonávaly strach se veřejně projevat.

⁴⁹ Liberečtí chartisté, kteří napsali dopis Václavu Havlovi: René Matoušek, Roman Rákosník, Leoš Mayer, Michaela Mayerová, Miroslav Polák, Jiří Fajmon.

⁵⁰ Celý text dopisu viz Severočeské muzeum v Liberci, sb. Socialismus, SO-5101.

⁵¹ Roman KARPAŠ, *Knihy o Liberci*, Liberec: Dialog, 2004, s. 526.

⁵² Signatáři Charty 77 manželé Leoš a Michaela Mayerovi členy redakce samizdatového časopisu Nákup. L. Mayer byl 5. 1. 1989 za rozmnožování a rozšiřování tzv. nelegálních písemností shledán komisí pro projednání přešlupků MěstNV v Liberci vinným přešlupkem proti veřejnému pořádku a byla mu uložena pokuta ve výši 500 Kč a propadnutí části odátých věcí. *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Edice dokumentů*, Eds. Jaroslav Pažout a kol. Manuscript. Praha 2009.

Kapitola 6. Sametová revoluce v Liberci

Dne 13. září 1989 po desáté hodině bylo slavnostně otevřeno Malé divadlo v rekonstruované budově Lidového domu ve Zhořelecké ulici. Tento objekt dříve sloužil jako klub, zkušebna a ubytovna zaměstnanců divadla. Stala se z něho rovnocenná malá scéna Divadla Františka Xavera Šaldy (Divadlo F. X. Šaldy) se sto padesáti sedadly, tedy žádný experimentální klub. Slavnost zahájil ředitel divadla PhDr. Petr Novotný přivítáním vedoucích funkcionářů okresu i města. Večer se konala předpremiéra hry Bohumila Hrabala „Obsluhoval jsem anglického krále“ v režii Petra Palouše, stejného režiséra libereckého divadla.⁵³

Stejná inscenace byla na programu tohoto nejmladšího divadla v širokém okolí rovněž 18. listopadu. Režisér Petr Palouš jako Pražák byl v těchto rozhodujících dnech v hlavním městě a byl tedy velmi dobře informován o celém dění. Zúčastnil se i odpoledního historického shromáždění divadelníků v Realistickém divadle, kde herci vyslovili stávkujícím studentům plnou podporu. Bylo zde sepsáno prohlášení k občanům, ve kterém autoři upozornili, že všechny dosavadní pokusy o navázání dialogu s představiteli státu zcela selhaly. Zároveň vyzvali ostatní československá divadla, aby se k týdenní protestní stávce připojila a místo plánovaných představení přednesla své stanovisko a aby poskytla divadelní prostory k všelidové diskusi. Po dohodě se studenty rozšířili jejich výzvu z téhož dne na týdenní protestní stávku pro studenty a pedagogy o výzvu k protestní generální stávce na pondělí 27. listopadu mezi 12.00 a 14.00 hodinou.

Bezprostředně po této schůzce herců a studentů odjel režisér Palouš do libereckého Malého divadla, aby zde herce i diváky seznámil s touto výzvou. Sešel se s již nalíčenými herci, s nimiž domlouval, zda budou hrát. Představení bylo vyprodáno a mezi diváky byl i zájezd z Turnova. Turnovští již jednou z technických důvodů o tuto hru přišli. Herec Milen Šajdkové bylo turnovských diváků líto a prohlásila, že „jsou to chudáci“. Režisér Palouš jí na to však odpověděl: „My všichni jsme chudáci.“ Kolektiv herců se nakonec usnesl, že přijímá pražskou výzvu, a se svým rozhodnutím seznámil vedení.

⁵³ Divadlo Františka Xavera Šaldy v Liberci: ročenka 1945 – 1995. Liberec 1996, nečíslováno.

• editel divadla PhDr. Petr Novotný m•l jako •len KS• strach z p•ípadného postihu, p•esto toto první spontánní vystoupení herc•m nezakázal. Již od ledna 1989 byl n•kolikrát varován i trestán jak Okresní výbor KS• v Liberci, tak i Krajský výbor KS• v Ústí nad Labem. Jeho podrobné vyjád•ení ke svému odchodu z divadla po listopadových událostech otiskl informa•ní bulletin KC OF Liberec LI-FÓRUM v •ísle 7/90 v •lánku nazvaném „Pro• jsem odešel“. Za ukázkou ze hry „Mist•i psychoterapie“, kterou napsal spole•n• s Iljou Rackem ml., jež vyšla v b•eznovém •ísle divadelního zpravodaje, byl „obvin•n ze zneuct•ní hymny a odpovídal se za to p•ed ideologickou komisí OV KS• v Liberci“. Hra byla pozd•ji dokonce ozna•ena za „protisocialistický pamflet“. PhDr. Novotný zde dále uvádí: „Za režijní ztvárn•ní pekla ve II. jednání opery •ert a Ká•a jsem byl na••en z propagace fašismu, odpovídal jsem se za to v p•edsednictvu KV KS•. Za um•lecký Manifest Malého divadla, který jsem uve•ejnil v multém •ísle Zpravodaje Malého divadla, podal OV KS• v Liberci návrh, abych byl vylou•en ze strany a zbaven funkce •editel. Od p•edsednictva KV KS• jsem obdržel jako trest soudružskou kritiku.“⁵⁴

Stávkový výbor Divadla F. X. Šaldy v odpov•di •editeli divadla uvádí, že fakta, která dr. Novotný uvádí „nejsou nepravdivá, ale jsou neúplná, a proto zkreslující.“ „K první •ásti textu, týkající se ob•anských postoj• P. Novotného od nástupu do funkce •editel až do listopadu 1989, pouze p•ipomínáme jeho •lánek „Odpovídám bez váhání“ (Pr• boj, •ervenec 1989), vyjad•ující odmítavý postoj k obsahu a signatá•m petice N•kolik v•t. Ke spontánnímu zahájení stávky se P. Novotný zpo•átku p•ídal. Na základ• instrukcí z KV KS• a KNV se v dalších dnech snažil jejímu pokračování zabránit všemi prost•edky, a to výhružkami nejhrubšího fyzického a psychického násilí. 20. listopadu na•ídl odstranit z vitríny divadla prohlášení student• a •s. divadelník•, která m•la informovat libereckou ve•ejnost o d•vodech a požadavcích student• a um•lc•. Ve dnech, kdy se ješt• stávky osobn• ú•astnil, zprvu bránil diskusím s diváky. 22. listopadu, kdy se z naší iniciativy první z nich uskute•nila, byla P. Novotným „regulována“. Den p•ed tím vykázal z prostoru Malého divadla •leny Liberecké iniciativy, kte•í vytvo•ili jádro vznikajícího Ob•anského fóra. Stávku uznával jen jako projev solidarity se studenty, ale odmítal její politický charakter. Svoje setrvání ve funkci •editel podmi•oval ukon•ením stávky 24. listopadu. Ve •tvrtek 23., kdy plénium divadla neschválilo jeho návrh na ukon•ení stávky, rezignoval na svou funkci. Nabídku

⁵⁴ Petr NOVOTNÝ, *Pro• jsem odešel*, LI-FORUM, informa•ní bulletin koordina•ního centra OF Liberec, •. 7/90, s. 2. SOKA Liberec, archivní knihovna.

stávkového výboru, aby se stávky nadále zú•astnil mimo rámec své funkce jako ob•an, odmítl a divadlo opustil. Skutečným centrem libereckého stávkového hnutí (do chvíle než se zformovalo OF) se stalo divadlo až po jeho odchodu (vydávání tiskovin, besedy, inf. služba, plakáty, promítání videa). Svoji ú•ast ve stávce konzultoval PhDr. Petr Novotný s KV KS• a KNV. My jsme ji konzultovali jen se svým sv•domím.“⁵⁵

Herci m•li zpo•átku obavy z reakcí publika. Na jevišt• p•išli nalíčení herci v kostýmech spolu s režisérem Paloušem, který divák•m podrobn• popsal situaci v Praze: „Vyzývají nás, abychom se p•ipojili k týdenní stávce na podporu zmlácených student•.“ Zároveň p•e•etl prohlášení divadelníků z Realistického divadla s tím, že se liberečtí herci s prohlášením ztotož•ují. V diskusi dále objasnil podrobnosti výzvy a zd•raznil politické požadavky, které obsahuje. Diváci byli požádáni, aby informace co nejvíce ší•ili dál. Rovněž jim bylo oznámeno, že se každý večer budou místo představení konat v divadle diskusní večery. Rozvinula se tak první debata libereckých herců s diváky, kteří poselství svých pražských kolegů přijali s nadšeným potleskem a většinou nevadilo, že se nehrálo. Odešlo jen několik lidí. Na závěr všichni společně zazpívali československou hymnu. Liberecké divadlo se tak stalo první mimopražskou scénou, která se přihlásila ke stávce. Na tento večer později vzpomínala diva•ka tohoto pelomového „představení“, zakladatelka Liberecké iniciativy a významná osobnost listopadových událostí v Liberci, Gabriela Kašková: „Okamžit• jsem pocítila, že to je ten okamžik, na který jsme tak dlouho čekali, že pohár trpčivosti a potupy přetekl, že se už musí kolo d•jin otočit.“⁵⁶

Po skončení diskuse v Malém divadle odešli někteří herci do historické budovy Divadla F. X. Šaldy, aby informovali i diváky zde. Tento večer se na hlavní scéně hrála opera „Nabucco“. Ladislav Dušek byl jedním z herců, kteří sem přinesli zprávu z Malého divadla: „Chtěli jsme, aby zpěváci přerušili představení, ale oni odmítli, že mají plné divadlo, a že to musejí dohrát. Ale už v tu sobotu jsme měli problémy, abychom se vůbec přes vrátnici dostali do divadla. Po skončení opery jsme vyšli před diváky a oznámili jim to, co jsme řekli lidem v Malém divadle.“

Již druhý den v neděli 19. listopadu se ve zkušebně ve Vítězné ulici sešli oba soubory libereckého divadla, tedy herci a zpěváci, a další zaměstnanci divadla ke

⁵⁵ Stávkový výbor SDFXŠ, *Odpovídáme bez váhání*, LI-FORUM, •. 8/90, s. 6. Osobní archiv PhDr. Jana Šolce.

⁵⁶ Milan DRAHO• OVSKÝ – Pavel MICHAL, *Něžná revoluce v Liberci: 20. 11. – 24. 12. 1989*, Liberec, s. 2.

společné poradě, jak postupovat dál. Dohodli se, že se přidávají k výzvě pražských kolegů a místo plánovaných představení budou od tohoto večera pořádat diskusní mítinky. Na této schůzce byl ustanoven stávkový výbor ve složení režisér Petr Palouš a herci Ladislav Dušek, Hanuš Bor a Zdeněk Paluška.

Také druhá liberecká scéna, loutkové Naivní divadlo, se již v neděli aktivně zapojila do celostátní stávky divadelníků. Rozhodli o tom na schůzce v divadle, i když tento den žádné představení nebylo v programu. Někteří herci namítali, že děti za nic nemohou a přijdou tak o slíbenou pohádku, ale nakonec se usnesli, že se ke stávce připojují. V odpoledních hodinách se zúčastnili schůzky v Divadle F. X. Šaldy a napsali zde dopis⁵⁷, v němž své rozhodnutí vysvětlili učitelkám, které měly s dětmi přijít následujícího dne na představení. Šéfredaktor Naivního divadla František Sokol se komunistickým funkcionářem odvážně postavil a na rozdíl od šéfredaktora Divadla F. X. Šaldy Petra Novotného se stávkou sympatizoval a aktivně se zapojil do činnosti kolem stávkového výboru. Část herců se dala do ručního popisování různých prohlášení a výzev a výroby letáků. V příštím týdnu uspořádali mítink na náměstí Bojovníků za mír a přečetli tam dopis kardinála Tomáška a nové informace z Prahy. Nahrané na kazetách je vozili po blízkých obcích, kde o ně měli lidé velký zájem.

Večer přišlo do Malého divadla kolem sto padesáti lidí a byli zvědaví na první zprávy z Prahy. Přišla i skupina mladých lidí včetně s Gabrielou Kafkovou, kteří zde chtěli oznámit založení Liberecké iniciativy (LI) a přednést její prohlášení, které sepsali předchozího dne. Dovnitř však nebyli vpущeni: „*Prohlášení obsahovalo jako hlavní tezi okamžité zrušení KSČ, zodpovědné za teror na obcích a totální devastaci naší země, dále odstavení všech dosavadních politiků národní fronty z veřejných a státních funkcí. Do Malého divadla nás Miroslav Šafka odmítl pustit, nakonec se nám podařilo do divadla vniknout a přečetla jsem prohlášení ve foyer. Bylo tam asi padesát lidí, bylo zřejmé, že se většina dosti bála*“.⁵⁸

Když ve 21.00 hodin předseda vlády české socialistické republiky František Pitra hovořil v československé televizi o nepřátelích socialismu a zneužití umělců, vysokoškoláků a dalších a obhajoval tak zákrok na Národní třídě, pilil olej do ohně. Ve svém projevu velmi zkresleně hovořil pouze o skutečné desinformaci o mrtvém studentovi a popel brutalitu zásahu policie: „*Lživě a úmyslně rozšiřované fámy o*

⁵⁷ Příloha č. 42.

⁵⁸ Příloha rozhovor autorky s Mgr. Gabrielou Kafkovou, 12. 6. 2010 v Liberci.

mrtvých a těžce raněných bohužel na mnohé zapůsobily a ovlivují jejich stanoviska a postoje. Zapůsobily na některé obany, zejména na umělce a mladé lidi.⁵⁹ Podráždil tím širokou veřejnost, protože už se proslýchalo, jak zásah probíhal ve skutečnosti. V pražském inoherním klubu několik desítek intelektuálů založilo po 22 hodině Obanské fórum.

V pondělí 20. listopadu vyšli do libereckých ulic jako první studenti Střední průmyslové školy stavební v Liberci (SPŠ stavební) s některými pedagogy. Některé z nich mělo přímé napojení na Prahu a během víkendu se o průběhu pražských událostí mnohé dověděli. Tyto první dny nebyli studenti, divadelníci ani podniky v Liberci nijak propojené, vše bylo naprosto izolované a na sobě nezávislé.

Na SPŠ stavební byla za normalizace velice uvolněná atmosféra, na rozdíl od jiných středních škol v Liberci. O tom také svědčí vyprávění jejího absolventa Oldřicha Kvasničky⁶⁰ v monografii *Sto studentských revolucí*: „Nejlepší pro mě byla střední škola, na tu strašně rád vzpomínám, byl to úžasný věk. Nechodil jsem na liberecké gymnázium, které bylo vyhlášené neskutečnou přísnošností a utaženým režimem, studenti třeba nesměli chodit v džínách. Byl jsem na stavebce v Liberci, což byla vyhlášená škola všech raubířů, tam se stahovaly všechny možné existence, které nikde jinde z různých důvodů nevzali. V pohodě se tam dostávali lidé, jejichž rodiče byli v osmašedesátém vyhození nebo měli nějaké jiné průšvihy. Až teď jsem se o Velikonocích seznámil s klukem, jehož rodiče v osmašedesátém utekli, nechali ho tedy jako šestiletého kluka u babičky a dědečka a domnívali se, že se jim podaří dostat ho k sobě. Podařilo se to po deseti letech. Protože se o něj soudili s režimem a podporovali různé aktivity, měl to těžší, v podstatě se nemohl dostat na žádnou střední školu, bylo mu jasné, že půjde na hornickou nebo na učák, i když měl samé jedničky. A na stavebce se za něj postavili a vzali ho.“⁶¹

Tehdejší pedagog SPŠ stavební Ing. Jiří Lauerman vzpomíná na přelomové okamžiky v Liberci: „Ráno dvacátého listopadu za námi přišli studenti sami s tím, že by se mělo vyjít do ulic. Část kantorů byla rezolutně proti, ale část jim řekla: „My jdeme

⁵⁹ Rudé právo, roč. 30, č. 15, 20. 11. 1989, „Výzva k rozvaze a občanské odpovědnosti“.

⁶⁰ Oldřich Kvasnička maturoval na Střední průmyslové škole stavební v Liberci v roce 1986. V listopadu 1989 byl studentem Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem. V monografii Milan OTÁHAL – Miroslav VANĀ K, *Sto studentských revolucí. Studenti v období pádu komunismu - životopisná vyprávění*, Praha: Lidové noviny, 1999 na s. 483 chybně uvedeno, že maturoval v roce 1977 na Strojní průmyslové škole v Liberci.

⁶¹ Milan OTÁHAL – Miroslav VANĀ K, *Sto studentských revolucí. Studenti v období pádu komunismu - životopisná vyprávění*, Praha: Lidové noviny, 1999, s. 484-485.

s vámi.“ N•kolik nás kantor• – t•ch starších, nep•líš pohodlných s politickými škraloupy – došlo za •editelem Ing. Lufinkou. On na jednu stranu té v•ci p•ál, ale na druhou m•l samoz•ejm• starost o žáky, aby se jim nic nestalo, ale m•l strach i o to, aby to nem•lo n•jaký dopad na kantory, které na škole n•jakým zp• sobem udržel. My jsme mu ale •ekli, že s d•ckama do t•ch ulic jdeme, a díky tomu potom ned•lal žádná opat•ení a dve•e školy, na rozdíl od jiných •editel•, nezamkl.“⁶²

O benevolentních pom•rech na škole, resp. o shovívavosti •editele Ing. Josefa Lufinky hovo•í Old•ich Kvasni•ka: „M•li jsme tam dobrého pana •editele Lufinku. To byla myslím výhoda stavebek proti gymnáziím, protože on byl odborník, inženýr stava•. Nedávno nám naše t•idní na abiturientském ve•írku •ekla, jak to bylo. Když byl n•jaký pr•švih, že tam studuje n•kdo nežádoucí nebo n•kdo n•co provedl, •editel •ekl: Tak já to tady skládám, já se rozhodn• užívím i jinak. A vždycky mu to vyšlo. Na té škole vládl obrovsky svobodný duch. V dob•, kdy policajti honili po Liberci panká•e, tak v t•locvi•n• se s povolením pana •editele po•ádaly punkové koncerty. Dali nám spoustu svobody a nau•ili nás nejen odbornou praxi, ale i jednat s lidmi na stavbách, nebo že •lov•k vyb•há cokoliv, když se snaží a má nápady. Chovali se k nám opravdu jako k dosp•lým. Na to strašn• rád vzpomínám a myslím si, že bylo pro m• d•ležit•, že nám ta škola nedala jen v•domosti, ale taky nás nau•ila žít.“⁶³

To ráno se u•itelé snažili dozv•d•t, jak to vypadá na ostatních školách v Liberci, n•které obtelefonovávali, aby jim dali hlášku: „My vyrážíme do ulic, poj• te s námi!“ „Já jsem také volal svým bývalým koleg•m do Stavoprojektu, kde jsem p•ed nástupem na stavební školu pracoval, a skute•n• se k nám •ást z nich p•idala.“⁶⁴ Do ulic vyrazili studenti •tvrtých a •ást ze t•etích ro•ník• s asi deseti pedagogy již b•hem dopoledne. Nikdo nenesl žádný transparent ani prohlášení, pouze student 4. ro•níku Petr Šír nesl v pop•edí celého pr•vodu státní vlajku.

Cílem cesty byl sekretariát Okresního výboru KS• na t•id• 1. máje, kterému se •íkalo „Kreml“. Pr•vod prošel kolem radnice dol• Pražskou ulicí. „P•ed sídlem KS• mi n•kdo z toho našeho bojovného jádra na zádech napsal jakési prohlášení, které se na míst• p•e•etlo. Obsahovalo zhruba podobné zn•ní, jako jsem na druhý den sepsal za naši školu – že studenti a kanto•i st•edních škol se hlásí k prohlášení pražských student•, že požadujeme informace a zárove• to byl také apel, že by se k tomu m•ly

⁶² Rozhovor autorky s Ing. Jiřím Lauerem, 24. 3. 2010 v Liberci.

⁶³ Milan OTÁHAL – Miroslav VAN• K, *Sto studentských revolucí*, s. 485.

⁶⁴ Rozhovor autorky s Ing. Jiřím Lauerem, 24. 3. 2010 v Liberci.

všechny střední školy přihlásit oficiálně.⁶⁵ Postupně se ke skupině další lidé přidávali a také se od ní odpojovali.

Odtud se průvod vracel zpět kolem radnice a dalším cílem cesty byla Vysoká škola strojní a textilní v Liberci, která se honosila řádem práce (VŠST). Prošli ulicí 5. května, kde se k nim připojili někteří studenti a učitelé Střední průmyslové školy strojní. U výstaviště potkali známého libereckého fotografa a redaktora okresních novin Václava Milana Drahoňovského, který vše nafotografoval.

Akoliv průvod prošel s výkřiky „Pojte se s námi“ kolem Střední průmyslové školy textilní (SPŠ textilní) a Střední ekonomické školy, studenti ani pedagogové těchto škol se k zástupu nepřipojili. Ředitel SPŠ textilní Ing. Zdeněk Meřl školu uzamkl a znemožnil tak svým studentům účast na pochodu.⁶⁶

Stedoškoláci byli zejména v těchto prvních dnech velice aktivní. Někteří jezdili do hlavního města pro první informace a známá prohlášení, které pak v Liberci šířili dál. „Všichni se k tomu svým způsobem hlásili, ale těch aktivních byla vždycky jenom část. Když se řeklo: pojte se, máme informace z OF, z ústředí z Prahy, tak šli do sborovny všichni.“⁶⁷ V dalších dnech chodili studenti vypomáhat technickým službám formou brigád, jak vzpomíná Ing. Lauerman: „Předseda Národního výboru – samozřejmě komunista – ale na druhou stranu relativně rozumný člověk, stavební inženýr, který se taky bál, aby sem nepřijely tanky. Takže ten byl velmi rád, že tady nebudou nějaké nepokoje, že studáci nepřijdou házet dlažební kostky na radnici apod., ale že nabízejí něco jiného. Ze svých poznámek tu, že třicet z nich šlo do Dopravního podniku, patnáct šlo do Technických služeb a dvacet do PKO. To je až z toho dalšího týdne, kdy byla generální stávka.“⁶⁸

Když dorazili na VŠST, v menze právě zasedal celoškolský výbor Socialistického svazu mládeže (SSM). „Na vysokou školu jsme přišli dopoledne. Právě tam probíhala schůzka SSM. Zaplnili jsme celou menzu. Na pódiu se střídali zástupci studentů, kteří měli informace z Prahy, a četli tam prohlášení pražských studentů, a do toho tam

⁶⁵ Totéž.

⁶⁶ Ing. Zdeněk Meřl byl ředitelem SPŠT v Liberci do 28. 2. 1990, kdy byl z podnětu OF SPŠT z této funkce odvolán. Od 1. 3. 1990 na jeho místo nastoupila Ing. Zuzana Piklová. SOKA Liberec, fond Textilní škola Liberec. Kronika Střední průmyslové školy textilní. 1981-1990, inv. č. 402.

⁶⁷ Rozhovor autorky s Ing. Jiřím Lauermanem, 24. 3. 2010 v Liberci.

⁶⁸ Totéž.

vstupovaly tehdejší partajní kádry. A takhle se to tam tlouklo. Už to nebylo zdaleka n•jaké malé svazácké shromážd•ní.⁶⁹

Odtud se pr•vod vydal zp•t do centra, ale již ne zcela jednotn•. Jak informuje severo•eský deník Pr•boj, p•ipojila se k nim také asi deseti•lenná skupinka vysokoškolák•.

Vzhledem k atmosfé•e, která na této p•vodn• svazácké sch•zi vládla, byl jediný záv•r – svolat na šestnáctou hodinu mítink všech student• do menzy. Zú•astnilo se ho osm stovek student•, tedy asi jedna •tvrtina všech posluchač• VŠST. Hlasovalo se o p•erušení výuky, pro n•ž se vyjád•ilo zhruba 80 % ú•astník•. V•tšina se zde tedy dohodla, že vstupuje do stávky. Sch•ze se zú•astnil také student DAMU z Prahy, který zde vystoupil s prohlášením a výzvou pražských student• ke stávce. Zde se také vyslovil pozd•jší p•edseda stávkového výboru libereckých vysokoškolák• Ivo Lu•ák: „Na studentském mítinku, který svolali •lenové Socialistického svazu mládeže, jsem spolu s n•kolika kolegy vyzval studenty, aby se p•ipojili k protestním akcím. Na další sch•zi jsem pak byl zvolen do •ela stávkového výboru.“

Odpoledne se diskutovalo v n•kolika sekcích a cíelovalo se konečné zn•ní prohlášení liberecké vysoké školy. Pro tyto diskuse poskytlo vedení školy dv• velké auly a sedmnáct místností.

Tento den zasedal okresní výbor Národní fronty v Liberci (OV NF). Krom• jiného •lenové zaujali stanovisko k sou•asn• situaci ve stát•, ve kterém podpo•ili v•erejší projev Františka Pitry v •eskoslovenské televizi: „Plenární zasedání OV NF podporuje prohlášení p•edsedy vlády • SR Františka Pitry p•ednesené v •eskoslovenské televizi dne 19. 11. 1989 a vyzývá všechny organizace sdružené v Národní front• okresu Liberec, aby jednaly v duchu tohoto prohlášení.“⁷⁰

V odpoledních hodinách se p•ed libereckou radnicí na nám•stí Bojovník• za mír (dnešní nám•stí Dr. Edvarda Beneše) uskutečnila první manifestace, kterou svolala Liberecká iniciativa v •ele s neúnavnou Gabrielou Kafkovou. Tato aktivistka pozd•ji nechyb•la na žádném •e•nickém balkón• •i podiu. „V pond•lí odpoledne jsme šli p•ed radnici, kde dopoledne byly již hlou•ky st•edoškolských student•, a tam jsme se seznámili s dr. Martinem Barešem, který se k nám p•idal. Nem•li jsme žádné ozvu•ení, nebylo nás slyšet. Lidé cht•li materiály, aby je mohli ší•it v zam•stnání a seznamovat

⁶⁹ Totéž.

⁷⁰ Vp•ed. ro•. 30, •. 94, 24. 11. 1989, „Ze zasedání OV NF“.

s nimi ostatní, ale nic nebylo.⁷¹ Manifestace od tohoto dne probíhaly na náměstí před radnicí denně.

V Naivním divadle mělo večer hostovat ústecké činoherní studio. Divadlo v Moskevské ulici bylo však uzamčené, a tak ústeští herci promluvili k divákům a kolemjdoucím přímo před budovou divadla. Poté se uchýlili do hlavní budovy nedalekého Divadla F. X. Šaldy, kde již stávka běžela naplno.

Druhý den 21. listopadu ustavili libereští vysokoškoláci stávkový výbor složený zejména ze členů amatérského divadla při VŠST. Předsedou stávkového výboru se stal posluchač čtvrtého ročníku strojí fakulty Ivo Lužák, který byl zároveň principálem této divadelní skupiny. Studenti, kteří se nejvíce angažovali ve studentském SV, byli například Ladislav Pímek, Pavel Vrbický, Bedřich Nikl, Tomáš Stehlík, Zdeněk Jana, Miloslav Čáslavský, Fero Pasterin, Martin Kubík, Miroslav Kaňok, Jarmila Pešlová, Pavel Kuchár, Petr Dousek, Tomáš Šponar, Jiří Pokorný, v jehož redakci vycházel Vysokoškolský zpravodaj a mnoho dalších. 21. listopadu vydali prohlášení studentů liberecké vysoké školy, ve kterém odsoudili tvrdý zásah orgánů státní moci na Národní třídě a vysvětlují v něm své rozhodnutí vstoupit dne 20. listopadu 1989 do týdenní stávky s deseti požadavky. Na závěr svého prohlášení občany Československa varovali před provokatérskými snahami typu „bijte komunisty“, „bijte policisty“ a podobně. Zdůraznili, že jim jde o humánnost celé věci.⁷²

Stejně jako vysoká škola i Střední průmyslová škola stavební vydala tento den prohlášení, které podepisovali její studenti i pedagogický sbor. Své myšlenky vyjádřili ve čtyřech hlavních bodech: „1) odsuzujeme postup orgánů státní moci proti pražským studentům dne 17. listopadu 1989, 2) podporujeme prohlášení všech orgánů a organizací, které požadují vyšetření celé akce a potrestání všech viníků, souhlasíme s prohlášením studentů pražských vysokých škol, 3) nesouhlasíme s prohlášením vlád ČSSR, SR a SSR ze dne 20. listopadu t. r., 4) připojujeme se k celotýdenní stávce škol a kulturních institucí, během níž pomůžeme prací naší škole, městu i sobě.“⁷³

Podobná prohlášení sepsali i na dalších středních školách v Liberci a okolí.

Někteří herci Divadla F. X. Šaldy se toto ráno rozjeli besedovat do Základní školy v Chrástavě, národního podniku LIAZ v Jablonci nad Nisou a dalších podniků v

⁷¹ Viz příloha rozhovor autorky s Mgr. Gabrielou Kafkovou, 12. 6. 2010 v Liberci.

⁷² Celý text prohlášení viz příloha č. 43.

⁷³ Osobní archiv Ing. Jiřího Lauermana. Též příloha č. 44.

okolních m•stech. Všude se však nesetkali s plnou podporou, dvojice herc• strážní nebo milicioná•i do objekt• nevpustili. Here•ka Eva Lecchiová vzpomíná: „*Pamatuji se, že například do liberecké Teplárny jsme se v•bec nemohli dostat, protože vrátní m•li p•ikázáno divadelníky nepoušt•t. Nesm•li jsme •íct, že jsme herci. Nakonec jsme se tam protáhli, ale nebylo to v•bec jednoduché p•emlouvat d•lníky ke stávce. Byli hodn• ned•v••iví.*“

•lenové stávkového výboru Divadla F. X. Šaldy se po porad• celé •inohry v Malém divadle p•emístili do hlavní budovy, kde z•stali až do prosince. V Malém divadle ve Zho•elecké ulici však z•staly hlídky. Stávka se tak zm•nila na okupa•ní, herci z budovy nevycházeli. Kniha o Liberci uvádí, že dovnit• nevpustili ani p•islušníka VB. „*Kdybychom t•eba jen na chvíli odešli, zamknul by tehdejší •editel Petr Novotný divadlo a už by nás dovnit• nepustil. Tém•• jsme nespali, protože jsme hlídali vrátníci ve dne v noci. Pár herc• drželo službu také v Malém divadle, aby nám jedna scéna z•stala, kdyby nás z Divadla F. X. Šaldy vyhnali násilím,*“ vzpomíná Ladislav Dušek. Petr Palouš p•ivážel do Liberce tak•ka denn• prohlášení, výzvy a •erstvé zprávy z Prahy. Letáky pak zam•stnanci divadla rozmnožovali a rozváželi do libereckých podnik• a továren. Ve•er se konaly ve•ejné mítinky v „kamenném“ divadle. •editel divadla, urgován z Okresního výboru KS•, m•l snahu herc•m v jejich po•ínání zabránit. „*Na jednu z našich pozd•jších sch•zek si dokonce p•ivedl ú•edníka z okresního výboru komunistické strany, aby nám to stávkování rozmluvil,*“ •ekla here•ka Milena Šajdková. „*Dokonce to zkoušel i po dobrém. •ekl – tak ještě dnes budeme stávkovat, ale od zít•ka se uvidí. Here•ka Miriam Chytilová mu na to odpov•d•la: my se vás, pane •editeli, na nic neptáme, my stávkujeme.*“ Postranní vchod pro zam•stnance divadla byl od úterý 21. listopadu sledován StB, která umístila kameru nad hlavní vchod Pošty, sídlící naproti divadlu.

Krajský národní výbor (KNV) p•edvolal •editele Divadla F. X. Šaldy Petra Novotného do Ústí nad Labem, kde mu jeho p•edseda na•ídil, aby uzamkl hlavní budovu divadla, dal výpov•• stávkovému výboru a strhnul stávkujícím mzdu. Na odpolední sch•zi zam•stnanc• divadla poté oznámil svoje rozhodnutí o odstoupení z funkce •editele, p•ítomný vedoucí odboru kultury KNV jej však nep•ijal. Herci v tomto •editeli podpo•ili.

V odpoledních hodinách se na nám•stí Bojovník• za mír p•ed libereckou radnicí uskute•nila velká, p•vodn• ekologická manifestace, na kterou již asi t•i týdny zvala

Liberecká iniciativa (LI). Přišli převážně mladí lidé mající zájem o ekologické problémy, ale později se ukázalo, že většina se dostavila pod tlakem událostí posledních dnů a na základě výzvy šířené studenty středních škol. Dorazilo i mnoho studentů VŠST. Na shromáždění členové přednesli různé rezoluce a výzvy doplňující nebo měnící požadavky pražských vysokoškoláků. Na zcela zaplněném náměstí byla atmosféra přímo bouřlivá. Pohotoví ji zachytili pracovníci libereckého Malého studia na zvukový záznam: „*eskoslovensko je na prvním místě, co se týče znečištění životního prostředí!*“ hřímá členik z reproduktoru údaje, které pocházejí z Prognostického ústavu. Lidé na náměstí reagují pískotem, výkřiky, ševem. Totéž se opakuje po dalších sděleních: „*Při sledování úmrtnosti osmadvaceti evropských států je Československo na druhém místě v úmrtnosti dospělé populace, na prvním místě v úmrtnosti mužů, na prvním místě v úmrtnosti na onkologické choroby!*“

Ekologická manifestace tak přerostla ve spontánní událost na podporu studentů zvoláním: „*Vyzýváme všechny rodiče, aby za sebe nenechali mluvit jen své děti!*“

Poátečnímu stavu společenskému v domě odpovídají transparenty, které se na těchto manifestacích objevovaly: „Chceme socialismus“, „Přestavbu ano – komunisty ne!“ Když náměstí dospělo ke skandování „*V jednotě je síla*“, přesunul se dav před budovu OV KSČ, kde lidé rovněž skandovali podobná hesla.

Mítinky před radnicí se od té doby opakovaly každé pozdní odpoledne, většinou od 16. hodin. Provizorní pódium stálo v těchto prvních dnech naproti radnici před lékárnou, ozvučení zajistili technici Naivního divadla.⁷⁴

Prvopočátky libereckého Občanského fóra sahají do Bunkru na Tržním náměstí, kde se začali scházet pozdější představitelé OF Liberec. Mezi hlavní protagonisty těchto první dní patřili Gabriela Kafková, Miloš Sabáček, František Fišera a dr. Bareš. Jak vzpomíná další aktér Vladimír Pekuláš, jednalo se o první aktivní skupinu v Liberci, která se snažila informovat Liberečany o událostech těchto dní vydáváním prohlášení k nastávající situaci a výrobou letáků: „*...ještě to nebylo nijak organizované. Chodilo za námi mnoho lidí, odpovídali jsme jim na jejich dotazy, vysvětlovali situaci, dávali jsme jim letáky, stále se něco dělalo.*“⁷⁵

Ve středu 22. listopadu se dvojice libereckých divadelníků přes velmi špatné počasí a dopravní kalamitu rozjely do velkých závodů pravdivě informovat a

⁷⁴ Roman KARPAŠ a kol., *Knihy o Liberci*, Liberec: Dialog, 2004, s. 528.

⁷⁵ Příloha rozhovor autorky s Vladimírem Pekulášem, 20. 3. 2010, emailovou poštou.

vysvětlovat situaci, tiskem stále interpretovanou ve stylu minulosti. Do některých podniků je strážci nesměli vpustit, většinou se ale nechali umluvit.

Na tento den bylo svoláno předsednictvo OV KS v Liberci, aby nejdříve projednalo politickou situaci v okrese. Bylo přijato stanovisko, které označili jako Prohlášení předsednictva okresního výboru KS, a druhý den ho otiskly okresní noviny Vpřed. Je stále ještě koncipováno ve starém duchu. V některých odstavcích si funkcionáři jsou vědomi, že „*prožíváme vážné společenské napětí*“, ale hovoří o „*zneužití mladé generace k narušování klidu a pořádku se snahou vyprovokovat střety, vnést chaos a neklid do společnosti...*“ Dostí překvapivý je i závěr prohlášení: „*Opíráme se o drtivou většinu pracujících a všech občanů našeho okresu...*“ Denně se konaly masové protestní demonstrace s vážnými politickými požadavky, včetně zrušení lidových milicí a výzvou ke generální stávce, a nechce se proto věřit, že funkcionáři neznali skutečné mínění většiny obyvatel. Dále byla projednána zpráva náčelníka okresního štábu LM Vladimíra Volprehta o plnění úkolů jednotek, v níž informoval, že bude ustavena nová jednotka na Státním statku Frýdlant, což bylo zřejmě zřejmou jako určitá hrozba.

Tento den se konal aktiv vysokoškoláků s představiteli stranických a státních orgánů. Původní oslava padesátiletého výročí události tragického roku 1939, ke kterým došlo v Praze – Mezinárodní den studentstva – se v Liberci připravovala dlouho předem. V pavilonu „A“ Severočeských výstav měla být tento den na programu přehlídka souborů zájmové umělecké činnosti spojená se zábavou. Události, které se staly v několika posledních dnech, ale všechno změnily. Studenti se rozhodli v zadaném sále uskutečnit setkání s představiteli školy a libereckého okresu. Na ohlášený dialog přišlo na 1200 posluchačů VŠST.

Členové stávkového výboru, kteří přivítali přední funkcionáře školy v čele s rektorem Bohuslavem Stížem⁷⁶ a vedoucím tajemníkem OV KS Liberec Petrem Šnoplem. Následovala výzva k přítomným k zahájení diskuse. Nejdříve dostali slovo pedagogičtí pracovníci, kteří vyjádřili snahu vést a vychovávat studenty k samostatnému myšlení, ale studenti slyšeli rovněž názor, že je čas k objasnění mnoha věcí. Rektorova reakce byla přijata potleskem, ale poznámka Petra Šnople, „že k události v Praze nemuselo dojít, pokud by byly dodrženy podmínky povolené manifestace“, se setkala s odporem velké většiny studentů, vyjádřené

⁷⁶ prof. RNDr. Bohuslav Stíž, DrSc. vykonával funkci rektora VŠST (TUL) v letech 1985 – 1990.

pískotem. Po utišení v sále přednesl člen stávkového výboru požadavky studentů formulované do deseti bodů.

Politici představitelé na studentské dotazy odpovídali nepřesně, šablonovitě podle tehdejšího způsobu a nakonec s odkazem, „že se k tomu již vyjádřili představitelé ústředních orgánů.“ K opravdovému dialogu vlastně ani nedošlo, obě strany se navzájem obviňovaly. Studenti svolali mítink, že očekávali odpověď na své prohlášení a funkcionáři chtěli informovat o životě v okrese, jiné dotazy na studenty neměli. Proto drtivá většina odešla na náměstí Bojovníků za mír, kde byla na šestnáctou hodinu ohlášená protestní manifestace, a na ní členové stávkového výboru požadavky studentů přetli. Necelá stovka studentů na výstavišti zůstala, ale zápis, co bylo projednáno, se nezachoval.

Na demonstraci na náměstí, které se zúčastnilo asi 12 000 lidí, zazněly požadavky na úplnou a rychlou demontáž totalitního režimu. Mj. dav před radnicí skandoval hesla „Dělníci s náma!“ a „Svobodné volby!“ Na závěr jeden z členů pronesl: *„Vyzýváme všechny, kterým není lhostejný stav v našem státě, aby vyjádřili svoji vůli generální stávkou... Myslíme na dělnice a dělníky pracující v podmínkách urážejících lidskou důstojnost. Vyzýváme ty, kteří jsou odpovědní za mnohaletou devastaci všech oblastí společenského života u nás. Jde o Gustáva Husáka, Miloše Jakeše... Znáte své problémy, a proto nedopusťte, aby vašim jménem mluvili ti, se kterými nesouhlasíte.“*⁷⁷

Ředitel Divadla F. X. Šaldy po noci strávené na StB pod velkým politickým tlakem od představených na KNV vyhrožoval stávkujícímu výboru i jejich rodinám psychickým i fyzickým násilím. Žádal ukončit stávku. S veřejnou diskusí souhlasil pod podmínkou, že ji bude sám moderovat. Návštěvníci byli ale disciplinováni a k žádné provokaci nedošlo. Po diskusí bylo ustaveno Občanské fórum divadla.

Velmi agilní OV KS svolal na úterek 23. listopadu k devadesátému třetímu výročí narozenin Klementa Gottwalda do kulturního domu v Hodkovicích nad Mohelkou aktiv vedoucích hospodářských pracovníků v městských podnicích okresu. Přítomní byli také vedoucí pracovníci ve školství a kultuře, tedy všichni, kteří mohou působit na velké množství lidí. Šlo doslova o všechno. Hlavním bodem bylo za každou cenu splnit pokyn ÚV KS – zabránit chystané generální stávce. Schůzi vedl Petr Šnopl, který zde zopakoval oficiální verzi, že zásah na Národní třídě byl nezbytný, a to, co následovalo,

⁷⁷ Reportáž o sametové revoluci v Liberci. [online] [cit. 18. února 2010.] Dostupné z: <http://www.bonustv.cz/wmv/liberec2009.wmv>

nazval kontrarevolucí. Vyzval přítomné, aby použili všechny prostředky v etnickém zákoníku práce, aby se jejich zaměstnanci podílní demonstrace nezúčastnili. Nechal o souhlasu se zabráněním stávky hlasovat, což bylo v té době neobvyklé. Jeden ředitel se zdržel, protože v jeho podniku se již rozhodli stávkovat. Proti hlasoval pouze ředitel Naivního divadla František Sokol. Po výzvě předsedy, aby svůj postoj zdůvodnil, Sokol přímo řekl, že uváděné informace o Národní třídě jsou záměrně zkreslující skutečný průběh i brutalitu zásahu. Jeho názor byl podroben nevybíravé kritice. František Sokol o tomto aktivu hovořil v Experimentálním studiu, které bylo jedním z míst, kde se veřejně diskuse vedly.⁷⁸

V Liberci se na pobočce Svazu výtvarníků podařilo během dvou dnů získat podpisy téměř všech členů Liberecka na podporu pražských studentů. Jejich prohlášení se také četlo veřejně na náměstí před radnicí. Jejich hesla „Všichni do generální stávky“, „Zrušit Lidové milice“, „Demisi vlády – vyhlásit svobodné volby“ vyvolali na lešeništích opravovaných domů na náměstí. Výstavní síně i galerie byly zavěšeny.

Malých opozičních center vznikalo po Liberci několik. Ve Stavoprojektu již v létě podalo několik velmi aktivních lidí několik radikálních požadavků vůči KSČ, protože tam pracoval architekt Miroslav Masák, který měl spojení se skupinou kolem Václava Havla. Kulturní pracovníci se scházeli v Naivním divadle.

Herci Šaldova divadla se rozhodovali, jestli mají stávkovat dál. Ředitel Novotný na odpolední schůzce s pokračováním stávky nesouhlasil a argumentoval příslibem od nadřízených, že proti divadlu nebude zakročeno, pokud budou v pátek 24. listopadu hrát. Vedení divadla zpracovalo prohlášení, které měl dostat každý divák. Obsahovalo podporu studentských požadavků, hlásilo se k přestavbě a socialismu, ale bez zkompromitovaných vládních politiků a vysvětlení, proč opatření hrají. V napjaté a dramatické diskusi hercem vydatně pomohl herec Otakar Brousek z Vinohradského divadla. Zastávali názor, že se nemohou vzdát jediné možnosti působit na široký okruh návštěvníků a všemi prostředky se pokusit o zásadní změnu režimu. Hlasováním asi dvou set přítomných ale bylo rozhodnuto pokračovat ve stávce do neděle veřejně. Proti bylo devatenáct a sedm se zdrželo – to byli lidé, kteří spolu s ředitelem prohlášení formulovali. Petr Novotný nesplnil požadavek nadřízených, a proto rezignoval na funkci ředitele. Odpovědnost za řízení divadla převzal stávkový výbor. Divadlo tak ztratilo výborného manažera, který ho velmi pozvedl po všech stránkách a v dalších

⁷⁸ Roman KARPAŠ a kol., *Kniha o Liberci*, Liberec: Dialog, 2004, s. 529.

letech citelně chyběl. Zaměstnanci divadla byl oblíben. Podle slibu divákům se večer ve foyeru Malého divadla promítaly videozáznamy z manifestace na Národní třídě.

Miroslav Štěpán, vedoucí tajemník MV KSČ, v pražském ÚKD se svým vystoupením neuspěl a posluchači s pískotem odešli na Václavské náměstí, kde s ostatními třemi sty tisíci demonstranty žádali zásadní změny a rovněž zrušení článku 4 Ústavy o vedoucí úloze KSČ. Tuto demonstraci poprvé vysílala i československá televize.

Liberecký deník Vpřed, vydávaný OV KSČ a ONV, vyšel 24. listopadu poprvé ve velmi nezvyklém vydání. Na hlavní straně bylo otištěno Prohlášení předsednictva OV KSČ v plném znění, další článek ze zasedání OV NF a rozsáhlý článek Okresní mírové rady. To byl tehdejší běžný postup. Stanovisko redakce bylo ve stejném duchu, ale vyjadřovalo podporu stanovisku předsednictva ÚV československého svazu novinářů z 22. listopadu, které se dovolává dodržování novinářské etiky. Tou nezvyklou novinkou byl článek, který pravdivě informoval o událostech v Praze 17. Listopadu, a s ním spojené společenské napětí v okrese. V další části seznamuje komplexně s probíhajícími protestními akcemi v Liberci. Místo nadpisu článku byla uveřejněna pouze fotografie z demonstrace z naplněného libereckého náměstí Bojovníků za mír.

Aktivní divadelníci spolu se studenty v nastávajících dnech volně volali velkou pozornost vysvětlování, protestovat, a starali se o likvidaci provokačních letáků. Na besedách v okolí města dávali instrukce o pondělní generální stávce, které komunisté chtěli za každou cenu zabránit. Vedoucí odboru kultury KNV Jiří Kostner se snažil po odchodu editore divadla Novotného různými sliby stávkující soubor ovlivnit. Jedním byl návrh kompromisu – stávkovat dál bez jakýchkoli sankcí, ale divadlo nechat uzavřené. Herci z Prahy, Petr Nárožný s Františkem Husákem z činoherního klubu, a zpěvák Karel Zich byli tak přesvědčeni, že to s Kostner vzdal. Všichni večer vystoupili také na náměstí. Před radnicí také vystoupila trojice redaktorů Vpředu se stížností na funkcionáře OV KSČ, že je nutí zkreslovat zpravodajství a informace dávají pozdě. Vysvětlovali, jak se jim to nelíbí, a to bylo odvážné počinání. Zpráva z mimořádného zasedání ÚV KSČ o odstoupení Miloše Jakeše byla přijata s ohromným veselím. Novým generálním tajemníkem se stal Karel Urbánek. Po dnech napětí, nejistoty a strachu, jak se bude situace vyvíjet dál, to bylo velké uklidnění. Mezi občanů překládal spíše pesimismus, obavy z násilí LM, policie a myslelo se i na tanky. Někteří

s přepracovanými nervy navštívili i lékaře. Když herečkou večer přinesla paní dort s nápisem „Herci, vydržte“, bylo to velké zadostiučinění a mnohým se i leskly oči.

V sobotu 25. listopadu bylo svoláno do Kolosea v Liberci-Pavlovicích, pro komunisty historického sálu, mimořádné rozšířené plenární zasedání OV KSČ. Tajemník OV KSČ Milan Bejbl přivítal tajemníka KV KSČ Františka Lenocha a instruktora ÚV KSČ Karla Heřmana. Přítomnost vysokých funkcionářů na okrese ukazuje důležitost projednávaného programu. Usnesení, co všechno zde projednali, je rozsáhlé, včetně sebekritického hodnocení vlastní práce v předcházejícím období. Především však zdůraznili plnou podporu novému generálnímu tajemníkovi Karlu Urbánkovi a naplnění závěru z mimořádného zasedání ÚV KSČ. Nejdůležitějším úkolem všech komunistů bylo za každou cenu zabránit generální stávce. Rázem byli všichni funkcionáři aktivní, i OV SSM, který vyzval studenty, aby se vrátili do škol, že na ulici se nic nevyřeší. Na videozáznam událostí na Národní třídě za hustého sněžení čekalo před S-klubem na harcovských kolejích mnoho zájemců. Na každodenních večerních manifestacích na náměstí bylo stále hodně posluchačů, protože byli zklamáni prohlášeními různých výborů, která byla v podstatě stejná, a vycítili, že hlavním cílem je zabránit generální stávce.

Uzavřením Divadla F. X. Šaldy byl povolen ekonomický námostek Vlastimil Soukup, ale práci stávkovému výboru neztěžoval a nijak ji neovlivňoval. Herci vydali prohlášení, že hrát budou, pokud budou splněny požadavky studentů.

Zklamání nad změnami v politbyru KSČ a z výsledků zasedání nižších orgánů KSČ a NF, z jejich téměř stejných prohlášení, se proměnila v protest a požadavek odstoupení všech. Setrvání ve stávce a podporu OF na letenské pláni podpořilo téměř tisíc přítomných demonstrantů. Členové byli hluboce zneklidněni způsobem jednání vedení KSČ a generální stávku označili jako neformální referendum o vedoucí úloze strany.

Jedné z všelidových diskusí v libereckém divadle se zúčastnila také redaktorka libereckých novin Věra Milada Medková a o svém zážitku informovala libereckou veřejnost: „Sobotní večer (pozn. míněn 25. listopad 1989) jsem strávila v Malém divadle a „představení“ bylo pro mne víc než silným zážitkem... Pražští vysokoškoláci, účastníci manifestace na uctění památky Jana Opletala, informovali o jejím průběhu i konci a autentické videozáznamy komentovali. Herečka Milena Šajdková přednesla esej Václava Havla „O slově“ a na závěr první části zazněla hymna českého národa

v podání herců divadla „Svatý Václave, vévodo české země“. V úvodu druhé části vystoupil moderátor K. Vlček s aktualitami Občanského fóra. Poté se rozproudila diskuse.⁷⁹ Jak potvrzuje Milada Medková, jedná se skutečně o všelidové diskusní večery, kde se nikdo nebojí představit a vyjádřit svůj názor. Dále Medková uvádí, že „je patrné, že lidem opravdu jde o to, aby se v naší společnosti věci změnily k lepšímu jak po stránce politické, tak i z hlediska ekonomického, bylo jasné, že nikdo nechce bořit, ale stavět.“

Normalizační poslušnost libereckých novin Vpřed vyvrcholila ve zvláštním vydání v neděli 26. listopadu, kde v tiráži uvedli, že jsou nositeli medaile rady ONV „Za socialismus a mír“. Zvláštní číslo přineslo televizní projev nového generálního tajemníka KSČ Karla Urbánka, ve kterém se v sobotu pokoušel o přiznání národa. Některé části byly zejména přijaty s uspokojením. Předseda vlády ČSSR Ladislav Adamec se plně postavil za nové vedení ve straně, což nikoho nepřekvapilo. Usnesení mimořádného zasedání ÚV KSČ z 24. listopadu 1989 vyšlo 26. listopadu ve Vpředu v plném znění. Požadovalo zabezpečení hladkého chodu továren, obchodu, dopravy a služeb. Neodkladná opatření byla koncipována do devíti bodů. Vydavatel zvláštním vydání zejména splnil výzvu členů KSČ, aby pracovali na oslabení generální stávky. Otevřeně o tom byla ve Vpředu jediná zmínka – OV KSČ vyzval komunisty, aby stávku odmítli. Od zprávy, jak redakce v minulosti i nyní nakládala s informacemi, se někteří zaměstnanci Severografie spolu s třemi mladými redaktory Vpředu⁸⁰ distancovali na veřejném shromáždění a v dopise Občanskému fóru. Vyslovili v něm svůj nesouhlas s tím, „že Vpřed na základě instrukcí vydavatelé neinformuje vás a vždy ve shodě s realitou... vydáním zvláštního čísla v neděli 26. listopadu, od něhož jsme se distancovali, vyvolalo negativní odezvu liberecké veřejnosti.“⁸¹ K jejich stanovisku ohledně zvláštního čísla se později připojili i další pracovníci redakce.

Velmi užitečnou informaci však přece jen Vpřed přinesl 28. listopadu. Byla to zpráva o nedělním zasedání OV Národní fronty v Liberci, na kterém se sešli představitelé okresních a městských stranických a státních orgánů, včetně předsedy OV NF a vedoucím tajemníkem OV KSČ Petrem Šnoplem, s představiteli Občanského fóra, z jehož strany se jednání zúčastnili Václav Martinec, Zdeněk Sláma, Gabriela Kafková, JUDr. Jiří Marek, Miloš Sabáček a student VŠST Vladimír Pimek. Přibližně

⁷⁹ Vpřed, roč. 30, č. 95, 28. 11. 1989, „Divadla stávkují, ale nemlčí“.

⁸⁰ Milan Drahoňovský, Milada Medková a Jaroslav Sedlák ml.

⁸¹ Vpřed, roč. 30, č. 96, 1. 12. 1989.

dvouhodinová diskuse sta•ila ke zformulování společného komuniké, které bylo všemi přijato a ještě týž den odpoledne bylo zástupci m•sta pře•teno na nám•stí před radnicí. Toto prohlášení obsahuje p•t bod•.⁸² Vyjednáva•i OF byli s výsledkem jednání spokojeni. Představitelé okresu i m•sta všechny požadavky OF vzali na v•domí, mj. legalizaci pokračujících shromáždění ob•an• na nám•stí Bojovník• za mír a nachystanou pond•lní generální stávku. Ve společném komuniké bylo krom• jiného i formulováno stanovisko OV KS• a ostatních orgán• k chystané stávce. Komunisté na všech pracovištích jim byli vyzváni, aby generální stávku odmítli jako prostředek řešení sou•asn• situace. Dále zd•raznili, že „komunisté mají používat k zabránění stávky pouze politické prostředky, tj. přesvědčování“⁸³. Byla p•islíbena místnost pro •innost Ob•anského fóra a také, že OF bude moci zveřejňovat svoje informace ve Vp•edu. Nejd•ležit•jším bodem bylo ujištění, že bezpečnostní složky i LM budou respektovat prohlášení předsedy vlády •SSR Ladislava Adamce, že tyto složky nebudou proti demonstrant•m zasahovat.

Na VŠST se 26. listopadu po n•kolikadenních diskusích ustanovilo Ob•anské fórum a studenti a pedagogové předložili svoje požadavky, jež v r•zných obm•nách vznesla v•tšina dalších organizací: zrušení záznam• o politické příslušnosti nebo náboženském vyznání v kádrových materiálech, možnost uplatnění pro dosud perzekvované pracovníky, obsazení vedoucích funkcí nezkompromitovanými lidmi a volný styk se zahrani•ím.⁸⁴ Prvními mluv•ími OF VŠST byli Ing. Ond•ej Macoun, Jan Skrbek a doc. ing. Josef Mevald, CSc.⁸⁵

Tento den vydalo své prohlášení také vedení VŠST, které 28. listopadu otiskl Vp•ed: „Studenti, jsme s vámi! Podporujeme vaši odvahu, aktivitu a politickou prozíravost. Chceme vést, stejn• jako vy, otevřený a ú•inný dialog se všemi vrstvami naší společnosti. Studenti, jdeme s vámi do stávky za demokracii a za socialismus.“

O víkendu 26. a 27. listopadu se v „S“ klubu na studentských kolejích v Liberci-Harcov• promítal videozáznam z pražských událostí posledních dn•. Libere•tí tak m•li možnost zhlédnout záb•ry z brutálního zásahu pořádkových jednotek proti student•m na Národní t•íd• ve•er 17. listopadu, slyšet výpovědi o•itých sv•dk•, n•kteí hovořili

⁸² Znění prohlášení viz Vp•ed, ro•. 30, •. 95, 28. 11. 1989.

⁸³ Vp•ed, ro•. 30, •. 94, 26. 11. 1989, „Spředstaviteli Ob•anského fóra“.

⁸⁴ Roman KARPAS• a kol., *Kniha o Liberci*, Liberec: Dialog, 2004, s. 530.

⁸⁵ Viz příloha DVD: rozhovor PhDr. Jana Šolce s doc. ing. Josefem Mevaldem, CSc. v rádiu Dobrý den.

přímě z nemocničního lůžka, vidět reakce a spontánní protestní demonstrace na Václavském náměstí. Stejný videozáznam běžel i na Malé scéně Divadla F. X. Šaldy.

Na pozdní večer 26. listopadu svolalo nové předsednictvo plénum ÚV KSČ. Mělo projednat aktuální politickou situaci, organizační a kádrové otázky. Na výsledek tohoto veleděležitěho zasedání čekal s napětím celý národ.

V noci 26. listopadu vznikla nezávislá iniciativa Dialog – Liberec jako reakce na události 17. listopadu. Impulzem k jejímu založení byla část z programových zásad OF z téhož dne vnovaná školství „Demokratické školství nechť je organizováno, bez státního monopolu na vzdělání“. Označili se jako „volné sdružení lidí, kteří chtějí pomoci tomu, aby v okrese Liberec byli na odpovědných místech jen lidé morální a schopní“⁸⁶. Upozorovali na to, že „hlad“ po informacích je, ale tradiční vzdělávací zařízení nejsou schopna ho nasytit. Vyjádřili obavu, že současné formy organizované divadly a OF nebudou v budoucnu stačit. Tato iniciativní skupina přišla s myšlenkou zřízení lidové univerzity v Liberci, jejímž cílem by bylo umožnit přístup k informacím široké veřejnosti. Nebyla by izolovaná, ale úzce propojená s tradičními vzdělávacími strukturami s důrazem na VŠST, střední školy, knihovny a jazykové školy. „Vzdělanost společnosti považujeme za nejcennější národní statek, výchova a vzdělání musí vést k samostatnému myšlení a mravně odpovědnému jednání,“ řekl pro Vpřed 19. prosince mluvčí nezávislé iniciativy Dialog Liberec, RNDr. Štefan Novota z Tesly Liberec.

V pondělí ráno 27. listopadu byly oznámeny velké změny ve vedení KSČ. Byl tak vyslyšen jeden z požadavků OF, studentů, herců a ostatních iniciativ. Po desetidenním úsilí tisíců obětavých aktivistů se v celé republice uskutečnila od 12. do 14. hodin generální stávka na podporu požadavků studentů a OF. Její průběh nejen v Praze a Liberci, ale v celé československé republice jasně prokázal revoluční citní naprosté většiny obyvatel.

O generální stávce byli občané Liberce informováni letákem vydaným Koordinačním výborem OF Liberec *Jak generální stávka v Liberci*⁸⁷. Na náměstí Bojovníků za mír před radnicí přišlo asi 25 000 lidí a úplně tak zaplnili náměstí. Přišlo hodně mladých lidí, také z toho důvodu, že vysokoškoláci pokračovali ve stávce, protože byl splněn jen jeden bod jejich požadavků a ještě nebyli přesvědčeni o kladném průběhu událostí. Účastníci přicházeli se znaky nebo názvy svých závodů, někteří

⁸⁶ Vpřed. roč. 30, č. 101, 19. 12. 1989, „Nezávislá iniciativa Dialog – Liberec“.

⁸⁷ Příloha č. 45.

s transparenty a také se státními vlajkami. Tisíce těch, kteří zajišťovali chod dopravy, zdravotnictví a služby, jako výraz souhlasu se označili vlajkami nebo vývěskami. I lidé autobusů a tramvají zastavili provoz jen na deset minut. Symbolicky stávkovalo také mnoho obchodů a podporu generální stávce vyjádřili nápisy nebo vlajkami ve výlohách. Poprvé byla malá tribunka na radničních schodech. Radniční dveře byly uzamčeny a nebylo dovoleno vyvěsit státní vlajku. Shromáždění potleskem ocenilo výkon pokrývače, který obratně vylezl po zdi radnice a vlajku na balkon vyvěsil a při projevech souhlasu posluchačů s ním mával. Etní skupiny přednesli svoje projevy a ohlasy na ně byly podle jejich obsahu různé. Herec z pražského Divadla Na zábradlí Jan Pěšáček mj. líčil své setkání s dleňáky: „*ekli jsme si, že nechceme bourat hodnoty, které tady jsou. Že jde o postavbu nejenom vnější, ale i vnitřní. Abychom byli dobří, pravdiví, abychom byli k sobě upřímní, ušlechtilí, abychom si uměli navzájem věci odpouštět...* Byl to takový robustný chachar černovlasý a říkal: *Chlapi, když jsme mohli stát pět minut ticha za Brežněva, tak můžeme stát minutu ticha za naše české děti.*“⁸⁸

Po krátkém přerušení vyplněným hlasitým potleskem v projevu pokračuje: „*Vážení přátelé, já si myslím, že je strašně krásné, že takto jsme se tady všichni sešli a že ne jenom tady v Liberci, ale ve všech městech, vesnicích, všichni si vzpomínáme... Můj pozdrav vám, Liberečákům, pozdrav pražských herců, kteří o vás ví a děkují vám za vaši podporu. Chtěl bych zakončit krásným citátem anglického filosofa a dramatika George Bernarda Shawa: *Naučili jsme se létat jako ptáci, naučili jsme plavat pod vodou jako ryby. Je nutné naučit se žít na zemi jako lidé.**“ Po tomto projevu dav na náměstí tleská a skanduje: „*Svobodu, svobodu*“. Z politiků zde vystoupil bývalý předseda ČNR dr. Karel Čestmír Císař. Na závěr se zazpívala státní hymna, při níž již zmíněný pokrývač mával na balkon radnice státní vlajkou.

Protesty dne 28. listopadu na první straně zaznamenal projev studenta pražské DAMU Martina Mejstíka, absolventa gymnázia ve Frýdlantu v 60. letech. Kromě jiného uvedl, že „*studenti nejsou proti socialismu ani proti KSČ, ale pouze proti její vedoucí úloze.*“ Současně se postavil také proti provokatérům, kteří na každodenních shromážděních v Liberci vyzývají k osočování. Účastníci stávky přicházeli s označením a znaky svých závodů, institucí a škol, ale i s různými transparenty a státními vlajkami. Zaměstnanci závodů ze vzdálenějších částí města přicházeli ještě před třináctou hodinou

⁸⁸ Viz příloha DVD: Zpravodajský servis OF Liberec, květen 1990.

a na zcela zaplněném náměstí se vešli jen proto, že mezitím někteří stávkující postupně z demonstrace odcházeli.

Člen, který hovořil jménem zaměstnanců ŽOS (Železniční opravárny a strojírny), na závěr prohlásil: „*Jsmo proti monopolu KS, ale ne pro monopol OF.*“⁸⁹ Bylo až obdivuhodné, že se nevyskytly žádné provokace, které by ukazovaly, že poádatelé jsou kontrarevoluční živly, ale slušní občané, kteří se snaží o zlepšení poměrů v zemi. Generální stávka jistě splnila svůj účel, protože byla plně podpořena širokou veřejností a zájmem pracovníků v závodech. Shromáždění bylo ukončeno před pol druhou hodinou a většina lidí se vrátila na své pracoviště.

Tento den se v Liberci ustavily přípravné výbory obnovené sociálně demokratické strany a Klubu za socialistickou přestavbu Obroda. „*Cílem Obrody je vybudování moderního demokratického socialismu, kterému bude patřit budoucnost*“, cituje sobotní vydání Práce 2. prosince informaci ČTK. Veřejné schůzce odborů klubu v Liberci se 4. prosince zúčastnilo v kavárně Nisa na padesát občanů.

Komunističtí funkcionáři dobře věděli, proč chtěli zabránit masovému shromáždění občanů. Volná tribuna členů a ohlas jejich projevů bylo vlastně lidové referendum o jejich politice a také co vlastní lidé požadují změnit. Vydavatel Vpředu splnil slib a umožnil těm redaktorům krátkou zprávu na první straně.

Předsednictvo OV KS Liberec jednalo v úterý 28. listopadu již od 8 hodin o politické situaci ve městě. Po hodinovém jednání vydalo zejména předem připravenou, rozsáhlou analýzu s přesvědčením, že jejich návrhy celá společnost nadšeně podporuje. Tímto písmem doporučují zrušit článek 4 Ústavy naší republiky s odvodněním, že právo být vedoucí politickou silou v ČSSR mají mít všechny politické strany této země. Dále navrhuje upravit článek 6 Ústavy ČSSR, který je o Národní frontě a v ní vedoucí úloze KS. Dokonce vyzývají ke „*konstruktivnímu dialogu*“⁹⁰ i ty, kteří v 60. letech opustili KS nebo z ní byli vyloučeni. Pro běžného občana je zřejmý účinek generální stávky jen při srovnávání s nedávným komuniqué (26. 11.). Ve skutečnosti je to jen pod velkým tlakem pokračování komunistických usnesení, svolání apod. ve stejném duchu s malými ústupky. Nezvyklé je, že v jejich systému „demokratického centralismu“ vydal stejný návrh OV KS dříve než ÚV NF s vládou a OF, jež společně zasedaly v Praze až v 11 hodin. Zasedání se uskutečnilo v budově předsednictva

⁸⁹ Vpředu, ro. 30, č. 96, 1. 12. 1989.

⁹⁰ Vpředu, ro. 30, č. 96, 1. 12. 1989, „Z jednání předsednictva OV KS“.

Federální vlády. Delegaci OF vedl Václav Havel, delegaci ÚV NF a vlády • SSR premiér Ladislav Adamec. Jejimi •leny byli p•edseda • SS Bohuslav Ku•era a ministr Marián • alfa.

Ministr • alfa pozd•ji o pr•b•hu sch•zky •ekl, že úvod jednání probíhal ve vzrušené atmosféře zejména proto, že se vzájemn• vym••ovaly názory na •ešení vzniklé situace. Pochopiteln• p•ístup k n•mu nebyl naprosto shodný. Václav Havel p•ednesl požadavky OF a VPN koncipované do sedmi bod•.⁹¹ P•edseda vlády slíbil, že do 30. prosince 1989 navrhne prezidentovi, aby jmenoval vládu v novém složení. Zárove• dodal, že to bude vláda odborník•, profesionál• na široké koalici•ní základn•. Vláda navrhne Federálnímu shromážd•ní zm•nu Ústavy ve t•ech •láncích. Za prvé vypustit ustanovení o vedoucí úloze KS•, za druhé vypustit ustanovení o uzav•enosti Národní fronty a vedoucí úloze KS• v ní a za t•etí vypustit ustanovení, že vzd•lávání probíhá v duchu marxismu-leninismu. Toto se nahradí pojmem..., že probíhá v souladu s v•deckými poznatky a zárove• s principy lidskosti a humanismu. Dále Adamec slíbil, že požádá Národní výbor Prahy, aby poskytl •innosti OF pot•ebné prostory. Na záv•r • alfa •ekl, že se v pr•b•hu jednání atmosféra zm•nila na konstruktivní ve vzájemné snaze nalézt pozitivní východisko ze sou•asn•é politické situace.

Od listopadu 1988 pracovala komise KS• a ÚV NF na p•íprav• nové Ústavy. Vedoucím byl Miloš Jakeš. Oficiáln• vznikla už v roce 1987 také skupina v•ele s Mariánem • alfou. Definitivním výsledkem jejich společné práce byl pracovní text Ústavy, který již neobsahoval ustanovení o vedoucí úloze KS• a rozši•oval do určité míry katalog občanských práv a svobod.⁹² Na tomto p•íkladu je patrné, jak d•ležitou roli • alfa hrál při vyjednávání s OF.

Od 16. hodin se na nám•stí p•ed radnicí konala manifestace. Za •e•nické místo posloužil balkon okresního sekretariátu • eskoslovenské strany socialistické.

Opravdový dialog s p•ipraveným cílem a pozvanými hosty uskute•nil vysokoškolský stávkový výbor v úterý odpoledne na VŠST. Nikdo z pozvaných

⁹¹ Tyto body byly: 1. Vláda • SSR nech• okamžit• podá demisi, 2. FS na svém zít•ejším zasedání zruší t•i •lánky Ústavy (•l. 4 o vedoucí úloze KS• ve společnosti, •l. 6 o vedoucí roli KS• v NF a •l. 16 o marxismu-leninismu jako státní ideologii), 3. V pátek 1. prosince představí L. Adamec veřejnosti novou federální vládu spolu se zásadami vládního prohlášení, 4. Do 10. prosince odstoupí z úřadu prezidenta • SSR Gustáv Husák, 5. Propuštění všech politických v•z••, 6. P•id•leni budovy pro úřely OF, 7. Legalizace OF. Podrobn•ji viz Jiří SUK, *Občanské fórum: listopad - prosinec 1989. 1. díl, Události*, Praha: Ústav pro soudobé d•jiny AV • R; Brno: Dopln•k, 1997, s. 88.

⁹² Jan GRONSKÝ, *Komentované dokumenty k ústavním d•jinám • eskoslovenska III.*, Praha: UK, 2007, s. 390.

schůzku neodmítl. Setkání se zúčastnil i předseda stávkového výboru VŠST Ivo Luňák, který redaktorovi deníku Vpřed řekl, že těmito aktivitami chtějí završit předání společenského dění čestným a schopným lidem. „*Nejsme politici, chceme dostudovat a být pro společnost užitečnější.*“⁹³ Účastníci jednání se shodli na závěrečném stanovisku, které vyznívalo pro zrušení článků 4 československé ústavy o vedoucí úloze KSČ ve společnosti a pro vypsání svobodných voleb.⁹⁴

Večer se v Divadle F. X. Šaldy konal první diskusní večer ze série kulatých stolů s výraznými osobnostmi pražského a libereckého života. Za vysokoškoláky zde Pavel Vrbický⁹⁵ přeeftl svoji výzvu ke sjednocení občanských fór na kvalitativně vyšší úroveň, aby se našli lidé nezkompromitovaní, důvěryhodní, čestní a schopní přesvědčivě hovořit jménem OF Liberec. Vysokoškolský stávkový výbor se stal svým promyšleným jednáním centrem dění v Liberci. Se svým programem vystoupili dále socialisté, lidovci, pražský zástupce Občanského fóra a zástupci Obrody a Dialogu. K situaci promluvil také editel Divadla F. X. Šaldy Petr Novotný.

Generální stávka byla úspěšná a užitečná především v tom, že se podařilo přesvědčit většinu občanů, aby svobodně svým projevem vyjádřili svou vůli ke zlepšení života u nás. Urychlila při jednání OF zásadní změny v Ústavě a umožnila skutečný dialog se všemi. Lidé už měli dost stále opakovaných komunistických řečí o přestavbě. Neuvěřili, že KSČ je ochotna nápravu uskutečnit.

Ve středu 29. listopadu na společné schůzi obou sněmoven FS ministr Štáfa odvodoval návrh vlády na zrušení článků 4, 6 a 16 Ústavy ČSSR. Schválení návrhu vysílala televize v přímém přenosu. Alois Indra rezignoval na svou funkci předsedy FS. Po rozsáhlé diskusi o vnitropolitické situaci byla jmenována komise pro dohled nad vyšetřováním událostí 17. listopadu.⁹⁶

Studentský stávkový výbor pokračoval v každodenních setkáních, tentokrát se uskutečnilo na bloku A vysokoškolských kolejí v Liberci-Harcově. Pozváni byli představitelé OF a stávkových výborů libereckých podniků. Přišli zástupci Textilany, LIAZu, Textilkombinátu, Stavoprojektu, SVÚT, Pozemních staveb, Montážních závodů, OÚNZ, restaurací ad. Přišli všichni mluvčí libereckého OF. Po rozpravě dospěli

⁹³ Vpřed, roč. 30, č. 96, 1. 12. 1989.

⁹⁴ Celé znění prohlášení viz příloha č. 49.

⁹⁵ V listopadu 1989 student Fakulty strojní VŠST, absolvoval v roce 1991. Almanach TU v Liberci 1953-2003, seznam absolventů. Liberec, 2003, s. 71.

⁹⁶ Jiří SUK, *Občanské fórum: listopad - prosinec 1989. 1. díl, Události*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; Brno: Doplněk, 1997, s. 92.

ke společnému rozhodnutí, že je čas na ustavení koordinčního centra a navržení politického programu. Z vystoupení jednotlivých diskutujících vyplynulo, že se neztotožují s některými projevy členů při pondělní manifestaci na náměstí Bojovníků za mír a že zastávají jiný názor na způsob vedení dialogu.

Dialogy v libereckém divadle pokračovaly i ve středu večer. V úvodu udělalo posluchačům obrovskou radost seznámení s výsledky hlasování v parlamentu. Souhlas byl vyjádřen i s programem večera a s prohlášením divadelníků o nekvalitní práci redaktora Československé televize v našem okrese. Promluvil také zástupce OF zaměstnanců VŠST. Na jeho příspěvek navázal dialog s diváky o odpovědnosti učitelů za osobní postoj v minulosti. Místopředseda Městního národního výboru dr. Jan Čejka odpovídal na otázky týkající se problematiky města. Mnohé odpovědi posluchače uspokojily. Jen otázka „Co udělají pracovníci Městního národního výboru pro odstranění nevyhovujících předpisů a pro kvalitní práci s občany?“ nebyla pro nedostatek času zodpovězena.

V souvislosti s oznámením, že Federální shromáždění předchozího dne zrušilo článek 4. Ústavy o vedoucí úloze KSČ, vyzvalo liberecké OF demokraticky smýšlející lidi k zakládání občanských fór. Důrazně připomínají, že nyní záleží na všech, kterým není lhostejný osud demokratického Československa. „*Vyhnmé se skandalizování a jakémukoli násilí. O odchodu lidí, kteří se neosvobodili ve vedoucích funkcích, jsou oprávněni rozhodovat jen ti, kteří je znají z každodenní práce.*“⁹⁷ To byla ukázka, jak postupovat. Navrhovali, aby nastoupila odpovědná pozitivní práce a aby se skoncovalo s revolučním nadšením. OF chtělo v diskusích upřesňovat a ujasňovat názory občanů a řešit místní problémy, které nebyly zvládnuty stávajícími strukturami. V polemikách mezi organizátory různých shromáždění, diskusí i v tisku se stále více ukazovala nutnost před vystoupením na veřejnosti ověřit, jestli člen má skutečně mandát lidí, za které chce hovořit. Členové v nich vystupovali s připomínkami, že boj za demokracii je vážná věc a osobní výpady by nebyly správnou cestou. Převažoval názor, že v nastávající době bude prvořadý úkol sjednotit velké množství stávkových výborů, občanských fór a řadu ostatních iniciativ tak, aby nová politická síla se svým programem si v budoucích svobodných volbách zajistila dostojné místo v demokratické společnosti.

Dne 30. listopadu se studenti obou fakult VŠST rozhodli očistit město od různých plakátů, vylepených po Liberci na nepovolených plakátovacích plochách a výkladních

⁹⁷ Příloha 1, 50.

skřinách. Plakáty se po dohodě vysokoškolského stávkového výboru s MěstNV v Liberci mohly soustřeďovat na čtyři povolené vylepovací plochy. Jednalo se o prostory pasáže Obchodního domu Ještěd, SAD, SD a Fügnerovy ulice.

V pátek 1. prosince vysokoškoláci zůstávají ve stávce, protože byl splněn jen jeden z jejich požadavků a které jen částečně. Shrnuli je do jednoho – stát bude řídit koalici vláda. Co dál, rozhodnou později. V tento den proběhla na VŠST sympatická zmluva. Vysokoškolský zpravodaj č. 3 informuje, že bylo rozhodnutím rektora zrušeno povinné oslovování soudruhu, soudružko na před VŠST v Liberci. „*Nech je to jen další malý krok ke svobodě, páni kolegové, sleňny a paní kolegyně!*“⁹⁸ Dvě stě padesát tehdejších členů základní organizace KS na liberecké vysoké škole si muselo zvyknout i na to, že se opět zdravilo „Dobrý den“ místo „est práci, soudruhu“.

V 18.20 byla zahájena tisková konference KC OF v Praze. Poprvé ji vysílala televize v přímém přenosu. Představitelé OF Zdeněk Jiřinský, Václav Klaus, Petr Miller, Jiří Kantárek a student Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze Šimon Pánek seznámili veřejnost s novou sebedefinicí OF: „*Občanské fórum je spontánně vzniklé hnutí občanů, které spojuje snaha o hledání pozitivních východisek z dnešní krizové situace. Z tohoto hnutí není vyloučen nikdo, kdo odmítá další přetrvávání politického systému jedné vládnoucí strany a kdo se cítí být osloven programovými zásadami OF. Cílem OF je definitivní otevření prostoru pro vznik politického pluralismu a pro prosazení svobodných voleb v naší zemi. OF se cítí být politickou silou, garantem zajištění svobodných voleb v Československu.*“⁹⁹

Od 28. listopadu, kdy byla zahájena centrální registrace, se do evidence v celé republice přihlásilo kolem devíti set organizovaných skupin Občanského fóra.

Večer se v Šaldově divadle sešla asi stovka zástupců OF a mnoho dalších občanů. Architekt Jiří Stuchlík navrhl další postup Občanského fóra v libereckém okrese a vytvoření struktury nové politické síly, kterou by řídil koordinační výbor. Zdravotníci OF Liberec zpracovali návrh požadavků pro centrum Občanského fóra k projednání s nejvyššími složkami státu. Tuto část formulovali do jedenácti bodů. Některé z nich vyžadují rozsáhlou změnu zákonů, jiné jsou již v minulých prohlášeních pražského KC OF. Druhá část byl návrh činnosti OF v rámci libereckého okresu, který obsahoval šest

⁹⁸ Vysokoškolský zpravodaj č. 3. Severočeské muzeum v Liberci, příspěvková organizace, sb. Socialismus, So-5197.

⁹⁹ Jiří SUK, *Občanské fórum: listopad - prosinec 1989. 1. díl, Události*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; Brno: Doplněk, 1997, s. 101.

•lánk• a celkový vlastní záv•r. Výsledky diskuse byly tak rozdílné, že jejich zpracování dá hodn• práce. Divadelníci akci i další diskusní ve•ery zajiš•ovali jen organiza•n• a do politiky už nezasahovali.

Vydavatel Rudého práva ud•lal v sobotu 2. prosince překvapivý krok. Uveřejnil rozhovor s Václavem Havlem, v němž Václav Havel mj. řekl: „*Zdá se mi, že úkolem komunist• je co nejrychleji obrodit svou stranu, aby se z ní stala strana moderní, která se vzdá totalitního způsobu vlády a vstoupí do budoucího pluralitního demokratického systému tak, jako každá jiná politická strana.*“¹⁰⁰ Z•ejm• očekával, jaká bude reakce •tená•, tedy jistý průzkum veřejného mínění. Výsledek by byl zajímavý pro všechny ob•any.

V ned•li 3. prosince se ve společnosti s napětím očekávala zpráva o provedených změnách ve federální vlád• a v ÚV Národní fronty. Dopoledne byla na zasedání ÚV NF přijata rezignace jejího předsedy Miloše Jakeše a byl zvolen nový. Stal se jím předseda • SS Bohuslav Kučera. Podle přijatého prohlášení, ve kterém uvedli, jak si představují příští fungování Národní fronty, byl z•ejmý pokrok. NF otevřeli pro všechny politické strany, organizace, skupiny a iniciativy bez vedoucí úlohy KS•. Stále po•ítali s její existencí, bez které si nedovedli politickou spolupráci představit. Jak si měli členové NF vysvětlit v•tu: „Společná rozhodnutí mohou být závazná pouze pro ty, kteří se k nim přihlásí“. Se systémem i nové NF nemohlo dojít ke shod• se všemi účastníky.

Jakmile se odpoledne v televizi i v rozhlasu představila rekonstruovaná federální vláda, v které bylo patnáct člen• KS•, po jednom členu • SS a • SL a tři nestraníci, vyvolalo to spontánní nesouhlas veřejnosti. Začaly se organizovat mítinky a psaly se protestní petice. KC OF v Praze ve 20. hodin zveřejnilo v rozhlasu i v televizním přenosu svou nespokojenost se složením nové federální vlády.¹⁰¹

V Liberci bylo v ulicích již ve•er několik stovek protestujících lidí. Studenti VŠST byli informováni o usnesení KC OF, a proto zvali ob•any na zít•ejší manifestaci na 14. hodinu před radnici a slíbili, že připraví stanovisko KC OF Liberec.

V pond•lí 4. prosince dopoledne studenti a aktivisté OF Liberec opět rozdávali pozvánky na odpolední manifestaci na nám•stí Bojovník• za mír. Po m•st• dokonce jezdilo auto s označením Ob•anského fóra a jeho posádka vyzývala ob•any bujarými

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 102, též Rudé právo, ro• 30, • 12, 2. 12. 1989.

¹⁰¹ Podrobněji Ob•anské fórum: listopad - prosinec 1989. 1. díl, Události. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV • R, Brno: Doplněk, 1997, s. 108.

hovory, aby p•išli odpoledne k radnici. Kolem jedoucí autobus jim toubil na pozdrav a provolávaná hesla vytvá•ejí radostnou atmosféru t•chto dní. Není nikdo, kdo by odmítl. M•sto bylo již odpoledne zaplaveno plakáty a vtipnými hesly, p•evládalo „Demokracie versus totalita 5:15“. Liberec se stal opravdovým centrem ob•anské iniciativy.

Organizáto•i z OF m•li obavy, že mrazivé po•así odradí mnoho lidí od ú•asti na odpolední manifestaci. Avšak nestalo se tak a nám•stí bylo zcela zapln•no ob•any protestujícími proti malým zm•nám ve vlád•. Mnozí se bavili provoláváním mnohdy veselých a vtipných hesel. Velmi p•iléhavá byla nap•. „Staronová vládo, nejsme tupé stádo“, „Dnešní heslo, p•edat veslo“ apod. V m•stském rozhlase hovo•ili jednotliví mluv•í Ob•anského fóra – koordina•ní výbor a student•. V úvodu bylo p••teno „Prohlášení Ob•anského fóra a Verejnosti proti násiliu k rekonstrukci federální vlády, kterou považují za nedostate•nou a požadují její další pokračování“¹⁰² ze dne 3. prosince, ve kterém se zd•raz•uje, že „základní prom•na vlády nebyla provedena a že taková vláda nem•že ve skute•nosti p•ijít s novou koncepcí. A to, i kdyby up•ímn• cht•la“.¹⁰³ Výsledky, které rozhodnutí o složení vlády p•ineslo, demonstrují skute•nost, že nešlo o „tah“ nejš•astn•jší. MUDr. P•emysl Sobotka za KC OF Liberec vyslovil požadavek, aby František Pitra sestavil novou •eskou vládu, aby prezident Gustáv Husák s ohledem na sou•asnou vnitropolitickou situaci zvážil nutnost svého setrvání ve funkci.

Za divadelníky vyslovil stejnou myšlenku režisér Divadla F. X. Šaldy Petr Palouš, pln• se postavil za prohlášení pražského KC OF a potvrdil, že divadla a kulturní zařízení v celém kraji pokračují ve stávce, ale svým divák•m slíbil, že jim pozd•ji všechno vynahradí. Žádal o odstoupení vedoucího odboru kultury Severo•eského krajského národního výboru (SKNV) PhDr. Ji•ího Kostnera. Stávkové výbory severo•eských divadel mu vyslovili ned•v•ru za neodborný p•ístup k •izení divadel, za praktickou a d•slednou realizaci zhoubné kulturní politiky.

Rovn•ž ak•ní výbory výtvarných um•lc• Ústecka a Liberecka p•ijaly společné komuniké, ve kterém se ztotož•ují s prohlášením KC OF ze dne 3. prosince. Vyslovili ned•v•ru odboru kultury SKNV v Ústí nad Labem a necítí se být vázány rozhodnutím tohoto orgánu.

¹⁰² Podrobn•ji Ji•í SUK, *Ob•anské fórum: listopad - prosinec 1989. 2. díl, Dokumenty*, Praha: Ústav pro soudobé d•jiny AV • R; Brno: Dopln•k, 1998, s. 32.

¹⁰³ Celé zn•ní prohlášení viz Ji•í SUK, *Ob•anské fórum: listopad - prosinec 1989. 1. díl, Události*, Praha: Ústav pro soudobé d•jiny AV • R; Brno: Dopln•k, 1997, s. 108.

Stanovisko libereckých vysokoškoláků přednesl také zástupce stávkového výboru VŠST Vladimír Pimek, který předtím prohlášení „Pro stávkujeme“ z předchozího dne, v němž studenti vysvětlují, z jakých důvodů pokračují ve stávce.¹⁰⁴ Vyjádřili v něm svoji důvěru k vedení školy, k osobě rektora Stříže, který se zavázal, že studenti VŠST podílející se na stávce nebudou nijak postihováni. Při projevu Vladimíra Pimka studenti mávali transparentem „Stávka studentů pokračuje dál, dokud trvá maškarní bál“.

Ze všech stanovisek i z podpory veřejnosti jasně vyplynulo, že tato Adamcova hra na „škatulata, hejbejte se“ musí skončit do 11. prosince, jinak bude vyhlášena nová dvouhodinová stávka.

Tiskové středisko libereckého KC OF položilo předsedovi ONV Ing. Jaroslavu Morávkovi a předsedovi MstNV Františku Píhodoovi otázku: „*Jaký je váš názor na složení nové federální vlády, protože byla ústavně zbavena vedoucí role ve státě?*“ Předseda ONV odpověděl takto: „*Zmýny, provedené dosud ve složení vlády v SSR, považuji za naprosto nedostatečné. Jsem přesvědčen, že budou urychleně dořešeny.*“ Odpověď předsedy MstNV byla obdobná: „*Můj názor je ten, že nebyla dodržena povodní dohoda a tento postup nepříspívá k uklidnění současné politické situace.*“¹⁰⁵

V Liberci se pro lepší informovanost obyvatel města a okolí začal vydávat třikrát týdně zpravodaj Občanského fóra Liberec – LI-FÓRUM. Vedoucím informačního střediska OF byl Vladimír Pekuláš, v redakci dále působili Milena Buriánková, Gabriela Kafková, Ladislav Hartman, Jiřina Švarcová, Ivana Hubáková a mnoho dalších.

Redakce deníku Vpřed zřejmě mohla 5. prosince vydat i rozšířené vydání, kolik dostala od občanů různých návrhů, svolání a sdělení. Byly v nich požadavky na odstoupení OV KSČ, nesouhlasné hlasy nad sestavením federální vlády, která nebyla postavena jako koalice. Slibovali vládu odborníků, ale nebrali v úvahu, že byla zmíněna Ústava. Podle jejich názoru nemohla splnit na ni kladené požadavky, a to ani kdyby chtěla. Ještě hůře byla rekonstruovaná česká vláda, tu pouze představili jen jmény ministrů a názvem ministerstva, které jim bylo přiděleno. Několik příspěvků pojednávalo o žádosti předání politické školy studentům. Tak velký zájem občanů o věci veřejné svědčí o ohromném oživení ve státě. Po dlouhé přestávce chtělo hodně lidí vyjádřit svůj názor na vše, co se v zemi dělo.

¹⁰⁴ Příloha č. 51.

¹⁰⁵ Podrobněji Vpřed, roč. 30, č. 98, s. 1-2, 8. 12. 1989, „*Zmýny ve vládě jsou nedostatečné*“.

Do Malého divadla svolalo liberecké Občanské fórum, které mělo největší autoritu mezi velkým množstvím OF, shromáždění mluvčích, aby se poradilo o dalším společném postupu v politických jednáních. Mezi svými členy měli dostatek intelektuálně vyspělých lidí, kteří jistili úspěch jednání. V zájmu jednotného postupu zvolili Koordinační centrum OF Liberec, které se bude řídit stanovami. Jeho členy se stali Miloš Sabáček, Zdeněk Kovář, Václav Poštolka, Přemysl Sobotka, Petr Čermák, František Fišera, Tomáš Hellmich, Michal Hron, Hana Klučarová, Vojtěch Matěj, Jiří Nový, Jaromír Vašek, Zdeněk Kadlas a student VŠST Pavel Vrbický. Sekretariát KC OF tvořila Gabriela Kafková a Miroslav Šafka. Ještě ten večer se nově zvolené KC OF sešlo v Šaldově divadle.

Dne 6. prosince uspořádali studenti VŠST koncert Karla Kryla v Liberci, který se uskutečnil v pavilonu „A“ Severočeských výstav. Byl to jeho druhý koncert v Československu po návratu do vlasti.¹⁰⁶ Poprvé měl koncert 3. prosince 1989 ve Sportovní hale v Praze s názvem „Koncert pro všechny slušné lidi“. Studentka 3. ročníku Textilní fakulty VŠST Jarmila Pešlová dobře plnila úkol spojky mezi Prahou a Libercem. Jezdila na Celostátní stávkový výbor do Prahy. „*Já ráda vzpomínám na svoje setkání s Karlem Krylem. Přijela jsem do Prahy na celostátní stávkový výbor a přijel poprvé z Mnichova Karel Kryl, takže samozřejmě všichni jsme byli dojatí a já jsem za ním šla potom, když skončilo to jednání, a prosila jsem ho, aby přijel do Liberce. A on řekl: No to bych rád, ale podívejte se, já mám dneska odpoledne být na té fakultě Karlovy univerzity, pak na té a té fakultě Vysoké školy zemědělské. A já jsem mu řekla: Pane Kryle, tady v Praze, tady je prostě té podpory hodně, tady je veselo, tady je hodně lidí, ale my v Liberci prostě potřebujeme nějakou vzpruhu. A Karel Kryl řekl: Máte pravdu. A dal mi do ruky lísteček s adresou a řekl: Tak pro mě zítra ve dvě přijete. Já jsem přijela do Liberce a teď jsem to hlásila kolegům ze stávkového výboru a oni řekli: No to je dobrý, to je super, ale přijede skutečně? Protože v té době nebyly mobilní telefony, nešlo to nějak ověřit. Já jsem se prostě musela spolehnout na to, že ten lísteček, na kterém mám napsanou nějakou pražskou adresu, tak, že tam přijedu a že ten Karel Kryl si to nerozmyslí a že skutečně se mnou pojede. Ale riskli jsme to. Samozřejmě do obrovské haly se sešli studenti, kteří chtěli vidět Karla Kryla, a bylo jich opravdu hodně. Netroufím si říct číslo. A já jsem jela do té Prahy a teď jsem si pořád říkala: Klapne to? No, snad jo. Nakonec jsme adresu našli. Obvyčejný inženýrům, tam*

¹⁰⁶ Karel Kryl se do Československa vrátil 30. listopadu 1989, aby se zúčastnil pohřbu své matky (zemřela 26. listopadu).

Karel Kryl u n•jakých známých bydlel. A •ikal: *Á poj• te dál. Já jenom dojím a vyrazíme. Po cest• jsme si moc hezky povídali. Ale samoz•ejm• tím, že jsem tam na n•j chvíli •ekala, tak jsme dorazili pozd•. Takže opravdu v tom pavilonu A libereckého výstavišt•, kde bylo plno, tak tam už p•estávali v••it, jestli v•bec dojedeme. Dob•e to dopadlo. Na koncert• s ním studenti zpívali, zapalovali sví•ky a já ho mám podepsaného v indexu.* ¹⁰⁷

Do Liberce dorazili o n•co pozd•ji, než byl plánovaný za•átek. Studenti byli ve velmi úzkém kontaktu s místními novináři. Posílali jim faxem zprávy, kde je informovali o jednotlivých akcích, které po•ádali. Redaktor deníku Vp•ed a liberecký fotograf Pavel Draho•ovský se tak tohoto koncertu také zú•astnil a z bezprostřední blízkosti celý koncert zv••nil na fotografiích. 12. prosince ve Vp•edu o svém nevšedním zážitku napsal: „*Sedím na zemi p•ed pódiem pavilónu „A“ Severo•eských výstav Liberec, obložen svými fotoaparáty, a po•ád nemohu uv••it o•ím a uším. Na pódiu s kytarou stojí, zpívá a povídá •lov•k, jehož písn• jsem v minulosti mnohokrát poslouchal, ale nikdy jsem nev••il, že ho uvidím na vlastní o•i a uslyším na vlastní uši. Diváci – hlavn• vysokoškoláci – pro které je koncert p•ipraven, zpívají také. Báje•nou atmosféru v sále dokresluji prskavky, unavené, ale šťastné tváře a nadšený potlesk.*“ ¹⁰⁸

Byl to velice p•sobivý koncert, studenti znali texty, zpívali spolu s ním, nebyl pro mladé lidi prázdňý pojem. Tleskalo mu tisíc osm set lidí.

Nechyb•ly písn• And•l, Morituri te salutant, Ml•ení, Lásko, Zkouška dosp•losti. Mezi písn•mi zp•vák také p•ednesl n•které ze svých básní a rozmlouval s publikem, což byli v drtivé v•tšin• stávající studenti VŠST: „*Já jsem byl jaksi naposled p•edtím, než jsem sem tentokrát dojel, na studentské stávce na filosofické a na FAMU, když se upálil Jan Palach. A n•jak jsem k té škole už pat•il, než m• FAMU podepsala výjezd ven. Tak do jisté míry studentské pocity znám. Lidé, tohle se nedá prohrát. Protože jestli se tohle prohraje, tak to nemá cenu. Nemá fakt nic cenu.*“ ¹⁰⁹ Po velkém potlesku je na zp•vákovi znát zna•né rozrušení: „*Já jsem dojatý jak stará prostitutka.*“ Po poslední písni•ce zp•váka lidé v jeho blízkosti zahrnuli kv•tinami, doprovázely jej polibky dívek. Karel Kryl odchází do zákulisí, diváci si ho však potleskem vyvolávají zp•t. Pobídl diváky, aby povstali a společ•n• zazpívali •eskoslovenskou státní hymnu.

¹⁰⁷ Karel Kryl v roce 1989 na severu •ech: rozhovor Davida Hertla s Ing. Jarmilou Pešlovou. [online] [cit. 2. dubna 2010.] Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/severoceskyatlas/historie/_zprava/659754

¹⁰⁸ Vp•ed, ro•. 30, •. 99, 12, 12, 1989.

¹⁰⁹ Koncert Karla Kryla v Liberci [online] [cit. 14. dubna 2010.] Dostupné z: <http://www.civilcourage-tv.eu/causalibereckoncert.html>

Studenti mu jako dárek v•novali svazáckou kravatu a knihu *Lenin v obrazech*, kterou mu ještě na pódiu p•edal tehdejší student 3. ro•níku Fakulty strojní VŠST Petr •ervinka. Sám mu dovnit• napsal v•nování: „Karle Kryle, už neryjeme držkou v zemi.“

V zákulisí Karel Kryl podepisoval indexy, ob•anské pr•kazy, pivní tácky a vše, co lidé m•li u sebe. Petr •ervinka má fotku Karla Kryla z tohoto ve•era s posledním listem z ob•anského pr•kazu, na n•ž se mu mistr podepsal, dodnes na „•estném míst• v obývacím pokoji“. Při dávání autogram• sta•il Karel Kryl poskytnout krátký rozhovor redaktorce deníku Vp•ed, která se ho ptala, po kolika letech je v Liberci. Kryl ji odpov•d•l: „*Dvacet let a sedm m•sic•*“. Jaké je liberecké publikum? „*To snad není publikum, to je zázrak! Ale v téhle zemi je momentáln• nádherné publikum všude.*“ Je p•edváno•ní •as, co byste t•mhle lidem p•ál k vánoc•m? „*Nemusím jim nic p•át, oni to mají. To, že jsou ob•ané a že mají svoji zemi v rukou, jim nemusím p•át, to mají. P•eji jim zdraví, sílu, aby se kone•n• vyspali, lásku, krásné a svobodné d•ti jim p•eji, vzd•lání, v•domí, cesty, otev•ený sv•t, nejen Evropu, a• jedou ven, podívají se, poznají, vrátí se zpátky a dovedou to dom•. A• nezapomenou, že taky bylo h••.*“ Jak vás zastihla první zpráva o 17. listopadu a co vás při tom napadlo? „*Že je po nich! Protože studenti si to doufám líbit nenechají.*“

Tento den se v pavlovickém Koloseu ustavil Krajský výbor Demokratického fóra komunist• ve složení Old•ich Neva•il, Vladimír Rejnart, Pavel Vacanda, Petr Šmákal, Karel Fišer, Karel Fridrich, Milan Tarba, Josef Sovák a Josef Mládek.¹¹⁰

Ve •tvrtek 7. prosince se uskute•nil aktiv poslanc• ONV Liberec, na kterém m•li projednat sou•asnou vnitropolitickou situaci a p•ednést svoje návrhy na zajišt•ní chodu všech služeb, dopravy a zásobování. Ing. Morávek vyzval poslance ONV také k p•edložení návrh• na dopln•ní rady ONV. Poslankyn• Marie Šimková (• SL) p•edložila návrh formulovaný do p•ti •ástí. V prvním bod• doporu•ují vlád• a FS urychlit postup při p•epracování zákona spol•ovacího, shromaž•ovacího, peti•ního a volebního tak, aby mohly být použity při p•íprav• nových voleb. V dalším bod• požadují, aby byly rad• ONV dne 14. prosince p•edloženy návrhy na dopln•ní •len• rady. Dále žádají, aby bylo sou•asné složení aparátu ONV ponecháno do nových voleb s tím, že p•edseda ONV ponese osobní odpov•dnost za •innost aparátu. Doporu•ují, aby byly na požádání rady nebo pléna ONV ustanoveny k zásadním a d•ležitým bod•m

¹¹⁰ SOkA Liberec, fond M•stNV Liberec (1910) 1945-1990 (1995), Kronika m•sta Liberec 1986-1990, kniha •. 150, inv. •. 150, s. 72.

jednání poradní sbory odborníků. Poslední část návrhu se týká přípravného období před volbami, kdy navrhuji provést rozbor činnosti aparátu v radě a předložit návrhy na jeho zkvalitnění. Po menších úpravách na základě diskusních příspěvků byl návrh poslanci schválen.¹¹¹

Zatímco se tento den na náměstí před radnicí konala další manifestace, v zasedací síni radnice probíhal už pátý dialog u kulatého stolu. Jejím průběhem byl předseda stávkového výboru VŠST Ivo Lužák dosti roztrpčen. Charakterizoval ho slovy: „... máme pocit, že vedení OV KS, MstNV, ONV, OOR a OV NF buď nepochopilo naléhavost doby, nebo záměrně brání procesu ozdravní vnitropolitické situace ve městě i okrese“¹¹² a dále uvedl, že pokud nebudou provedeny ve jmenovaných organizacích změny ve vedení, tak se těchto jednání studenti nezúčastní. Předseda ONV Morávek již dříve vyzval k podání návrhů na doplnění rady ONV. Jako odpověď Lužákově se z SL zvešla jednoho poslaneckého místa ve prospěch návrhů KC OF.

Na náměstí probíhala tento den zajímavá sbírka, na Západě božná. Sbíraly se ústížky z obalů výrobků z NSR. Za každý jeden tisíc ústížek s číselným kódem začínajícím 4 byl slíben jeden bateriový vozík pro invalidy. Kdysi byly podle RNDr. Martina Bareše StB zabavovány. Ve Zpravodaji KC OF Liberecká č. 1 byla uvedena adresa dr. Bareše, nebo je bylo možné vložit do schránky v klubu Plamen.

Celníci na hraničním přechodu Varnsdorf-Seifhennersdorf zažili večer 7. prosince něco neobvyklého. Z NDR sem dorazil čet z asi tří set lidí, připravených manifestovat touhu po přátelství s lidmi na druhé straně hranice. Byli očekáváni nejen obyvateli Varnsdorfu, ale i dalších míst Severočeského kraje, včetně Liberce. Po srdečném potřásání rukou a zdavení v obou směrech byly proneseny improvizované projevy. Všichni se chtěli seznámit a bavit. Teprve tady se ukázalo, v jak žalostném stavu je schopnost navzájem se dorozumět, jak zde v pohraničí chyběla výchova k vzájemnému porozumění, tradicím a kultuře obou států. Východoněmecké občané přišli z bohoslužby v Seifhennersdorfu, kde zazněly hlasy na podporu procesu v ČSSR, touha po opravdovém přátelství mezi lidmi obou národů a po užších kontaktech. Za českou stranu promluvíli studenti bohoslovecké fakulty z Prahy. Zástupce OF z Liberce pozdravil německé přátele, občanům Liberecká adresoval své vystoupení Andreas

¹¹¹ Tamtéž, s. 73.

¹¹² Roman KARPAŠ a kol., *Kniha o Liberci*, Liberec: Dialog, 2004, s. 532.

Rothe, zastupující hnutí „Neues Forum“: „*My, účastníci evangelické bohoslužby a demonstranti Nového fóra, vás zdravíme a přejeme Vám klid a mír*“.¹¹³

V Malém divadle se 9. prosince sešlo 227 mluvčích OF Liberecka na svém druhém shromáždění. Byli to zástupci více než 150 podniků a institucí z Liberecka, kteří hovořili jménem téměř 50 000 svých členů. Několik jich přijelo až z Frýdlantska. Hlavním úkolem bylo navázat spojení s mluvčími OF na okrese. Bouřlivým potleskem potvrdili svůj souhlas s kandidaturou Václava Havla na úřad prezidenta republiky. Tuto zprávu přednesl Jan Šolc. Havel měl v regionu vysoký morální kredit ještě z okupačního týdne v srpnu 1968. Tehdy pobýval v Liberci a společně s Janem Třískou a architektem Miroslavem Masákem organizoval hnutí občanů Liberce za demokracii. „*Takový člověk v zemi státní je zárukou toho, že tento stát bude ostatními respektován a ctěn*“, uvedl Vpřed 15. prosince v článku Gabriely Kafkové a Kamily Marešové „*Náš kandidát na prezidenta*“. Tentýž článek, ovšem s názvem „*Chceme Václava Havla za prezidenta?*“, otiskl také Zpravodaj OF Liberec ve druhém čísle.¹¹⁴

V nepřipraveném programu schůze proběhla diskuse s velmi různými tématy. První hovořil člen KC OF Miroslav Šafka. Ve svém projevu zdůraznil, že centrum nebude vydávat pokyny „shora“, jak bylo dosud běžné. Informace najdou Občanská fóra ve Vpředu a na letáčích vydávaných tiskovým centrem. MUDr. Přemysl Sobotka, také člen KC OF, poté seznámil shromážděné s výsledky jednání u „kulatého stolu“, kde se scházejí se zástupci NF. Připomněl, že orgán lidosprávy je pro OF hlavním partnerem. Zdůraznil, že výměnu pracovníků na vedoucích místech je nutné realizovat bez skandalizování v závislosti na místních podmínkách. Mělo by se jim konkrétně dokázat, co v minulosti zavinili. Také připomněl zásadu, aby se k práci odvolávaného pracovníka vyjádřili členové OF, kteří jej znají z dlouholeté práce. MUDr. Petr Čermák, člen KV OF, promluvil o vztahu OF k současné politice KSČ. OF by podle něho měla společně s vedením podniku zajistit, aby nezmizely kádrové materiály, které kompromitují mocenský aparát. RNDr. Michal Hron z Textilany Liberec hovořil o opatřeních, která u nich v podniku učinili, aby kádrové materiály nebyly zničeny. Dále uvedl, že jejich OF trvá na odzbrojení Lidových milicí a jejich zrušení. V neobyčejně živé diskusi vystoupilo dalších dvacet pět mluvčích OF a všichni zachovali srdečnou atmosféru. Někdy byl vysloven požadavek na navrácení budov KSČ městu. Jednalo se o právo dostavovanou školu v Liberci a podobný objekt v Raspenavě. Ing. arch.

¹¹³ LI-FORUM, č. 9/90. Osobní archiv PhDr. Jana Šolce.

¹¹⁴ Zpravodaj OF Liberec, č. 2. Osobní archiv Mileny Buriánkové.

Pavel Švancer navrhl, aby se řešením majetkoprávních vztahů zabývala skupina odborníků. Mluvčí OF Bytexu Vratislavice řekl, že po dohodě s vedením podniku se jejich akce budou uskutečňovat po pracovní době. Většina diskutujících zastávala stanovisko doby – postupovat nekompromisně, ale podle místních podmínek. Neskandalizovat lidi, kteří musejí odejít, avšak dokázat jim, co v minulosti zavinili.

Shromáždění ukončil svým příspěvkem člen KC OF a jeden z jeho mluvčích, pedagog Jan Šolc slovy: „*Pátelé – a vy, že dnes cítím jako nikdy obsah tohoto slova – Fórum Liberecká je nejen ustaveno, ale dnešním dnem má ducha a akčnost. Cítil jste všichni tak naléhavě jako já, co nás v tuto chvíli spojuje. Slibme si, že v postojích budeme důslední a nároční, v působení na spoluobčany trpěliví a laskaví. Těšíme se všichni na příští setkání. ZVÍTĚZÍME!*“¹¹⁵

V této době se při koordinacím centru zpracovával seznam odborníků, kteří by byli ochotni pracovat na přípravě programových prohlášení OF, přípravě voleb a pracovat v odborných skupinkách. Vyzývali odborníky z nejrozmanitějších oborů ke spolupráci. Na tomto zasedání se KC OF doplnilo o Karla Černožského, Jiřího Drdu, Dagmar Helšusovou, Gabrielu Kafkovou, Ivo Kryšku, Václava Kulíka, Ondřeje Macouna, Jana Pytlouna, Jana Šolce, Karla Zeráka a studenta VŠST Tomáše Šponara. Mluvčími se stali Dagmar Helšusová, Petr Čermák, Zdeněk Kovář a Jan Šolc.

V neděli ráno 10. prosince se konala mimořádná okresní konference KS v Liberci. Když delegáti a hosté procházeli špalírem vysokoškoláků před pavilonem „A“, byl sice obrovský mráz a studenti podupávali, ale v rukou pevně drželi transparenty s hesly: „Kdy vyvolají změny ve vládě i změny v okrese?“, „Použijte své hlavy k myšlení“, „Velká rošáda s LM nás neošálí“, „Neuzavírejte Liberec demokracii“, „Jednejte tak, abychom nemuseli stávkovat!“¹¹⁶ U vchodu se pořadatelé dopustili velké neslušnosti a také politické chyby. Do sálu vpustili jen redaktory Rudého práva a Právoje. Redaktorům okresních novin Vpřed vstup nedovolili, zejména nebyli spokojeni s jejich prací v posledních dnech, resp. publikováním občanských postojů. Z tohoto jednání se usuzovalo, že si organizátoři svobodu tisku stále představují po svém a nedodržují nedávno uzavřené vlastní dohody o umístění zpráv OF ve Vpředu. Redaktorům Jaroslavu Sedlákovu ml. a Miladě Medkové poskytlo nové OV KS v Liberci vysvětlení a velmi korektní veřejnou omluvu článkem ve Vpředu s názvem

¹¹⁵ Vpřed, roč. 30, č. 97, 5. 12. 1989.

¹¹⁶ Přílohy č. 24, 27, 29.

„Omluva redaktorům“.¹¹⁷ Nebylo to stanovisko delegátů ani pracovního předsednictva, ale šlo o přístup několika nedostatečně informovaných pracovníků OV KS u vchodu. Předsednictvo ujišťuje, že podobným nedorozuměním napříšt zabrání.

Konference, která trvala od 9. hodiny ranní až do pozdních večerních hodin, byla mimořádná nejen názvem a obsahem, ale také tím, že se nedostavilo 73 delegátů, což se v minulosti nestávalo.¹¹⁸ Vedoucí tajemník OV KS Petr Šnopl delegáty seznámil s rozhodnutím okresní výboru kolektivně odstoupit. Současně odstoupil vedoucí tajemník i všichni ostatní tajemníci, což bylo bezprostředně většinou delegátů schváleno. Diskuse byla rozsáhlá, někteří se nemohli vyrovnat s přebíhem politického dění ve státě, některé návrhy a požadavky byly v té době nesplnitelné. Některé body usnesení zašly až překvapivě daleko, zejména se na tvorbu podílelo nové vedení strany. Za příčinu dnešní krize byly označeny deformace ideálu socialismu, administrativní metody řízení a monopol jedné strany. Souhlasí s rozpuštěním Lidových milicí, „které splnily své historické poslání“. Pražskému ústředí doporučili téměř dostavěný Dům politické výchovy poskytnout pro účely vzdělávání mládeže. Následovala řada vnitrostranických požadavků, mj. zrušení krajských výborů. Doporučili Ladislava Adamce jako kandidáta na funkci prezidenta. V dalším přebíhu schůze bylo zvoleno nové předsednictvo OV KS v čele s Oldřichem Machánem a místopředsedou Petrem Jeništou. Byly to ohromné změny, ale nevyhnuly se formulacím, které naznačovaly, že se komunisté budou těžko zbavovat dosavadního způsobu myšlení. V usnesení liberečtí komunisté uznávají: „Příčinou současně krizové situace ve společnosti i ve straně byly deformace socialismu, vzdálení se jeho ideálům, byrokratické a administrativní metody ve společnosti i ve straně a monopol jedné strany. Mrzí nás, že tyto praktiky přivedly ke stagnaci v SSR, k hluboké nespokojenosti ve společnosti i ve straně a odtržení strany od pracujícího lidu. Jsme si vědomi i svého podílu na této situaci.“¹¹⁹ Po dvaceti letech byl zrušen okresní pamflet Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu¹²⁰ i stranická nomenklatura: „Za východisko z této krize považujeme rozchod s minulými praktikami, distancování se od bývalého vedení strany, provedení obnovy

¹¹⁷ Vpřed, ro. 30, č. 102, 22. 12. 1989, „Omluva redaktorům“.

¹¹⁸ Této mimořádné okresní konferenci se zúčastnilo 527 delegátů z 600 pozvaných.

¹¹⁹ Podrobněji SOKA Liberec, fond OV KS II. (1960-1989). Mimořádná okresní konference 10. 12. 1989, inv. č. 9, karton č. 7.

¹²⁰ Poučení, vydané okresním výborem KS v dubnu 1971, obsahovalo 123 jmen pravicových oportunistů a odporců režimu z řad bývalých komunistů, ale i členů bezpartajních. Tito lidé byli sledováni a informace o nich byla součástí pravidelného projednávání v okresním orgánu. SOKA Liberec, fond OV KS Liberec II. (1960-1989), inv. č. 36, karton 12.

strany a zásadního obratu v její politice. Proto rušíme okresní Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti... jako celek.“

Odpoledne byla představena nová čalfova vláda, v níž bylo devět ministrů za KSČ, dva za ČSS, dva za ČSL a sedm ministrů bez politické příslušnosti. Později se pro ni ujal přívlastek „vláda národního porozumění“.

V celém městě se stále pokračovalo v odstraňování různých komunistických hesel a symbolů. 11. prosince sejmula skupina libereckých horolezců v čele s jejich vedoucím Janem Kynclem z vrcholu radniční věže participou hvězdu a vyvěsila místo ní dlouhou československou vlajku. Tomuto činu však předcházelo jednání Jana Kyncla s předsedou MěstNV Františkem Příhodou, který se sejmutím hvězdy nesouhlasil a namítal, „že se může poškodit konstrukce a hrozí nebezpečí úrazu“. Až po dohodě s OF byl horolezcům dán souhlas. Tento den bylo větrno, vlajka krásně vlála a diváci byli nadšení. Dvě hodiny trvala podívaná stovek přihlížejících lidí, kteří odvážný čin ocenili potleskem.

Byl to právě Jan Kyncl se svými kolegy, kteří v srpnu 1968 chtěli vyjádřit potupu naší vlasti vyvěšením černé vlajky na věž radnice. Jan Kyncl tehdy navštívil předsedu MěstNV Jiřího Moulise¹²¹ a ten nabídku libereckých horolezců okamžitě přijal a zajistil přístup na věž i černou vlajku. Jak po dvaceti letech v Li-fóru Jan Kyncl vzpomíná: „na věž vystoupili se značnými obtížemi, protože střecha byla v dezolátním stavu, a vlajku rozvinuli. Tehdy lidé plakali – my také“.¹²² Participa hvězda však sundat nešla, byla poškozená.

Věřejší jmenování Federální vlády v novém složení bylo velkou částí společnosti přijato příznivě. Skončilo období strachu, nejistoty, jestli se ještě něco stát. Uklidující byla situace v okolních státech. Pracovníci KC OF v Liberci stále neměli dostatek schopných lidí, kteří by byli ochotni ke spolupráci i na krátkou dobu. V reakci na pražské události začali liberečtí herci opět hrát a během pár sezon nahradili všechna zrušená představení. Studenti byli rozhodnuti stávkovat dál. Pro boj z 12. prosince cituje člen stávkového výboru VŠST Martina Kubí: „Naše studentská revoluce zvedla mohutnou celonárodní vlnu protestů proti totalitnímu systému... nesmíme však zapomenout, proč jsme my, studenti, začali stávkovat. Jde o první bod našich požadavků

¹²¹ Jiří Moulis vykonával funkci předsedy MěstNV 4. 7. 1964 – 30. 9. 1969 a 23. 1. 1990 – 10. 12. 1990. SOKA Liberec, fond MěstNV Liberec (1910) 1945-1990 (1995), karton 3, inv. č. 162.

¹²² Jan KYNCL, *Historie vlajky na liberecké radnici*, LI-FORUM, č. 7/90, s. 7. Osobní archiv PhDr. Jana Šolce.

– *potrestání všech viník• zodpov•dných za krvavý masakr 17. listopadu 1989 v Praze. Nejen, že nebyl nikdo do dnešního dne potrestán, ale nebyli ani ozna•eni viníci!*“ V tomto duchu je sepsáno i prohlášení stávkového výboru VŠST ze stejného dne s výstižným nadpisem „Herci skon•ili – studenti pokračují“. ¹²³ Stejn• jako herci, jezdili i studenti liberecké vysoké školy „do terénu“, například na Jablonecko, kde podle Vysokoškolského zpravodaje •. 3 uspořádali mezi lidmi anketu ke zm•n• režimu. Vytvá•eli a v Liberci vylepovali plakáty s nejr•zn•jšími hesly: „Lidové milice – otev•ete o•i a rozpus•te se samy“, „Je •as st•ídat neschopné“, „Už nám neblbn•te hlavy“, „Stávka student• trvá dál, dokud trvá maškarní bál“. ¹²⁴

Druhé •íslo Zpravodaje OF Liberec informuje o již t•etím setkání KC OF se zástupci OF velkých závod•, podnik• a iniciativ. Hovo•ilo se zde o nutnosti politické i spole•enské satisfakce, které se musí dostat postihnutým lidem. Bylo dohodnuto, že tento úkol bude •ešit komise sdružení právník•. Dále výbor projednal obsazení poslaneckých k•esel ve sn•movn• národ•. Rozhodli se pro dr. Jana Marka za • SL, druhý hlas pat•il Janu Šolcovi. Nikdo nebyl proti. Host z pražského centra dr. Ivan Rynda poskytoval tazatel•m mnoho cenných rad. Na porad• byl p•ítomen i redaktor • ST Jindřich Honzík, který vyslechl nespokojenost ob•an• s malou publikací situace v Liberci po 17. listopadu. Došlo k dohod• o spolupráci s OF a jako první spole•ný projekt dvaceti minutový televizní pořad DIALOG.

Ob•anská fóra byla zakládána na všech pracovištích a stejn• tak i na ONV a M•stNV. Nikde nebylo snadné p•ekonat dosavadní zp•sob myšlení a obavy „co bude dál“. Demokraticky smýšlející lidé se sdružovali a diskutovali o tom, jak •elit dosud fungujícímu mocenskému aparátu. •len• OF bylo však stále málo, zvlášt• na ú•adech.

V úterý 12. prosince bylo svoláno do pavlovického Kolosea plenární zasedání M•stNV Liberec. Ješt• p•ed zahájením vzrušené debaty poslanc• signalizovaly, že jednání nebude jednoduché. Rada M•stNV se p•ed zasedáním dohodla, že pokud ji poslanci nedají d•v•ru, odstoupí anebo p•ijme návrhy na vým•nu a dopln•ní o zástupce dalších stran a hnutí. P•edseda František P•íhoda po zahájení oznámil zm•nu programu jednání a p•ednesl návrh z dopoledního ujednání rady M•stNV a žádal o vyjád•ení. P•ed hlasováním dal slovo zástupci OF Liberecka Ing. Františku •ejkovi, který •ekl: „*Vážení poslanci, domnívám se, stávající p•edstavitelé ve•ejného života v našem m•st•*

¹²³ Příloha •. 52.

¹²⁴ Přílohy •. 20, 21, 28.

z nepochopení vnitropolitické situace nebo z neschopnosti dosud nedokázali reagovat na tuto situaci. V rámci svých možností a pravomocí operativně řešit problémy našeho města de facto potvrdili svoji nekompetentnost.“ Po tomto krátkém projevu se z pléna ozvalo: „*Neprovozkuj!*“, a tak předseda musel vyzývat ke slušnosti a kázni. Někteří funkcionáři byli takřkajíc na pranýři, a tak není divu, že byla diskuse nepřátelská. Při hlasování se většina poslanců vyjádřila pro druhou variantu.

Skupina demokratických novinářů vydala prohlášení, v němž objasňují, proč okresní noviny Vpřed nesehrály v rozhodujících dnech před generální stávkou vinou oboustranného vedení takovou úlohu, jakou od nich veřejnost očekávala. V tomto směru zklamala i skupina novinářů Liberecka a Jablonecka, která se dosud k současnému dni nevyjádřila.

Jak uvádí Kniha o Liberci, rovněž výtvarníci se oddělili od krajského vedení a začali postupně vytvářet nové oblastní profesní organizace otevřené všem, i dosud perzekuovaným kolegům.

12. prosince bylo ve Vpředu otisknuto prohlášení KC OF v Liberci, za něž je podepsán Miloš Sabáček: „*Podle našich zkušeností z jednání u kulatého stolu koordinací centrum Občanského fóra v Liberci plně chápe prohlášení studentů VŠST k dalšímu průběhu dialogu. Záleží na každém účastníku dialogu, aby upřímně zvážil míru viny na stávající vnitropolitické situaci. Občané, kteří nesou přímou vinu za dlouholetou devastaci kulturních a morálních hodnot tím, že upevnili totalitní moc KS nebo byli přímými vykonavateli této moci, musí neodkladně odstoupit z veřejného života města a okresu.*“

Liberec v těchto předvánočních dnech žil sledováním zpráv o tragických událostech v Rumunsku, které každého slušného člověka hluboce zasáhly. Pro mnohé tím začala jiná předvánoční aktivita, snaha rychle a účinně pomoci. Pořádaly se akce na podporu rumunského lidu. Již v pátek 22. prosince proběhlo shromáždění na náměstí před radnicí. Ten večer se v Liberci spontánně zformovala skupina dobrovolníků složená ze studentů VŠST a středních škol, evangelíků a adventistů, členů OF LIAZ Jablonec a mnoho dalších, kteří v sobotu ráno zahájili sbírku na pomoc rumunskému lidu. V kanceláři vedení SOD Ještěd bylo organizační centrum, odkud byla řízena přeprava i spojení s pražskými centry pomoci Rumunsku. Všude vládla atmosféra pochopení, připravenosti okamžité k pomoci. LIAZ Jablonec nad Nisou dal k dispozici kamion, Svazarm Raspenava a DP města Liberce autobusy, stálá služba VB poskytla

v•z, k pomoci se p•ipojili i vojáci. Organizaci sbírek zajistili studenti ze stávkového výboru VŠST spolu se •leny církví. P•íslušníci stálé služby VB Liberec spolupracují s posádkou nákladního automobilu adventist• a denn• objížd•jí liberecká sídlišt•. První kamión s oble•ením, potravinami a pen•zi odjel do Rumunska 22. prosince v 19. hodin. Další kamiony byly vypraveny na Št•drý den a 25. prosince. Také na libereckém nádraží se naplnil velkokapacitní vagón, mimo jiné i zbožím p•ímo z velkoobchodního závodu Potraviny Liberec. Vp•ed 29. prosince uvádí, že „b•hem dvou dn• bylo vybráno 73 268 K• a 300 lei, p•ibližn• 8 tun potravin a šatstva, nákladní automobil obvažového materiálu a suchar• od voják•. Z •ásti vybraných pen•z byly ješt• dopln•ny trvanlivé potraviny. Mimo jiné se v kone•né bilanci objevilo i 3965 K• v poukázkách vybraných pro Rumunsko mezi v•zni nápravného za•izení v Minkovicích“. Do redakce Vp•edu denn• p•icházely rozho•ené dopisy od organizací i jednotlivc•, v nichž se lidé p•ipojovali k protest•m proti násilí a krveprolití v Rumunsku. Sv•j protest vyjád•ili také studenti libereckého gymnázia Partyzánská, KC OF s. p. Bytex Liberec, podnikové •editelství a závod O1, rada M•stNV Hrádek n. N. a mnoho dalších. K pomoci lidu Rumunska byl vytvo•en opera•ní štáb ze zástupc• ONV, M•stNV, zástupc• politických stran a OF. 26. prosince ráno projednal možnost umíst•ní postižených osob na l•žkách v liberecké nemocnici, v bývalé okresní politické škole v Raspenav•, v rekrea•ním st•edisku Pozemních staveb Liberec v Mlad•jov• a v lokalit• Kristýna v Hrádku nad Nisou. 27. prosince byl ustaven garantem pomoci Rumunsku •eskoslovenský •ervený kříž.

Sedmnáctý listopad a následné události tzv. sametové revoluce se promítly také velmi bou•liv• do vnit•ního života ve všech •eskoslovenských v•znicích. Vedle reálných požadavk• v•z•• plynoucích z celkového charakteru organizace nápravných za•izení za posledních •ty•icet let se objevila pro odsouzené velká nad•je spojená s amnestií vyhlášenou novým prezidentem. Bylo z•ejmé, že amnestie se nebude vztahovat na všechny. Touha po svobod• však vedla trestané údajn• k vyslovení ultimata: „propušt•ní, nebo vzpoura!“ Tato situace nastala i v NVÚ Minkovice u Liberce. P•íslušníci sboru nápravné výchovy se ocitli ve svízelném postavení, nebo• p•edepsaný ozbrojený zásah pro zabezpe•ení ostrahy objektu se jevil jako krajní nouzové •ešení. Východiskem se zdálo být jedin• povolání ozbrojených složek • SLA a demonstrace jejich síly. V•zni žádali okamžité jednání s Ob•anským fórem o jejich požadavcích, •ehož dosáhli na Št•drý den 1989. Za Ob•anské fórum p•ijeli Jan Šolc,

•lenka rady libereckého OF Dagmar Helšusová a Miroslav Šafka. Jak vzpomíná PhDr. Jan Šolc, vzbou•ení minkovických v•z•• bylo skute•n• ohromné: „*zapalovali slavníky, tloukli ešusy o ze• a bez konce skandovali své požadavky, dokonce popsali prost•radla a vyv•sili je z oken: „Chceme jednat s OF“.*“¹²⁵ Když se jejich auto objevilo v areálu v•znice, v•zni za•ali skandovat „Už jsou tady!“. Jan Šolc a Miroslav Šafka poté za p•ítomnosti v•ze•ské stráže vyjednávali se •trnácti delegáty jednotlivých v•ze•ských blok•.

Ve st•edu 3. ledna 1990 se konalo již sedmé jednání u kulatého stolu na liberecké radnici. Hlavními body programu bylo vy•ísení pomoci postiženému Rumunsku z libereckého okresu, problematika VŠST a další osud Domu politické výchovy v Liberci. Rektor liberecké VŠST prof. ing. Bohuslav St•íž, DrSc. na této sch•zce p•ítomné informoval o sou•asn• situaci ve škole. Škola p•ejde z nevyhovující •ty•leté doby studia na p•íletou. Dále promluvil o mimo•ádn• d•ležit•m problému – znovuzískání autority VŠST, zejména z d•vodu rehabilitace •len• pedagogického sboru postižených po roce 1968. K tomuto vyšel o dva dny pozd•ji •lánek ve Vp•edu, kde se rektor VŠST a rehabilita•ní komise ustavená z iniciativy OF, stávkového výboru student• a MŠMT • SR obrátila na „všechny bývalé pracovníky školy, kte•í proti své v•li odešli ze školy v období normalizace“, aby dopisem na adresu VŠST sd•lili, jestli mají zájem stát se op•t pracovníky školy.

Odpoledne se v pavilonu „A“ libereckého výstavišt• uskute•nil společ•ný aktiv student•, pedagog• a pracovník• VŠST, který svolal studentský stávkový výbor a vedení školy. P•edstavitel stávkového výboru zde oznámil ukon•ení stávky a zd•raznil, že nyní stojí p•ed volbou pracovník• do akademických funkcí a •len• studentské rady nov• vznikající studentské stávkové unie, která p•eveze povinnosti stávkového výboru.

Dne 10. ledna se konal společ•ný aktiv bývalých pracovník• VŠST s rektorem St•ížem, který kriticky zhodnotil n•které stránky života školy za posledních dvacet let, zejména úlohu bývalého rektora Jovana •irli•e¹²⁶ v prosazování •ty•letého, tedy zkráceného inženýrského studia, jímž autorita školy velmi utrp•la a poklesla kvalita

¹²⁵ P•íloha •. 1, edice dokument•: Vzpomínka PhDr. Jana Šolce na vzpouru v NVÚ Liberec-Minkovice o Vánocích 1989.

¹²⁶ Akademik Jovan •irli• vykonával funkci rektora VŠST v letech 1966-1969 a 1973-1985. *Almanach TU v Liberci 1953-2003, seznam absolvent•*, Liberec, 2003, s. 25.

znalostí absolventů. Vystoupili zde i někteří bývalí pedagogičtí pracovníci školy, kteří museli ze školy po tzv. prověrkách v letech 1969 – 1970 odejít.

V pondělí 15. ledna od 8 hodin se na VŠST uskutečnily volby akademických funkcionářů. Pod dohledem patnáctičlenné volební komise probíhaly po celý den ve všech volebních místnostech. K volební urně se dostavila zhruba polovina všech 2500 studentů, přesto že na škole v té době probíhalo zkouškové období. Ze 700 pracovníků školy, z nichž bylo 230 pedagogů, pak odvolili téměř všichni. Rektor v těchto volbách volen nebyl, neboť dosavadní, prof. ing. Bohuslav Stříž, DrSc., si svým postojem už v prvních dnech stávky získal důvěru. Na ostatní funkce byli navrženi vždy dva kandidáti. Na funkci prorektora pro pedagogicko-výchovnou činnost byl se 42,8 % hlasů zvolen doc. ing. Josef Cehra, DSc., na funkci prorektora pro zahraniční styky byl se 67,9 % hlasů zvolen prof. ing. Jiří Zelenka, DrSc., děkanem fakulty strojní byl zvolen 92,3 % hlasů doc. ing. Zdeněk Kovář, CSc. a děkanem fakulty textilní s 62,8 % hlasů doc. ing. Jaroslav Nosek, CSc. Na návrh děkanů byli na obou fakultách jmenováni prodávani pro pedagogicko-výchovnou činnost – na strojní fakultě doc. ing. Štěpán Beneš, CSc. a na textilní doc. ing. Josef Černý, CSc. Dále byli jmenováni prodávani pro vědecko-výzkumnou činnost – na strojní fakultě doc. ing. Vojtěch Konopa, CSc. a na textilní fakultě doc. ing. Radko Kovář, CSc.

Ve středu 17. ledna večer se konal ve sportovní hale Dukly mítink pořádaný koordináčním centrem Občanského fóra Liberec. Byli na něm představeni jejich kandidáti na uprázdněná místa pro páteční doplňovací volby poslanců Městského národního výboru v Liberci. Ve volebním obvodu č. 140 – Liberec I. kandidoval Jiří Moulis, který byl do roku 1969 předsedou MstNV. V Liberci byl poměrně oblíbenou osobností a také zkušeným regionálním politikem, proto byl Občanským fórem navržen na funkci prvního muže města. Ladislav Prokeš, kandidující za volební obvod č. 143 – Liberec-Starý Harcov, byl dalším, který v procesu „konsolidace“ na konci 60. letch musel odejít z veřejného života. Tehdy zastával funkci tajemníka a na stejnou práci ho nyní navrhlo liberecké OF. Přišlo neuvěřitelných zhruba tisíc posluchačů, kterým i poslanec Federálního shromáždění Jan Šolc kandidáty velmi doporučil. O úspěchu kandidátů nebylo pochyb. V doplňovacích volbách 19. ledna byli oba zvoleni výraznou většinou (98,8 %).¹²⁷

¹²⁷ SOKA Liberec, fond MstNV Liberec (1910) 1945 – 1990 (1995). Doplňovací volby do MstNV Liberec 1990, inv. č. 402, karton č. 573.

V úterý 23. ledna odpoledne se ve velkém sále pavlovického Kolosea sešli na mimořádném plenárním zasedání poslanci MstNV a s nimi také poslanci vyšších orgánů, předsedové obanských výborů, členové komisí a další hosté. Smyslem jednání bylo uskutečnit přestavbu národního výboru, zejména jeho rady, a to v souladu s politickým vývojem probíhajícím i ve městě Liberci. V úvodu složili do rukou dosavadního předsedy MstNV Františka Příhody poslanecký slib v doplňovacích volbách zvolení poslanci Jiří Moulis a Ladislav Prokeš. Poté přítomní poslanci odvolali dosavadní členy rady MstNV a vyslechli návrh na její nové složení, který byl společným stanoviskem Obanského fóra, stran a ONV v Liberci. Dále byli zvoleni tři místopředsedové¹²⁸ a dalších deset členů¹²⁹ celé patnáctičlenné rady, z nichž osm bylo volbou znovu potvrzeno. Naopak, předložený návrh na odvolání předsedy výboru lidové kontroly MstNV nadpoloviční většinu nezískal, a tak Vladimír Doubek ve funkci zůstal. Nová rada si v současně situaci vytyčila hlavní úkol – dovést Liberec ke svobodným volbám. Protože bylo úkolů daleko více, vystoupil před volbou Jiří Moulis, navržený do funkce předsedy MstNV, a přednesl, jakým směrem si on a pan Ladislav Prokeš představují zaměřit práci Mstského národního výboru. Poukázal na nereálnost stávajícího volebního programu a jeho poplatnost bývalému režimu, ale současně uvedl, že nelze opomenout to, co dosavadní národní výbor, včetně aparátu, pro obany vykonal.

Mimořádného plenárního zasedání v Koloseu se také zúčastnili zástupci OF, kteří k přítomným promluvili. Poslancům zde jako prvním přednesli návrh OF na poslance Federálního shromáždění za Bedřicha Švestku, a to MUDr. Petra Čermáka, a na poslance do České národní rady Dagmar Helšusovou a doc. ing. Zdeňka Kováře. V krátké době také přítomným potvrdili, že složení nové rady MstNV je výsledkem jednání u „kulatého stolu“ a s její strukturou OF souhlasí. Souhlasí také s tím, že v radě jsou zastoupeni i bývalí pracovníci MstNV. Jejich přítomnost je zde nutná pro plynulý chod národního výboru a zabezpečení chodu města.

24. ledna studenti VŠST, Liberecká iniciativa a ČSSD uspořádali před radnicí mítink, na němž se hovořilo o požadavcích studentů k novele branného zákona, o nutnosti urychleně rozpustit složky StB a o odchodu sovětských vojsk z našeho území.

¹²⁸ JUDr. Jan Čejka, Václav Grégr, Jaroslav Váňa.

¹²⁹ Ing. Milan Richter, Richard Richter, ing. Pavel Rydlo, Jindřiška Buriánková, Michal Štrunc, František Flossman, Jiří Haman, Milan Dymokurský, Radmila Kubištová, Jarmila Michnová.

Dne 26. ledna zasedl MUDr. Petr Šermáček ve Federálním shromáždění Československé republiky jako nový poslanec Sněmovny lidu. Sedmaticetiletý lékař byl v té době pověřen výkonem funkce náměstka ředitele OÚNZ pro léčebno-preventivní péči v Liberci. Do funkce poslance byl navržen Občanským fórem Liberec za odstoupivšího poslance Zdeňka Šumpla. Jeho volební obvod č. 60 zahrnoval Liberec-sever, tedy část Liberce, Frýdlantsko a Hrádecko. Dr. Šermáček byl představen na středním plenárním zasedání ONV a ve svém vystoupení nabídl národním výborům spolupráci s tím, že do svobodných voleb chce svou poslaneckou funkci plnit, jak se má. Druhým poslancem FS – Sněmovny národů – byl od prosince 1989 Jan Šolc. Také jeho navrholo OF Liberec na poslanecké místo za Marii Kabrhelovou. Ten zastupuje okres Jablonec nad Nisou a část Liberce.

Dne 29. ledna z výše radnice sáli libereští horolezci (Petr Harcuba, Karel Trost, Miroslav Šolek a Vít Vaníček) československou vlajku, kterou sem pod vedením Jana Kyncla zavázili při sejmutí patřící kovové hvězdy dne 11. prosince 1989.¹³⁰

Ve středu 31. ledna se sešli na 15. plenární schůzi poslanci a členové komise Okresního národního výboru v Liberci. Na jednání ve velkém sále PKO byli přítomni také zástupci národních výborů libereckého okresu, vedoucí odborů ONV, ředitelé velkých podniků a organizací, zástupci Národní fronty a Občanského fóra v Liberci. Na programu bylo projednání hlavních úkolů ONV pro nejbližší období, volba nových poslanců a rekonstrukce rady ONV. Po běžných procedurálních otázkách přednesl místopředseda ONV Ing. Alois Minařík zprávu o úkolech, jež jsou v současné době pro národní výbory v libereckém okrese nejdůležitější. Uvedl, že současné dění ve společnosti vyžaduje nové přístupy a nové metody v práci národních výborů. V další části svého vystoupení informoval plenární zasedání o nesouhlasu rady ONV k plánu rozpočtu na rok 1990, jak ho předložil SKNV. Celkový objem chybějících prostředků dosahoval částky 100 milionů Kčs. Proto bylo přijato rozpočtové provizorium a ujištění, že se bude vést další jednání se Severočeským KNV. Podstatnou část svého vystoupení místopředseda vnoval činnosti národních výborů, spolupráci s Občanskými fóry a možnostem dezintegrace obcí. V další části bylo plénum seznámeno s odstoupením některých poslanců a využilo se nového zákona k doplnění počtu volbou na návrh Občanského fóra po dohodě s politickými stranami a orgánem Národní fronty. Veřejným hlasováním byli zvoleni na uvolňovaná místa Jaroslav Mráz, Ladislav Prokeš,

¹³⁰ SOkA Liberec, fond MěstNV Liberec (1910) 1945-1990 (1995), Kronika města Liberec 1986-1990, kniha č. 150, inv. č. 150, s. 8.

RNDr. Václav Poštolka, JUDr. Jan Černý a Ing. Karel Čižan. Jelikož 26. ledna odstoupila celá rada ONV, zvolili poslanci za tyto uvolněné posty novou radu. Vole rady ONV stanul J. Morávek, místopředsedy byli zvoleni ing. A. Minařík, Z. Janata a J. Mráz, tajemníkem ONV dr. J. Černý a členy rady ONV MUDr. P. Richter, CSc., Ing. J. Maruška, Ing. arch. P. Vlk, MUDr. R. Drašnarová, M. Šimková, Ing. J. Lutovský, R. Hanzal, F. Čemus, L. Prokeš, RNDr. Václav Poštolka, Ing. K. Čižan.

Causa předání Domu politické výchovy se podle libereckých občanů táhla už příliš dlouho. OV KSČ byl k tomuto vyzván Koordinačním centrem OF Liberec a mimořádná okresní konference KSČ převzetí kladně odhlasovala a doporučila ho ÚV KSČ jeho předání. Mimořádný sjezd ústředního výboru toto řešení však zamítl a požadoval téměř 48 milionů, ale žádná z výchovných a vzdělávacích institucí je neměla. Podle příspěvku Ing. arch. Pavla Švancara, autora projektu známých libereckých staveb, by nebylo nutné provádět žádné rozsáhlé úpravy. Pro ilustraci uvedl několik úkolů, z kterých je zřejmé, že velkolepé stavební akce, podnikané komunistickou stranou, jen těžko mohly být plně kryty z členských příspěvků. Naopak, dotace ze státního rozpočtu byly božnou záležitostí.¹³¹

Stejně jako v ostatních sdělovacích prostředcích byla i v Průboji 3. února uveřejněna pro mnohé občany potěšující a uklidňující zpráva. Ministr vnitra ČSSR Richard Sacher zrušil i zbývající složky Státní bezpečnosti a ochranu ústavních činitelů podřídil zvláštnímu režimu. Toto opatření se dotklo i útvarů StB v Severočeském kraji. Příslušníkům těchto útvarů byly odebrány soukromé i služební zbraně a rovněž i služební práce. Na jednotlivých pracovištích byly zabezpečeny trezory a místnosti. Od pondělí zajišťoval nezbytné úkoly jen jmenovitě určený počet příslušníků, ostatní se mohli na pracoviště dostavit pouze na vyzvání.

Na mítinku před libereckou radnicí poádaném studenty VŠST a Libereckou iniciativou již ve středu 24. ledna odsoudil René Matoušek za přípravný výbor ČSSD pomalý a nedokonalý způsob rozpuštění a odzbrojení složek StB. Zástupce československé pacifické ligy M. Bareš uvedl, že toto hnutí je pro důsledné odzbrojení StB, ale požádal veřejnost, aby rozlišovala obyčejné policisty od zkorumpovaného vedení SNB a StB: „*Ti obyčejní nás všechny chrání před těmi, kteří porušují zákony*“. Toto opatření tak splnilo na mítincích i v tisku mnohokrát vyslovený požadavek.

¹³¹ LI-FORUM, č. 5/90, SOKA Liberec, archivní knihovna.

9. února se uskutečnila na ÚV KS jednání za přítomnosti předsedy OV KS v Liberci Ing. Oldřicha Machána, poslance FS Jana Šolce, místopředsedy ONV v Liberci Zdeňka Janaty, zástupce československé sociální demokracie René Matouška a mluvčí libereckého OF Dagmar Helšusové, kde mělo padnout konečné rozhodnutí. Po návštěvě delegace v Praze se ÚV KS zjevil finanční náhrady, pokud OV KS získá vhodnou nemovitost pro práci jeho sekretariátu. Město podmínku splnilo, ale zprovoznění budovy pro Základní uměleckou školu se zpozdilo a s výukou se začalo až 22. listopadu 1990. To vzbudilo u rodičů velké rozhořčení.

Ve čtvrtek 22. února 1990 pořádala v Liberci svoji první okresní konferenci po jednací deseti letech znovu obnovená československá sociální demokracie, strana s dlouholetou tradicí nejen u nás, ale i v jiných zemích. Zúčastnil se jí místopředseda strany v Praze, poslanec FS a disident Ing. Rudolf Battěk, který přítomné zástupce z osmnácti organizací Liberecka seznámil se záměry této strany v době před svobodnými volbami a se zásadami činnosti strany uvnitř republiky i v oblasti mezinárodní spolupráce. Bylo zde přijato usnesení o dalším rozšiřování členské základny a nejbližší činnosti. Konference se zúčastnili i zástupci organizací českolipska a Jablonecka už s výhledem na budoucí přechod organizace na organizaci oblastní.

V sobotu 10. března se sešli v Domě kultury ROH v Liberci zástupci občanských fór z celého libereckého okresu. Podle poslance FS MUDr. Petra Čermáka to byla příprava na předvolební boj. V první části jednání, kterého se zúčastnili představitelé Okresního a Městského národního výboru v Liberci, zástupci OF z Jablonce nad Nisou a další hosté, seznámili členové KC OF v Liberci přítomné se svou dosavadní činností. Hovořilo se například o činnosti bezpečnostní komise, o změnách ve složení národních výborů, o předání budov OV KS, ale také o hospodaření KC OF v Liberci. Poslanec FS Jan Šolc poté delegáty seznámil s obsahem zákona o volbách do nejvyšších zastupitelských sborů a předložil návrh volebního programu OF. V úvodu tohoto dokumentu se hovoří o současném stavu naší republiky a dále pak obsahuje cíle OF i cesty k jejich dosažení. Za základní cíl považuje OF opatrné zařazení československa mezi vyspělé demokratické země s tržní ekonomikou. Účastníci konference v diskusi předložený návrh plně schválili. V závěru jednání vyslovili důvěru radě KC OF v Liberci a seznámili se s návrhy kandidátů na poslance do nejvyšších zastupitelských sborů za Liberec.

20. března se konalo 2. plenární zasedání Městního zastupitelstva Liberec ve velkém sálu Kolosea, které provedlo další personální změny na základě Ústavního zákona č. 14/1990 Sb. na návrh a po vzájemné dohodě u kulatého stolu s politickými stranami, Občanským fórem a Národní frontou. Do uvolněných poslaneckých mandátů byli zvoleni noví poslanci, takže plénum poté mělo složení 189 členů ve složení 71 poslanců KSČ, 10 SL, 10 SS, 4 SSD, 1 SSZ a 93 bezpartijních poslanců. Všichni tito nově zvolení poslanci složili slib do rukou předsedy Městního zastupitelstva Jiřího Moulise.

Druhý koncert Karla Kryla v Liberci se konal v úterý 26. března 1990 opět v pavilonu „A“ Severočeských výstav, které koncert pořádaly. Rada koordináčního centra OF Liberec umístila na pódium svůj znak, čímž chtěla zpěvákovi vyjádřit svůj obdiv a přízeň. Koncert byl beznadějně vyprodaný, avšak krátce před koncertem pořadatel ještě prodával vstupenky ke stání. Kapacitní možnosti sálu nestačily pojmout množství diváků dostatečně uspokojivě. Mnohá lidé stála na židlích, aby alespoň na chvíli zpěváka zahlédla. Milan Drahoňovský v místním deníku Vpřed v čísle z 3. dubna uvádí, že *„to byl první koncert, na kterém zažil situaci, kdy diváci zaplnili nejen hlediště, ale do posledního místa i jeviště.“* Kritiku nad pořadatelem vyjádřil také člen rady KC OF Liberec Ondřej Macoun svým článkem „Koncert za všechny prachy“ v nedělním vydání 30. března 1990: *„Na adresu Severočeských výstav chci zdraznit, že obchodování nelze zaměňovat s kramářením. Kromě zcela samozřejmého vrácení vstupného očekáváme i veřejnou omluvu nejen zklamáním, ale i samotnému umělci.“* Lidé si v dopisech redakci Vpřed stěžovali na vysoké vstupné, špatnou akustiku, přeplněný sál a nevyhovující pořadatelské služby.

Dne 5. dubna odpoledne se na náměstí Bojovníků za mír konalo první tzv. „živé LI-FÓRUM“. Občanské fórum Liberec se pro tuto formu rozhodlo po zjištění, že bulletin LI-FÓRUM, vydávaný jedenkrát týdně, nestačí dostatečně informovat o činnosti OF. Kromě svých pracovníků a příznivců libereckého OF se těchto setkání pravidelně účastnil i host z Prahy přinášející aktuální informace z hlavního města. Na tomto prvním shromáždění, které moderoval Miroslav Šafka, promluvil poslanec FS MUDr. Petr Čermák, JUDr. Vladimír Volf a zástupce KC OF Ing. Zdeněk Kotrlý.

Všechny proměny se samozřejmě výrazně dotkly i práce souboru činohry Divadla F. X. Šaldy. Z divadla odešel do Prahy Petr Palouš, který byl stěžejním režisérem druhé poloviny 80. let. Rovněž do pražských divadel a do Národního divadla odešli mnozí herci. Na jejich místo přišla první vlna mladých herců a režisérů z pražské DAMU. Již

23. listopadu 1989 odstoupil z funkce ředitele Divadla F. X. Šaldy PhDr. Petr Novotný, jelikož herci odmítli ukončit stávkou. Na funkci ředitele divadla byl posléze vypsan konkurz. Vítězem konkurzního řízení se 20. dubna 1990 stal Vladimír Volek, který dříve působil v Jihočeském divadle v Českých Budějovicích jako člen činohry. Na otázku Ondřeje Macouna, ředitele KC OF Liberec, co ho vedlo k tomu, že se přihlásil do konkurzu prakticky na druhý konec republiky, odpověděl: „*Sám bych se nikdy nepřihlásil, ale byl jsem vyzván skupinou herců z činohry a skupinou pracovníků opery, takže jsem začal uvažovat o tom, že bych vlastně ne se vrátil tam, odkud jsem byl nucen odejít, ale že bych prostě navázal na to, o co jsme usilovali v té divadelní práci před dvaceti lety, kdy naše divadlo patřilo k nejprofilovanějším divadlům v republice mimo Prahu a Brno. A toto rozhodnutí mi pochopitelně bylo tak silným motivem, že jsem se vydal do konkurzního řízení, ve kterém jsem byl vybrán.*“¹³²

V rozhovoru Vladimír Volek dále uvedl, že jeho nejdůležitějším cílem je v budoucnu hrát divadlo svobodné, demokratické a smysluplné, které by oslovovalo diváka, které by mu dalo chuť v jeho chvílích volna, které by mu dalo zamyšlení ve chvílích, kdy se zamýšlí nad životem, a které by ho nějakým způsobem formovalo pro novou demokratickou společnost.

Dne 27. dubna do Liberce zavítal ministr školství, mládeže a tělovýchovy České republiky Milan Adam spolu se svým doprovodem, náměstkem pro tělovýchovu dr. Bohlavkem a tajemnicí Ing. Malou. Nejdříve byli uvítáni na půdě VŠST. Rektor prof. Bohuslav Stříž a jeho spolupracovníci doplnili ministrově představu o předpokládaném rozvoji vysokého školství ve městě, jehož prvními etapami se mají stát nové fakulty – pedagogická a ekonomická. Písemný návrh byl ministrem Adamem předložen 10. dubna 1990. Ve zcela zaplněné menze už odstartovala volební kampaň, neboť mítink pořádaly školské orgány s. s. stranou socialistickou. Po úvodním slově rektora Stříže se rozvinula diskuse, ve které ministr Adam odpovídal dvě hodiny na dotazy týkající se především výhledu a úprav školské soustavy v SSR.

Přesně o půlnoci z 28. na 29. dubna 1990 byla zahájena volební kampaň. Do rána se po celém Liberci objevily plakáty propagující základní volební záměry a cíle OF s názvem: „Strany jsou pro strážníky, Občanské fórum je pro všechny“.

Oslava 1. máje 1990 byla v mnohém neobvyklá. Poprvé nebyl uspořádán tradiční průvod továren s alegorickými vozy. Ještě v nedávné době byl hlavním zdrojem

¹³² DVD příloha: „Zpravodajský servis OF v Liberci“.

osobních nepříjemností pro neúspěšného pracovníka na slavnosti. Dopoledne zahájili oslavy krátkými projevy z balkonu radnice předseda Jiří Moulis a poslanec FS Jan Šolc. Na hlavním náměstí, ale také v PKO se představily různé orchestry, soubory, taneční kroužky a jednotliví umělci. V parku u zoologické zahrady a v blízkém okolí nabízeli své zboží ve stáncích soukromí obchodníci.

Ve čtvrtek 3. května 1990 přišel k libereckým občanům v rámci „živého LI-FÓRA“ promluvit JUDr. Tomáš Sokol, autor dopisu odsuzujícího praxi a samou existenci KSČ. Liberečany byl srdečně uvítán skandováním: „Už je tady.“ Dr. Sokol k lidem na náměstí promluvil z radničních schodů. Mj. zde vyložil své stanovisko k činnosti KSČ: *„Nešlo mi ani tak o to, co snad v minulosti bylo, ale já sám se zoufale bojím toho, co by mohlo být. Jestliže zůstává ta samá politická strana s těmi samými lidmi a v podstatě s těmi samými idejemi. Nepřesvědčili mě prohlášením KSČ, resp. jejich vůdčích představitelů o tom, že nějakým podstatnějším způsobem mění svoji ideologii. Změnili totiž pouze některé volební plakáty a sliby, ale to je pro nás zcela typické.“*¹³³ Zároveň upozornil na to, že mu nejde o hon na národní komunisty, z kterých je 90 procent mladých a tvořících většinu těch, kteří vládou. Vyjádřil své obavy z pokračující činnosti KSČ: *„Bojím se, že tato strana není stranou, která by chtěla dodržovat demokratické principy, že je to strana, která je naopak hrozbou pro jakoukoliv demokracii.“* Dav po posledních slovech dr. Sokola skanduje: „Ať žije Sokol!“

Ve čtvrtek 10. května začala závěrečná část přípravy voleb v Liberci. V sále Kolosea se sešlo téměř tisíc členů devadesáti pět okrskových volebních komisí ve třech etapách. Tajemník Ladislav Prokeš provedl instruktáž o práci, která je šeká. Vyvrcholením bylo složení zákonem předepsané slibu do rukou místopředsedy MěstNV JUDr. Jana Šejky. Poté následovalo losování předsedů a místopředsedů komisí. Všechny volební komise šekají národní úkoly, s kterými byli předsedové a místopředsedové seznámeni na školení v budově radnice 15. května. Organizační národní akce probíhala hladce, ve vzájemném porozumění a velmi dobré ústí.

KČ OF Liberec zahájilo v rámci předvolební kampaně zajímavou akci. Na několika místech Liberce běžely nonstop zpravodajské videoposady. První byl nainstalován v knihkupectví před radnicí. Jednalo se o posady na profesionální úrovni, ve kterých byli občané objektivně informováni o politické situaci ve městě a okolí.

¹³³ Tamtéž.

Na Liberecko mířila jedna z předvolebních cest prezidenta • SFR Václava Havla. Ve středu 23. května 1990 krátce před dvanáctou hodinou jej před bránou sychrovského zámku přivítali předseda liberecké ONV Ing. Jaroslav Morávek a předseda jabloneckého okresního výboru Ing. Lumír Han• společně s poslanci FS MUDr. Petrem •ermákem a Janem Šolcem a s •editelem zámku Jiřím Polanským a hrab•nkou Margarette Cottulinski – Rohanovou.

Prezidentskou delegaci přivítalo tolik lidí, že hosté těžko procházeli branou. V zámeckém parku se tento den konala opravdová „zahradní slavnost“. Na prezidenta a jeho reprezentativní doprovod •ekalo překvapení. Na improvizovaném pódiu předvedli sólisté opery a baletu Divadla F. X. Šaldy a žáci baletní školy ob• •ásti Špalí•ku Bohuslava Martin•. Poslucha•i byli nadšeni. Poté se pan prezident projel kočárem zámeckým parkem.

Hrab•nka Margarette Cottulinski-Rohanová, která zde byla po dlouhých •tyřiceti p•ti letech, měla k prezidentovi krátký projev: *„Vážený pane prezidente, myslím, že vaše návštěva v tomto zámku souvisí možná s dopisem, který jsem vám poslala. Je krásné, že při svém pracovním vytížení jste si našel •as na návštěvu této kulturní historické památky. Všechny evropské státy mají společnosti, které pomáhají odbornými radami i financemi historickým objekt•m. Myslím si, že se souhlasem vaší vlády by bylo možné uvést do života podobnou společnost i v • eskoslovensku. V Evrop• žije mnoho lidí, kte•i mají silné vazby k této zemi. A jsem si jistá, pane prezidente, že vaše výzva k založení podobné společnosti by měla velký úspěch. Vlastně, kdybyste se stal jejím patronem.“*

Václav Havel jí na to odpověděl, že myšlenku založit takovou společnost považuje za neobyčejně dobrou, protože zámky, hrady a vůbec všechny památky u nás nejsou v dobrém stavu. Že ti, kteří to mají na starost, nemají velký vliv, pouze takový poradní hlas a určit• takováto pomoc bude velice dobrá od lidí kvalifikovaných, kteří tomu rozumí a navíc to podpoří i finančně.

Odpoledne se doprovod rozdělil. Václav Havel pokračoval do Jablonce nad Nisou a přes uvádající Jizerské hory dále do Bytexu ve Vratislavicích nad Nisou, jablonecké Bižuterie a na libereckou radnici. Jako všude, i v Jablonci vítaly Václava Havla davy lidí. Ty na náměstí byly svědkem „pokřtění“ základního kamene budoucí okresní nemocnice.

Havel m•l z jabloneckého nám•stí k Jabloneckým projev: „*Vážení p•átelé, d•kuji vám za vaše krásné p•ivítání. Jsem tady sice jen na pár dn•, ale p•esto jsme se tu všichni sešli... vaše bižuterie je tak dokonalá, že já sám ji nerozeznám od pravých diamant•. Moje žena to ovšem rozpozná, samoz•ejm•. Já vás srde•n• pozdravuji a jsem rád, že této krátké zastávky mohu využít k tomu, abych poklepal na základní kámen nemocnice, o níž, jak jsem slyšel, dlouhá léta bojujete a která te• snad kone•n• bude ve vašem m•st• vystav•na.*“ Poté na záv•r zahrál a zazpíval Jaroslav Hutka píse• Nám•š• a celé jablonecké nám•stí, v•etn• Václava Havla, s ním. Lidé mají vlaje•ky, skandují: „A• žije Havel!“ a jeden z plakát• íká: „Stále v dobré nálad•, s Vaškem Havlem na Hrad•“, opodál jiný: „Jsme Havlovy d•ti“. Pozd•ji se skanduje: „P•ij• te zase!“

Odtud odjel na krátkou zastávku do státního podniku Jablonex. Taktěž zde prezident krátce promluvil: „... vy vyrábíte veliký sortiment bižuterie, o který je zájem ve sv•t• a *pravd•podobn• dnes se to bude prodávat ještě daleko lépe, než d•íve, což je dobré zjišt•ní. Špatné zjišt•ní bylo, že v jedné z t•ch dílen, v níž jsem byl, byl takový randál, že tam nemohl •lov•k oslovit •lov•ka. Pevn• v•ím, že se to •asem zlepši a že se vymyslí lepší zp•sob, než pouze si nacpatí vatu do uší. Jsem rád, že jsem byl po dlouhé dob• v n•jakém podniku, který je aktivní, který si vyd•lá nejen na sebe, ale n•co i do státní pokladny. Takových podnik• v naší republice moc není.*“ Po Havlov• projevu op•t zazpíval Jaroslav Hutka.

•ást prezidentova doprovodu¹³⁴ zavítala na Grabštejn, Hrádek nad Nisou a Frýdlant v •echách.

Již od 14. hodin p•icházeli lidé p•ed libereckou radnicí a v podve•er se jich desetitisíce tísnily i v postranních ulicích. Moderátor mítinku Jan Šolc se m•l co •init, aby výte•ní p•ed•e•níci byli unaveným publikem p•ijati. Skandováním „Havel, Havel!“ byli •asto p•erušováni. Všichni p•išli kv•li n•mu.

Jakmile Václav Havel dorazil na libereckém nám•stí, lidé za•alí horliv• skandovat: „A• žije Havel!“ Z balkonu radnice promluvil ke zcela zapln•nému nám•stí nadšených poslucha••. Na za•átku svého projevu vzpomínal na týden po 21. srpnu 1968, který strávil práv• v Liberci a stal se jedním z aktér• tehdejšího politického d•ní. Pomáhal v místním rozhlasu, kde vystupoval v mimo•ádném vysílání svobodné televize p•ímo z Ješt•du. Psal každodenní komentá•e, které pak •etl herec Jan T•íska. Vzpomínal

¹³⁴ Místop•edsedkyn• MUDr. Jaroslava Moserová, DrSc., prezident• v mluv•í PhDr. Michael Žantovský, poradce Jiří K•ižan a právní•ka Robin Carahanová.

na atmosféru „naprosté jednoty, ob•tavosti, solidarity, pomoci, spole•ného a jednotného odporu k okupaci. Nezapomenu na to, jak si lidé navzájem pomáhali. Tady bylo možné za dva dny vydat knihu. Tady bylo možné tém•• cokoliv. Do toho rozhlasu nám lidé nosili bezpo•et v•cí, které jsme nepot•ebovali – léky, kv•tiny, chleba. M•li starost, abychom tam neum•eli hladý.“

Připomn•l i následný normaliza•ní zlom a postupnou rezignaci obyvatel a v souvislosti s přítomností varoval před opakováním d•jin: „Když si vzpomenu na tu atmosféru jednoty, pospolitosti, takovou povznášející atmosféru spole•ného zájmu, jednoty v r•znosti a když si vzpomenu, že neminul ani rok a všechno bylo ztraceno. Vzpomínám si, jak lidé postupn• rezignovali, jak si začali myslet, že nic nelze zm•nit, ni•emu nelze vzdorovat, náš osud je předur•en a jediné, co se dá d•lat, je tiše se přizp•sobit, poddaj• se adaptovat na ty nové pom•ry. Když si na to vzpomenu, tak si kladu otázku: Pro• se to stalo? Pro• ten postoj nevydržel? Vždy• jsme si mohli ušet•it mnoho trápení. Ty pom•ry navzdory sov•tské okupaci nemusely být takové, jaké byly. Pro• se tehdy ta atmosféra tak rychle vytratila? Pro• jsme všichni tak rychle opustili ty postoje, které omrá•ily celý sv•t? A když o tom přemýšlím, napadá m• jedna v•c. I dnes prožíváme podobné dny. Prožíváme dny takové zvláštní, povznášející radosti z toho, že jsme set•ásli totalitní systém, že jsme svobodní, že se před námi otvírá svobodná budoucnost. A vydržíme? To je otázka, kterou si kladu.“

Ve svém projevu se v•nuje také nadcházejícím volbám a nabádá k ú•asti na volbách, aniž by radil, koho volit: Já vám neradím, abyste volili komunisty. Volte, koho chcete, ale prosím vás o jedno, především k t•m volbám p•ij• te. Nep•ijdete-li k nim, dáte automaticky hlas p•átel•m starých po•ádk•. A za druhé vás prosím – volte lidi skromné, v•cné, slušné, lidi, ke kterým máte d•v•ru. Nevolte k•iklouny. D•jiny by se zbyte•n• opakovaly“¹³⁵

Po svém vystoupení na balkón• radnice besedoval prezident s pozvanými ú•astníky v ob•adní síni radnice. Ve•er se Václav Havel se svým doprovodem zú•astnil v Malém divadle představení své hry „Asanace“ v Divadle F. X. Šaldy a poté zde ještě besedoval s přáteli. Divadelního představení se zú•astnil také primátor Jiří Moulis, poslanec FS Jan Šolc a další představitelé politického a kulturního života.

V sobotu 26. kv•tna byla v Hodkovicích nad Mohelkou již po •tvrté slavnostn• odhalena socha prvního prezidenta •eskoslovenské republiky Tomáše Garrigua

¹³⁵ DVD příloha „Zpravodajský servis OF v Liberci“, též celý projev viz edice dokument•, příloha •. 1.

Masaryka. Promluvil zde poslanec FS Jan Šolc k tisícům lidí, kteří zcela zaplnili hodkovické náměstí. Velými slovy přiblížil účastníkům odkaz i osobnost prezidenta Osvoboditele – „posledního obrozence českého národa, který obrodil české sebevědomí a kulturu a obnovil českou státnost“. Z tribuny s heslem „Pravda vítězí“ vystoupila řada dalších členů se zdravicemi. Byli mezi nimi místopředsedkyně ČNR MUDr. Jaroslava Moserová, ministr práce a sociálních věcí Petr Miller, JUDr. Ladislav Lis, MUDr. Petr Čermák, generál letectva Karel Mrázek z Jablonce nad Nisou a další oficiální hosté. Vlastní oficiální část slavnosti zahájili fanfárami z balkonu radnice trubači z Bílé. A když se při známé Hutkově písni zvedly ruce se dvěma prsty do V jakoby k písni, bylo jasné, že tentokrát si Hodkovští pomník již uhájí. Za spontánního potlesku odhalila pomník dr. Jaroslava Moserová. Stalo se tak poté, co Severáček dozpíval Masarykovu oblíbenou píseň Teče, voda, teče. Zpíval s nimi i sólista Divadla F. X. Šaldy Stanislav Dašek.

Petr Miller poté odtud absolvoval pětá patnáctikilometrový pochod přes Ještěd do Liberce, kde se zúčastnil Dne Občanského fóra v areálu LVT i večerního plesu v PKO.

Od dubna pořádána předvolební „živá LI-FÓRA“ před libereckou radnicí byla dokonale organizovaná i programově připravená shromáždění, na kterých lidé dostali informace, které se nemohli jinde dozvědět. Bezesporu se Občanskému fóru podařilo sestavit kandidátku pro Severočeský kraj do voleb do FS a ČNR z občanských a občanských zdatných lidí. Hvězdou posledního „živého LI-FÓRA“ měl být poslanec FS Ladislav Lis osobně, známý svou neústupností, s jakou se rval za rozbití mocenské represivní struktury bývalého totalitního režimu. Zdržel se však na předsednictvu vlády a do Liberce přijel až večer. Před radnicí ho omluvil kandidát na poslance do SN Jan Šolc a nazval ho „tahounem sedmičkové kandidátky“. Mínil tím kandidátku OF Severočeského kraje. Za mikrofonem „živého LI-FÓRA“ před libereckou radnicí se vystřídala řada členů. Kromě Jana Šolce zde klidem promluvili i MUDr. Petr Čermák, Ing. Julius Janáry, Ing. Josef Mazač, JUDr. Vilém Volf, moderátorem byl tradičně Miroslav Šafka.

Na Liberecku byl bezesporu jedinou kandidátkou OF do Sněmovny národů FS Jan Šolc. Jeho projevy, přednášky, rozhovory, besedy a diskusní pořady na různá témata a jeho odpovědi na ně byly velmi poučné, zajímavé a mnohdy i zábavné. Celá jeho práce by zasluhovala písemné zaznamenání, potřebné i v budoucnu. Za půl roku po listopadu

1989 vykonával nesmírně mnoho práce. Pracoval nejen pro Liberecko, byl činný v Praze a jednal i na Slovensku.

Dalším kandidátem Občanského fóra, kterého bylo možné slyšet na stovkách besed a mítincích po celém Severočeském kraji, byl MUDr. Petr Šermáček, CSc. Byl vidět jak na velkých shromážděních ve městech, tak i v menších obcích, na setkáních ve školách, továrnách, na schůzích národních výborů, na tiskových konferencích i na schůzích s důchodci nebo s mládeží. Všude vysvětloval, co je třeba udělat, aby demokracie zakotvila nezvratně a definitivně. Kandidoval do voleb za OF na poslance České národní rady již jako poslanec nového parlamentu. Na otázky novinářů odpovídal s velkou ochotou a znárodně kvalifikovaně, ale také všem srozumitelně.

Vyvrcholením ohromného organizačního a pracovního vypětí mnoha občanských pracovníků byly slavnostně vyzdobené volební místnosti a dokonale připravené první svobodné volby do nejvyšších zastupitelských orgánů konané ve dnech 8. – 9. června 1990. V Liberci se začalo v devadesáti pěti okrscích volit již ve 12. hodin, v celém Liberecku ve sto devadesáti šesti okrscích až od 14. hodin. O volby byl nebývalý zájem a před leckterými volebními místnostmi stáli lidé v živé diskusi dlouho před „otevírací hodinou“. To byl velký rozdíl oproti minulým letům, kdy se k volbám chodilo téměř povinně.

Volební místnosti byly připraveny i v nemocnicích, domovech důchodců, kasárnách a také v liberecké věznici, kde podle sdělení členů okrskové volební komise vstupovali odsouzení do volební místnosti upravení, důstojně bez doprovodu jako svobodní občané.

Volby do zákonodárných sborů ČSFR v roce 1990 se konaly společně. Byly tři druhy hlasovacích lístků – do Sněmovny lidu FS, Sněmovny národů FS a do České národní rady. Rušno bylo na ONV Liberec v sobotu odpoledne, kdy se začaly soustřeďovat výsledky z jednotlivých okrsků. Okresní volební komise odvedla velký kus práce, což lze vyčíst ze zápisů z jednotlivých zasedání a mnohých výjezdů do celého okresu. Vyskytly se jen zanedbatelné drobné nedostatky, které byly ihned odstraňovány. Občané projeвили mimořádnou aktivitu a k volebnímu aktu přistupovali s vážností, s jakou se volí svobodně a demokraticky.

Rychlý kurýr v doprovodu VB dopravil zpracované výsledky za celý okres již v 6:45 hodin krajské volební komisi v Ústí nad Labem. V Liberci kandidovalo čtrnáct stran do Federálního shromáždění a dvanáct do České národní rady. Zastoupení

[illegible][illegible]

• ermák a p•edseda M•stNV Ji•í Moulis. • ešila se otázka, *jak dál*. Starosta Ji•í Moulis p•išel s balíkem návrh• zákon• k podzimním volbám do místních samospráv. Všichni v••ili, že Liberci p•inese postavení statutárního m•sta. Ú•astníci se dohodli na dalším pokračování „kulatých stol•“ a jejich svoláváním pov••ili vedení m•sta. V reminiscenci voleb vyslovil dr. •ermák za zvolené poslance politování, že se do vrcholných zákonodárných sbor• nedostali i kandidáti jiných stran. Starosta Moulis ocenil libereckou spolupráci všech stran a hnutí, která byla ojedin•lá. P•i nedávné návštěv• ji ocenil i prezident Václav Havel. Na záv•r sch•ze bylo vysloveno společné pod•kování všem, kte•í se podíleli na dobrém a d•stojném zabezpečení voleb. Mín•ni byli poslanci a pracovníci národních výbor•, ob•anské výbory, zástupci stran ve volebních komisích a •elní pracovníci institucí a podnik•.

Ustavující sch•ze obou sn•moven Federálního shromáždění a první plenární sch•ze se staly středem pozornosti obyvatel republiky. Liberecko v parlamentu zastupuje poslanec Jan Šolc, zvolený za OF do Sn•movny národ•. Liberecký poslanec byl zvolen v tajném hlasování do branného a bezpečnostního výboru, oboru, v kterém pracoval již od 19. ledna téhož roku a získal velké zkušenosti. Byl rovn•ž navržen a schválen do p•edsednictva FS za tuto sn•movnu. Dále bylo zvoleno sedm p•edsed• parlamentních výbor•, což nebylo vždy jednoduché. Rozhodující byly p•edevším osobní kvality poslance. Byla to rušná sch•ze. Po jistých bojích byl do •ela FS zvolen Alexander Dub•ek a místop•edsedové. Jan Šolc hovořil v rozprav• pro Dub•eka. Slovenští nacionalisté vystoupili pon•kud konstruktivn•ji, než se o•ekávalo. Všichni se u•ili d•lat novou, demokratickou politiku.

Kapitola 7. Sametová revoluce v Hrádku nad Nisou

Dne 18. listopadu 1989 pšišla do hlavních závod• m•sta Hrádek nad Nisou Vulkan a Praga delegace student• VŠST v Liberci, aby s vedením t•chto závod• projednala požadavky student• a získala podporu pracujících k jejich prosazení. Studenti však nebyli do závodu Praga p•es vrátnici vpuš•ni. Ve Vulkanu jednání prob•hlo bez rušivých moment• a ob• strany si vym•nily svá stanoviska.

První velký mítink na nám•stí Bojovník• za mír v Hrádku nad Nisou se konal 21. listopadu 1989. V tento den vzniklo Ob•anské fórum Hrádek nad Nisou, jehož mluv•ími byli zvoleni Jan Sladký, Jaromír Otrádovec a Miroslav Barto•. Tito mluv•í se poprvé p•ihlásili k programovým zásadám OF a k svolání vysokoškolských student•. 30. listopadu uspořádal MO SSM se zástupci m•sta mítink pro ob•any ve velkém sále Domu kultury ROH. Diskuse byla vedena tak neš•astným zp•sobem, že se ú•astníci rozházeli se zna•n• smíšenými pocity.

Ob•anské fórum v Hrádku nad Nisou 7. prosince 1989 vydalo svolání, které koncipovalo do •ty• hlavních bod•. V prohlášení se omluvili ú•astník•m shromážd•ní, které se uskute•nilo v Besed• dne 30. listopadu 1989. Tato sch•zka byla p•vodn• ohlášena jako dialog, ale její pr•b•h tomu nenasv•d•oval. OF dále prosilo všechny lidi, aby jim pomohli likvidovat plakáty, které byly n•jakým zp•sobem urážející. Na záv•r p•ipojili známé heslo „Nejsme jako oni“. Další bod je v•nován generální stávce. Ob•anské fórum v Hrádku nad Nisou v n•m uvedlo, že si uv•domuje, že t•žko m•že jejich OF posoudit odbornou zp•sobilost nových •len• federální vlády, ale že pom•r k•esel 3:1 považují jako výsm•ch ke zrušení •lánku 4. naší ústavy o vedoucí úloze KS• v zemi a proto zastávají názor, že nebude-li vláda pozm•n•na, je nutná generální stávka. V poslední •ásti svého prohlášení, nazvaném „Jak dál“, OF vyzvalo všechny ob•any m•sta Hrádku nad Nisou, aby se p•ipojili k obrodnému procesu.

Dále je v prohlášení uvedeno: „Nem•žeme spoléhat na to, že za nás všechno vystávkují studenti a herci. Naše pomoc student•m a herc•m nem•že ustrnout na tom, že s nimi vyslovíme souhlas a dodáme finanční podporu.“¹³⁶ OF v Hrádku nad Nisou proto žádalo p•ehodnocení voleb do ZV ROH, protože volby, které prob•hly d•íve, nebyly demokratické. Navrhli požadovat na všech vedoucích pracovnících jasné

¹³⁶ SOKA Liberec, fond M•stský národní výbor Hrádek nad Nisou, Kronika m•sta 1989-1990, s. 52-53, též edice dokument•, příloha •. 2.

politické stanovisko, protože lidé bez názoru, nebo lidé vy•kávající na vývoj situace, nem•li podle Ob•anského fóra morální právo být na vedoucích místech. Dále doporu•ili z•ídit na všech institucích stávkové výbory, které by byly sou•asn• mluv•ími OF, a zrušit ZO KS• a SSM na závodech a institucích, aby byly vytvo•eny stejné podmínky pro všechny politické strany. Žádali zrušení Lidových milicí jako složky KS•. Bylo dáno vyhláškou, že refundace mezd •len• LM (cvi•ení, školení apod.), jestliže nep•ekro•ila délku t•í m•síc• v roce, byly ušlé mzdy hrazeny podnikem. A teprve po p•ekro•ení t•í m•síc• se na financování podílela KS•. Dále OF Hrádku nad Nisou doporu•ilo zrušení útvar• kádrové práce z d•vodu, že „tyto instituce nemají v demokratické spole•nosti místo.“ Proto navrhli pod dohledem stávkového výboru a ROH tyto materiály zape•etit a zni•it.¹³⁷

Koordiná•ní výbor OF Hrádek nad Nisou tvo•ili Jan Sladký, Miroslav Barto•, Jaromír Otradovec, Ing. Milan Slabý a Ing. Josef Jurek.

Ve v•tšin• závod• byly požadavky OF Hrádku nad Nisou na zrušení ZO KS•, ZO SSM a Lidových milicí spln•ny. P•esto stávková pohotovost ve všech hrádeckých závodech a organizacích dále trvala.

Zasedání OF Hrádek nad Nisou, které se konalo 14. prosince 1989, se mj. zú•astnili i zástupci Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a zástupci OF Liberec, kte•í informovali o situaci ve svých m•stech. Na základ• informací o pokračující stávce student• stávkové výbory závod• Praga, Severokámen, Státního statku a Mlékarenského pr•myslu Chotyn• zaslaly na podporu stávkujících student• vybranou •ástku 13.760 K•s.

Dne 15. prosince poslanci M•stNV Hrádek nad Nisou na svém zasedání odhlasovali ned•v•ru poslancovi Bed•ichu Švestkovi, který zastupoval liberecký okres ve Sn•movn• národ• FS.¹³⁸ K tomuto vyjád•ení se p•ipojilo i OF Hrádek nad Nisou, které dále žádalo odstoupení poslankyn• Sn•movny národ• FS Marie Kabrhelové a poslance Sn•movny lidu FS Zde•ka •umpla.¹³⁹ Zárove• za tento okres navrhli Jana Šolce a MUDr. Petra •ermáka. Na jejich podporu byla uspořádána podpisová akce v koordina•ním a informa•ním st•edisku v Hrádku nad Nisou, kde byly k dispozici podpisové archy. Na tomto zasedání vyjád•ilo jejich OF své stanovisko k volb•

¹³⁷ SOKA Liberec, fond M•stský národní výbor Hrádek nad Nisou, Kronika m•sta 1989-1990, s. 55.

¹³⁸ Bed•ich Švestka byl z funkce odvolán 29. 1. 1990. Wikipedia [online] [cit. 30. dubna 2010.] Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Kooptace_do_Federalního_shromazdení_1989-1990.

¹³⁹ Oba rezignovali 28. prosince 1989. Ústav pro soudobé d•jiny Akademie v•d • R [online] [cit. 30. dubna 2010.] Dostupné z: <http://www.89.usd.cas.cz/udalosti/167.html>

prezidenta republiky. Usnesli se, že v dané době je nejlepší přímá volba prezidenta ve Federálním shromáždění, a svůj názor zdůvodnili tím, že se tak zamezí „nepříjemnostem“, které by mohly různé složky státní bezpečnosti napáchat. Na funkci prezidenta republiky OF navrhlo na období do prvních svobodných voleb Václava Havla.

Toto stanovisko získalo mezi hrádeckou veřejností plný souhlas, který vyjádřila na shromáždění pořádaném 19. prosince 1989 na hrádeckém náměstí. Účastníci tohoto mítinku zaslali telegram Federálnímu shromáždění s těmito žádostmi: žádají přímou volbu prezidenta ČSSR ve FS, odvolání poslance FS pana Bedřicha Švestky, urychlené vyšetření událostí 17. listopadu na Národní třídě a na závěr doporučí za kandidáta na úřad prezidenta republiky Václava Havla.¹⁴⁰

Na mítinku postupně promluvili hrádecký katolický farář, zástupci stávkových výborů ze Státního statku a ze závodu Praga. V dalších dnech se konaly podpisové akce v závodech i ve městě, kde občané Hrádku nad Nisou vyjadřovali svými podpisy přání kandidatury Václava Havla.

Nejvýznamnější událostí v Hrádku nad Nisou po 17. listopadu byla bezpochyby návštěva doprovodu prezidenta Václava Havla, který tvořil součást početné delegace, jež se na zámku Sychrov rozdělila na dvě části. Ve městě prezidentův doprovod přivítal čerstvě zvolený předseda Místní národní výbor Jaroslav Černogurský. Společně pak odjeli na trojzemí, místo, kde je společná česko-polsko-německá hranice. Svoji návštěvu zakončili na hrádeckém náměstí. Jako první zde vystoupil kandidát do Sněmovny lidu FS Ing. Josef Maza, který jako účel této cesty uvedl, aby se prezident republiky na vlastní oči přesvědčil, jaký je stav přírody v Jizerských horách a jaký vliv na ni mají polské uhelné elektrárny. V diskusi poté na otázku z davu, zda by prezident souhlasil se zrušením KSČ, Petr Žantovský odpověděl, že „prezident odmítá princip kolektivní viny a zákaz KSČ považuje za krok, který by na nás v Evropě vrhl špatné světlo. Vždyť komunistické strany všude v Evropě existují, jsou ale malé, zmítané vnitřními konflikty, protože jsou nedemokratické“.¹⁴¹ Jiří Křížan k tomu poznamenal: „Lze trestat pouze to, co je prokazatelné, například krádeže. KSČ byly prokázány ve výši 5 miliard 600 milionů korun. Konkrétní viníci byli také jmenováni a existují doklady s jejich podpisy, které je

¹⁴⁰ SOKA Liberec, fond Místský národní výbor Hrádek nad Nisou, Kronika města 1989-1990, s. 57.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 35.

z krádeží usvědčují. Jedná se o •elné p•edstavitele KS• . Na tyto konkrétní osoby již podal žalobu generální prokurátor JUDr. Rychetský“.¹⁴²

Po mítinku doprovod Václava Havla odjel do blízkého Liberce, kde se spolu s prezidentem zúčastnil p•edstavení jeho hry Asanace v Malém divadle.

Ve volbách do zákonodárných sbor• konaných 8. – 9. •ervna 1990 tak, jako v celé republice, i v Hrádku nad Nisou nejvíce hlas• obdrželo Ob•anské fórum. Do Sn•movny lidu FS to bylo 54,6 % hlas•, do Sn•movny národ• FS 50,4 % a do •eské národní rady 50,4 % hlas•. Oproti jiným volebním okrsk•m zde slavilo úspěch Spojenectví zem•d•lc• a venkova, které obsadilo t•etí místo. Celkové výsledky v tomto m•st• odpovídaly celorepublikovému pr•m•ru, což znamená, že lidé daleko od centra d•ní byli o politické situaci v • SSR dobře informováni.

Rada OF Hrádku nad Nisou se sešla po volbách 15. •ervna 1990, aby ve svém prohlášení pod•kovala lidem za hojnou ú•ast ve volbách a podporu, kterou svým hlasem dali Ob•anskému fóru. Dále zde vyslovili názor, že volby jsou jedna v•c a nyní by se m•l veškerý zájem soust•edit na d•ní v tomto m•st•. Že obce a m•sta již nebudou jako d•íve •ekat na na•ízení shora, ale budou o svých problémech rozhodovat z v•tší •ásti samy. Ú•astníci jednání se shodli na tom, že se v sou•asn• situaci musejí hledat schopní lidé, kte•í budou toto um•t. Jako v•tšina Ob•anských fór v republice, tak i OF Hrádek n. N. svoji •innost ukon•ilo po t•chto parlamentních volbách.

¹⁴² Tamtéž.

Kapitola 8. Podniky v Libereckém kraji

8.1 Jablonex, akciová společnost

Podnik zahraničního obchodu Jablonex byl až do roku 1989 monopolním vývozcem bižuterních výrobků. Tato organizace, zabezpečující po čtyřicetiletý vývoz jablonecké bižuterie do světa, doznala koncem roku 1989 výrazné organizační změny, když se 20. listopadu stala akciovou společností. Jejími podílčníky byly s. p. Jablonecká bižuterie, Československá obchodní banka, FINOP (zahraniční úcelová organizace Praha), MěstNV Jablonec n. N., Vánoční ozdoby, Okrasa a dárce, Podnik zahraničního obchodu Transakta, Jednotné zemědělské družstvo Jenišovice a generální editel Ing. Jan Bernard.

V reakci na události 17. listopadu na Národní třídě v Praze vydala základní organizace KSČ Jablonex (ZO KSČ) 22. listopadu 1989 své stanovisko, v němž nabádala k pořádku, plynulosti dodávek z výrobních závodů a jednoznačně odmítla výzvy ke generální stávce. Dále ve svém prohlášení členové ZO KSČ na Jablonexu vyzvali zaměstnance „k poctivé práci, která je předpokladem k postupné přestavbě společnosti“. Stavěli se sice kladně k dialogu, ale pro takový, který by vedl k „odstranění překážek a nedostatků v socialistickém rozvoji naší vlasti“. Tento dialog by se podle nich neměl vést „na ulici“ a tím bránit plnění pracovních povinností. Za hlavní úkol považovali „všemi prostředky čelit protisocialistickým skupinám, které se snaží rozvracet naši socialistickou vlast“. K tomuto stanovisku, které bylo předloženo konferenci ZO ROH Jablonex téhož dne, se připojilo dvacet čtyř delegátů, přičemž hlasovalo proti a třicet tři se zdrželo hlasování.

Občanské fórum Jablonex vzniklo na základě podnětu stávkového výboru, který na 4. prosince 1989 svolal mítink do závodního klubu Jablonexu. Na tomto shromáždění, kterého se zúčastnila početná část zaměstnanců Jablonexu včetně vedení, byl v tajném hlasování zvolen koordináční výbor OF Jablonexu. Tento výbor byl mluvčím této části zaměstnanců Jablonexu, kteří se ztotožňovali s programem OF, a z této pozice předkládal vedení akciové společnosti nebo ostatním organizacím, které působily v podniku (ZO KSČ, ZO ROH, ZO SSM, ZO SČSP, ZO SVAZARMU apod.) svá stanoviska a požadavky.

Koordináční výbor OF Jablonexu dne 7. prosince 1989 vydal své stanovisko k situaci na podniku a zároveň své požadavky, ve kterých žádali zrušení ZO KS na Jablonexu, kádrových porad, rozpuštění Lidových milicí. Navrhli, aby nadále fungovalo jen personální oddělení, jehož vedoucím bude nestraník – odborník/sociolog, psycholog, který by se účastnil porad vedení projednávajících personální otázky. V další části požadovali nové volby ZV ROH podle zásad, že volby budou zásadně tajné a přímé, zvoleni budou ti kandidáti, kteří získají největší počet hlasů, kandidáti nebudou navrhováni odstupujícími závodními výbory, jejich návrh bude vycházet z zájmu členstva. Podle těchto zásad požadovali volební řád, podle kterého bude počet členů závodního výboru neměnný, kandidátku budou navrhovat členské schůze dílenských výborů a odbory budou apolitické, jejich hlavní funkce bude hájit zájmy pracujících. V dalším bodě žádají zrušit tzv. socialistickou soutěž. Závěr prohlášení je vnován zrušení povinných témat pro nástupky a nejlépe zrušení nástupek vůbec v souladu se zrušením ústavního článku o marxismu-leninismu jako státní filosofii. Nástupky doporučují pro aktuální zprávy.¹⁴³

V pondělí 11. prosince 1989 odpoledne proběhlo jednání mezi vedením akciové společnosti a zástupci OF ke stanovisku OF k situaci na podniku a požadavkům na jejich řešení, předložené vedení a. s. ve čtvrtek 7. prosince 1989. Vedení podniku se k tomuto při setkání vedení Jablonexu s KC OF Jablonex vyjadřovalo vyhybavě, zavádělo je na jiná témata a odmítalo konkrétní návrhy. Prakticky nepřijalo jediný požadavek, který by nehodlali bez ohledu na současně události řešit (např. organizační struktura).

Vedení podniku uvedlo, že je odpovědné akcionářům a že se bude řídit přijatými stanovami. Nakonec apelovalo na jejich kontakty s OF jednotlivých výrobních podniků, aby jim pomohly zajistit plynulost dodávek. Vedení podniku bylo ochotno akceptovat připomínky na konkrétní obsazení některých funkcí v podniku a na návrhy organizačních změn.

Dne 14. prosince 1989 se sešel KC OF Jablonex k projednání situace na podniku. Ještě téhož dne vydal stanovisko, v němž se vyjádřil k nově zvolnému ZV ROH, ke

¹⁴³ SOA Litoměřice, fond OF Jablonex 1989–1990. Zápisy z jednání OF JBX a vedení a. s. Jablonex, *Stanovisko Občanského fóra na Jablonexu k situaci na podniku a požadavky pro její řešení*, evid. č. 1, inv. č. 6, též edice dokumentů, příloha č. 3.

kterému vznikla nedůvera kvůli zpusobu, jakým byl zvolen, konstatovali, že nebyly splněny požadavky uvedené v jejich stanovisku ze 7. prosince.¹⁴⁴

Dne 3. ledna 1990 se v akciové společnosti Jablonex v Jablonci nad Nisou konalo jednání u kulatého stolu, kterému byli přítomni zástupci vedení generálního ředitelství, vždy po dvou, za ZV ROH Ing. Miroslav Jetmar a Luboš Kubánek, za ZO KS Ing. Karel Lédl a Ing. Pavel Falta, za ZO SSM Ing. Miloš Zahrádka a Ing. Petr Puš a za OF Milan Sehnoutka, Miroslav Knespl, Jan Bellinger, Jiří Palát a Milada Obytová. Z toho vyplývá, že se vedení stále snažilo prosazovat KS a mládežnickou odnož SSM. Dohodli se, že platí jejich stanoviska ze 7. prosince 1990, na které vedení nebylo ochotno kladně reagovat. Faktickou moc na podniku měli stále komunisté. Existovala tady ještě ZO KS. Na tento fakt hleděli nejen všichni zaměstnanci, ale celá jablonecká veřejnost. V situaci, kdy se šlo o sdružení podniků jablonecké bižuterie, Jablonex tímto postojem nemohl získat důvěru jablonecké veřejnosti a zvláště pracovníků výroby. Žádali, aby ZO KS prokázala dobrou vůli a přešla se svou činností plně do místa bydliště. Mnozí její členové na to čekali a ti, kteří se tomu bránili, tím sledovali jen své osobní zájmy, dříve příslušností ke KS garantované. Vedení nemělo důvěru příznivců OF a ani všech pracujících Jablonexu.

Jeden z důvodů nedůvěry byl postoj ke stávce, snaha zpochybnit zakládající schůzi OF a stále se měnící stanoviska a názory a citace podle vývoje situace v centru. V podniku se během let vytvořila neomezená a nekontrolovaná moc vedení, které bylo totožné s členy KS, mělo vedoucí roli v ZV ROH i v SSM.¹⁴⁵

Z mnoha názorů se nakonec našla společná stanoviska ohledně následujících okruhů problémů. Bylo rozhodnuto, že je nutné odvést politickou činnost mimo pracovní dobu a mimo rámec podniku. Prostor pro zájmovou činnost bude dán v rámci závodního klubu. Stávající složky, které o to měly zájem, mohly předložit písemně formulované představy o zařazení do ZK závodního výboru, jenž byl oprávněn o tom rozhodovat podle zájmu pracujících. Bylo navrženo, aby byl co nejdříve vypracován nový statut ZK, mělo by se jednat o Klub a. s. Jablonex s tím, že dle platných předpisů a. s. zajistí odbornou správu. Bylo řečeno, že ZO KS na členské schůzi dne 8. ledna 1990 ukončí své působení na podniku a členové přejdou do organizací v místě bydliště.

¹⁴⁴ SOA Litoměřice, fond OF Jablonex 1989–1990, Zápis z jednání OF JBX a vedení a. s. Jablonex, Stanovisko Koordinačního výboru OF Jablonex ze dne 14. 12. 1989, evid. č. 1, inv. č. 6. Těž příloha č. 41.

¹⁴⁵ Tamtéž.

Bylo ujednáno, že OF bude fungovat na podniku jako společenská kontrola do té doby, pokud to bude nutné, a své zájmy bude hájit prostřednictvím odborové organizace. Dále bylo oznámeno, že výbor ZO SSM předloží členské základně na výroční členské schůzi během ledna 1990 návrh na zrušení ZO SSM při a. s. Jablonex a převedení kulturních, sportovních a ostatních apolitických činností pod hlavičku Klubu mládeže při ZK ROH.

Občanské fórum Jablonex se zúčastňovalo společných jednání ostatních občanských fór ze sklářského průmyslu. Dne 9. února 1990 se konala schůze se zástupci OF Preciosa, což byli Ing. Ivan Schött, Ing. Karel Kaucký a Ing. Josef Ježek, za Bižuterii 05 Petra Koárková a Marie Tušová, za a. s. Skloexport Ing. Zdeněk Habart a Ing. Petr Martínek, za a. s. Jablonex Luboš Kubánek, Ing. Petr Šourek a Milada Obytová, za ZV ROH a. s. Jablonex Ing. Miroslav Jetmar a za OF Ing. Zdeněk Kalous a Ing. Radek Maryško. Zástupce OF Preciosy Ing. Ivan Schött zde hovořil o nutnosti rozbít státní monopol zahraničního obchodu, který se postupně za čtyřicet dva let stal monopolem stranickým. Vysoké odvody umožňovaly stranickému aparátu čerpat devizové prostředky ve vlastní prospěch. V podnicích zahraničního obchodu se vytvořila kasta lidí, kteří díky své politické příslušnosti a známostech dosáhli výhod, které byly ostatním, často i schopnějším pracovníkům, nedostupné. Monopol zahraničního obchodu měl negativní dopad na výrobní podniky a byl jednou z příčin stagnace československé ekonomiky. Nutnost změny vztahů mezi výrobou a obchodem vedla zástupce Preciosy k návrhu, aby měl podnik právo zahraničního obchodu. Shodli se na tom, že „jen přímým kontaktem se zákazníkem je možno reagovat na požadavky trhu rychle a efektivně“. Preciosa zavedla své osamostatnění ve vývozu tím, že si musí opatřit prostředky na inovaci výrobního zařízení. Neznamenalo to však, že by tímto krokem chtěla Preciosa zlikvidovat Jablonex. Cílem obou podniků byla existence dvou rovnoprávných obchodních partnerů. Přítomní se dohodli, že v těchto užitečných jednáních budou i nadále pokračovat prostřednictvím občanských fór, která budou podávat pravdivé informace.

Svá stanoviska, výzvy a provolání zveřejňovalo OF Jablonex na vlastních nástěnkách v areálu organizace. Ve své další činnosti spolupracovalo OF Jablonex s OF Skloexportu, OF Preciosy a OF jednotlivých bižuterních podniků. Činnost OF Jablonex skončila zřejmě 8. června 1990, kdy se konaly v československu první svobodné volby.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Z vlastního dochovaného archivního materiálu nelze datum a příčiny zániku doložit.

8.2 Státní podnik LIAZ

V nejv•tším severo•eském strojírenském podniku se již b•hem roku 1989 hromadily problémy, které stávající vedení závodu dlouhodob• ne•ešilo. Nespokojenost velké •ásti pracovník• nar•stala. Pražské události a výzva ke generální stávce nez• staly bez povšimnutí ani v tomto závod•.

Dne 20. listopadu 1989 prob•hla vlna rozho••ení v s. p. LIAZ, v areálu Jablonec nad Nisou. Nez• stalo jen u diskusí. Druhý den odeslala skupina sedmdesáti osmi pracovník•, p•evážn• z vývoje motor•, dopisy, v nichž vyjád•ili sv•j nesouhlas s brutálním zásahem bezpečnostních složek a pln• podpo•ili stávkové hnutí. Postupn• vyjád•ili sv•j postoj nástrojárna, technologie, konstrukce a vývoj motor•, rozvoj výrobní základny a další. Vykrytalizovalo pevné rozhodnutí podpo•it celé hnutí generální stávkou, proti které se ješt• v pátek 24. listopadu stav•lo vedení podniku, celozávodní výbor KS• i ZV ROH. Ten den byl sou•asn• ustaven základ stávkového výboru (SV), který tvo•ili Ing. Karel Korous, doc. Ing. Jaroslav Jágr, Ing. Jaroslav Exner a doc. Ing. Zden•k Ková•. Scházeli se denn• v dob• sva•iny a od 5. února 1990 dvakrát týdn•.¹⁴⁷

Každé pracovišt• m•lo své zvolené zástupce, kte•í se t•chto sch•zek zú•ast•ovali. P•vodn• m•l SV •ty•i mluv•í, pozd•ji byl jejich po•et rozší•en na osm. Na nást•nkách každého pracovišt• byly denn• vyv•šovány nové informace, seznamy zástupc• a mluv•ích. Mluv•í jednali s podnikovým •editelem Ing. Maxmiliánem Deutschem minimáln• v po•tu t•í osob. Na t•chto jednáních ho informovali o názorech, pop•ípad• požadavcích projednaných ve SV a zp•tn• o t•chto jednáních informovali celou širokou základnu OF i ostatní spoluzam•stnance. Pov••ení •lenové •í mluv•í OF LIAZ zajiš•ovali propojení a spolupráci s OF Liberec a OF Jablonec nad Nisou.

Dne 27. listopadu vešli mluv•í stávkového výboru LIAZ do kontaktu s •editelem podniku a dohodli pr•b•h generální stávky. Své sympatie a ob•anský postoj tak nakonec vyjád•ilo p•ed budovou podniku více než 2 500 lidí, kte•í se poté s transparenty vydali na jablonecké nám•stí p•ed radnici. Zde se p•e•etlo prohlášení, které sepsal Ing.

¹⁴⁷ Viz p•íloha rozhovor autorky s Ing. Karlem Karousem, 29. •ervna 2010 v Liberci.

Karel Korous. Na nám•stí k obrovskému davu promluvil také režisér Divadla F. X. Šaldy v Liberci Petr Palouš.

Po t•chto událostech vstoupilo OF LIAZ prost•ednictvím stávkového výboru do dialogu s vedením podniku, závod• 01, ZV ROH a dalšími složkami, s cílem •ešit nahromad•né problémy, na které bylo již delší dobu poukazováno. S výsledky t•chto jednání, jakožto i s dalšími akcemi, byli pracující pr•b•žn• seznamováni. •innost OF LIAZ vyústila v p•ijetí programových zásad OF LIAZ Jablonec.

Dne 4. prosince se sešla na mimo•ádném zasedání Rada pracovního kolektivu (RPK) s. p. LIAZ a schválila na návrh •editele podniku rozsáhlé zm•ny týkající se p•edevším zrušení kádrového po•ádku, který vzhledem ke zrušení ústavního •lánku •. 4 o vedoucí úloze KS• již neodpovídal realit•. Dále rada schválila, že do vedoucích funkcí budou vybíráni jen nejschopn•jší pracovníci, nejlépe na základ• konkurzního •ízení, bez dalších povinností projednávat toto obsazování v orgánech KS•. Dále se dohodli na tom, že hospodá•ští pracovníci již nadále nebudou muset podávat zprávy o hospoda•ení s. p. LIAZ orgán•m KS• a nadále už nebudou propláceny z prost•edk• podniku školení, sch•ze a aktivity, které nesouvisí s hospodá•skou a sociální •inností podniku.¹⁴⁸

Na návrh •editele podniku rada v tomto prohlášení své požadavky obsáhla do sedmi hlavních bod•. V prohlášení je kladen d•raz na systematickou pé•i o životní prost•edí v podniku a v jeho jednotlivých závodech, založit informa•ní systém o stavu jednotlivých složek životního prost•edí, a ty zve•ej•ovat. V návaznosti na zm•ny zásad ekonomického •ízení s. p. LIAZ pravideln• seznamovat pracovníky kolektivu s pln•ním úkol• p•íslušného pracovišt• a s hospodá•skými výsledky celého s. p. LIAZ. P•edložit celkovou koncepci rozvoje SOUS s. p. LIAZ a p•ípravy d•lnických kádr• pro náš podnik. P•epracovat ostatní stávající organiza•ní sm•rnice a interní p•edpisy, které jsou v rozporu se zm•namí vyšších právních norem. P•edložit na p•íštím zasedání RPK ekonomickou strategii podniku pro rok 1990, zásadní strukturální zm•ny uvnit• s. p. LIAZ a zm•ny zásad ekonomického •ízení uvnit• s. p. LIAZ, p•i•emž prosazují, aby p•edložená ekonomická strategie obsahovala nár•st mezd o 3 % proti p•edpokládané skute•nosti r. 1989. Dále žádají obnovit úlohu mistra jako základního •lánku •ízení ve s. p. LIAZ a zajistit zvýšení plat• mistr• s d•razem na odvedenou práci v pot•ebném

¹⁴⁸ Jiskra, noviny pracujících státního podniku LIAZ, ro•. 38, •. 25-26, 15. 12. 1989, SOkA Jablonec nad Nisou, novinová knihovna.

množství, sortimentu, kvality a cene. Ke konci svého prohlášení rada zdraznila, že je nepolitický volený orgán spoluodpovědný za hospodářský a sociální rozvoj s. p. LIAZ.¹⁴⁹

V úterý 5. prosince 1989 odpoledne se v areálu závodu konala manifestace. Zúčastnilo se jí asi 1250 pracovníků, kteří tak podpořili právě probíhající politický proces a vyjádřili tak nesouhlas se složením nové federální vlády. Zástupci OF LIAZ Ing. Miloš Landa a Jiří Hradecký předčetli otevřený dopis, který byl následně zaslán Koordináčnímu centru OF Praha. Bylo v něm vytýkáno nerespektování poměrného zastoupení jednotlivých politických seskupení, změny článku 4 Ústavy ČSSR a požadavku na složení vlády z odborníků. Jako strojírenský podnik vyjádřili nesouhlas s obsazením místa ministra hutnictví, strojírenství a elektrotechniky Ladislavem Vodrážkou a místa ministra zahraničního obchodu Andrejem Barákem. Dále ve svém dopise požadovali, aby ministrem národní obrany byl jmenován nevoják a nestraník a aby ministr vnitra nebyl členem žádné politické strany. Žádali odstoupení prezidenta republiky Gustáva Husáka „vzhledem k celé jeho činnosti po invazi pět států Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968“ a to do 10. prosince 1989. Na závěr upozornili, že pokud se nebude o jejich požadavcích jednat, jsou připraveni v případě vyhlášení další generální stávky se k ní připojit.

Požadavky v otevřeném dopise byly všemi přítomnými přijaty spontánním potleskem. Na setkání rovněž vystoupil ředitel státního podniku LIAZ ing. Maxmilián Deutsch, který mimo jiné zdraznil význam usnesení Rady pracujících kolektivu, přijatého předcházející den 4. prosince a reagujícího na zásadní změny v politickém systému.

Mítinku se zúčastnila také dvojice herců Divadla F. X. Šaldy v Liberci, která pozvala přítomné na diskusi večery v divadle. O své aktivitě informovali rovněž studenti VŠST v Liberci, o odkazu 17. listopadu 1939 promluvil přímý účastník těchto pohnutých událostí Jiří Lubas ze Železného Brodu, vystoupil rovněž poslanec ČNR a představitel okresního výboru ČSS v Jablonci nad Nisou.

Ještě téhož dne poslali členové OF LIAZ vedení podniku prohlášení Občanského fóra k situaci v podniku. Své požadavky v něm zahrnuli do pěti bodů. Na vedení podniku požadovali zrušení politické práce v podniku, včetně zrušení základních

¹⁴⁹ Jiskra, noviny pracujících státního podniku LIAZ, ro. 38, č. 25-26, 15. 12. 1989, SOkA Jablonec nad Nisou, novinová knihovna.

organizací KS[•] na pracovištích a celozávodního výboru KS[•], zrušení refundace mezd za ú•ast na politických jednáních a školeních s výjimkou práce ve Federálním shromážd•ní. Dále odstran•ní znak•, prázdných hesel a symbol•, vyjad•ujících již neexistující vedoucí úlohu KS[•]. Dále požadovali zm•nu systému práce s kádry, spo•ívající ve zrušení kádrov•-personálního úseku a nahrazení personáln•-sociálním odborem a odvolání nám•stka podnikového •editele Bed•icha Döringa, vnuceného podniku orgány KS[•]. Uložit novému odboru neprodlen• zpracovat projekt moderní personalistiky v podniku. Kádrové materiály dát k dispozici pracovník•m, kterých se týkají. Ve t•etím bod• požadovali ukon•ení veškeré •innosti Lidových milicí, zajišt•ní veřejné prov•rky pln•ní tohoto požadavku, proplacení vzniklých náklad• z•izovatelem a rychlené p•edání objekt•. Další bod se týká p•ehodnocení poslání a složení Rady pracovního kolektivu tak, aby mohla ú•inn• plnit úlohu podnikové samosprávy, zvlášt• v podmínkách postupného p•echodu k tržnímu hospodá•ství. Poslední bod pojednává o poskytnutí prostoru a kapacit Ob•anskému fóru LIAZ na stránkách všech vydání podnikových novin Jiskra. Na záv•r tohoto prohlášení vyzvali své kolegy, aby pe•liv• vybírali a zvolili kandidáty do odborové organizace, kte•í tak budou skute•nými zástupci pracujících a zároveň budou nezávislí na vedení podniku.¹⁵⁰

Dne 14. prosince Ob•anské fórum LIAZ vydalo programové zásady, v nichž poukázalo na zm•ny, které by bylo pot•eba v podniku provést, p•edevším v •ídícím aparátu, který byl p•íliš rozsáhlý a p•esahoval ekonomické možnosti podniku. Dále v prohlášení upozornili na fakt, že odbornost vedoucích pracovník• neodpovídá pln• jejich kvalifikaci. Dále upozornili na zastaralou a technicky nevyhovující p•ípravu výroby. Kritizovali vedení za nedostate•nou koncepci investiční politiky podniku a za ned•slednost a nekoordinovanost, která vládla v •ízení podniku.¹⁵¹

Ob•anské fórum LIAZ v zájmu sociálních jistot svých pracovník• a další existence podniku rozdělilo své požadavky do t•í oblastí.

V politické a odborné oblasti navrhli dosazovat do hospodá•ských funkcí lidi podle odborné zp•obilosti a morálních vlastností formou vypsanych konkurz•. V odborové •innosti prosazovali vytvo•ení takové organizace, která by skute•n• hájila zájmy pracujících. Na pracovištích ani v závod• požadovali nepovolit žádnou

¹⁵⁰ Tamtéž, ro•. 39, •. 1. 12. 1. 1990.

¹⁵¹ Tamtéž.

organizovanou činnost politickým stranám. To se týkalo i ozbrojených složek těchto stran, jako byly dříve Lidové milice.

V hospodářské oblasti požadovali zpracovat pravdivé zprávy o situaci v podniku a srozumitelnou formou s ní seznámit všechny pracovníky. Dále chtěli, aby byl vytvořen nový sociální program, který by řešil zlepšení pracovního prostředí s cílem snižování hladiny hluku na pracovišti, obsahu škodlivých výparů a zlepšení situace ve vybavení ochrannými a pracovními pomůckami. V této oblasti dále navrhli, aby podnik zlepšil bytovou situaci svých zaměstnanců rozšířením podnikové bytové výstavby. Dále kladli důraz na snížení materiálové a energetické náročnosti výroby.

V oblasti výchovy mladé generace požadovali zkvalitnit péči o mladou generaci, zvýšit spolupráci a podporu VŠST v Liberci, odkud přichází nejvíce počet vysokoškolsky vzdělaných odborníků.¹⁵²

Dne 26. prosince 1989 vydalo vedení podniku prohlášení k vnitropolitické situaci, v němž vyjádřilo své stanovisko. V celém znění bylo otisknuto 12. ledna 1990 v novinách pracujících státního podniku LIAZ Jiskra. Kořeny krize viděli v nedostatečném a liknavém řešení nahromaděných problémů a nedostatků uvnitř společnosti. Připustili, že situaci ve státě je nutné neprodleně řešit, avšak nikoli pouze politické problémy, ale svoji pozornost zaměřit především na oblast hospodářství. Proto navrhli, aby na místa ÚK KS i ve vládách nastoupili lidé, kteří budou schopni realizovat radikální změny v národním hospodářství. Ve svém prohlášení také vyjádřili svoje přání, aby s výsledky jejich práce bylo nakládáno vždy tak, aby byla zvyšována životní úroveň všech vrstev obyvatelstva, aby mohli další generaci předat zemi s vysokou evropskou životní úrovní a s čistým životním prostředím. Dále požadovali, aby nové centrální orgány stanovily neprodleně ekonomická pravidla pro státní podniky, která zaručí jejich rozvoj, aby i oni lízační mohli začít skutečně hospodařit a přispět tak k rozvoji našeho národního hospodářství. Na závěr vyzvali „ke zdravému rozumu, vzájemnému pochopení na společné cestě k vyvedení ze současného krizového stavu tak, jak to zaznělo ve vystoupení generálního tajemníka ÚV KS Karla Urbánka“.¹⁵³

Na konci roku, 28. prosince, se RPV znovu sešla na mimořádném jednání, na kterém vedení podniku vytkla, že dosud nepředložilo konkrétní řešení vnitropodnikové

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

organizace a ani metody řízení nebyly změny tak, aby mohly být radou akceptovány. Změny, které byly dosud předloženy, neobsahovaly žádné podnikatelské prvky. I přes všechny tyto skutečnosti rada vyslovila důvěru podnikovému řediteli, ale zároveň na něm požadovala, aby při realizaci svých záměrů vystupoval důrazněji a nekompromisně. Dále rada žádala, aby nejpozději do 31. ledna 1990 předložil návrh rekonstrukce podnikového vedení a toto nové vedení aby předložilo program hospodářského a sociálního rozvoje.

Rada schválila, aby vedoucí pracovníci byli jmenováni a odvoláváni svými nadřízenými s dosud platnými právními normami. Svým členům doporučila, aby úzce spolupracovali s nově vznikajícími odborovými orgány. V dalším jednání byla rada seznámena se situací, která vznikla v areálu útvaru Sboru nápravné výchovy v Rýnovicích, kde bylo „ubytováno“ asi devět set padesát odsouzených, z nichž pravděpodobně šest set padesát na začátku roku opustí brány věznice na amnestii udělenou prezidentem republiky. Z těchto vězňů pracovalo asi třista v závodě 01 LIAZ Jablonec a po amnestii jich zbylo asi sto dvacet. O další pracovníky z řad vězňů přišel i závod 03 Hanychov, neboť velitel věznice rozhodl o zrušení převozu odsouzených mimo areál rýnovické věznice.

Občanské fórum LIAZ se k problému amnestovaných vězňů vyjádřilo v dopise z 3. ledna 1990 adresovaném předsedovi ÚNR Jaroslavu Šafaříkovi. Po dohodě s ředitelem závodu v tomto dopise nabídli všem amnestovaným vězňům, kteří budou mít zájem a chuť pracovat v závodě, možnost získat práci a ubytování.

Na mítinku OF LIAZ v Jablonci n. N. dne 23. ledna stávkový výbor a ZV ROH vydaly prohlášení k situaci ve s. p. LIAZ. Členové se kriticky vyjádřili k vedení podniku, který podle nich nebyl akceschopný a neelil tendencím některých závodů, které se snažili osamostatnit. Žádné z podniků obsažené v programovém prohlášení nebyly doposud vedením přijaty. Jednalo se hlavně o zetištění administrativního aparátu a snížení dalších neproduktivních nákladů, což se odráželo ve špatné ekonomické situaci, která vznikla také velkým úbytkem pracovních sil díky amnestii. O vývoji událostí informoval zúčastněné mluvčí OF LIAZ Jablonec n. N. Ing. Karel Korous, který se dříve zúčastnil společného zasedání, na kterém byli přítomni ředitel podniku, mluvčí OF, ZV ROH a Rada pracovních kolektivů. Na této schůzi podal souhlasný ředitel Ing. Maxmilian Deutsch svou demisi na funkci ředitele, kterou písemně adresoval ministrovi přemyslu. Zároveň do této funkce doporučil Ing. Josefa Wintera,

který byl do•asn• vedením podniku pov••en. Dále Ing. Deutsch odvolal ze svých funkcí své dosavadní nám•stky a na jejich místa jmenoval takové lidi, kte•í podle n•ho byli „schopni týmové práce a táhnout za jeden provaz“. Všichni byli do t•chto funkcí pov••eni na do•asnou dobu do chvíle, než byli vybráni konkurzem jejich nástupci. Na tomto shromážd•ní stávkový výbor p•ednesl své požadavky týkající se p•edevším personálního obsazení. Vyjád•ili ned•v•ru k vedení a požadovali jeho odstoupení, což se již mezitím stalo. Dále p•ednesli požadavek snížení aparátu vedení podniku, požadavek revize osobních plat• a výjimek ve vzd•lání. Uvedli, že o•ekávají opat•ení k urychlenému zlepšení sociálního zázemí na n•kterých provozech s tím, že pokud tyto požadavky nebudou spln•ny, vstoupí do výstražné stávky, p•estože „necht•jí vyvolávat chaos již v tak vážné situaci, která je v podniku“.

Mluv•í stávkového výboru d•lník• závodu 01, pan Suchánek, vyjád•il p•ání, že cht•jí vytvo•it takové podmínky, aby se mohlo v klidu poctiv• pracovat. *„Proto chceme odborné, ale i moráln• kvalitní vedení. Nechceme nahrazovat nekvalitní •leny KS• za nekvalitní •leny OF. Jsme fórum d•lník•, proto t•žko n•kdo z nás m•že touto cestou d•lat kariéru. Nechceme, aby OF bylo diktujícím totalitním sdružením“*.¹⁵⁴

1. února 1990 nastoupil do vedení podniku po abdikaci Ing. Maxmiliána Deustche Ing. Josef Winter, na místo technického nám•stka Ing. Vladimíra Podhájeckého Ing. Miroslav Hruš, CSc. a na místo obchodního nám•stka Ing. Františka Fri•e Ing. Jan Lange. Ob•anské fórum a nov• zvolené odborové organizace na jednotlivých závodech se po vzájemné dohod• rozhodly rekonstruovat Radu pracovního kolektivu, a to tak, aby její složení odpovídalo nov• vzniklé vnitropolitické situaci a novým zám•r•m podniku v oblasti podnikání. Výb•r kandidát• jak do rady pracujících, tak do shromážd•ní delegát• byl proveden prost•ednictvím nov• zvolených dílenských výbor• tak, aby volí•i m•li možnost výb•ru z co nejv•tšího množství kandidát•. Kandidáti byli voleni v jednotlivých závodech p•ímým a tajným zp•sobem podle volebního řádu s. p. LIAZ. Nov• zvolená rada poprvé zasedala 1. b•ezna 1990, kde si zvolila za svého p•edsedu Zde•ka Svobodu a dva místop•edsedy, Ing. Jozefa Filandu a Ing. Jana Hanzlíka.¹⁵⁵ Na tomto zasedání odsouhlasila vstup s. p. LIAZ do vznikajícího Svazu

¹⁵⁴ Jiskra, noviny pracujícího lidu, ro•. 39, •. 6, 23. 3. 1990. SOKA Jablonec nad Nisou, novinová knihovna

¹⁵⁵ •leny RPK byli: Zde•k Svoboda, Ing. Vít•zslav Ernst, Ing. Vladimír Koší•ek, Jaromír Horá•ek, Roman Ševc•, Ing. Pavel Záleský, František Koprnický, Stanislav Bartoní•ka, Ing. Josef Chot•novský, Ing. Miroslav Bil•ák, Miroslav Kroupa, Ing. Jozef Filanda, Ing. Lukáš •i•manec, Ing. Pavel Zubík, Ing.

samosprávných podnikatelů, dále organizací změnu v útvech obrany a zvláštních úkolů. Pověřila svého předsedu, aby ve spolupráci se zástupci OF a VPN připravil pravidla konkurzního řízení na funkci editore podniku s. p. LIAZ a tyto předložil na příštím zasedání RPK ke schválení.

Na poradě vedení dne 22. března, kterého se též zúčastnili zástupci Obanského fóra LIAZ a odborů, projednávali koncepci věci závodu, finanční a sociální problémy. Ve všech těchto otázkách našli společnou řeč. Jednalo se především o sociální zázemí na pracovišti pro civilní zaměstnance po odchodu odsouzených z těchto dílen. Shodli se i na odpoledních příplatcích pro dělníky. V závěru této porady vystoupil mluvčí OF podniku, který ve svém projevu hrubě napadl vedení, včetně editore. Své tvrzení tlumočil údajně jménem dělníků a techniků závodu, ačkoliv nebyl nikým pověřen se tímto způsobem vyjádřit. Druhý den byl tento případ řešen členy Obanského fóra. Tento mluvčí byl zbaven důvěry OF se zvodněním, že si myslí, že v této době by měla platit především slušnost a serióznost.

Také OF LIAZ reagovalo 23. března na výzvu OF Polovodiče Praha z 3. března, která požadovala vyvlastnění a přerozdělení majetku KS. Jako důvod ve výzvě uvádí, že „KS měla v tomto státě veškerou moc a tím pádem i zodpovědnost za stav naší země i společnosti a nepřipouští si žádné zavinění. Proto je potřeba tlaku veřejného mínění, aby si uvědomila, jaké morální a hmotné škody způsobila za čtyřicet let své neomezené moci“.¹⁵⁶ Na podporu této výzvy reagovalo OF LIAZ tím, že 11. dubna vyhlásilo výstražnou stávku, která trvala po dobu deseti minut.

Koordinací výbor OF LIAZ vydal před prvními svobodnými volbami do parlamentu prohlášení, v němž občanům vysvětluje, proč mají v červnu volit číslo 7 – Obanské fórum. Pro většinu lidí byly tyto volby něco nového, protože si poprvé mohli vybírat z více kandidujících stran a hnutí. Svým hlasem tak mohl každý rozhodnout o odstranění moci do té doby vládnoucí KS. Obanské fórum vyzývalo voliče: „Nevolte 10! Volte 7 a jiná velká demokratická seskupení!“¹⁵⁷ Obanské fórum LIAZ dodrželo svůj slib, že svoji činnost ukončí po červnových volbách. Jeho členové se poté dále neoficiálně scházeli mimo areál závodu do číjna 1990.¹⁵⁸

Štefan Černák, Josef Šolín, Ing. Jan Hanzlík, Ing. Miroslav Volf, Ing. Josef Zahor, Ing. Ludvík Skrbek, Richard Hájek.

¹⁵⁶ Celé znění Jiskra, roč. 39, č. 6, 23. 3. 1990. SOkA Jablonec nad Nisou, novinová knihovna.

¹⁵⁷ Jiskra, roč. 39, č. 10, 31. 5. 1990. SOkA Jablonec nad Nisou, novinová knihovna.

¹⁵⁸ Viz příloha rozhovor autorky s Ing. Karlem Karousem, 29. června 2010 v Liberci.

ZÁVĚR

Sametová revoluce se stala významným mezníkem novodobých dějin našeho státu, konec 80. let 20. století byl ale ve znamení zásadních politických změn ve všech zemích tzv. východního bloku. Následné vstoupení české republiky do NATO, EU a přistoupení k Schengenské dohodě stvrdilo náš návrat do euroatlantického civilizačního okruhu, k jehož hodnotám se – také z hlediska našich historických kořenů – hlásíme. Obrat od totalitního režimu k demokracii, od těžkopádného, centrálně řízeného hospodářství k pružnějším tržním mechanismům, zahájil složitou přeměnu naší společnosti směrem k západním vzorům. Tento pokračující proces přinesl již konkrétní výsledky v nárůstu životní úrovně většiny občanů, ve výrazném zlepšení životního prostředí a ochrany přírody. K tomuto zlepšení došlo dílem ukončením a utlumením výroby v některých průmyslových odvětvích naší energetiky, ale v neposlední řadě i díky nově vzniklým občanským iniciativám, jejichž činnost je podmíněna svobodou projevu. Důležitá je v tomto směru i spolupráce se sousedními zeměmi, neboť příroda lidské hranice nezná. Proces občanského sebeuvdomování stále pokračuje, společnost se reformuje složitě a často i bolestně, avšak v demokratičtějších a tudíž přirozenějších podmínkách nastolených také díky *sametové revoluci* mají tyto reformy stále dobré předpoklady k úspěchu. Navíc se nyní jejich ústředníkem stává generace nedeformovaná vyprázdněnou komunistickou ideologií, totalitním cynismem a snad ani špatným svědomím svých nedávných předků.

Cílem této diplomové práce bylo vyličit na základě dostupných historických pramenů a odborné literatury události související s pádem komunistického režimu na Liberecku. Tato střední kapitola se věnuje období od listopadu 1989 do prvních svobodných voleb v červnu 1990.

V úvodní části práce jsem se zaměřila na to, jak tyto politické změny probíhaly v zemích střední a východní Evropy. V dalších kapitolách se věnuji situaci v Československu, a to jak před listopadem 1989, tak i revolučnímu období do prvních svobodných voleb.

Hlavní část práce sleduje, jak probíhaly politické změny v Liberci v celém společenském spektru. Zabývá se vznikem a činností Občanského fóra v Liberci a jak KSČ postupně ztrácela svou moc. Převážnou část informací o práci Občanského fóra

jsem získala od jeho bývalých členů, kteří mi také poskytli své osobní archivy. Vycházela jsem též z fondů Státního okresního archivu v Liberci a regionálním tiskovin. V této kapitole je zařazena také úloha libereckých herců a studentů středních škol a Vysoké školy strojní a textilní v Liberci.

Rozsáhlé celospolečenské změny neprobíhaly jen ve velkých městech, ale měly zásadní vliv na život obyvatel i v malých městech a obcích. Ve své práci jsem chtěla ukázat na příkladu dvou měst na Liberecku, jak *sametová revoluce* probíhala ve velkém městě Liberci a malém příhraničním Hrádku nad Nisou. Došla jsem k závěru, že i v malých městech byla informovanost o politickém dění v zemi na dobré úrovni, především díky vysokoškolským studentům, kteří osobně zajížděli i do nejmenších měst a vesnic, aby informovali obyvatele odlehlých částí republiky. Převážná část obyvatelstva tyto změny uvítala.

Jak tyto změny zasáhly do dění v továrnách jsem popsala na příkladu dvou podniků Libereckého kraje – s. p. LIAZ a Jablonex, a. s. Docházelo ke změnám na vedoucích místech i zpusobu řízení těchto podniků.

Pád komunistického režimu v Československu, který se uskutečnil během velmi krátké doby, byl pro svůj nenásilný průběh nazván *sametovou revolucí*, i když chyběly základní znaky revoluce – boj o politickou moc, případně snaha o změnu vlastnických poměrů. Svobodnými volbami se Československo zařadilo mezi demokratické státy Evropy a přiblížilo se tak vstupu do Evropské unie.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

A. Prameny

Archivní prameny

- SOkA Jablonec nad Nisou
- SOkA Liberec
- SOA Litoměřice
- Osobní archiv PhDr. Jana Šolce
- Osobní archiv Ing. Jiřího Lauermana
- Osobní archiv Ing. Karla Korouse
- Osobní archiv Mileny Buriánkové

Tisk

Celostátní tisk

- Rudé právo, 1989

Regionální tisk

- Právo, 1989, 1990
- Vpřed, 1989, 1990

Online dokumenty

<http://totalita.cz>

<http://www.ustrcr.cz>

<http://www.volby.cz/>

http://www.rozhlas.cz/severoceskyatlas/historie/_zprava/659754

<http://www.civilcourage-tv.eu/causalibereckoncert.html>

<http://www.89.usd.cas.cz/udalosti/167.html>

<http://www.bonustv.cz/wmv/liberec2009.wmv>

<http://www.vons.cz/nezavisle-mirove-sdruzeni-liberec>

B. Literatura

ASH, Timothy Garton: *Rok zázrak*. 89. Praha 1991.

HVÍŽ• ALA, Karel: *Výslech revolucionářů z roku '89*. Praha 2000.

KARPAŠ, Roman a kol.: *Kniha o Liberci*. Liberec 2004.

M• CHÝ• , Jan: *Velký převrat • i snad revoluce sametová?: n• kolik informací, poznámek a komentářů o naší tak• e• ené n• žné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha 1999.

Mocní? a Bezmocní? Politické elity a disent v období tzv. normalizace. Interpretace studie životopisných interview. Ed. Miroslav Van• k. Praha 2006).

Nejcitlivější místo režimu. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných o• ima svých členů. Diskusní setkání 19. října 2007. Eds. Petr Blažek a Jaroslav Pažout. Praha 2008.

Opozice a odpor proti komunistickému režimu v • eskoslovensku 1968 – 1989. Ed. Petr Blažek. Praha 2005.

OTÁHAL, Milan: *Normalizace 1969 – 1989. P• isp• vek ke stavu bádání*. Praha 2002.

OTÁHAL, Milan: *Opozice, moc, spole• nost 1969–1989*, Praha: Maxdorf, 1994.

OTÁHAL, Milan: *Studenti a komunistická moc v • eských zemích 1968 – 1989*. Praha 2003.

OTÁHAL, Milan – Van• k, Miroslav: *Sto studentských revolucí. Studenti v období pádu komunismu – životopisná vyprávění*. Praha 1999.

PACZKOWSKI, Andrzej: *P• l století d• jin Polska: 1939-1989*, Praha: Academia, 2000.

SUK, Ji• i: *Chronologie zániku komunistického režimu v • eskoslovensku 1985-1990*. Praha 1999.

SUK, Ji• i: *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do • ervna 1990)*. Praha 2003.

SUK, Ji• i: *Ob• anské fórum: listopad - prosinec 1989. 1. díl, Události, 2. díl, Dokumenty*. Praha - Brno 1997, 1998.

THOMAS, Daniel C.: *Helsinský efekt. Mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*. Praha 2007.

T• MA, Oldřich: *Zítřka zase tady!: Protirežimní demonstrace v předlistopadové Praze jako politický a sociální fenomén*. Praha 1994.

SEZNAM PŘÍLOH

Seznam obrazových příloh

A. Fotografie

- Příloha •. 1** Generální stávka na náměstí Bojovníků za mír.
- Příloha •. 2** Demontrace na náměstí Bojovníků za mír, 4. 12. 1989.
- Příloha •. 3** Demontrace na náměstí Bojovníků za mír, 4. 12. 1989, radniční schody.
- Příloha •. 4** Koncert Karla Kryla v Liberci 6. 12. 1989.
- Příloha •. 5** Plakáty v Obchodním domě Ještěd vylepené studenty VŠST, kterými zvou na promítání videa o událostech 17. listopadu v Praze.
- Příloha •. 6** Schůzka Občanského fóra, nedatováno.
- Příloha •. 7** Přemysl Sobotka, Gabriela Kačková, Miloš Šabálek.
- Příloha •. 8** Diskusní večer v Divadle F. X. Šaldy, u mikrofonu režisér Petr Palouš.
- Příloha •. 9** Herec Hanuš Bor, Korbík, režisér Václav Martinec, Karel Černošský, chartista René Matoušek.
- Příloha •. 10** Liberecká sbírka pro Rumunsko, Vánoce 1989.
- Příloha •. 11** Odstraňování komunistických symbolů v Liberci. -
- Příloha •. 12** 11. 12. 1989. Odstraňování hvězdy z výše liberecké radnici a připevnění československé vlajky.
- Příloha •. 13** Balkón s. strany socialistické na náměstí Bojovníků za mír sloužící jako občanská tribuna.
- Příloha •. 14** Návštěva prezidenta Václava Havla v Jablonci nad Nisou 23. května 1990.
- Příloha •. 15** Návštěva prezidenta Václava Havla v Liberci 23. května 1990.
- Příloha •. 16** Návštěva prezidenta Václava Havla v Liberci 23. května 1990.

B. Plakáty

Přílohy •. 17 – 40

C. Dokumenty

- Příloha •. 41** Stanovisko KV OF Jablonex ze dne 14. 12. 1989.
- Příloha •. 42** Stanovisko ZO KS• Naivního divadla v Liberci k událostem 17. listopadu 1989.
Dopis Naivního divadla v Liberci pedagog•m a u•itel•m základních škol, 19. 11. 1989.
- Příloha •. 43** Prohlášení student• Vysoké školy strojní a textilní v Liberci, 21. 11. 1989.
- Příloha •. 44** Prohlášení Střední průmyslové školy stavební v Liberci, 21. 11. 1989.
- Příloha •. 45** Jak generální stávka v Liberci, nedatováno (asi 23. 11. 1989).
- Příloha •. 46** Požadavky OF VŠST, 27. 11. 1989.
- Příloha •. 47** Pro• je nutné, abychom ve stávce pokračovali. Stávkový výbor VŠST, 27. 11. 1989.
- Příloha •. 48** Informace studentského stávkového výboru VŠST, 27. 11. 1989.
- Příloha •. 49** Zápis o sch•zce zástupc• politických stran, organizací NF, Ob•anského fóra a nov• vzniklých iniciativ, kterou svolal stávkový výbor VŠST v Liberci, 28. 11. 1989.
- Příloha •. 50** Výzva OF ob•an•m Libereckého okresu, 30. 11. 1989.
- Příloha •. 51** Leták: Pro• stávkujeme, Stávkový výbor VŠST, Liberec, 3. 12. 1989.
- Příloha •. 52** Herci skon•ili – studenti pokračují. Liberec, 11. 12. 1989.
- Příloha •. 53** Zápis ze sch•zky Akademické rady VŠST, Liberec, 13. 12. 1989.

Seznam textových příloh

A. Orální historie

- Rozhovor s Dagmar Helšusovou, 20. dubna 2010 v Liberci.
- Rozhovor s Mgr. Gabrielou Kafkovou, 12. únoru 2010 v Liberci.
- Rozhovor s PhDr. Janem Šolcem, 5. ledna 2010 v Liberci.
 - •dodatek: materiály poskytnuté PhDr. Janem Šolcem (strukturovaný životopis, vzpomínka na vzpouru v NVÚ Liberec-Mínkovice o Vánocích 1989)
- Rozhovor s Ing. Karlem Kroušem, 29. únoru 2010 a 7. srpence 2010 v Liberci.
- Rozhovor s MUDr. Přemyslem Sobotkou, 3. května 2010 v Liberci.
- Rozhovor s Vladimírem Pekulášem, 20. března 2010, emailovou poštou.

B. Edice dokumentů

- Projev Václava Havla 23. 5. 1990 na náměstí Bojovníků za mír v Liberci.
- Provolání Občanského fóra Hrádku nad Nisou, 7. prosince 1989.
- Stanovisko Občanského fóra Jablonex k situaci na podniku a požadavky pro její řešení, 7. prosince 1989.

1.

Generální stávka na nám•stí Bojovník• za mír, v pop•edí skupinka student• VŠST.
(Severo•eské muzeum v Liberci, sb. Socialismus, SO-5240-26)

Demonstrace na náměstí Bojovníků za mír, 4. 12. 1989.

(SML, sb. Socialismus, SO-5223-1)

Demonstrace 4. 12. 1989, radniční schody. (SML, sb. Socialismus, SO-5223-1)

Koncert Karla Kryla v Liberci 6. 12. 1989. (SML, sb. Socialismus, SO-3248-2)

5.

Plakáty v Obchodním dom• Ješt•d vylepené studenty VŠST, kterými zvou na promítání videa o událostech 17. listopadu v Praze. (SML, sb. Socialismus, SO-9361-8)

6.

Sch•zka Ob•anské fóra Liberec, nedatováno. (SML, sb. Socialismus, SO-8453-6)

Zleva P•emysl Sobotka, Gabriela Kafková, Miloš Sabá•ek.
(SML, sb. Socialismus, SO-7467-2)

Diskusní ve•er v Divadle F. X. Šaldy, u mikrofonu režisér Petr Palouš.
(SML, sb. Socialismus, SO-2385-1, SO-2385-1)

Zleva herec Hanuš Bor, Jan Korbík, režisér Václav Martinec, Ján • ernohorský, chartista René Matoušek. (SML, sb. Socialismus, SO-1374-2)

Liberecká sbírka pro Rumunsko, Vánoce 1989. (SML, SO-2396-1, SO-2396-2)

Odstraňování komunistických symbolů v Liberci. (SML, sb. Socialismus, SO-7435-1)

Odstraňování hvězdy z věže liberecké radnice a připevnění československé vlajky,
11. 12. 1989. (SML, sb. Socialismus, SO-1295-7)

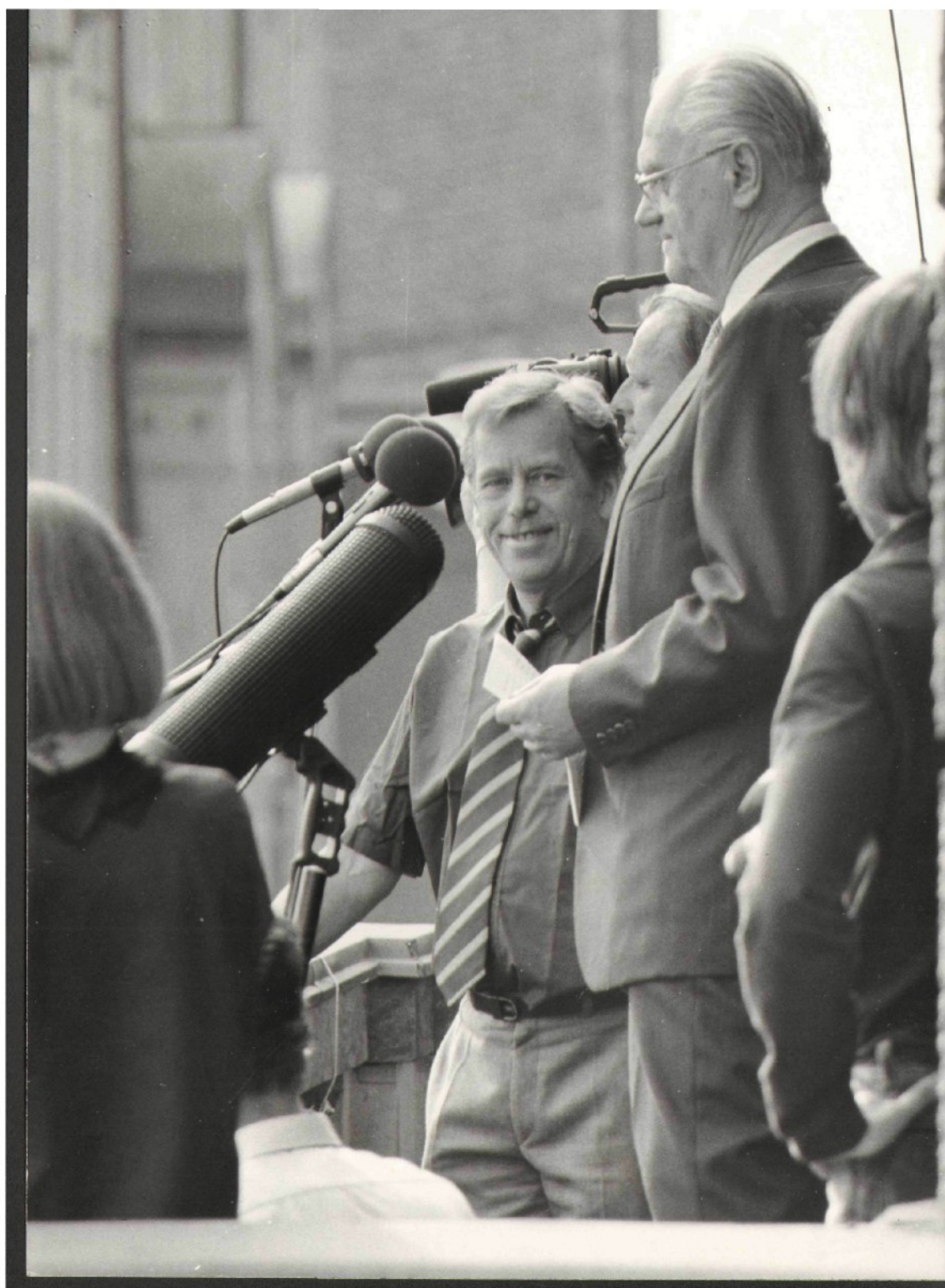
Balkón • s. strany socialistické na nám•stí Bojovník• za mír sloužící jako •e•nická tribuna. (SML, sb. Socialismus, SO-9642-1)

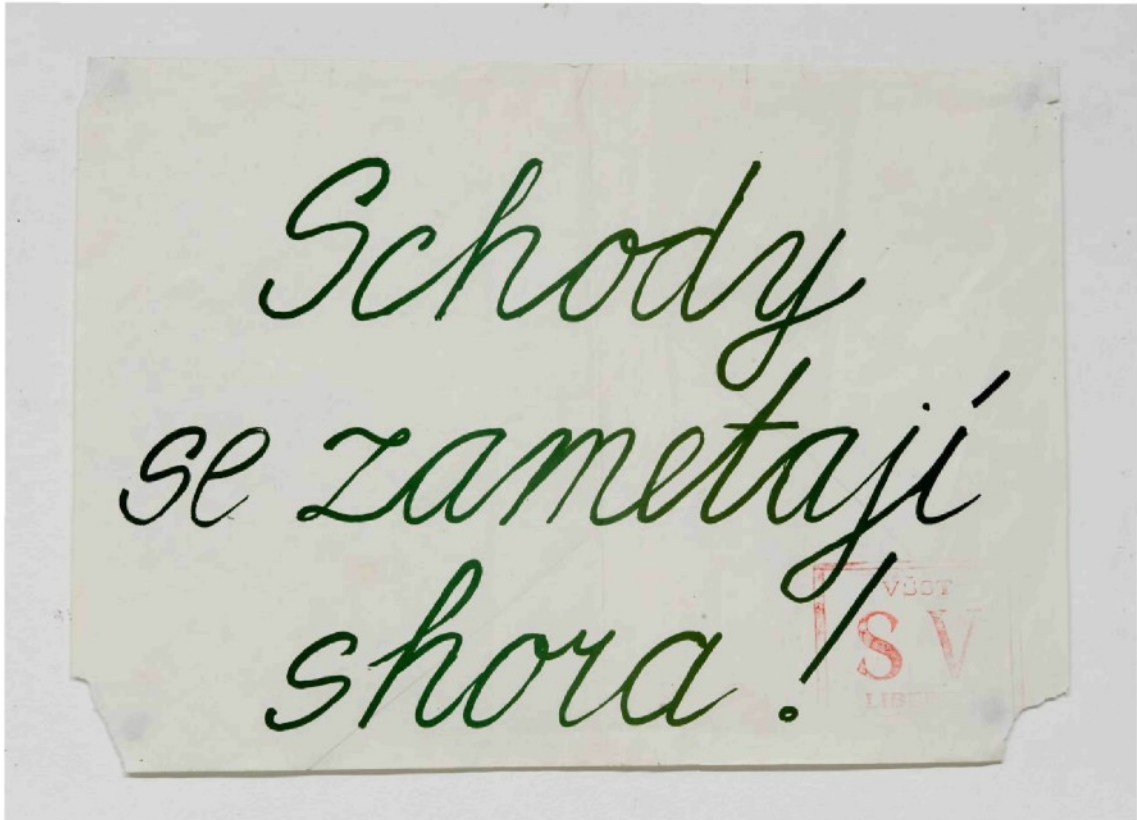
Návšt•va prezidenta Václava Havla v Jablonci nad Nisou 23. kv•tna 1990. S kytarou zpívající Jaroslav Hutka, muž v brýlích prezidentova ochranka, prezident Václav Havel, za ním vpravo dr. Petr Ku•era z KC OF Praha. (SML, sb. Socialismus, SO-5250-23)

Návšt•va prezidenta Václava Havla v Liberci 23. kv•tna 1990. Nám•stí Bojovník• za
mír. (SML, sb. Socialismus, SO-5250-29)

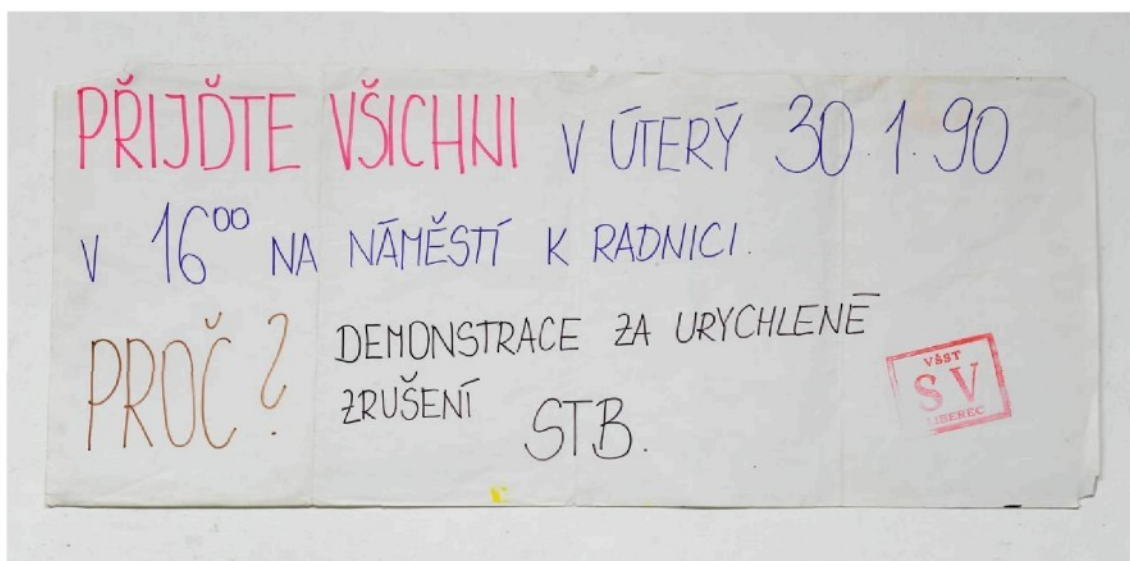

Návšt•va prezidenta Václava Havla v Liberci 23. kv•tna 1990. Muž s brýlemi p•edseda M•stský národní výbor Ji•í Moulis. (SML, sb. Socialismus, SO-5250-31)

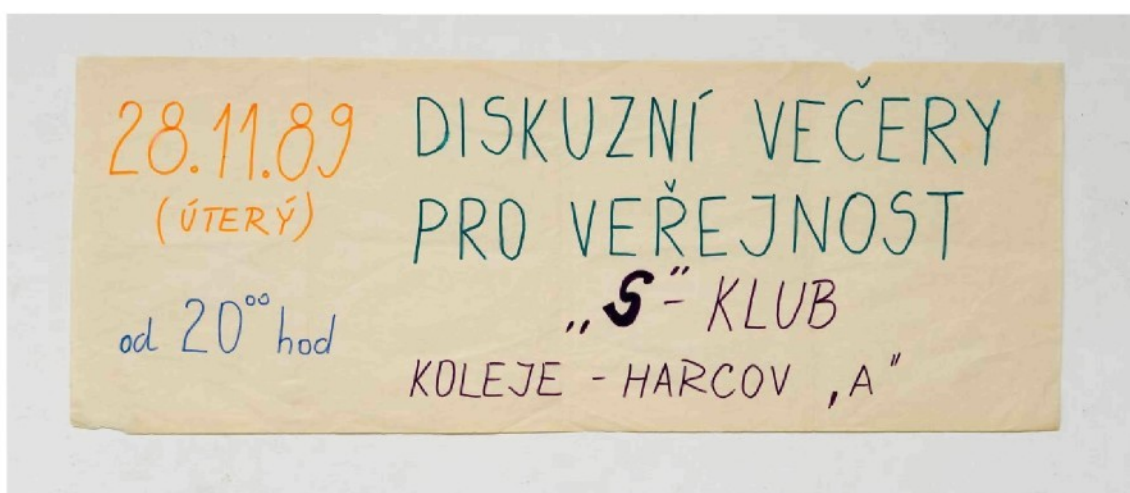
Plakát, který se objevil v pr•b•hu *sametové revoluce* v ulicích Liberce.
(SML, sb. Socialismus, HO028-09-004.

18.

Plakát zvoucí na demonstraci na nám•stí Bojovník• za mír V Liberci
(SML, sb. Socialismus, HO028-09-005)

19.

Plakát, kterým studenti VŠST v Liberci zvali obyvatele Liberce na diskusní ve•er.
(SML, sb. Socialismus, HO028-09-006)

20.

SML, sb. Socialismus, HO028-09-009.

21.

SML, sb. Socialismus, HO028-09-010.

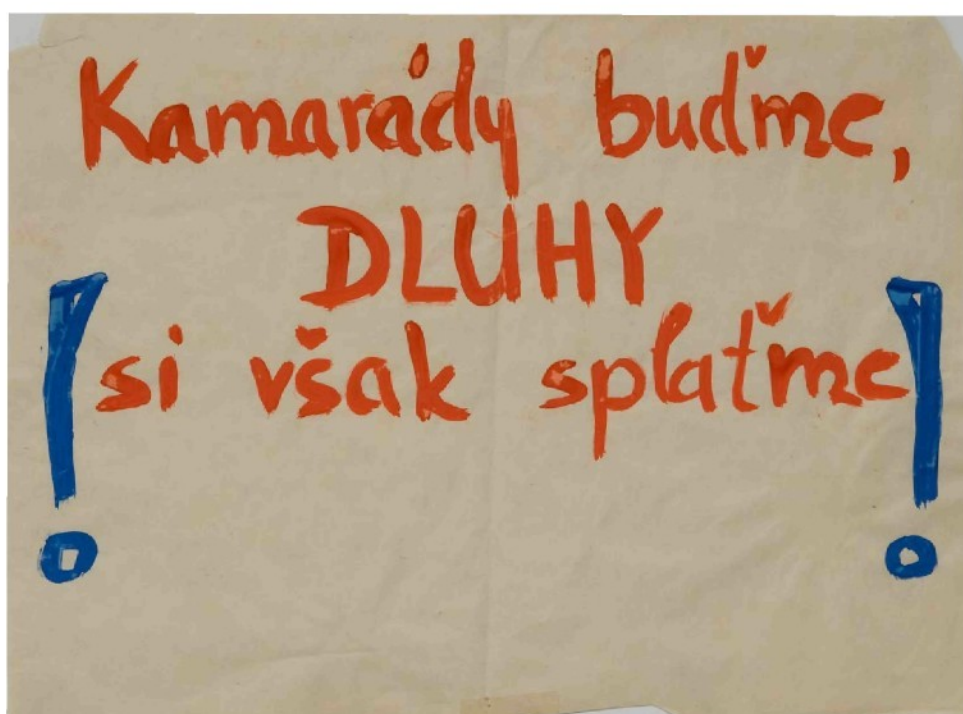
SML, sb. Socialismus, HO028-09-013.

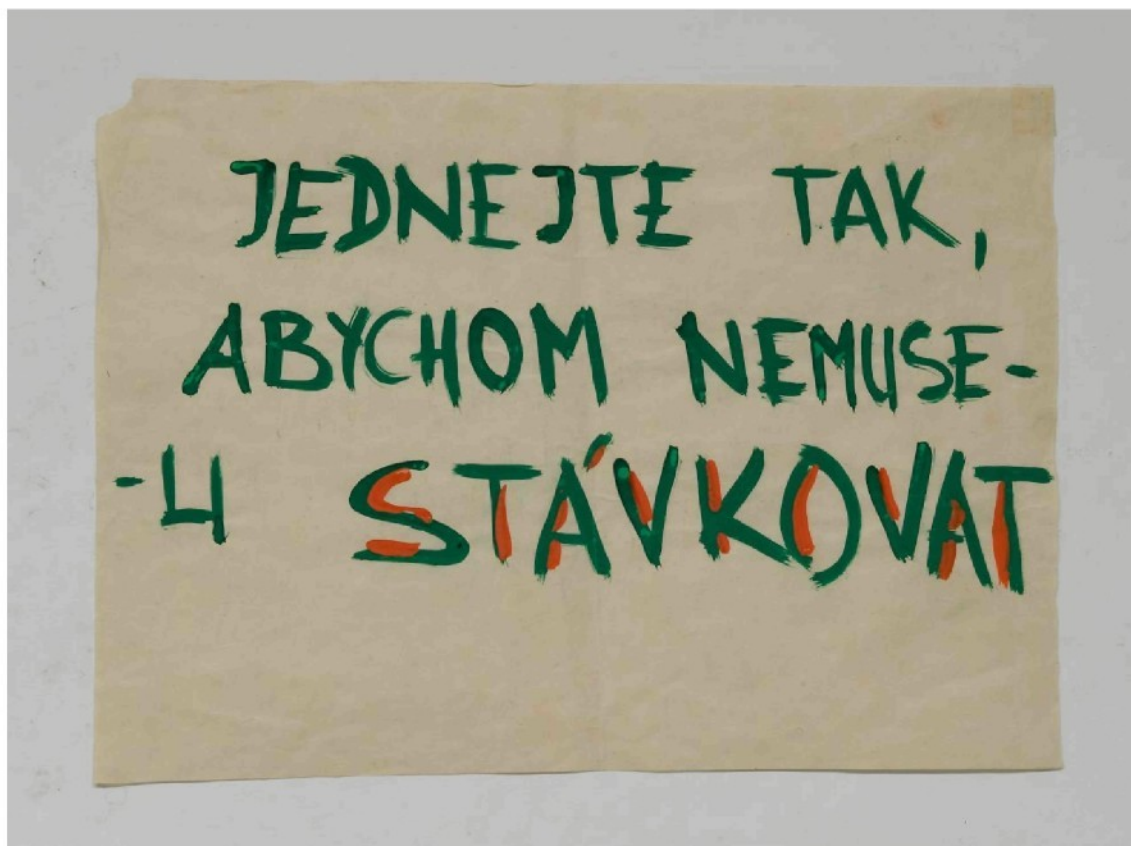
SML, sb. Socialismus, HO028-09-014.

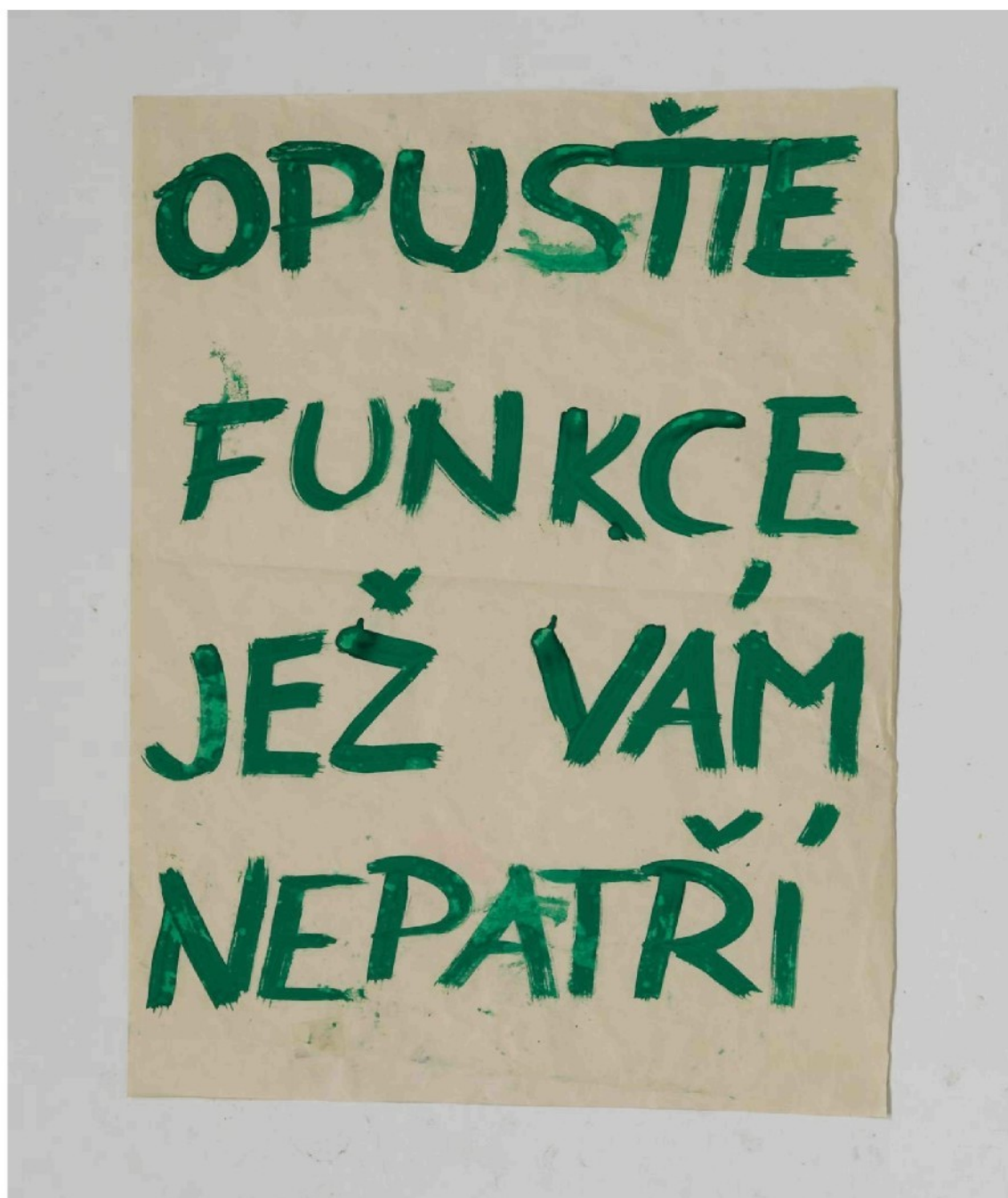
SML, sb. Socialismus, HO028-09-016.

SML, sb. Socialismus, HO028-09-018.

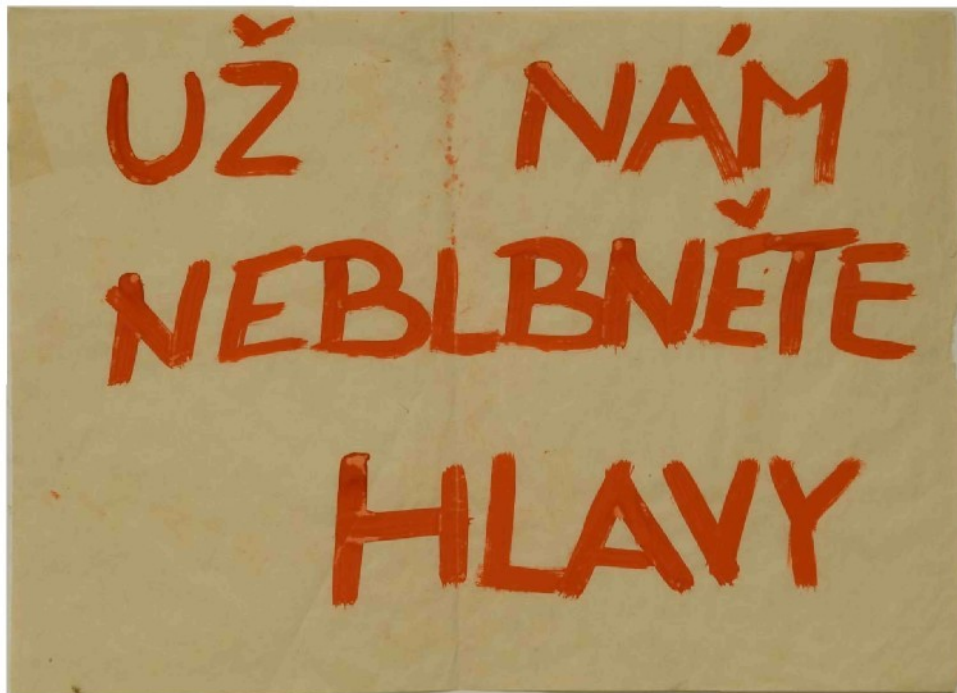

Plakát, který vyrobili studenti VŠST v Liberci na generální stávku před libereckou radnicí. (SML, sb. Socialismus, HO028-09-019)

SML, sb. Socialismus, HO028-09-020.

28.

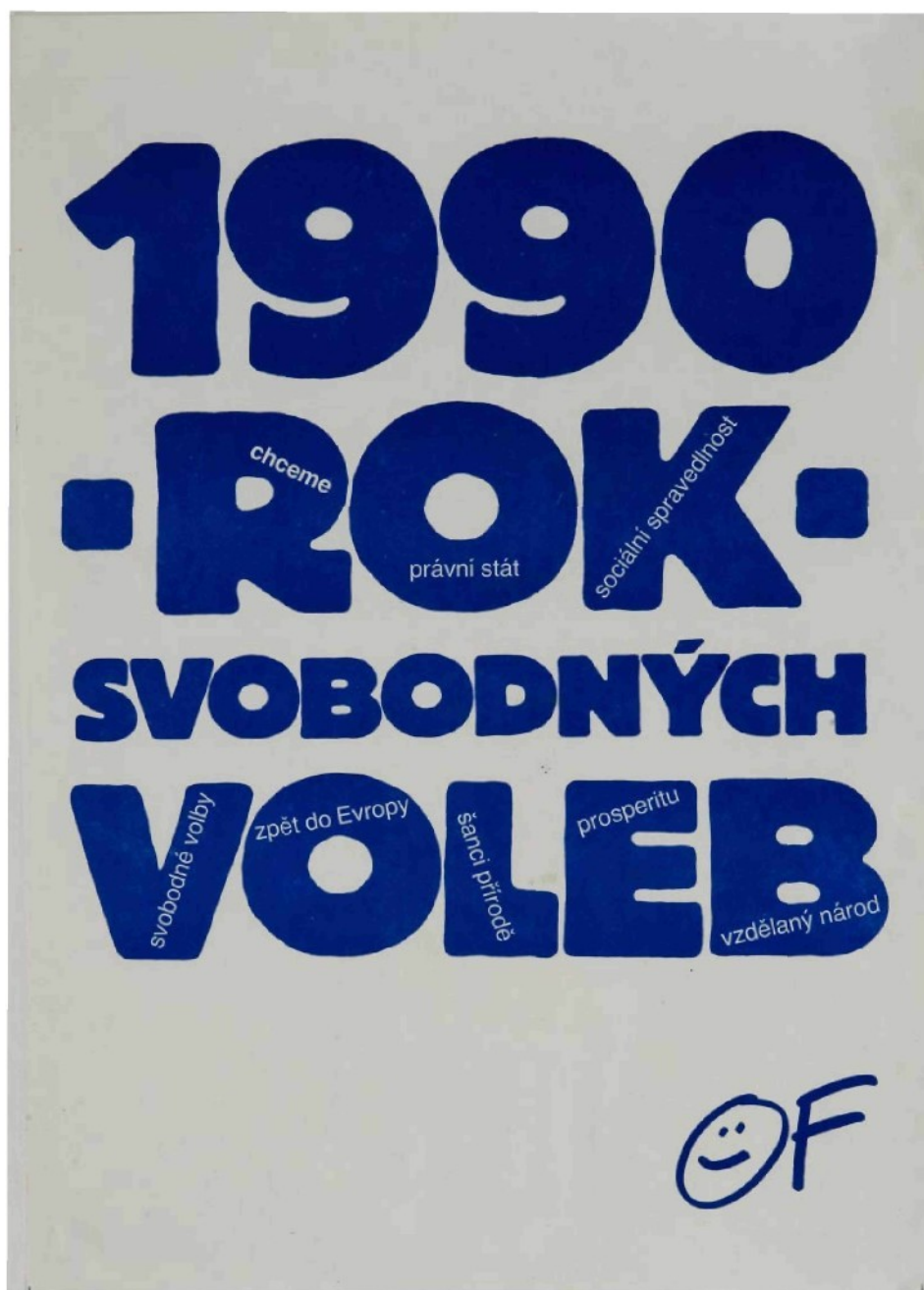
SML, sb. Socialismus, HO028-09-021.

29.

SML, sb. Socialismus, HO028-09-022.

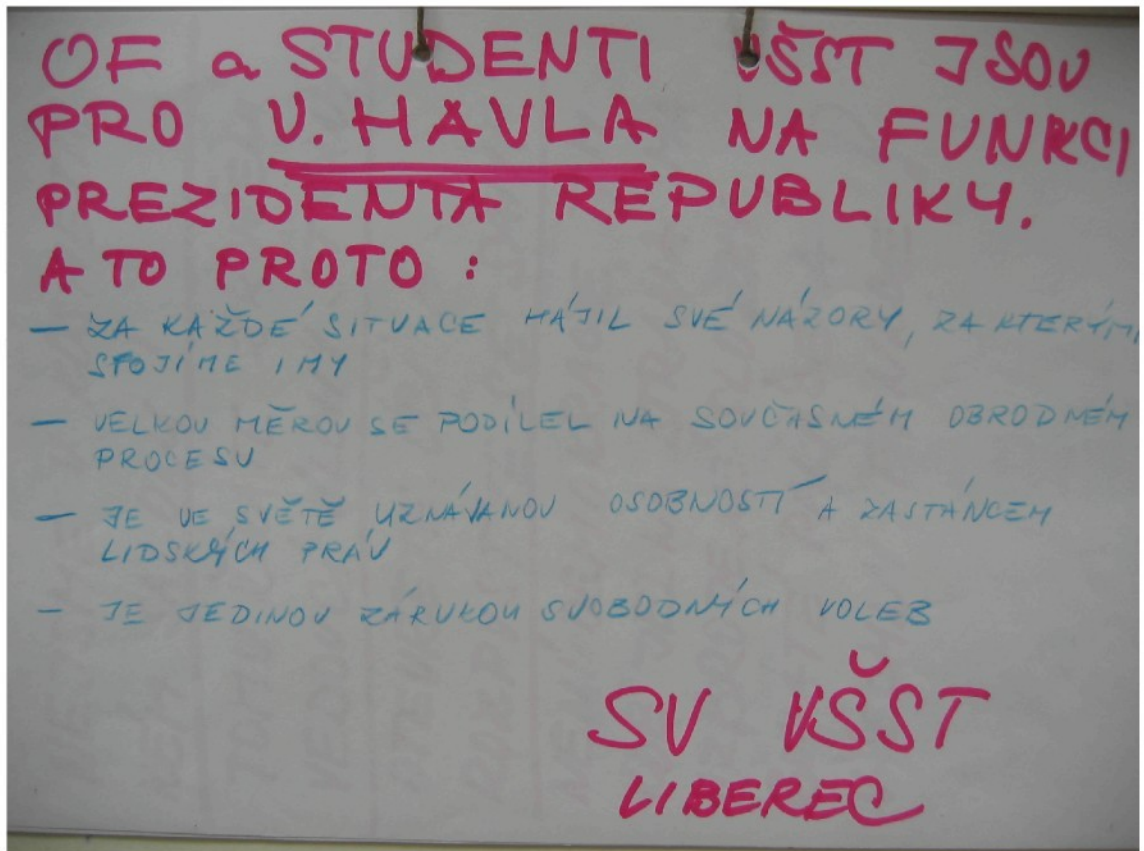
1p. kdo, co
JAKEŠ
 2p. bez koho, čeho
BEZ STEPÁNA
 3p. ke komu, čemu
KE VŠEMU LIDU
 4p. vidím kdo, co
NOVOU VLÁDU
 5p. oslovujeme, voláme
SVOBODU
 6p. o koho, o čem
O KOMÁRKOVĚ A HAVLOVĚ
 7p. s kým, čím
S OF

SML, sb. Socialismus, HO028-09-025.

SML, sb. Socialismus, HO028-09-026.

SOA Litoměřice, fond OF Jablonex 1989–1990, Materiály z nástěnek OF JBX: plakáty,
evid. •. 5, inv. •. 12.

NEJSME V KOSMETIC-
 KÉM SALONU!
 TOMU ŘÍKÁTE ZRUŠENÍ
 VEDOUcí ÚLOHY STRANY
 OTEVŘETE OČI A
 ROZPUSTĚTE SE SAMI!
 NENÍ DEMOKRACIE TAM,
 KDE JEDNA STRANA MÁ
 OZBROJENÉ SLOŽKY,
 BOHATÉ PALÁCE A
 VŠECHNY FUNKCE!

SOA Litoměřice, fond OF Jablonex 1989–1990, Materiály z nástěnek OF JBX: plakáty,
 evid. •. 5, inv. •. 13.

 F A.S. JABLONEX
 ZVE VŠECHNY SVĚ PŘÍZNIVCE
 A ZASTÁNCE
 TENTO ČTVRTEK 18.1. v 15³⁰ h.
 DO ZÁVODNÍHO KLUBU ROH NA
 MÍTINK , KDE SE BUDE
 PODNIKOVÝCH OTÁŽKÁCH
 Koord. výb.
 F JBX

SOA Litoměřice, fond OF Jablonex 1989–1990, Materiály z nástřek OF JBX: plakáty, evid. •. 5, inv. •. 14.

SOA Litoměřice, fond OF Jablonex 1989–1990, Materiály z nástěnek OF JBX: plakáty, evid. č. 1, inv. č. 36.

JAK ČELIT KOMUNISTICKÉMU NEBEZPEČÍ.

JE NUTNÉ:

1. JÍT K VOLBÁM A VOLIT NĚKTEROU Z HLAVNÍCH STRAN PROSAZUJÍCÍ DEMOKRACII.
2. ZÁSADNĚ ODMÍTAT MALÉ STRANY A STRANY KTERÉ SVÝM PROGRAMEM TOLCEŇUJÍ KOMUNISTICKÉ NEBEZPEČÍ, PROTOŽE ODČERPAVají VOLEBNÍ KAPACITU NÁRODA. (EROTICKÁ STRANA, STRANA PŘÁTEL PIVA, [REDAKCE] A TP.). HLASY PRO STRANY KTERÉ ZÍSKAJÍ MÉNĚ NEŽ 5% PROPADAJÍ!
3. NEPODLEHNOUT DRŽE KOMUNISTICKÉ PROPAGANDĚ, TATO STRANA NEMŮŽE NABÍDNOUT NIC JINÉHO NEŽ TO, CO ŽDE 40 LET PŘEDVÁŽELA. (TEROR A NÁSILÍ)
4. UVĚDOMIT SI, ŽE NEJČASTÍ VE VOLBÁCH DÁVÁŠ SVŮJ HLAS KSC, NEBOŤ TA PŘI PLNÉ ÚČASTI SVÉHO ČLENSTVA TAK ZÍSKÁVÁ VYŠŠÍ PROCENTO HLASŮ. 1 HLAS ZE 100 = 1%
1 HLAS ZE 2 = 50%
5. UVĚDOMIT SI, ŽE PŘI VOLEBNÍM ÚSPĚCHU KSC SE OD NÁS OPĚT ODVRÁTÍ CELÝ SVĚT.
6. UVĚDOMIT SI, ŽE PO LETECH VLÁDY TOTALITNÍHO REŽIMU MÁME OPĚT ŠANCI ŽÍT V DEMOKRATICKÉ SPOLEČNOSTI!

SOA Litoměřice, fond OF Jablonex 1989–1990, Materiály z nástěnek OF JBX: plakáty, evid. č. 5, inv. č. 13.

SOA Litoměřice, fond OF Jablonex 1989–1990, Materiály z nástěnek OF JBX: plakáty, evid. č. 5, inv. č. 15.

SOA Litoměřice, fond OF Jablonex 1989–1990, Materiály z nástěnek OF JBX: plakáty, evid. č. 4, inv. č. 18.

Stanovisko Koordinačního výboru OF Jablonexu ze dne 14. 12. 1989

- 1/ Nově zvolený ZV ROH nesprávně reagoval na vývoj situace. Referendum nebylo nejlepším řešením. Považujeme ho za zbytečné, ukazuje to na ukvapenost, věd bylo možno řešit jinak. ~~Někteří~~ Nedůvěra byla ke způsobu voleb a nikoliv ke konkrétním osobám. Referendum vyvolalo spousta vášní a problémů.
- 2/ Požadujeme zásadní oddělení stranické organizace a hospodářského vedení. Nikdo z vedení se nesmí nadále zodpovídat stranické organizaci.
- 3/ OF konstatuje, že kromě 1/2 hodiny při návštěvě studentů z VŠE, kteří si ostatně setkání vydobyli přes ZO SSM u vedení sami, nekonalo ani jedinou akci na podniku v pracovní době, a vyjma ustavujícího setkání ani mimo pracovní dobu.
- 4/ Na poznámku vedení, abychom prostřednictvím spojení s OF výrobních podniků apelovali na plynulost dodávek, konstatujeme, že není možné suplovat OTS.
- 5/ Žádáme vedení, aby přesně určilo, co je a co není reálné splnit do konce roku, a případně v tomto smyslu začalo jednat o úpravě plánu s FMZO.
- 6/ Konstatujeme, že v současné chvíli není čas na kulaté stoly, ale že se musíme věnovat plnění plánu.
- 7/ Konstatujeme, že nebyly splněny požadavky uvedené xxn ve ~~stanovisku~~ Stanovisku z 7. 12.
- 8/ Žádáme vedení podniku a ZO KSČ, aby se zasadili o plné navrácení všech kádrových materiálů soustředěných mimo budovu Jablonexu jeho jednotlivým pracovníkům.
- 9/ Vyzýváme všechny spolupracovníky ke klidu, rozvaze a tolerantnosti. My hon na čarodějnice nerozpoutáváme.
- 10/ Děkujeme za konstruktivní připomínky. Sdělujeme, že udavačská upozornění nebereme na zřetel, ale uvítáme zdůvodněná a podepsaná stanoviska. Příspěvky týkající se pracovních problémů poskytneme nově zvolenému ZV ROH.

Stanovisko KV OF Jablonexu ze dne 14. 12. 1989.

(SOA Litoměřice, fond OF Jablonex 1989–1990, Zápisy z jednání OF JBX a vedení a. s. Jablonex, evid. •. 1, inv. •. 6)

Stanovisko ZO KS• Naivního divadla v Liberci k událostem 17. listopadu 1989.
(Severo•eské muzeum v Liberci, sb. Socialismus, So-5151)

S t a n o v i s k o ZO KSČ Naivního divadla v Liberci

Podle našich ověřených informací, vyjadřujeme vážné znepokojení a neshlas s vystoupením pořádkových sil dne 17. listopadu 1989 v Praze na Národní třídě. Proto se všichni členové ZO připojili ke společné týdenní stávce studentů a divadelníků. Toto stanovisko bylo přijato na členské schůzi ZO KSČ NDL dne 21. listopadu 1989.

Dopis Naivního divadla v Liberci pedagogům a učitelům základních škol

Vážení pedagogové,
učitelky a učitelé základních škol!

Zasíláme Vám výzvy studentů DAMU a pražských divadelníků. Současně Vám oznamujeme, že se připojujeme k protestní stávce divadel a že rušíme veškerá představení plánovaná na dny 20. - 26. 11. 1989.

Jelikož jsme divadlo, hrající převážně pro školy, žádáme Vás, abyste hledali a našli vhodná slova, která by dětem objasnila náš protest. Chápeme, že bude velmi těžké vysvětlit letošní listopadové události dětem, vychovávaným v ovzduší důvěry k vedení našeho státu a jeho čelným představitelům.

Je však nezbytně nutné, aby si děti už navždycky zapamatovaly, že ve dnech, kdy neviděly slíbené představení, bylo toto ovzduší důvěry brutalitou a násilím zcela rozmetáno.

V Liberci dne 19. 11. 1989

zaměstnanci Naivního divadla Liberec

Dopis Naivního divadla v Liberci pedagog•m a u•itel•m základních škol, 19. 11. 1989.
(SML, sb. Socialismus, So-5151)

PROHLÁŠENÍ STUDENTU LIBERECKÉ VYSOKÉ ŠKOLY

Pod vlivem událostí z pátku 17.11.1989, kdy byla v centru Prahy opět brutálně potlačena poklidná demonstrace pražských studentů, nevidíme již jiné cesty, jak vyjádřit svůj nesouhlas a zděšení nad současnou vnitropolitickou situací v naší zemi, a proto jsme vstoupili dne 20.11.1989 do týdenní stávky s těmito požadavky:

1. Žádáme ustavení nezávislé vyšetřovací komise Generální prokuratury s účastí zástupců stávkových výborů a zástupců ostatních občanských iniciativ.
 2. Žádáme okamžité potrestání osob odpovědných za rozpoutání pražského masakru i jeho přímých organizátorů. Žádáme zveřejnění jejich jmen a funkcí. Žádáme zveřejnění pravdivého svědectví očitých svědků a zveřejnění obřadového materiálu a informace o zdravotním stavu postižených.
 3. Vyzýváme pracovníky všech sdělovacích prostředků, aby se nepodíleli na šíření nepravdivých informací o současném dění v Československu.
 4. Žádáme osvobození osob obviněných, obžalovaných, odsouzených a ve výkonu trestu za trestní čin pobuřování a obdobné zneužití ustanovení trestního zákona. Bývají označováni jako političtí vězni. (V rámci Ženevských a Vídeňských dohod)
 5. Žádáme zahájení účinného dialogu se všemi složkami společnosti bez výjimek.
 6. Žádáme novelizaci nového tiskového zákona v souladu se závěry konferencí ve Vídni a v Ženevě.
 7. Žádáme, aby Ústavou zaručené právo shromažďovací nebylo fakticky znemožněno prováděcími předpisy. Tyto předpisy musí být zrušeny.
 8. Žádáme zveřejnění tohoto prohlášení a pravdivé průběžné informování veřejnosti o probíhající studentské stávce, dále žádáme, aby toto naše prohlášení bylo prodiskutováno v živém vysílání Československé televize za účasti zástupců stávkových výborů vysokých škol.
 9. Obracíme se na pedagogy všech škol a na ostatní občany se žádostí o maximální podporu.
 10. Vyzýváme všechny, kterým není lhostejný stav v našem státě, aby vyjádřili vůli generální stávkou 27.11.1989 od 12.00 do 14.00 hod. Tento bod je podmíněn nesplněním výše uvedených podmínek.
- Občané Československa! Ostře odmítejte provokace typu "bijte komunisty" "bijte policisty" a podobná násilická provolání. Jde o nesmyslná prohlášení, která se absolutně neztotožňují s cílem nás všech. Jakékoliv podobné aktivity mohou jen poškodit náš program vedený humanitárními aktivitami.

POZOR!! VELMI DULEŽITÉ!!!

v Liberci dne 21.11.1989

Prohlášení studentů liberecké vysoké školy (VŠST vstoupila do stávky 20. 11. 1989).
(SML, sb. Socialismus, So-5150-1)

Jak generální stávka v Liberci

Generální stávka /GS/ proběhne 27.11.1989 od 12,00 do 14,00 hod.

Bude zahájena sirénou a zvony.

Siréna pro zahájení 12,00 až 12,02 h.

pro ukončení 13,58 až 14,00 h.

Zvony 12,00 až 12,15 a 13,45 až 14,00 hod.

Vyzýváme všechny, kteří v tomto mohou pomoci, aby tak učinili.

Shromáždění zástupců stávkujících se uskuteční před radnicí na nám. Bojovníků za mír.

Neste transparent s názvem Vašeho pracoviště, nemusíte však chodit všichni /nechcete-li/, stačí jen zástupci.

Na shromáždění budou ve 13,00 hod. znovu přečteny všechny základní požadavky, za které je stávka vedena.

Vyjděte ze svých pracovišť přesně ve 12,00 a ze shromáždění odejděte tak, aby byla stávka ukončena opět na pracovišti.

Průběh GS určí stávkový výbor jednotlivého pracoviště podle povahy práce. Vyzýváme všechny, aby v průběhu stávky výrazně svou GS oznámili, nejlépe stávkovou hlídkou a transparentem.

Dle možnosti:

Shromážděte se před pracovištěm, v prostoru pracoviště, ve školách pak před budovou, v tělocvičnách a pod.

Ve zdravotnictví, veřejné dopravě, službách, všude, kde nejde práci přerušit, označte GS např. páskou na rukávě, světly, transparentem a pod.

Hlavním a určujícím je stávkový výbor jednotlivých pracovišť.

Riďte se jeho pokyny.

Od 16,00 hod. bude shromáždění opět před radnicí na náměstí Bojovníků za mír.

Koordinační výbor Občanského fóra Liberce

Instrukce Koordinačního centra OF v Liberci ke generální stávce, nedatováno, asi 23. 11. 1989. (SML, sb. Socialismus, So-5169)

Včera 26.11.1989 uvedl pan rektor, že je ochoten jednat s OF, a to v případě konkrétních požadavků, OF VŠST vítá tuto iniciativu.

Požadujeme:

1. Hoveli VŠ zákona, předešlá nebyla demokraticky prodiskutována ve společnosti.
2. Demokratické přijímání řízení na VŠ, aby přístup k VŠ vzdělání byl pro každého dle jeho schopností.
3. Žádáme, aby bylo zabráněno jakékoliv diskriminaci u zkoušek at už z náboženských či politických důvodů.
4. Prodiskutujeme profily studentů a zajistíme experty z praxe.
5. Požadujeme revizi osnov výuky společenských věd vzhledem k novým společenským podmínkám.
6. Požadujeme dostatek kvalitních učebnic a skript s nejnovějšími poznatky vědy a techniky.
7. K semestrálním pracím, většinou s případy nepřinesou žádné poučení, jen zbytečně ztrácíme čas.
8. Povinné přednášky zrušit, účast závisí především na přednásu.
9. Požadujeme možnost individuálních osnov dle zaměření studenta.

Poznámka:

Distancujeme se od vystoupení pana Slámy dne 26.11.1989. Nemluví za nás. Distancujeme se dále od návrhu promítat pracovní videopáznam z jednání vedení školy s pracovníky školy VŠST, jejíž zveřejnění je v pravomoci výhradně pana rektora. Jedná se nám o konkrétní dialog a ne o skandalizaci jednotlivých osob.

27.11.1989

PROČ JE NUTNÉ, ABYCHOM VE STÁVCE POKRADOVALI

V současných hodinách dochází k aktivizaci rozličných sil v naší společnosti, které usilují o prosazení svých politických aspirací, jedná se jak o mocenský aparát, tak i o některé nezávislé struktury.

Kdybychom se teď vrátili do škol, strátili bychom pozici, bytelné síly dění ve společnosti a tím bychom umožnili promlouvat se nás lidem, kteří nestojí plně za našimi požadavky.

Z tohoto důvodu se vysokškolský stávkový výbor rozhodl vést jednání s Občanským fórem v tom smyslu, že všechna veřejná vystoupení Občanského fóra budou jak po stránce obsahové, myšlenkové, organizační a i pokud se týká politických požadavků, bezpodmínečně a důsledně konspirována se stávkovým výborem vysokých škol. Z tohoto důvodu žádá vysokškolský stávkový výbor Občanské fórum v Liberci aby neoprávněně tento požadavek vyhovělo, a nedopustilo, aby jeho jménem promlouvali lidé, kteří svým vystoupením vzbuzují obavy občanů i všech poctivých komunistů, kteří dříve věřovali a nadále důvěřují studentům a studentskému hnutí, které jako jediné a první celé toto dění započalo.

V Liberci 27. 11. 1989, 14.00 hodin

stávkový výbor VŠST Liberec

- 1) Občanské fórum není politickou organizací, nýbrž otevřeným sdružením občanů. Cílem Občanského fóra je sdružovat všechny, kteří jsou kritičtí k současným politickým poměrům a chtějí přispět k tomu, aby republika byla svobodná a demokratická. Občanské fórum může vzniknout v kterémkoliv městě republiky pouze tím, že se lidé ztotožní s jeho cíli a prohlásí se Občanským fórem.
- 2) Lenin: "Demokracie je možnost odvolání lidí, kteří se zpro-
nevěřili svému poslání."
- 3) Dotazy dělníků:
Co chcete?
- vy jste měli konkrétní představy? Spíše jste věděli, (co ne-
chcete (fašismus, bída, hlad)
Co nyní?
- svobodné volby, zrušení ústavního článku vedoucí úlohy KSČ,
vytvoření vlády, v které by byly obsaženy všechny složky
společnosti.
Jaká je Vaše představa o svobodných volbách?
- několik stran - několik kandidátů s různými programy
- diskuzní kluby, pravidelné styky voličů s poslanci a funkci-
onáři.
Konkrétní body v přestavbě ekonomiky
- nevzdávat se plánu, ale doplnit jej při řízení hospodářství
tržními mechanismy bez ohledu na politické zájmy
Úloha parlamentu
- politikou KSČ byla úplně potlačena funkce parlamentu jako
řídícího orgánu ve státě
- 4) M. Gorbačov: "Přestavba bez glasnosti neexistuje".
U nás se přestavba dělá, ale glasnost se zakazuje.

Informace studentského stávkového výboru

V Liberci 27.11.1989, 4.00 hod

Informace studentského stávkového výboru VŠST, 27. 11. 1989.

(SML, sb. Socialismus, So-5197)

Vysokoškolský stávkový výbor svolal na VŠST v Liberci schůzku zástupců politických stran, organizací NF(OOR a OV SSM), Občanského fóra a nově vzniklých iniciativ. Cílem setkání bylo vyměnit si současné názory na vnitropolitickou situaci. Setkání se účastnili:

Petr B a r t o š - předseda OV SSM
 Ing. František F i š e r a - předseda klubu Obroda Liberec
 Gabriela K a f k o v á - mluvčí Liberecké iniciativy
 Občanského fóra
 ing. Karel K r e n k - nezávislá iniciativa Dialog
 Ivo L u ň á k - předseda stávkového výboru studentů VŠST
 Jiří M í l - předseda OOR, místopředseda OV NF
 ing. Václav P l n ý - místopředseda OV ČSS
 Jiří F o k o r n ý - člen stávkového výboru studentů VŠST
 Richard R i c h t e r - tajemník OV ČSS
 ing. Jan S u c h á n e k - předseda OV ČSL Liberec
 Jaroslav Š k u d r n a - předseda OKRK KSČ
 Petr Š n o p l - vedoucí tajemník OV KSČ

dále dva poradci a tři zánisovatelé stávkového výboru.

Účastníci setkání došli k prvním dohodám:

- 1) Považují toto setkání za zahájení dialogu mezi zúčastněnými na platformě rovnoprávných vztahů
- 2) Všichni podpořili stanovisko studentů předložené ve dvou bodech:
 - a) zrušení článku čl. 4 hlava I Ústavy ČSSR o vedoucí úloze KSČ v ČSSR;
 - b) požadavek vypsání svobodných voleb.

V závěru porady se účastníci dohodli v dialogu pokračovat zítra 29. 11. 1989. Na zítřejší jednání budou přizváni zástupci kulturní fronty. Dnešní začalo ve 13.00 hodin a bylo ukončeno 15.15 hodin

VŠST Liberec 28. 11. 1989

Stávkový výbor studentů VŠST

L i b e r e c

Zápis o schůzce zástupců politických stran, organizací NF, Občanského fóra a nově vzniklých iniciativ, kterou svolal stávkový výbor VŠST v Liberci, 28. 11. 1989.
 (SML, sb. Socialismus, So-5199-1)

Výzva občanům libereckého okresu

Federální shromáždění ČSSR dne 29. 11. 1989 zrušilo čl. 4 ústavy o vedoucí úloze KSČ ve společnosti. Tato strana se tím stává jednou s polit. stran a bude se muset politicky nenásilnými prostředky ucházet o své voliče.

Nyní záleží na všech, kterým není lhostejný osud demokratického vývoje v Československu, aby spojili své síly všude tam, kde bydlí a pracují, v okruhu své působnosti a od slov přešli k činům.

Zakládejme Občanská fóra, která seskupí všechny demokraticky smýšlející lidi bez ohledu na stranickou a jinou příslušnost a vytvářejme tak protiváhu mocenskému aparátu KSČ, jehož vliv bude mít jistou setrvačnost. Využijme pro to dosavadních systémů organizací (ROH, SSM, NF).

Vyhňeme se při tom skandalizování a jakémukoli násilí. O odchodu lidí, kteří se neosvědčili ve vedoucích funkcích, jsou oprávněni rozhodovat jen ti, kteří je znají z každodenní práce. Měřítkem jejich posuzování musí být výsledky jejich práce a jejich morální kvality.

Posláním Občanského fóra je dobrovolná aktivizace občanského chování a jednání. Občanská fóra by měla v široké diskusi upřesňovat a ujasňovat názorová stanoviska občanů, zabývat se řešení místních problémů, které nejsou uspokojivě zvládnuty stávajícími společenskými strukturami.

V Liberci dne 30. 11. 1989 ve 14.00 hodin.

Informace a kontakt poskytuje koordinační centrum Občanského fóra.

Tržní nám. - kryt GO
tel. 21651

Výzva OF občanů m Libereckého okresu, 30. 11. 1989.

(SML, sb. Socialismus, So-5203-2)

PROČ STÁVKUJEME

Dnes dochází k rozhodujícímu okamžiku studentácké stávky, euforie z prvních částečných úspěchů opadá, přicházejí zprávy o dalších splněných požadavcích, různí se názory na smysl pokračování stávky.

Ale čeho jsme to vlastně dosáhli? Vedení státu provedlo zatím v kontextu celospolečenského vývoje nepodstatné, dílčí kroky ke splnění našich požadavků, avšak prvořadý požadavek, zaručení právního státu řízeného zodpovědnými, čestnými, byrokratickým aparátem nespoutanými lidmi, kteří dostanou důvěru lidu ve svobodných volbách i nadále plněn není! Opětovně zdůrazňujeme, že i nadále platí stávající zákony a prováděcí předpisy straníci vedoucí úloze KSČ, včetně vojenské přísahy, i nadále existuje struktura LM, kterou lze kdykoliv znovu vyzbrojit. Vážíme si vedení školy v osobě pana rektora Stráže, který se zavázal, že na naší škole se nebudou z jejich strany nijak postihovat studenti podílející se na stávce, ale nemůžeme nás to uspokojit, když naše činnost je podle platných čs. zákonů trestná a tím nám stále hrozí několikaleté vězení. Nemůžeme proto dnes věřit pouze slibům vedení státu, které nás ještě nepřesvědčilo o své nezaujatosti a čestnosti. Proto je bezpodmínečně nutno žádat právní záruky splnění našich požadavků. Nesmíme dnes promarnit svoji šanci. Dveře jsou pouze přiotevřené, je třeba je otevřít dokožán. Neexistuje žádná částečná svoboda - buď svoboda nebo nesvoboda. Teď skutečně není důležitá škola, ale to v jaké společnosti budeme žít. K čemu by nám byl titul inženýra, kdybychom i nadále žili ve stávajících podmínkách byrokratického řízení, které stále funguje, a které nezaručuje možnost svobodně se rozhodnout o své budoucnosti, zvolit si obor, který nás skutečně zajímá a ne odchodit 4-5 let školy a pak dělat práci neuspokojující naše představy ani schopnosti a nemající často ani smysl. Jedna ze starých moudrostí praví, že jedním z největších hříchů je utéci od rozdělané práce, vzdát se v půlce cesty. Za náš stávkový výbor prohlašujeme, že my se nevzdáme, od naší práce neutečeme a jsme přesvědčeni o nutnosti pokračování stávky. A tak jako jsme se my v první den stávky postavili za vás, musíte se vy dnes postavit za nás a vytrvat s námi až do doby, než budou dány právní záruky splnění všech požadavků.

Mějte na paměti, že se v těchto dnech rozhoduje o naší společné budoucnosti. Jsem přesvědčen, že je v našich silách napomoci tomu, aby Československo bylo svobodnou zemí, morálním vzorem pro vytvoření tolik proklamovaného společného evropského domu.

3.12. 1989

Stávkový výbor VŠST Liberec

VŠST
SV
LIBEREC

Leták Stávkového výboru VŠST Liberec, 3. 12. 1989.

(SML, sb. Socialismus, So-5238-2)

M e r c i s k o n č i l i - s t u d e n t i p o k r a č u j í

Máme za sebou tři týdny naší velké stávky. Dokázali jsme ve srovnání s jakýmkoliv protestním hnutím ve druhé polovině dvacátého století u nás doposud nemožné. Naše studentská revoluce zvedla mohutnou celonárodní vlnu protestu proti stávajícímu totalitnímu systému.

Během tří týdnů se mnoho změnilo. Z veřejného života odcházejí dvacetiletou konsolidací držení nejkompromitovanější osoby, mění se ústavní články, doposud neotřesitelné, propouštějí se političtí vězni. Stále však na vedoucích místech všech stupňů společnosti zůstávají lidé zodpovědní za současnou naši krizi. A dále nejsme spokojeni s velice špatnou situací na Slovensku. Ale ve vyjmenovávání dosažených úspěchů a neúspěchů nesmíme zapomenout, proč jsme my studenti začali stávkovat.

K prvnímu bodu našich požadavků, t.j. potrestání všech viníků zodpovědných za krvavý masakr 17. listopadu 1989 v Praze, lze dodat jen toto - nejen že nebyl do dnešního dne nikdo potrestán, nebyli ani označeni viníci!

Z chování předvedených svědků, kteří jsou očividně politicky odpovědní za zákrok, je přinejmenším podivné! Pan Jakeš nic neví, pan Štěpán má zase dobrou paměť, ale komisi se raději vysmívá, než aby vypovídal. Svě prohlášení (uveřejněno v Mladé frontě 9.12.1989), že "pražské studentské demonstrace se utopí v krvi, ~~nebyly ničím jiným než~~", už asi pozapomněl. Oba se ale svedně cítí nevinní!

Hroutící se diktatura KSČ se za pomoci svého mocenského aparátu snaží zlikvidovat konkrétní materiály. My proto musíme trvat na podrobném vyšetření tohoto zákroku, neboť jsme přesvědčeni, že toto vyšetření povede k odhalení mocenských praktik vedení KSČ, které se ještě zdaleka nevzdává svého monopolního postavení vedoucí síly ve společnosti a je i nadále schopno ztracené pozice dobýt zpět za každou cenu. Když dosáhneme odhalení zákroku, vyjdou praktiky KSČ na světlo, a tím se otevřou oči celému národu.

Dokud se nevypořádáme s minulostí, nemůžeme začít budovat novou demokratickou společnost.

Obracíme se proto na novou vládu, které vyslovujeme tímto důvěru, s žádostí, aby podpořila naše požadavky a použila všech prostředků, které povedou k úplnému a pravdivému vyšetření událostí ze 17. listopadu 1989.

11. 12. 1989, Liberec

Stávkový výbor VŠST

Z á p í s z e s c h ů z k y A k a d e m i c k é r a d y d n e 13. p r o s i n c e 1989

mm

Přítomni: za pedagogy VŠST: rektor Bohuslav Stříž

Josef Měvald
 Antonín Kopal
 Karel Vála
 Vladimír Věchet
 Jan Tišer
 Jan Neuza

Za studenty VŠST: Ivě Lužák
 Anna Keptůřová
 Pavel Křežmal
 Miroslav Čáslavský
 Tomáš Stehlík
 František Pastierčín
 Zdeněk Jana

dále přítomni: předekán Jác, předekán Nesek

1. Uzavření zimního semestru

-zápočty za ZS 1989/90 se budou udělovat na základě odpřednášené látky k 17.11.1989 a na základě plnění úkolů samostatné práce studentů, které byly zadány a měly být splněny do dne 17.11.1989;

-zápočty budou udělovány v prvním pracovním týdnu následujícím po týdnu ukončení stávky studentů

-katedry budou specifikovat své požadavky na zkoušky písemnou formou i na hromadných konzultacích, v týdnu udělování zápočtů;

- hromadné konzultace proběhnou dle požadavků studentů a možností katedry, katedry rozšíří možnosti individuálních konzultací, tyto konzultace budou probíhat maximálně 14 dní;

-po ukončení konzultací bude následovat 5ti týdenní řádné zkouškové období;

-opravné zkoušky budou probíhat během letního semestru 1989/90 bez žádosti a konečným termínem pro zkoušky k 30.září 1990

2. Přechod k 5letému studiu u 4-letých oborů

- studenti, kteří budou pokračovat ve studiu dle stávajících učebních plánů 4-letého studia, složí státní závěrečnou zkoušku z odborných předmětů po ukončení 8.semestru, diplomovou práci odevzdají do konce srpna 1990 s tím, že obhajoby DP proběhnou do konce září 1990;

-u studentů, kteří byli přijati ke 4-letému studiu a rozhodnou se pro 5-leté studium, se bude postupovat na základě konkrétní dohody zástupců studentů a děkanů fakult zastoupených předekany pro pedagogickou činnost a na základě návrhů stávajících komisí vedených prof. Tmějem, prof. Prášilem, doc. Červinkou, doc. Neskem a prof. Novákem. První návrh bude předložen k širší diskusi po 18.12.1989 s tím, že v letním semestru šk.r. 1989/90 bude výuka v podstatě společná jak pro studenty 4letého studia, tak i pro studenty, kteří se rozhodnou pro 5leté studium. V 1.semestru navrhuje AR rozsah 20 výukových hodin týdně a 4 zkoušky a předmět "Přádiplování práce" uzavřít jen zápočtem. U stávajících 4.ročníků konkretizovat diplomová zadání do konce výuky v let.sem. šk.r. 1989/90. Základně se bude postupovat podle skupinových individuálních učebních plánů.

3. AR doporučuje rektoru VŠST, aby ve smyslu pokynů MŠMT ČR z 8.12.1989 a na základě požadavků studentů zrušil zápočet a zkoušku ve 4.ročníku zimního semestru na obu fakultách z předmětu "Ekonomika a řízení výroby" s tím, že bude pro příští období modifikován obsah tohoto předmětu. Důvodem je skutečnost, že obsah předmětu neodpovídá současným požadavkům. Dále zrušit ze stejných důvodů zápočty a zkoušky z předmětů "Teorie společnosti" a na TF z předmětu "Textilegrafie".

Zápis ze schůzky Akademické rady VŠST, Liberec, 13. 12. 1989.

(SML, sb. Socialismus, So-5244-2)

A. Orální historie

Rozhovor autorky s Dagmar Helšusovou, 20. dubna 2010 v Liberci.

Dagmar Helšusová byla členkou Rady Občanského fóra v Liberci, později působila v Občanském hnutí v Liberci.

1. Měla vaše pozdější práce v Občanském fóru v Liberci souvislost s vaším působením před 17. listopadem? Měla jste například nějaký vztah k disentu?

Já jsem měla spoustu přátel, kteří samozřejmě v disentu působili. Až potom v 89' jsem zjistila, že v naší ulici byly tři rezidenční byty, odkud my jsme byli sledováni. Měli jsme přátele, s kterými jsme si dodávali literaturu, která tady nebyla dostupná. Ale nemyslím si, že bych dělala nějakou podvratnou činnost.

2. Jak jste prožívala 17. listopad a následující dny? Jaká byla atmosféra, jak se měnila?

Já jsem měla jít s dětmi 18. listopadu do Malého divadla na Hrabalovu hru „Obsluhoval jsem anglického krále“. A tam tehdy přijel režisér Petr Palouš, takže Šaldovo divadlo bylo první divadlo, které se k tomu přidalo. Můj volal manžel (pozn. člen činohry Divadla F. X. Šaldy Václav Helšus) z divadla a tam nechodím, protože už ví, že už o něco jde. A když mi říkal pro, tak jsem mu řekla: To ne, to právě tam půjdu. Jenom jsem nechala děti doma a šla jsem tam. To byl pro mě jeden z velmi poučných večerů, protože když to Malé divadlo se připojilo k té stávce, herci stáli na tom jevišti a mluvil Petr Palouš, tak jsem se dívala, kdo všechno rychle z toho divadla utíká. A z lidí, kteří tam zůstali, mám dodnes mnoho přátel.

3. Kdo byl spolu s vámi u začátku Občanského fóra v Liberci?

Občanské fórum v Liberci vzniklo velmi rychle. V začátcích jsem spolupracovala s profesorem Kováčem, Ing. Karlem Kroušem, který okamžitě začal organizovat první velkou akci a vezl tehdy potraviny do Rumunska. Jezdila jsem do jabloneckého LIAZU, kde se to velmi hýbalo. Dále tam byl Jan Šolc, Vladimír Pekuláš, Miroslav Šafka, přidala se nemocnice – dr. Čermák, dr. Sobotka. Šíman, který za nás pracoval v komisi, která prověřovala ty doklady, dokumenty na policii a to co na nás měla StB nasbíráno. Já si pamatuji hluboce niterný pocit, který jsem měla, že udělám všechno proto, aby v tom Praha nezůstala sama. Že do toho natahám všechny lidi, které jen znám. Milena

Buriánková, Gábina Kafková s Milošem Sabákem to byli takoví mladí nadšenci, kteří zvedali ti lidi, ta námostí. Tady totiž kupodivu chvíli trvalo vysokoškolákům, než se rozhýbali, protože to začala stavební škola. Někdy bylo obtížné se s těmi studenty, kteří přijížděli z Prahy dostat na některé střední školy. Pamatuji si, jak jsem lífrovala Pavlínu Filipovskou s jakým studentem na Gymnázium v Jeronýmově ulici tehdejšímu editeli. Já jsem se bála, aby ta Praha v tom nezůstala odiznutá a aby se to ještě nepevázilo. Vděla jsem, že kdyby se tohle už nepovedlo, tak všichni skončíme strašně. A ty akce byli dobře připravené. My jsme jako rada KC OF museli být rozstelení. Já jsem nechávala doma děti a muže a odvedli mě na infekci, protože byla ještě chystaná akce. Měli vymyšlené, jak nás všechny pozavíraj a internujou. Naštěstí se to nestalo, protože bylo i hezký, že už i mezi tou policií byli lidi, kteří když jsem je potkala, mi říkali: Nebojte se, my vás nedáme. A mysleli to dobře.

4. Vzpomínáte si, jaké byly vztahy mezi Obanským fórem v Liberci a libereckými vysokoškoláky?

Pro mě to byl profesor Kovář, o kterém jsem doufala, že se tam vrátí a vrátil se. Já jsem byla na vysoké škole tady v době normalizace, kdy likvidovali prof. Hešla, prof. Odstríla a já jsem z té školy odešla. Bylo to příšerné. Ale nemalujme si to. Spousta jich tam velmi rychle obrátila, ve sboru akademickém.

5. Fungovala nějaká spolupráce či provázanost mezi libereckým KC OF a pražským KC OF a dalšími OF a stávkovými výbory libereckých podniků?

Kam bylo potřeba, tam jsme vždycky vyrazili. Někdo nám dal nějaký úkol. My jsme si říkali hasiči. Vždycky jsme jeli někam hasit někde nějaký průšvih. A já jsem za liberecké OF jezdila do celorepublikové rady OF, která vlastně sestavovala první vlády po volbách. Gabriela Kafková tam jezdila přede mnou. Myslím si, že KC OF v Liberci nemělo problémy s jednáním s ostatními Fóry. Alespoň já jsem to tak nevnímala. Byla jsem v několika fabrikách. Největší byl LIAZ v Jablonci. Za KC OF jsem seděla v radě ONV KS. Pan Morávek tomu předsedal.

6. Jak probíhalo štěpení uvnitř OF v pozdější době (i jak ukončilo svoji činnost)?

Já jsem se přidala k Občanskému hnutí. Považuji to za jednu z chyb Václava Havla, který významně tlačil to, že už by tady měly být standardní strany, což si nikdo nepřál víc, než Václav Klaus. A já si myslím, že to nebylo dobré, protože když po tak krátké době, po těch dvou letech skončila diskuse, ta otevřenost, to když jsme se museli dohadovat k němu, tak to naskočilo jenom na modely starých zpodob stran, které tu byly. A to byli lidovci, a to byli komunisti. Nikdo tu demokracii neuměl příliš uchopit a nebyl tam takový dostatek lidí, kteří by v předchozím režimu byli v rodinách vychováni a vedeni k demokratickému smýšlení. A proto se ty strany ustavily zpodob, který mně byl naprosto cizí, proto jsem zůstala u Občanského hnutí, protože jsem tam pořád měla pocit možnosti diskuse. Vydiskutovat problém a dostat se k nejlepšímu řešení, přestože nebylo zrovna třeba vaše. Jakmile to nabralo ty stranické věci, tak já si myslím, že to bylo špatné a i vím, jakým zpodob se to dělalo a že Klaus to nedělal moc hezky. Já ho také dnes nepovažuji za svého prezidenta, protože ho nepovažuji za člověka, který by měl sedět na Hradě a reprezentovat tuhle republiku. Možná, že by z něj býval byl tehdy výborný guvernér banky. Tam měl zůstat.

7. Jaký byl váš nejsilnější zážitek z té doby?

Já mám dva zážitky, které pro mě byly klíčovými, vzhledem k mému mládí. Já jsem vždycky milovala básníka Karla Šiktance a moje mládí byly písničky Marty Kubišové a Golden Kids a bylo pro mě právě silným zážitkem, když jsem slyšela Martu opět zpívat. Naprosto vrcholné pro mě bylo, když jsem v rádiu slyšela mluvit Karla Šiktance. Říkala jsem si: Jo, už je to dobrý. A Pak jsem zažila jeden mrazivý pocit, který zpodob nahlíženo je komický a současně tragikomický. Na Štědrý den nás povolali do včznice v Minkovicích. Mě tehdy našel major Malina a chtěl ještě někoho dalšího z KC OF. Já jsem tehdy zavolala Mirkovi Šafkovi a Honzovi Šolcovi. Posadila jsem je do svého starého žigula a jeli jsme do té včznice. Když jsme se k ní blížili, slyšely jsme obrovský hukot a viděli jsme vyvššená prostěradla. Honzovi Šolcovi bylo naprosto jasné, že vůbec není dobré, aby tam šla žena, protože to byla pánská včznice. Tak jsme se dohodli, že je tam jen vysadím a zase pro mě přijedu. I ty strážníci byli celí zpocení, to jste viděla ten strach co tam je, to bylo neuvěřitelné. A když jsme tam přijížděli, tak najednou z těch oken začali všichni volat: Už jsou tady! Už jsou tady! A my jsme na ně

k•i•eli: Jó, jsme tu! Te• ta v•znice zaburácela. Pánové to tam n•jak domluvili. Takže tuhle št•drove•erní ve•e•i jsme m•li hodn• posunutou. Ale dob•e to dopadlo.

8. Jak vzpomínáte na návštěvu Václava Havla v Liberci 23. kv•tna 1990, kdy jste ho zde vítala spolu s novým primátorem Ji•ím Moulisem?

My jsme tehdy byli moc rádi, že je pan Moulis starostou, protože nikdo z nás neum•l •ídit m•sto a tehdy jsme ho šli p•kn• poprosit, aby byl tak laskav a vzal to. Protože on byl starostou Liberce, resp. p•edsedou M•stNV v '68 a s tím Janem T•ískou a Václavem Havlem se tady potkávali. Já jsem sed•la v té první rad• m•sta, kdy pan Moulis tu byl. A tak jsme k sob• m•li hodn• blízko a povídali jsme si. On pro m• byl velkým rádcem. A když m•l p•ijet Václav Havel, tak on se svým tajemníkem Ladislavem Prokešem •ekli: Toho nebudou vítat žádné pionýrky, toho budeš s námi vítat ty. Už u Havla fungovala ochranka a on pil jenom ty zazátkované minerálky, tak já jsem mu zadem p•es kancelá• tajemníka pašovala dvojky bílého vína. Víte, já jsem •lov•k, který si p•iliš neváží autorit. Já si vážím lidí, kte•í n•co ud•lali, t•eba Václava Havla si velmi vážím. Snažím se k t•m lidem mít spíš srde•ný p•átelský vztah než to, že bych p•ed nimi padala ochromením. Musím •íct, že to pro m• nejsou ty nejsiln•jší zážitky.

Já jsem se se vši vehemencí musela postarat o to, aby byla fotka pana Moulise na radnici mezi starosty, která tam dlouho chyb•la a v•bec nikoho z t•ch novodobých pán• primátor•, aby se tam ta fotka objevila. Byl to moudrý •lov•k.

Rozhovor autorky s Mgr. Gabrielou Kafkovou, 12. června 2010 v Liberci.

Gabriela Kafková je zakladatelkou Liberecké iniciativy, působila v Občanském fóru Liberec.

1. Měla vaše pozdější práce v Občanském fóru v Liberci souvislost s vaším působením před 17. listopadem? Měla jste vy nebo vaši blízcí například nějaký vztah k disentu?

Vyrůstala jsem v rodině s antikomunistickým smýšlením. Přátelila jsem se s lidmi stejného vyznání. Měla jsem a pomáhala šířit indexovou literaturu a zpravodaje, tak jako spousta ostatních lidí. Zнала jsem materiály Charty 77, ale od mládí mi vrtalo hlavou, jak se mohli dát nekomunisté do jedné party se skalními komunisty z padesátých, šedesátých a sedmdesátých let. Na toto jsem upozorňovala i v počátcích OF, ale bez pochopení většiny svých kolegů. Tehdy se nad tímto nikdo nezamýšlel. Ostatně ani dnes to pro mnoho lidí není téma. Pro mne, coby člověk s pravicovým smýšlením, byla a je jakákoli spolupráce s bývalými a současnými komunisty nepřijatelná.

Od počátku v OF jsem se snažila prosazovat myšlenku neobsazování funkcí bývalými komunisty, což bylo velmi nepopulární a logicky se tento tábor „bývalých“ postavil proti nám a vytýkal mně a lidem s podobným přístupem náš radikalismus. Na nebezpečí obsazování funkcí bývalými komunisty nebo nekomunisty nebo jejich přisluhovači jsme upozorňovali neustále. V KC OF jsme vždy hlasovali proti, ovšem v radě bylo z počátku 16 členů a na naší straně tak 1 až 3, tedy byli jsme vždy přehlasováni naprostou většinou. Byli jsme i proti dočasnému obsazení místa starosty panem Moulisem a tajemníkem Prokešem, členem vojenské kontrarozvědky.

Spousta mladých, kteří zakládali Libereckou iniciativu ještě před vznikem OF, odešlo právě z těchto důvodů, někteří byli vysloveně vypuzeni. Postupem času jsme pochopili, že v menšině v KC OF nemáme šanci nic prosadit a začala sílit klaka našich oponentů a jejich tlak na to, abychom nebyli členy KC OF. Je pravdou, že jsme hlásali heslo, že komunisté jsou pro nás nepřijatelní, protože ve straně byli buď z hlouposti nebo z prospěchu, a proto jsou pro nás nepoužitelní. Vše pokračovalo jakýmsi zákulisním jednáním členů KC OF a některých šedých eminencí v pozadí, až na setkání

KC OF v lednu se zástupci OF podnik• v Dom• kultury, kde se schvalovalo nové vedení KC OF, jsme již nebyli navrženi mezi •leny nové rady. Toto byla práce Petra •ermáka, P•emysla Sobotky a Miroslava Šafky – ano, to je ten, který nás 19. listopadu 1989 nevpustil do divadla, aby byl za dva dny po té jeden z nejv•tších bojovník• v našich •adách.

2. Jak jste prožila 17. listopad 1989 a následující dny? Jaká byla atmosféra, p•íp. jak se m•nila?

18. listopadu jsem byla v Malém divadle na p•edstavení, kde herci oznámili divák•m, co se v Praze p•ihodilo. Po jejich oznámení následovala v sále krátká diskuse mezi diváky a projevy sympatií ke student•m, podpo•e herc• a kritika tehdejšího politického z•ízení. Když jsem šla v noci dom•, zatelefonovala jsem známému z NMS a ostatním známým a svolala na druhý den dopoledne setkání u m• doma. P•išli všichni a p•ivedli další známé. Bylo nás asi deset. Jaroslav Blažek (zem•el v roce 1993), Václav Janda, Martin Vlasák z NMS, Tomáš Hájí•ek, Vladimír Malena, Petr Kuschmitz, Ivan Zeh, Petr Hoš•álek a další. Byli jsme skupina lidí ve v•ku 18 až 27 let, kte•í jsme se znali, lidé z divadel, muzikanti, takový liberecký underground. P•ijeli i naši známí z Prahy s materiály a informacemi. Okamžit• jsme se shodli na tom, že založíme Libereckou iniciativu a sepíšeme prohlášení s našimi požadavky. Druhý den jsme šli s naším sepsaným prohlášením do Malého divadla. Prohlášení obsahovalo jako hlavní tezi okamžité zrušení KS•, zodpov•dné za teror na ob•anech a totální devastaci naší zem•, dále odstavení všech dosavadních politik• národní fronty z ve•ejných a státních funkcí. Do Malého divadla nás Miroslav Šafka odmítl pustit, nakonec se nám poda•ilo do divadla vniknout a p•e•etla jsem prohlášení ve foyer. Bylo tam asi padesát lidí, bylo z•ejmé, že se v•tšina dosti bála.

V pond•lí odpoledne jsme šli p•ed radnici, kde dopoledne byly již hlou•ky st•edoškolských student•, a tam jsme se seznámili s dr. Martinem Barešem, který se k nám p•idal. Nem•li jsme žádné ozvu•ení, nebylo nás slyšet. Lidé cht•li materiály, aby je mohli ší•it v zam•stnání a seznamovat s nimi ostatní, ale nic nebylo. Po té jsme prohlášení Liberecké iniciativy p•es kopíráky namnožili a druhý den dopoledne p•ipravili transparenty z prost•radel s hesly a odpoledne jsme je nesli zabalené v kobercích na nám•stí. Obávali jsme se, že nás seberou, než je sta•íme na nám•stí vybalit. Schovali jsme si tyto u známých v prodejn• knihy a tak se nám je poda•ilo na

nám•stí rozbalit a p•e•íst naše prohlášení. To už bylo nám•stí plné a šlo se p•ed OV KS• protestovat. Bylo to spontánní, velkolepé. To, že o nás od po•átku StB musela v•d•t a nijak nezasáhla, bylo tehdy ne•ekané, dnes jasné. Osobn• souhlasím s názorem dnes již hojn• publikovaným v knihách o revoluci '89, že se nejednalo o žádnou revoluci, ale o p•ipravený p•evrat, režírovaný StB a KGB. To jsme v té dob• netušili.

Po manifestaci jsme p•ipravili podpisové archy s prohlášením Liberecké iniciativy a již druhý den dopoledne m•j známý Zbyn•k R•ži•ka s ostatními lidmi z Liberecké iniciativy rozmístili na nám•stí stoly s podpisovými archy a lidé celý den podepisovali. B•hem dvou dn• bylo p•es p•t tisíc podpis•, za další t•i dny deset tisíc. Každý den jsme organizovali manifestace. Miloš Sabá•ek, který se k nám p•idal p•ed OV KS•, ješt• ve•er p•ivezl z Uranu megafon, tedy další den jsme byli již ozvu•eni. Také jsme každý ve•er chodili do Divadla F. X. Šaldy. Naivní divadlo nám další dny již zprostředkovalo ozvu•ení nám•stí a lidé vystupovali se svými proslovy. Druhý den po manifestaci p•ed OV KS• Miloš Sabá•ek, Vladimír Malena a zástupci Liberecké iniciativy šli na OV KS•, kde žádali zástupce národní fronty a m•sta o prostor, kde Liberecká iniciativa bude mít sv•j hlavní stan, dále se vyžádal p•ístup do novin, rozhlasu a televize. Dostali jsme klí•e od krytu civilní obrany na Tržním nám•stí a tam jsme od rána do noci pracovali na materiálech pro ob•any, na projevech, které se odpoledne •etly p•ed radnicí. P•idávali se další a další dobrovolníci, nosili papíry, blány na množení, každý d•lal, co um•l. To už lidé p•iváželi materiály z Prahy, prohlášení Charty 77, prohlášení OF ad. Hned první den p•išel do bunkru Vladimír Pekuláš, chartista René Matoušek (zem•el v roce 1992), Ji•í P•ibyl, pan •ervenec, pan Petr •ernohorský (zem•el v roce 1994), lidé z KANu, Ing. František •ejka ze Stavoprojektu a spousta dalších. Za•ali chodit i lidé z podnik•, kte•í pracovali v míst• svého pracovišt•.

Když jsme byli v bunkru asi hodinu, zazvonil telefon. Nikdo, krom• t•ch, kte•í p•edali klí•e, ješt• nev•d•l, že tam jsme. Když jsem telefon zvedla, p•edstavil se soudruh Rydvan a sd•lil mi, že je právník a nabízí nám svou pomoc. V•d•la jsem, že to je komunistický liberecký prokurátor, a také jsem mu •ekla, že snad nem•že myslet vážn•, že bychom cht•li pomoc od •lov•ka jeho kalibru, že o jemu podobné nestojíme. N•kte•í p•evlékli kabáty do 48 hodin, jiným to trvalo o pár dní déle. Bohužel v tehdejší kvasu d•ní v•tšinu lidí p•iliš nezajímalo, kdo byl kdo. M• to zajímalo a zajímá dodnes.

Také jsme v noci jezdili do Prahy pro nové materiály a informace. P•ímo v centru Laterny Magiky byl Ing. arch. Miroslav Masák, znala jsem ho z d•tství, a když mi jeho manželka na nám•stí •ekla, že je v Praze, jeli jsme za ním. Byl to také první •lov•k, kterému jsme s Milošem Sabá•kem sd•lili své obavy z toho, že se v Liberci do OF tla•í bývalí komunisté a karieristé provázaní s minulým režimem. V•d•l i o pozd•jším tlaku na naše odstran•ní z OF a pokud byl v Liberci, podporoval nás zakladatele. Nicmén• proti bývalým komunist•m a jejich zapojení do OF radikáln• nevystupoval. Ostatn• to se ned•lo ani v Praze a to celé rovn•ž vysv•tluje p•edem p•ipravenou dohodu o vým•n• moci za postoupení ekonomických post•, pozd•jší rozkradení majetku Fondu d•tí a mládeže a postupné vytunelování v•tšiny podnik• v naší zemi.

Když vzniklo Ob•anské fórum, Liberecká iniciativa se p•ihlásila k jeho myšlenkám a vzniklo nejprve LI-OF, po té OF Liberec. Byla to velmi hektická doba, nespali jsme, nejedli, všichni jeli naplno.

3. Kdo byl spolu s vámi u za•átk• Ob•anského fóra v Liberci a kdy jste za•ali scházet?

Považuji za d•ležit•, že v Liberci vznikla Liberecká iniciativa d•íve, než OF a její prohlášení bylo podobné, ale více nekompromisní, než prohlášení OF. Jednalo se tedy o hnutí libereckých ob•an•, podpo•ené desetitísíci podpis•, o hnutí naprosto spontánní a tedy nikým z oficiálního disentu ne•izen•. Kdyby se realizovaly zm•ny ve stát• podle p•edstav Liberecké iniciativy, a tedy tehdy ni•ím nezatížených mladých lidí, byli bychom dnes n•kde jinde. Toto po deseti letech p•ipustil na oslav• výro•í i senátor P•emysl Sobotka.

Asi druhý •i t•etí den, co jsme byli v bunkru, se p•išli podívat léka•i z nemocnice, kte•í se angažovali od po•átku na svém pracovišti. Milan Š•ra, P•emysl Sobotka a Petr •ermák. Jejich p•ístup k našim postoj•m byl od po•átku velmi zdrženlivý a postupn•, když p•išli pracovat do Plamenu, gradoval. Když se Liberecká iniciativa transformovala v OF, p•est•hovali jsme se do Plamenu v ulici 5. kv•tna, za•ala se vytvá•et organizační struktura OF a bylo t•eba jmenovat mluv•í OF. Pamatuji si, jak mi MUDr. Sobotka, který tam p•išel, •ekl, že my mladí nem•žeme být mluv•í, protože jsme moc mladí, moc radikální a nemáme vysoké školy, a že mluv•í musí být t•eba MUDr. Petr •ermák nebo on. Mn• bylo 25, Milošovi Sabá•kovi, který m•l od po•átku velmi jasnou koncepci a absolutn• odmítal bolševickou strukturu komunistického aparátu, bylo 30 let. Je pravda,

že tehdy vysokou školu nemohl, a to proto, že nemohl vzhledem ke kádrovému profilu svému a svého otce studovat. Takových lidí byla mezi námi většina.

Postupně přišli další lidé, František Fišera z Obrody, Dagmar Helšusová, docent Kovář – pozdější rektor VŠST, Ing. Karel Korous z Liazu, Miroslav Šafka, Václav Macoun z VŠ, Ing. Jiří Drda, Ing. Mazař a další. Kdo s námi sympatizoval, byl Jan Šolc, ale přisobil v té době v Praze a radikální rovněž nebyl. V té době se vytvořilo tzv. Koordinační centrum OF a rada OF. V této době již všichni mladí a zakladatelé Liberecké iniciativy z Plamenu odešli, nebo nesouhlasili s názory, opatrnickou politikou a aktivitami těch nových, starších a povolanejších. Nám začali vyvíjet, že s nimi kolaborujeme. Přes naše přemlouvání, aby zůstali a pomohli nám, aby tyto lidé neprosazovali pro nás nepřijatelné praktiky osmašedesátníků, nás zůstalo v Plamenu pouze pět. S velkými obtížemi se mně a M. Sabáčkovi podařilo udržet se v radě OF za pomoci některých členů a několik týdnů jsme sváděli marný boj proti většině. Unavení a rezignovaní na dny jsme 23. prosince oznámili, že odjíždíme na deset dní si odpočinout do hor. Měsíc jsme nespali, denně vystupovali na náměstí, byli jsme vyčerpaní a zoufalí z toho, jak se situace vyvíjí. Když jsme se vrátili, bylo nám to vyvíjeno a použito účelově jako jeden z argumentů, že se nemůžeme v OF angažovat. Za podpory našich sympatizantů jsme ještě nějakou dobu odolali tlaku na naši exkomunikaci, ale ti tři čtyři lidé proti jedenácti nic neprosadí. Byla jsem u toho, když Jan Šolc přijel z Prahy a nabídl Miloši Sabáčkovi místo poslance do Federálního shromáždění. Pan Sabáček odmítl s tím, že nemá politické ambice. Vedle nás stojící Petr Čermák se o funkci okamžitě přihlásil. Tak se nám rodila demokracie. Ano, bylo to přeci demokratické. Zcela demokraticky se podařilo většině postupně odstranit své oponenty. Vděli jsme již tehdy, že revoluce požírá své děti, tedy požírala. Ještě jsme ale nevěděli, že to není žádná revoluce, že je to StB řízený převrat, a že se jedná pouze o výměnu jedné skupiny komunistů za nové.

Havlův termín *sametová revoluce* je absurdní a dnes jej považují za výsměch všem lidem, kteří chtěli změnu. Je to podobný nesmysl jako o mnoho let později Klausova opoziční smlouva. Obojí byl naprostý výsměch lidem a potvrzení toho, že moc korumpuje. Dnes, když vyšlo již mnoho knih o tom, jak bylo vše předem připraveno, jak Havel byl vybrán StB za ideálního vůdce, jak Charta byla řízena StB, že dvě třetiny členů Charty byli bývalí komunisté a jaká zákulisní jednání StB a KGB Listopadu předcházela, je pochopitelné, proč bylo vše tak sametové a proč se mohli

zařít komunisté z padesátých až osmdesátých let dosazovat do vedoucích funkcí, kandidovat do parlamentu a vstupovat do pravicové strany ODS a ostatních. Na skoncování se spoluprací s lidmi zatíženými komunistickou minulostí nebyl většinový společenský zájem. Změnil se širší zvrácený názor o kolektivní vině a zlo bylo tak ospravedlnováno. Do dnešních dnů nebyla téměř žádná zla, vraždy, týrání celých rodin po několika generací potrestány. Komunistický bachař Vondruška z tvrdé vznešlosti v Minkovicích se stal poslancem parlamentu. Dětí funkcionářů ÚV KS se staly editelé a manažery zahraničních firem, na úřadech, v justici a na státních institucích jsou tito lidé dodnes. Někteří, kteří nadále bojovali proti komunistům a agentům StB byli zavražděni, například pracovník BIS, pan David Edeler, který poskytl Petru Cibulkovi seznamy StB v roce 1992, nebo liberecký chartista, člen bezpečnostní komise KC OF, pan René Matoušek. To byly další sledky sametu.

Přestože jsme se snažili vysvětlovat a prosazovat, že není dobře, aby nová místa ve vedení radnice o ostatních státních orgánech začali zastávat bývalí komunisté, svazáci nebo odboráři, a nekomunisté kolaborující s minulým režimem, byl to marný boj. Psali jsme o těchto praktikách články a snažili se je zveřejnit v Libereckém dni, ale jejich zveřejnění bylo pokaždé zamítnuto. Média velmi záhy ztratila svou krátkodobou nestrannost a začalo se psát na politickou objednávku.

4. Jaký byl osud jediného chartisty v KC OF pana Reného Matouška?

Pan René Matoušek byl hrdý a čestný člověk, který bojoval proti praktikám a zvržení komunistického režimu před rokem 1989 i po něm. Před rokem 1989 byl vznešen, obvinil ho právě liberecký prokurátor JUDr. Petr Rydvan, soudila ho JUDr. Rosenbergová. StB mu rozvrátila rodinu, v kriminále mu podlomili zdraví. S panem Karlem Černošským byl členem bezpečnostní a vyšetřovací komise KC OF. Aktivně pracoval v rozhlase, účastnil se besed a snažil se estébáky z polistopadového dne vyloučit. Byl členem Charty 77, politickým vznešením a od roku 1990 členem prověřkové komise MS ČR.

27. března 1992 byl nalezen oběšen na kravatu na prostědním pantu dveří ve svém bytě. Nikdo z jeho rodiny ani známých nebyl pozván k jeho identifikaci, byl převezen na ohledání a soudní pitvu do Turnova k dlouholetému spolupracovníkovi Bezpečnosti MUDr. Tichému, k pitvě byl pozván hradecký soudní patolog, který psal rovněž pitevní protokol zavražděného Pavla Wonky v roce 1988. Liberečtí patologové,

kteří přijeli do Turnova a žádali o přítomnost u pitvy z povolení liberecké lékařské komory, nebyli vpuštěni. Pan René Matoušek měl přístup k tajným materiálům StB a liberecké policie a to se mu stalo osudným. Jeho vražda byla nakonec kvalifikována jako sebevražda, paradoxně ji vyšetřoval Stanislav Mistaler, člen liberecké hospodářské kriminálky před listopadem 1989 i po něm. Přestože byla spousta svědků, kteří upozorovali na manipulované okolnosti jeho smrti, nebyli ani vyslechnuti. Právník s. ligy za lidská práva JUDr. Milan Hulík a členové VONS žádali marně přešetření celého případu u libereckého okresního prokurátora Tauchmanna a o revizní pitvu dne 2. dubna 1992.

Smutné je, že v době jeho smrti se jeho kolegové z KC OF pohybovali ve vysoké politice a nikomu z nich nestála jeho vražda za to, aby se ve vyšetřování angažovali. Důvody jsou zřejmé a nepochybuji o tom, že vyjdou jednou na povrch.

5. Vzpomínáte si, jaké byly vztahy mezi Občanským fórem v Liberci a libereckými vysokoškoláky?

Vztahy byly zpočátku velmi komplikované. Nakonec se podařil kus dobré práce, ale opět došlo k boji mezi svazáky, kteří zastávali politiku vyjednávání s komunisty a ostatními studenty, kteří vyjednávat nechtěli. Ještě v noci před generální stávkou se svazácké vedení studentů nechtělo ke stávce připojit. Ten den přijeli z Prahy Eva Jakoubková a Petr Novák pomoci a přivezli informace a materiály z OF z Prahy. Večer nám telefonoval Vláš a Pimek, aktivní studentský opravdový vůdce, který nás prosil, abychom přijdeme na kolej a přesvědčíme jejich svazácké vedení, aby se přidali ke stávce, že to odmítají a studenti se bojí připojit. To jsme byli ještě v bunkru na Tržním náměstí. V noci jsme jeli spolu s Evou Jakoubkovou a Petrem Novákem na kolej a několik hodin přesvědčovali Ivo Lužáka, Tomáše Hurtíka a ostatní, že se musí ke stávce připojit, tak jako se připojují studenti v Praze a v jiných městech. Ve dvě hodiny ráno nám podporu přislíbili a druhý den se ke generální stávce připojili. Bylo to velké a důležité vítězství. V Liberci tedy bylo studentské hnutí, resp. jeho svazácké vedení zcela jinde, než hnutí na ostatních vysokých školách.

Za zmínku stojí, že stávkový výbor studentů svolal kulatý stůl s členy národní fronty s cílem vydat společné prohlášení o porevoluční spolupráci. Byli pozváni předsedové všech stran národní fronty, za LI-OF jsem byla přítomna já. Každý zástupce se vyjádřil pozitivně ke vzájemné spolupráci a předseda SSM Lužák celému fiasku

předsedal. Když dostala slovo LI-OF, řekla jsem, že o žádné spolupráci s komunisty a členy národní fronty – jejich působení nemělo být z naší strany řeč a že se dříve ohrazují proti takové absurditě. Článek o tomto jednání vyšel ve Vzděchu, bolševickém libereckém plátku. Snažila jsem se zástupcem studentů vysvětlit, že něco takového nemohou udělat, že jsou úplně vedle a že na ostatních vysokých školách nikdo s nomenklaturou nevyjednává. Pochopili to a nakonec k žádnému komuniké o spolupráci nedošlo. Nicméně porovnejme si jejich snahu o vyjednávání s někým, s kým nemuseli a vyjednávání Havla s Adamcem a jednání s Mariánem Šalfou 13. prosince 1989 ve Valdštejnském paláci o Havlově kandidatuře na prezidenta výměnou za nezrušení KSČ a nepotrestání zločinného komunismu. To, že se stal Šafa v prosinci 1989 předsedou vlády národního porozumění, byla facka do tváře celému národu. Nebo vyjednávání Michaela Kocába, agenta StB, a iniciativy Most s Adamcem a KGB. Stejný princip. Stačí si dnes přečíst vzpomínky přímého účastníka pana Stanislava Miloty o kolaboraci Václava Havla a dalších. Následky pocítíme dodnes. Nevyrovnání se s komunismem, nepotrestání komunistických zločinnů a zločinců, to je podle mě příčina naprostého morálního úpadku v této zemi.

6. Jak fungovala spolupráce a provázanost mezi libereckým KC OF a pražským KC OF a dalšími OF a stávkovými výbory libereckých podniků (např. Bytex, Textilana, LIAZ atd.)?

Spolupráce probíhala dobře. Většinou jsme tak ve tři ráno jezdili s Milošem Sabáčkem do Prahy do Laterny Magiky a pak do KC OF ve Špalíčku pro nové materiály a informace. Jezdili i oni za námi a pomáhali, jak mohli.

Lidé z libereckých podniků si chodili pro materiály do bunkru a po té do Plamenu. Sdíleli nám své problémy s odstraňováním komunistů na pracovištích a s bojem s těmi, kteří byli na pracovištích – komunističtí působení a nyní se deklarovali jako ti, kteří proti komunistům bojovali. Běžný jev převlékání kabátů. Velmi často se tyto lidé snažili proniknout do OF podniků a velmi často pronikli. Často se tedy nové vedení vytvářelo opět z komunistů do revoluce nebo do roku 1968, velmi často byli ti první lidé, kteří zakládali OF v podnicích odstranění a nahrazení komunisty, často museli po té ze svých zaměstnání odejít, jako např. v případě Ing. Korouse v LIAZu. Dá se říci, že jak se postupně vyvíjela situace v OF, tak se vyvíjela v podnicích, tak se vyvíjela i ve vládě a v nejvyšších státních úradech. Pokud se stalo realitou, že Václav Havel se

obklopil osmašedesátníky, předsedou vlády byl komunista a dorevoluční místopředseda vlády FS nomenklaturní kádr Marián Šťáhal, pak je logické, že na periferii tomu nemohlo být jinak. Ba hůř, dělalo-li se to v Praze, bylo to posvěcením toho, že se to může dít všude, že komunisté neztratili svoji moc nad národem. Pokud to tak bylo a my víme, že bylo, nelze si nemyslet, že výměna moci nebyla předem připravená a dohodnutá, že šlo o výměnu tehdejších komunistů za jiné křídlo komunistů a reformních komunistů z roku 1968 a dále o boj s klikou okolo Václava Klause a lidí z Prognostického ústavu za dosazení exkomunistů a prominentů režimu před rokem 1989. Dnes existuje spousta knih popisujících celou pseudorevoluční dobu, co jí předcházelo, jak probíhala, jak StB infiltrovala Chartu, kdo vše řídil z Moskvy, ale i levice ze Západu.

7. Jak vzpomínáte na manifestace a mítinky na náměstí Bojovníků za mír před radnicí (dnešním náměstí Dr. Edvarda Beneše)?

Na mítinky vzpomínám dnes jako na nádherné okamžiky spontánnosti lidí a jejich nadšení ke změně, ale zároveň jako na obrovský podvod na občanech, neboť předem bylo dáno, že se jejich touha po odstranění bolševismu v naší zemi nenaplní. Byla to nádherná doba, lidé toužili po změně, byli spontánní, srdeční, nadšení a každý pomáhal, jak mohl. Za to, že se k moci prorvali ti s ostřejšími lokty a spousta bezcharakterních karieristů, kteří toužili jen po moci a ekonomickém prospěchu, ti lidé z náměstí nemohli. Ostatní historie se stále opakuje.

8. Jak dlouho jste působila v libereckém OF?

Asi do konce ledna 1990. Když jsme po našem odchodu viděli, že se věci stále zhoršují, rozhodli jsme se kandidovat na kandidátce OF do městského zastupitelstva, Miloš Sabáček a já. Když se sestavovala kandidátka OF do zastupitelstva města, na jednání ke schvalování kandidátů Petr Šermáček vystoupil před členy s prohlášením, že Miloš Sabáček a já nemůžeme na kandidátce OF kandidovat. Vystoupila jsem tehdy s kritikou Petra Šermáčka a jeho likvidační politikou odporce. O jeho návrhu se hlasovalo a většina členů KC OF byla proti naší kandidatuře. KC OF nevěděl ani fakt, že dva členové KC OF byli v listopadu, ale i v prosinci 1989 frekventanty VUML. Po té jsme se s OF definitivně rozloučili.

Asi po dvou letech se nám ti členové rady OF omluvili za to, že neinně přihlíželi tomu, jak jsme byli postupně odstraňováni, a že litují toho, že naše názory tehdy nebyly vyslyšeny, a že se k moci dostali bývalí bolševici a jejich přísluhovači.

.

9. Jaký byl váš nejsilnější zážitek z této doby?

Silných zážitků bylo mnoho. První byl ten krásný pocit sounáležitosti a síly touhy a vůle lidí, kteří chtěli změnu. Nikdy na tyto nezapomenu a zastihnu všechny negativní zážitky ostatní. Jsem vděčná Bohu za to, že mi bylo v mém životě umožněno listopad 1989 zažít z bezprostřední blízkosti. Co se týká poznání charakteru lidí, to pro mne bylo ponaučení na celý život.

Druhý zážitek je negativní. Co mi tam zapáchalo po třinácti dnech. Jak bylo možné, že proti nám nezasáhli okamžitě bezpečnostní složky? Proč to neudělali, když veškerá předšlá shromáždění v Praze potlačili? Jak to, že do OF byli přiváděni a doporučení lidé, kteří měli komunistickou minulost, nikdo je neznal a oni začínali prosazovat na vedoucí místa na radnici a v podnicích lidi s podivnou, často velmi pravděpodobnou estébáckou minulostí. Po prvním měsíci se objevili někteří noví lidé, kteří byli doporučeni do rady OF, a jejich chování bylo velmi podezřelé. Čekali jenom na posty. Nabyli jsme dojmu, že se chovají a vypadají jako estébáci.

Toto podezření se později ve čtyřech případech potvrdilo. Přešlo se to jako nic, jeden z nich pracoval dokonce v bezpečnostní komisi, která vyšetřovala minulost v minkovické věznici a v liberecké policii v Pastýřské ulici. To už jsme my ale v OF dávno nebyli.

Necítím se ublížená, protože politické ambice jsem neměla. Chtěla jsem se pouze podílet na opravdové změně při vytváření politického prostředí pro lepší budoucnost v naší zemi. Toto se podařilo pouze částečně. Jsem dodnes přesvědčena, že zlo musí být potrestáno, zločiny pojmenovány a ti, kteří se zpronevěřili, musí být potrestáni. Pokud se toto nestane a veřejnost se z oficiálních míst nedozví skutečné pozadí a průběh řízení listopadu 1989 StB, budu nadále tvrdit, že byl český národ podveden a že ti, kteří o tom vědí a mlčí, jsou stejní zločinci jako ti, které vystředali.

Národ, který nezná svou historii a opakuje stejné chyby, nemá dobrou budoucnost.

Rozhovor autorky s PhDr. Janem Šolcem, 5. ledna 2010 v Liberci.

1. Jako vystudovaný u•itel jste musel v roce 1969 toto povolání opustit a 20 let jste potom pracoval jako stavební montér. Jak k tomu došlo?

To je pro mladší generaci v•c dost nep•edstavitelná a pro mne není snadné to student•m n•jak p•iblížit. Po tom, co Gustáv Husák tuším 25. prosince 1969 postavil Úst•ední výbor KS• p•ed hotovou v•c a siln• podpo•en sov•tskými p•edstaviteli se chopil moci v téhle zemi, Dub•ek musel odstoupit. Nato bylo rozhodnuto, že budou pořádaný na všech úrovních prov•rky lidí, kte•í jsou na n•jakých postech nebo ve funkcích. T•eba ve školství to byli •editelé škol a zástupci •editel• škol. Chodili p•ed takzvanou •ídící prov•rkovou komisí. To je velmi d•ležitý moment pro veliký zvrat po událostech v roce 1968 a •áste•n• i 1969, kdy z p•íkazu Sov•t• a za •ízení sov•tských poradc• (podle Vladimíra Mlyná•e jich bylo 20) byla zahájena tzv. normalizace se zám•rem vym•nit všechny pro režim nespolehlivé lidi. Abyste m•la p•edstavu, t•eba první rána dopadla na armádu. Každý d•stojník, který byl 21. srpna 1968 p•i vstupu vojsk na naše území ve služb•, t•eba jako dozor•í jednotky s tou •ervenou páskou, byl okamžit• propušt•n. A• to byli komunisté, nekomunisté, a• podporovali vstup vojsk, všichni museli odejít. Pon•vadž Úst•ední prov•rková komise po•ítala s tím, že z toho dne m•li velmi nep•íjemné zážitky. A takhle to pomali•ku šlo ve všech oblastech. Tohle m•že být t•žko pochopitelné nebo p•ijatelné nejen pro vás, ale dokonce i pro n•které vaše u•itele. Ti mladší, kte•í sice znají fakta, ale nedovedou se vžít do té atmosféry, do té doby – ono to tém•• není možné. Takže, jak taková prov•rka vypadala. Lidé, kte•í šli k takové prov•rce, p•edem dostali n•kolik otázek, na které museli písemn• odpov•d•t. Svá písemná stanoviska museli v•as p•edat •editeli školy. Ten s nimi seznámil jmenovanou prov•rkovou komisí z okresního výboru strany a ta vás potom tedy jednoho dne povolala a vycházela z vašich odpov•dí. Ale nejen to, ona o vás v•d•la velmi mnoho. Pochopiteln•, systém obnoveného špiclování a donášení už zase za•al fungovat... Takže to byl pak rozhovor jak s kozou na led•. P•edem bylo rozhodnuto, jak to dopadne. Já jsem na ty jejich •ty•í otázky odpov•d•l tak, jak bych dnes odpovídal vám. Že to byla invaze, že to bylo protizákonné, že nám to zp•sobilo ostudu, že to zasáhlo i komunistické ideály... Oni pak shodn• došli k záv•ru, že tím pádem nemusím pokračovat, že mi dají ještě jeden odklad, jednu lh•tu, kdy m• povolají znovu, jestli jsem nezm•nil názor. A tady musím p•edeslat, že mezi tím m• navštívilo n•kolik •editel• škol, kte•í se tvá•ili p•átelsky, kamarádsky, že se se mnou p•išli bavit inkognito

a abych si neškodil, že to nemá smysl, že tohle je nav•ky. Zdvo•ile jsem je odmítl. M•l jsem pov•st •lov•ka, který se zbyte•n• šprajcuje, by• jsem nebyl v k•e•i. Že na tu zbyte•nou morálnost doplatím. Takže jsem jim rovnou •ekl, že odklad nemá smysl, aby m• povolávali znovu, že jim odpovím stejn•, že je to jenom komplikace. „Tak za t•chto okolností ovšem nem• žete dál ve školství pracovat a budeme vám hledat místo mimo školství.“ Aby m•li dohled. Tenkrát bylo všechno •ízené. Sd•lil jsem komisi, že o žádné místo nežádám, že tedy p•jdu pracovat manuáln•. Sou•asn• se objevilo mé jméno v tom Pou•ení z krizových let 1968–1969 na Libereckém okrese na str. 12. To znamenalo ve všech p•ípadech jmenovaných okamžitý konec. Ze školství jsme byli jmenováni t•i, taky Jarda Mráz, po roce 1989 p•ednosta Okresního ú•adu. Takže u nás t•í to bylo p•edem jasné. Našel jsem si místo v panelárn•. Musím rád p•iznat, že pomoc širokého okruhu p•átel byla povzbuzující: „Nechceš sem, nechceš tam? Když chceš d•lat rukama, nechceš k nám?“ Tam to ale šlo s výd•lkem ke konci, tak potom mn• nabídl kamarád Koubus, jestli bych necht•l d•lat montéra v Družb• Liberec. To byla úžasná enkláva. Tam prost• byli lidé p•evážn• stejného mín•ní, inženýři, •editel podniku, a tak jsem s nimi za•al vyjížd•t na montáže. Deset let jsem montoval pro Družbu Liberec. Pak jsem p•ešel do Ostravy pod Bytpr•m Ostrava, který m•l provozovnu v Opav•. Takto podáno to bylo celkem jednoduché, ale společenská atmosféra byla umrtvující. •íkalo se jí „normalizace pom•r•“, a• bylo všechno naprosto nenormální. Lidí, kte•í se do té doby b•žn• a bez obav bavili, tak se za•ali chovat rezervovan•. Ve sborovn• se radši schovávali za stohy kompozi•ních sešit•. Na zastávce tramvaje se ohlíželi, kdo stojí za nimi. Byla to ned•stojná doba a strach byl spolehlivou podmínkou udržení nov• vznikající diktatury.

2. Kde a jak jste prožíval první revolu•ní dny?

M•l jsem skv•lé zázemí v opavské firm• Bytpr•m, pro niž jsem montoval. Šéf byl kamarád a velkorysý muž, takže bylo jednoduché domluvit si montáže v Praze a posbírat ze všech t•ch propaga•ních center co nejvíc tisk• a informací pro odvoz do Liberce.¹

Bylo to neuv••itelné, v pocitu ne•ekané až strhující. Jen chci p•ipomenout faktograficky, že 17. listopad byl pátek a za•al poletovat první sníh. Takže ten víkend

¹ Pavel VINKLÁT, *Ohlédnutí za 17. listopadem 1989 na Liberecku, Krkonoše, Jizerské hory*. 2009, ro•. 42, •. 11, s. 32.

nebyli lidé na pracovišti a dozvídali se to pozvolna, jak to prosakovalo z médií, z rozhlasu a z televize. B•hem ned•le už bylo každému jasné, o co jde. Ten zvrat dostal ihned velkou podporu, ale zdaleka ještě nebylo vyhráno. V pond•lí jsme s kolegou vyjeli montovat do Prahy. Ve •ty•i hodiny odpoledne jsme v ty dny skon•ili práci a hned v montérkách jsme p•išli na Václavské nám•stí. Mnohatisícový proud lidí se hrnul Prahou a demonstroval tu novou politickou sílu. Tenkrát ještě byly ovšem pr•vody monitorované estébáckejma kamerama, a to nijak ze skrytu, orgánové se s tím v•bec netajily. Dokonce vyv•sili kamery na vyvýšená stanovišt• a drže si snímali pr•vody.

3. Jak jste se zapojoval do ob•anského d•ní na Liberecku? Jaká byla atmosféra?

Dost slušn• jsem vždycky vládnul slovem. Navíc jsem byl v projevu dost p•esv•dčivý. A tak ty roky normalizace nem•žu říct, že pro m• byly ztrátové, krom• setkávání s mnoha velmi zajímavými a podn•tnými lidmi jsem •etl zakázané politické spisy, dokumenty, memoáry demokrat•, které pořád ještě byly u lidí v knihovnách nebo ve sklep•. Tady odbo•ím. My jsme se domnívali, že po roce 1970 není myslitelné, aby normaliza•ní představitelé jako Bi•ak, Husák a další souhlasili s tím, že lidem z•stalo ve vlastnictví mnoho tiskovin svobodn• vyjad•ujících opozi•ní mín•ní, rekapitulujících rychle d•jiny násilí, politické vraždy i za ten rok 1968 a •áste•n• 1969. My jsme už ze zvyku z t•ch 50. let o•ekávali, že vtrhnou do byt• a budou d•lat domovní prohlídky, budou šacovat sklepy, p•dy, aby naše pam•• v budoucnu nem•la oporu. Ale to bylo organiza•n• velké sousto, z•ejm• si na to netroufli. Ani s ohledem na cizinu. Takže dost t•ch dokument• bylo mezi lidmi. Já jsem celou tu dobu •etl Tomáše Masaryka i projevy jeho syna Jana, Milovana Džílase, Peroutku... Politologicky jsem byl pom•rn• p•ipraven. A proti lidem, kte•í se v tom roce 1989 k nám p•idali, ale p•itom za komunist• pracovali ve státní správ• a nebyli postižení prov•rkami, tak já jsem m•l tu výhodu t•ch dvaceti let na montážích, že jsem si to odmakal, byl jsem ob•anský v•rohodn•jší a navíc žil jsem v Liberci od Kv•tnové revoluce 1945. A• to byli kanto•i, skauti, d•lníci, doslova stovky známých. A když jsem se z t•ch montáží vracel dom•, vždycky na víkend, tak už na m• •ekali známí, t•eba Iva Hubá•ková, Dáša Helšusová a další z t•ch prvních nadšenc• a vodili m• po akcích, kde se n•co d•lo, p•edevším abych tam promluvil. *Zahlédl jsem ještě ty první z odvážných, Gábinu Kafkovou, dr. Bareše, Frantu Fišeru a Miloše Sabá•ka na tom památném balkon• nad dnešním McDonaldem, ale tenkrát jsme se ještě neznali. Nezapomenutelné bylo setkání herc• s ob•any*

v Šaldov• divadle 25. listopadu, v den mých jednapadesátých narozenin – dost rok•, aby •lov•k už v•d•l, co musí ud•lat a že nesmí pustit tu šanci z rukou. Zásluha libereckých divadelník• s Frantou Sokolem a s režiséry Martincem a Paloušem v •ele by nem•la být pro p•íští letopis zapomenuta.²

A zajímavé bylo, že ta má pozd•jší nominace do parlamentu v prosinci 1989 vzešla z jabloneckého Liazu, ne z Liberce, protože •ada Libere•an• pracovala v Jablonci. Myslím, že za tou mou nominací stáli p•edevším Ing. Korous a prof. Ing. Zden•k Ková•, kte•í tam jaksi z donucení pracovali, když museli odejít z univerzity. Mnoho lidí tu náhlou zm•nu podporovalo, nadšen• naslouchali, ale n•kde vystoupit a mít koncep•ní a smysluplný projev, tak to byl jeden z t•ch neblahých výsledk• normaliza•ních let, takové to uml•ení iniciativy a neochota postavit se p•ed ostatní.

4. M•žete porovnat aktivitu obyvatel Liberce s jinými m•sty?

V Liberci probíhaly události bou•liv•. Tady nebyla ona významná klaka pro oporu mocných, kte•í v Praze zastávali velmi d•ležitá místa ve vládnoucí struktu•e, v ÚV, na ministerstvech. Tak jako t•eba mnoho komunist• z Ostravy, p•edevším ale v•rchušky z Orlové. P•ipomínám, že Liberec byl v pam•ti funkcionář• zapsán jako m•sto, které p•ed dvaceti lety roku 1968 p•ivítalo „sov•tské osvoboditele“ t•mi obkláda•kami z lešení radnice. A všeobecn• byly známy liberecké ob•ti na životech. Byli jsme pak jako Libere•ané za to krátce postiženi i v zásobování. Liberec byl prost• u nové elity špatn• zapsán. A s t•mi nemnohými odp•rci jsme se vyrovnávali velmi rychle, protože oni zas nebyli až tak aktivní a nep•átelští. Takový dr. Skála³, který byl matematikem na Vysoké škole strojní a textilní, byl exponentem komunistické strany a Státní bezpečnost sv•j vstup na vysokou školu ob•as vedla p•es jeho kabinet. Velitelé policie, velitelé vojenské posádky, ú•edníci na vyšších postech se ale – aspo• pro m• dost pochopiteln• – zpo•átku drželi zpátky. Byli by tvrd• postiženi, kdyby se ta zm•na nepoda•ila. V podstat• ani na konci listopadu nebylo jasno, jak to všechno dopadne. Po•ád stály milice kolem Prahy, nakonec je samo partajní vedení ze strachu odvolalo. Generál Václavík vyk•ikoval jako ministr obrany na Úst•edním výboru, že pošle armádu do ulic, ale práv• ty „masy“, které si režim tak •asto bral do úst, vykonaly v ulicích a na

² Pavel VINKLÁT, *Ohlédnutí za 17. listopadem 1989 na Liberecku, Krkonoše, Jizerské hory*. 2009, ro•. 42, •. 11, s. 32.

³ prof. Ing. Jaroslav Skála, DrSc. p•sobil na Fakult• strojní Vysoké školy strojní a textilní v Liberci od 1. 1. 1978 do 31. 1. 1990.

nám•stích své. 27. listopadu oznámil svým koleg•m na opera•ním štábu ministerstva vnitra plk. Karel Vykypl, šéf Státní bezpečnosti, že „už m•žeme situaci jenom kontrolovat, na Václaváku stojí 200 tisíc lidí“.

A tak tedy datum, kdy se to opravdu definitivn• zlomilo, bylo až po jednání Havla a Ob•anského fóra s p•edsedou vlády Ladislavem Adamcem. Pak teprve bylo jasno, že skon•ili. Adamec se naposledy ještě pokusil propašovat svoje lidi do nové vlády, ale Havel mu nakonec •ekl: „Nepadá v•bec v úvahu.“ To byl sám záv•r jejich vzdorů. Ale až do toho prosince to nebylo jednozna•né.

5. V Ob•anském fóru v Liberci jste zastával •adu funkcí. Které to byly a co obnášely?

Nebylo toho zas tolik. Byl jsem •lenem rady, byl jsem mluv•ím Ob•anského fóra, protože Ob•anské fórum v regionech nem•lo p•edsedu; ale takových mluv•ích bylo hned n•kolik. Fórum bylo tak demokraticky otev•eno všem, i komunist•m, že m•lo jenom mluv•ího. Rozhodovala rada a mluv•í ty v•ci prezentoval, navazoval kontakty. Tenkrát, víte, a• si dneska •iká, kdo chce, co chce, tenkrát bylo v t•ch dnech nejistoty d•ležit• získat na naši stranu i ty komunisty, kte•í o to stáli. Protože mnozí z komunist• byli tak•ikajíc *u lizu* jenom kv•li tomu, aby se d•ti dostaly na studia, aby se udrželi ve funkcích a tak dále. Samoz•ejm• bylo potom po roce i pozd•ji v•cí každého z nich, jak se ke své minulosti postavil. Od za•átku byla tahle v•c posuzována velice rozdíln• v samotné Chart•, kde se utvo•ily dva proudy. Jeden cht•l ihned za•ít vyhazovat a •istit, trestat komunisty. Ta byla radikální, ti mladší. Ta druhá, p•edstavovaná Havlem, Diensbierem apod., byli lidé, kte•í cht•li beze ztráty •asu klást základy demokracie, zákonnosti, pracovat na ústav• atd. A tak pochopiteln•, že ten vývoj šel vždycky ke zklamání jedné skupiny, nebo ke zklamání druhé. Já jsem zastával názor, že pro vít•zství revoluce – nebo chcete-li úsp•ch p•evratu – bylo nejd•ležit•jší mít v po•átcích co nejširší podporu, tzn. být otev•ení i t•m, kdo z •ad komunist• k nám loajáln• p•isko•ili. Mít rychle naprostou v•tšinu bylo vždycky v d•jinách snahou každé nové síly v revoluci.

Dlužno •ici, že tenkrát se d•v•ra dávala na setkání, jak se lidi znali. Jinak to nešlo. Takže jsme o sob• v•d•li. Já v•d•l o Helšusové, v•d•l jsem, že P•emek Sobotka je synem mého vynikajícího profesora t•locviku Zde•ka Sobotky, nesmírn• state•ného •lov•ka. Že Vláš a Pekuláš je pracant a umí být ned•v•ivý stejn• jako otev•ený, podle

okolností, o kterých měl v městě velmi dobrý přehled. Věděli jsme jeden o druhém. Já věděl o Zdeňku Kováči ze Skautu, on věděl o mně. A tak jsme se dohodli nějak za pochodu, tak jak se revoluce dělá. Bylo neblahou normou doby, že pronikli mezi nás i lidé od StB, kteří mezi námi dokonce fungovali ve skrytu dál a byli v kontaktu se svými bývalými šifry a státníky StB. Nebylo jich mnoho, ale taková dva tři byli, nedalo se to ve vzniklé situaci provést.

Koncem prosince jsem byl kooptován jako poslanec Sněmovny národů do Federálního shromáždění. Tady bych se trochu pozdržel, protože jsem v tom prosinci montoval v Praze a večer v deset hodin mi v Hostivě najednou doručili na lešení telegram, že mě Občanské fórum za Liberec a Jablonec doporučilo ke kooptaci do Federálního shromáždění. Pamatuji si, že na tom lešení, kam mi doručili telegram, strašně foukal vítr. Já si v tu chvíli pomyslel: „šlově, jaké ty budeš poslanec? Co ty víš o velké politice?“ Nakonec jsem byl jedním z třidvaceti prvních poslanců, kteří vzešli z těch ulic a náměstí revoluce. Alexandr Dubček, Michal Kocáb, Láďa a Lis, Vašek Benda, Zdeněk Jiřinský a další. Seděli jsme v první řadě na té galerii Federálního shromáždění a dole pod námi stále ještě ten kompletní ruder parlament. Až předsedající řekl, že předkládá otázku, jestli mají být za prvních odstoupivších dvacet členů parlamentu, kteří to zabalili okamžitě a předvídavě, přijatí noví poslanci... A šel naše jména, požádal nás, abychom sešli dolů. A oni nás kooptovali všemi hlasy. Pro vás mě že být zajímavé to klima, že my s nimi a oni s námi tehdy jednali úplně pohodově. Protože byli politicky zkušenější a věděli, jak to chodí, naučili se ustupovat a poslouchat už za komunismu. Věděli, že věc je prostě už do značné míry rozhodnuta, i když se ještě snažili sem tam něco uhrát. A až v lednu přišlo dalších asi sedmdesát poslanců. Zase převážně z Občanského fóra. A ti starší potom odcházeli jeden po druhém...

6. Fungovala nějak spolupráce a provázanost mezi libereckým OF a pražským KC OF a dalšími OF a stávkovými výbory libereckých podniků a škol (např. VŠST, Bytex, Textilana, LIAZ atd.)?

Místní a závodní Fóra nás zvala na svá pravidelná jednání a my tam rádi jezdili. Podle toho, kdo měl čas. Buď tam jel Petr Šermáček nebo Dáša Helšusová nebo Miloš Sabáček nebo já, když jsem neměl v parlamentu jednání, nebo ostatní. Já zas byl častěji na Václavském nebo na Staroměstském náměstí. Tam jsme poznávali lidi, které jsme znali z televize a z novin. Petra Pitharta, Šimona Pánka, Danu Němcovou, Petra Uhla...

A stejně tak jsme dojížděli do KC v Praze. Havel tam ani už tenkrát nebyl. Už byl jinde. Na koordináčních centrech se objevil vzácně, spíše jako takový stimul a symbol. Jednání bývala zásadní a pro venkov důležitá, radili jsme se, jak postupovat dál, aby Praha nebyla odtržena od kraje. Tam například už první vystoupil velmi rušivý doktor Sládek. Chtěl si jaksí vyvzdorovat pro vlastní platformu více prostoru. Jednou jsme jednali v Repre v jakémisi salónku a on tam přišel v koženém klobouku a koženém rozevlátém kabátu. Vstoupil halasně a arogantně jak kovboj mstitel. Bylo pozvolna jasné, že jednota z násstí bude s časem nabývat partikulární podoby.

Spolupráce s dalšími OF, která se utvořila v libereckých podnicích a školách. – S těmi továrnami a s těmi obcemi spíš sem tam než s tou univerzitou. Na univerzitě bylo několik významných lidí. Například ing. Bohdana Marvalová⁴, která tlačila tu revoluci od prvních hodin, docent Josef Mevald⁵, Klára Čísáková⁶, Honza Tišer⁷, pozdější rektor Lukáš⁸, Zdeněk Kovář⁹, který byl jak v městském Fóru, tak na univerzitě. To byl takový spojující prvek. Profesor Jaroslav Exner¹⁰, významná postava, dnes zesnulý, bývalý děkan strojí fakulty. Ale i lidi z dílen, třeba Vašek Kotek¹¹. Bylo jich mnohem víc, ale některé jsem tenkrát neznal. Dodnes se stýkáme tak dvakrát za rok a říkáme si univerzitní „staré struktury“. Takže my jsme komunikaci měli a mne začali pak zvat jako poslance. Ale abych tak řekl, ta úzká koordinace asi nebyla primární. Primární bylo, co si všichni pochytali z televize, z rozhlasu, z tisku a lidé byli soudní a uměli si dělat závěry pro sebe a stanovovat si postupy na svých úrovních.

⁴ doc. Ing. Bohdana Marvalová, CSc. na Fakultě strojí VŠST (TUL) 1. 11. 1969 – 23. 1. 1970 a 1. 7. 1971 – dosud.

⁵ doc. Ing. Josef Mevald, CSc. na Fakultě strojí VŠST (TUL) 1. 4. 1962 – dosud.

⁶ RNDr. Klára Čísáková, Ph.D. na Fakultě mechatroniky, informatiky a mezioborových studií VŠST (TUL) 16. 10. 1978 – dosud.

⁷ Ing. Jan Tišer. Pracovník rektorátu VŠST (TUL) 1. 9. 1966 – dosud.

⁸ prof. RNDr. David Lukáš, CSc. na Fakultě strojí VŠST (TUL) 15. 9. 1982 – 30. 9. 1983. Na Fakultě textilní VŠST (TUL) 1. 9. 1984 – dosud. Rektor Technické univerzity v Liberci v letech 1997 – 2003.

⁹ prof. Ing. Zdeněk Kovář, Csc. na Fakultě strojí VŠST (TUL) 19. 10. 1953 – 31. 8. 1970 a 15. 1. 1990 – dosud. Děkan Fakulty strojí TUL v r. 1990. Rektor Technické univerzity v Liberci v letech 1990 – 1997.

¹⁰ prof. Ing. Jaroslav Exner, CSc. na Fakultě strojí VŠST (TUL) 1. 7. 1957 – 30. 9. 1971 a 1. 5. 1990 – 2008. Děkan Fakulty strojí TUL v letech 1990 – 1997.

¹¹ Václav Kotek. Na Fakultě textilní VŠST (TUL) 2. 11. 1959 – dosud.

7. Kdy se začal měnit vztah stranických a městských orgánů vůči OF?

Primátor Jiří Moulis¹² byl náš člověk. Stejně tak tajemník Láďa Prokeš¹³. S nimi za zády bylo především všechno snazší. V Liberci mocensky nenastal problém. Spíš Okresní úřad byl poněkud tužší než radnice. Pamatuji si, že jsem přišel na jednání a jeden z těch náměstků přednosty Okresního úřadu mi řekl: „Vy teda jste poslanec a řídil jste někdy něco, dělali jste někdy nějakou politickou práci?“ A já jsem mu říkal: „No, samozřejmě nedělal. To bych tu dneska nestál.“ A on to nechápal. To byli opravdu takoví ti byrokrati, kteří prostě stoupali jeden přes druhého pomalu nahoru a neuměli si představit, že by přišel někdo odněkud. Pozapomněl, že oni se před čtyřiceti lety ujali moci doslova plebejsky. A to je právě znakem revoluce, ten radikální obrat plavby státní lodi a s novými lidmi.

8. Jak probíhalo štipení uvnitř libereckého OF v pozdější době (či jak OF v Liberci ukončilo svoji činnost?)

Téměř všichni jsme tenkrát chodili na náměstí, zvonili klíči, psali rezoluce a podporovali to nové podle svých představ, upozorňovali na nedostatky ve své fabrice, ve svém úřadě, ale jiní začali spíš pašovat auta z Německa a neprodleně začali podnikat. Potřebovali stranu, která by od začátku podporovala jejich zájmy a netříštila svůj zájem do všech stran. Tady nastal ten předěl. Byl to Václav Klaus, který přisobil brzy na to, aby se okamžitě Občanské fórum rozdělilo, aby pokud možno utlumilo svou činnost a změnilo se v politické strany. To byl závažný bod. My jsme proti němu říkali, že je potřeba lidi připravit jakousi společnou platformou na tu obrovskou změnu, která přichází a jejíž kontury zatím nelze spolehlivě odhadnout. Když ve Španělsku končil Franco, tak tam potom ještě čtyři roky existovala Strana středu, která udržovala národní jednotu při návratu od diktatury k demokracii. Kdežto Klaus, který je makroekonom a chtěl co nejdříve zahájit ekonomickou transformaci, tak preferoval před těmito otázkami politickými a hodnotovými krok ke stranické politice. A od toho se potom odvozovalo i štipení OF v Liberci. Klaus měl od počátku ten buldočí stisk. Získal brzy velkou podporu. My jsme se tenkrát na Vysoké škole v Liberci sešli k tomu ráznému ukončení.

¹² Jiří Moulis. Předseda MěstNV v Liberci od 4. 7. 1964 do 30. 9. 1969 a 23. 1. 1990 do 10. 12. 1990.

¹³ Ladislav Prokeš. Od r. 1960 poslanec MěstNV, předseda městské a kulturní komise, do r. 1969 tajemník MěstNV v Liberci a v r. 1990 ve stejné funkci.

Jedni, a byla to většina, šli do ODS a ostatní zůstali v Občanském fóru. A pak už jsme se politicky rozvíjeli pochopitelně jinak.

9. Jaký byl váš nejsilnější zážitek z této doby?

Určitě pochody Prahou. Z Václaváku jsme došli na Staroměstské náměstí přes Národní třídu po náběží. To byla nejastější trasa manifestačních pochodů, nemyslím-li zrovna Václavské náměstí a Letnou. Na Staroměstském náměstí jsme se rozešli a zaplnili jsme všechny okolní hospody a tam potom pokračovaly diskuse. Neskutečný a opojný zážitek, a to navždy. To se dá přirovnat jenom k hudebnímu nástroji, který rezonuje v celé vaší bytosti. Strach, na který se mnozí mladí ptají, absolutně neexistoval. To jsme věděli, že ta partaj je tak rozložená, že Jakeš je už všem jen pro smích. Ty figury z předsednictva strany, Kapek, Hofman, Bilak, Štěpán... se zdiskreditovaly. Byli doslova mocensky degenerovaní. Lidé, kteří museli čtyřicet let mlčet a skrývat se, najednou vystoupili a byli svěží, energičtí a vystoupili a řekli si: „Teď, anebo nikdy!“ Když potom přišli ti dva hoši z „bicího komanda“ z Národní třídy, tedy z pohotovostního pluku VB, na Letnou, omluvili se národu. Jeden policista se tam rozplakal a říkal: „My jsme prostě nemohli dělat nic jiného.“ A teď si představte, že dav těch statisíců lidí s prapory začal pomaličku zesilovat hlas svého odpuštění... „Odpouštíme! Odpouštíme!“ To se dneska mnoha lidem nelíbí, ale trvám na tom, že to byl jistý étos a ukazoval k přerodu v lidech. Protože kdybychom začali být jako oni, tak brzdíme demokracii a nástup do té obrovité přeměny. Když někdo říká: „Ale víte to, že oni by vás byli z fleku popravili.“, odpovídám: „Mají štěstí, že tato změna se odbyvala od diktatury k demokracii, a ne naopak.“ Oni to v Únoru tlačili dolů k diktatuře, s odpuštěním ne k diktatuře proletariátu, ale nad proletariátem a nade všemi. Celé ty roky se zabývám nezákonnostmi a zvrstvy StB a KSČ. Občané z toho posud vědí jenom zlomek, archivy dosud nepromluvily v plné síle. Přijímám podle rozhodnutí FS v létě 1992 celý archiv Komise 17. listopadu a dal jsem několik tisíc svých podpisů na protokoly přijímaných dokumentů, na každý spis. Chtělo to silný žaludek.

10. Jak hodnotíte polistopadový vývoj v Liberci?

V tomto dvacetiletém procesu si svět podnikání a byznysu osedlal demokracii. Proto to dopadlo tak, jak to dopadlo, že nemá dneska nikdo důvěru a morálka je vepší.

Liberec je krásné město v kruhu hor a lesů. Má však pověst korupčního města. Přednášel jsem protikorupční strategii, vím, o čem mluvím. Došlo tu k prolnutí politické a ekonomické moci a to obrazu Liberce škodí. Je to skutečnost, která čeká na řešení. A možná, že už je blízko.¹⁴

Stát je velkým viníkem a i my, první zastupitelé demokracie, jsme se provinili, byť bona fide. A jestli to půjde tak dál, tak se může všechno zhroutit. 20 miliard euro se ztratilo ze země do zahraničí, aniž by byly zúročeny v hospodářství. První jsem koncem roku zaslechl neblahou prognózu analytiků z politiky i ekonomie. Když se mě lidé ptají, zejména starší generace, odkud je možná nějaká náprava, říkám, že dvojím způsobem. Jednak z Evropské unie, která nás přidrží byť jen v rámcovém nezbytné kázni a odpovědnosti, která mezi námi chybí, a z mladé generace. Nevěřím tomu, že mladá generace je in nuce špatná a zkažená, že se v tchlech svinstvech rychle zaují a bude v nich pokračovat. Mladí je vždycky naději. Už proto, že nás učí vývojová psychologie, že člověk není nikdy spravedlivější než mezi 17. a 19. rokem. Nemluvím o celé mládeži, ale o té části, která bude připravena schopna to obrátit k lepšímu. Studentstvo bylo ještě donedávna nejrevolučnější vrstvou společnosti. Dneska už si podle průzkumů mladá elita zvyká na granty, cesty, pohodlíčko a ty ideové a společensky tvořivé ideje, které vždy ke studentstvu patřily, je příliš nezajímají. To o nás svdčí. Přesto neumím čerpat naději odjinud, naše vnitrostátní politika skýtá obraz, jaký by nikdo před dvaceti lety nečekal. Tady už se musíme otočit doleva, na Čínu, na Indii, na Brazílii, na Araby. Že oni do toho vnesou tu divokost a neústupnost. Protože naše civilizace se může nějakým způsobem nechat ukolébat blahobytem. A může resignovat na to, co vždycky společnost drží silnou a ve střehu, pracovitost, tvořivost a odhodlání ubránit se.

¹⁴ Oldřich SZABAN. "Liberecké? Rozhodní a nebojácní.", Mladá fronta DNES. Liberecké vydání. 21. 11. 2009.

nar. 25. listopadu 1938 v Praze

bytem Sosnová 470/10, 460 01 Liberec 15; tel. 481 023 403; mob. 607 828 157;

otec: MUDr. Jan Šolc, lékař a státní zdravotní rada v Liberci; XI/1950 zatčen a odsouzen státním soudem za velezradu k odnětí svobody na 13 let a konfiskaci majetku; matka: Milada Šolcová, p. v. užitelka pak tovární dílnice a úřednice

od 1/1 2000

1999 - 2005

1996 - 2007

v duchu; externě přednáší etiku a rétoriku na TUL

předseda Etického fóra ČR v Praze, ob. sdružení

přednáší pro Institut MV ČR, Úřad vlády, ÚZK, Phare aj.
témata: veřejná správa, etiketa, etika /administr., podnikání,
managementu/ politologie

3/1996 - 30/12 1999

editel Odboru vnitřní politiky v Kanceláři prezidenta rep.,
poradce prezidenta republiky a vedoucího Kanceláře

7/1992 - 2/1996

zást. ved. katedry filozofie Technické univerzity v Liberci

2/1994 - 2/1996

předseda Akademického senátu TUL

1991 - 1992

delegát za ČR u Parlamentu NATO (NAA) v Bruselu

12/1989 - 6/1992

poslanec Federálního shromáždění ČR

člen jeho předsednictva

předseda branného podvýboru obou komor FS ČR

předseda Komise pro převzetí a uspořádání dokumentace

Komise 17. listopadu FS ČR

člen Komise pro prov. ověření vojenské kontrarozvědky ČR

člen Komise pro prov. ověření generality ČR

člen Komise prezidenta republiky pro ověření činnosti

československé lidové armády v událostech po 17. 11. '89.

2/1990

vedoucí Katedry společenských věd Vysoké školy strojní a
textilní v Liberci

11/1989

mluvčí Občanského fóra v Liberci

9/1970 - 2/1990

betonář a stavební montér Bytprům Ostrava a Družba Liberec

12/1969

antisovetský

jmenován v okresním „Poučení z krizového vývoje...“ jako

a antisocialistický živel“ a propuštěn ze školství

2/1968

1969

vstoupil do KSČ na podporu Dubčekova politického kurzu; v dubnu
po nástupu Husákovu vedení vystoupil

9/1961 - 12/1969

užitel na základní škole v Liberci-Barvíšské ul., kvalifikaci doplňuje
dálkovým studiem na Filozofické fakultě UK v Praze

10/1957 - 10/1959

vojenská základní služba

9/1946 - 6/1957

základní škol. docházka a 11letá střední škola s maturitou v Liberci

Vzpomínka PhDr. Jana Šolce na vzpouru v NVÚ Liberec-Minkovice o Vánocích 1989.

Ta památná vzpoura v z• v •eskoslovenských nápravných za•ízeních na samém konci roku 1989 byla zahájena mocným nástupem v minkovické v•znici u Liberce už na Š•drý den.

Václav Havel ještě nebyl zvolen prezidentem, ale zám•r na velkorysou amnestii i pro kriminální v•zn• už nosil v hlav•. Vycházel z prostého faktu, že na policejních formulá•ích k výsledku obvin•ných z kriminálních delikt• bylo kolonka „státn• bezpečnostní využití provin•ní“, což nestoudn• sm•ovalo k linii boje s vnit•ním nepřítelem, tedy ve prosp•ch kompromitujících zájm• StB.

V•z•ové pokládali amnestii za hotovou v•c, protože „Vašek byl spolumukl“ a dobrá polovina jich dodnes fabuluje, kde všude s ním sd•li a co •ackého spolu zažili. Franta B•ezina mi ještě po letech s vervou vypráv•l, že si „vzal Vaška v Krimu pod ochranu“, že ho dostal do prádelny a pak spolu d•lali pravideln• tvaroh“. Byl prý v té džungli s nepsanými zákony zcela bezbranný, ale vyza•oval přirozenou autoritu. Když jsem se pak po letech Václava Havla zeptal, jestli si na Frantu pamatuje, potvrdil to bez váhání a s úsm•vem, jaký provází vzpomínky na dávné události.

V•d•lo se, že „tyhle Minkovice nebyly žádnéj med“, snad proto za•ala vzpoura zostra, zapalovali slavníky, tloukli ešusy o ze• a bez konce skandovali své požadavky, dokonce popsali prost•radla a vyv•sili je z oken: „Chceme jednat s OF“.

Zprávu o tom mi n•kdy odpoledne zavolala Dáša Helšusová a brzy nato jsme dorazili k brán• v•znice ve složení Dáša i jako šoférka a •lenka rady OF, Mírek Šafka a já, který jsem sice ještě poslancem nebyl, ale má kooptace do FS se předpokládala, takže v tom revolu•ním bezvládí mi byl ten statut napasován na hlavu. Všude to •p•lo dýmem a v ústřety nám zn•l pok•ik „Už jsou tady!“ Mezi bloky korzovali dozorcí se samopaly v pohotovostní poloze a o•ividn• neklidní naslouchali výhr•žkám od zam•řovaných oken. Dášu jsem hned od brány poslal dom•, protože vstoupit do té v•avy bylo hazardem.

Mávali jsme v•z••m do oken a v kordonu stráží jsme byli vedeni do místnosti, kde sed•lo v p•lkruhu •trnáct delegát• jednotlivých v•ze•ských blok•, proti nim asi sedm velitel•, ozbrojence nepo•ítaje.

Oslovil jsem p•ítomné, p•edstavil sebe i kolegu a podal vysv•tlení ke svému provizornímu a zatím neplatnému statutu budoucího poslance a vyzval v•zn• i d•stojníky, aby postupn• vyjevovali své nároky a náhledy na konflikt. Zprvu se jednalo o okrajové v•ci, jako nap•. volná dostupnost •aje, ale postupn• se za•aly nároky delegát• i obvin•ní velitel• stup•ovat. Mluv•ím všech se z•ejmou autoritou byl v•ze• jménem Hauptmann (snad se nepletu), vystupoval klidn• a formuloval své myšlenky kultivovan•. Byl p•ed n•kolika lety odsouzen za pokus o únos letadla. Bylo doslova udivující, jakým ne•ekaným stylem jednání probíhalo. Asi po dvou hodinách jsem odešel na toaletu, •ehož hned využili dva d•stojníci, aby m• cestou informovali, že se stížnosti na jejich chování nezakládají na pravd• a že si tím v•z•ové cht•jí vydobýt lepší vyjednávací pozici.

Za okny už se setm•lo, když jeden z v•ze•ských delegát• ob•adn• povstal a poprosil nás s Mirkem za prominutí, že práv• v tuhle chvíli už všichni se všemi nejbližšími sedí doma u sváte•ní ve•e•e, a my tu s nimi marníme tak významnou chvíli. Mirek mu odpov•d•l, aby si ned•lali vý•itky, že se práv• u•íme d•lat politiku.

Dohodli jsme se bezezbytku a se závazkem pro ob• strany. Asi v dev•t hodin jsme nemalým p•isp•ním velitele v•znice oznámili v•z••m zdárný záv•r jednání. Po rozlou•ení byli v•z•ové odvedeni do cel. Pak jsem zavolał telefonem Dášu, která byla i tak celý ve•er neklidn• na p•ijmu, aby pro nás p•ijela.

Byl to ne•ekaný a nezapomenutelný pr•b•h svatve•era s velkým zpožd•ním u talí•e s rybí polévkou a s pocitem, jaký jsme dosud nezažili – p•ímé ú•asti na obratu k demokratickému po•ádání v•cí.

PhDr. Jan Šolc, bývalý mluv•í OF v Liberci

(Dosud nepublikováno; napsáno pro diplomovou práci poslucha•ky FP TUL Jany Moty•kové.)

Rozhovor autorky s Ing. Karlem Korousem, 29. června 2010 a 7. července 2010 v Liberci.

Ing. Karel Korous je jedním ze zakladatelů a mluvčím Občanského fóra LIAZ, působil i v Radě OF Liberec, spoluzakládal Občanské hnutí v Liberci.

1. Měla vaše pozdější práce v OF LIAZ, jehož jste byl mluvčím a dále v OF v Liberci souvislost s vaším působením před 17. listopadem? Měl jste vy nebo vaši blízcí například nějaký vztah k disentu?

Souvisí to především s mým původem. Minulost mé rodiny poznamenaly zvraty, které v naší zemi nastaly. A mě poznamenalo to, že jsem například jako dítě zažil ta, jak se dnes říká, slavná 60. léta, kdy k nám přišla na domovní prohlídku Státní bezpečnost. My jsme v roce 1948 přišli o firmu. Moji rodiče nebyli politicky inní, přesto se to přes nás přehnalo dost. Také jsme v rodině měli tzv. podivné úmrtí, jakousi sebevraždu, ale to bylo tak navenek. Všichni byli přesvědčení, že to byla vražda. A ta domovní prohlídka v 60. letech se konala na udání člověka, který byl hasičem a v podstatě při prohlídce protipožárních opatření prásknul, že tam něco viděl a oni k nám přišli jako na prohlídku. Zpupnost toho systému mě velmi ovlivnila. Můj dědeček měl „důchod“ 250 Kč proto, že byl nájemcem Církve a proto, že byl živnostníkem, ta léta se nepočítala, byl podle regulí socialismu vykořisťovatelem. A takhle mohu jmenovat celou řadu příbuzných.

Co se týká disentu, já jsem ty věci samozřejmě sledoval. Od svých asi třinácti let jsem poslouchal rádio. Začal jsem ho poslouchat s dědečkem a s jedním mým nejmilejším strýčkem, pak i doma rodiče usoudili, že mohu. Vedly se různé věci, ale prakticky se nic aktivního proti nedělo. Co se týká oficiálního disentu, já jsem tím byl svým způsobem oslněn a osloven, ale nelíbilo se mi, co je okolo toho komunistů. V roce 1968 jsem byl na vojně. Můj tatínek a strýc mi říkali: „Pozor! Podívej se, kdo to je ten Dubček. Vždyť to je člověk, který přišel ze sovětského Ruska“. Já jsem měl k tomuhle věcem tuto výchovnou brzdu a kdybych neměl tatínkovu korekci, tak bych asi do těch

v•cí vpadnul a asi bych podepsal Chartu 77. Ale já jsem ji nepodepsal, protože jsem odhadl, že by to m•lo velké dopady na moje rodi•e. Protože nás to doslova p•ejelo. Jeden m•j strý•ek, jako jediný se aktivn• zapojil do jakéhosi protikomunistického odboje, •íkalo se tomu „zelená internacionála“) V d•sledku toho p•išel v roce 1953 záhadn• o život, navenek nepochopitelná sebevražda a to tenkrát to m•lo dvojitý efekt. Ve vesnici, ve které žil, za•ala potom skv•le kolektivizace a na tuto rodinu i na širší rodinný okruh se hodila špína. Takže já i celá naše rodina jsme byli principiáln• proti komunist•m. Ale ne že bychom n•co extra d•lali proti nim, pomáhali jsme si ale navzájem a pomáhali jsme podobn• i h••e postiženým a navzájem se povzbuzovali. Nedostal jsem se ani do t•ch disidentských kruh•, ale ší•il jsem r•zné knížky a v•cí, které se mi dostaly do ruky. Vysokou školu jsem za•al studovat až v roce 1969 a po studiu jsem pracoval v LIAZu, kde jsem byl zam•stnán tém•• 20 let. Pracoval jsem sice ve vývojové konstrukci, to bylo sice velice zajímavé, ale finan•n• jsem m•l po osmi letech praxe T9, resp. T10, což byly t•ídy pro pr•myslováky, st•edoškoláky. A tam to bylo tabu, protože: „hochu, nejsi zapojený, nem• žeš...“

Koncept, který vznikl v disentu – nastavit zrcadlo režimu ve v•cí dodržování lidských práv helsinských dohod, mi p•ipadal jako chytrý tah. Já jsem o t•ch v•cech hodn• p•emýšlel a v roce 1981 jsem poslal dopis do Svobodné Evropy. Ta v•c se skute•n• povedla. Zp•sob, který jsem zvolil, byl vynikající. Odešlo to z jakési jugoslávské vesnice, z n•jaké obecní kasi•ky, naprosto neidentifikovatelné. A celý ten m•j dopis ve Svobodné Evrop• •etli jeden týden, snad každý den. Ale že by si z toho n•kdo n•co vzal, že by z toho n•co fakticky ud•lal, to ne. Nap•íklad v n•m bylo, že by se m•lo systematicky p•ipravovat na to, že jednou tady ten režim skon•í. Základem bylo, že by se m•lo vymyslet, jak má vypadat ústava. P•edpokládal jsem, že to bude poslouchat spousta lidí a že se tím n•kdo za•ne zabývat. Já jsem se systematicky zabýval •eskou historií a tím, pro• vlastn• se komunismus dostal „k lízu“. A zjistil jsem, že to byla v podstat• zákonitá v•c a že k tomu vedl celý vývoj už od obrozenc•, ke vzniku sociální demokracie a vlivem p•sobení Masaryka a zejména Beneše (a vlivem pozadí, s nímž byli spjatí). Celá v•c je v historických souvislostech. Je zde nap•. ur•itá podobnost mezi Agrární stranou a Ob•anskou demokratickou stranou. Agrární strana se také profilovala jako pravicová strana a paradoxem bylo to, že v podstat• participovala a t•žila z toho, že umožnila rozkrádání šlechtického majetku. (I potomci prvních ob•tí 1. sv. války, d•ti zavražd•ného následníka tr•nu Ferdinanda d'Este a jeho ženy Žofie

byli okradeni o d•dictví, a•koli nebyli, právn• vzato Habsburky, byli vylou•eni z d•di•né linie tr•nu). Pozemková reforma po 1. válce, stejn• jako divoká privatizace a porcování majetku v 90. letech, byla hlavním pilí•em vývoje u nás. I v tom jsou podobnosti •eské povahy. To, co tenkrát političtí p•edstavitelé umožnili a se svými nohsledy d•lali, kdy se ten majetek v podstat• kradl, šlecht• se za něj zaplatila asi •tvrtina nominální tržní ceny, to byla skute•n• spros•árna. A ta p•da se prodávala (prodával stát), ale ne N•mc•m zde žijícím, ale z 98 % jenom •ech•m. A i v tom byl už zárodek dalších problém•, které nastaly.

V 80. letech jsem nap•íklad rozši•oval *Souostroví Gulag*, když vyšlo v Indexu v Kolín• nad Rýnem. Kolovalo po spoust• lidí, rozdal jsem to desítkám lidem ve form• fotografií. Myslím si, že to byla pot•ebná v•c, dávaly se tím v•ci do pohybu. Já jsem byl vnit•n• p•esv•d•ený o tom, že až p•ijde situace, že až to bude nutné, tak že do toho p•jdu na plné pecky. A ta situace se vyvinula až v listopadu 1989. V roce 1988 mi totiž zem•el tatínek a p•estal jsem se o tyhle v•ci zajímat. V témže roce m• oslovilo *Hnutí za občanskou svobodu*, ale protože jsem byl v takovém osobním kolotoči, tak jsem do t•chto v•cí nevstoupil.

Další nápad, který jsem poslal do Svobodné Evropy, byl ten, že by se lidi toužící po demokratických zm•nách m•li v určitou hodinu n•kde postavit a stát. Protože naše ulice vždycky p•ipomínaly takový shon osamocených jedinc•. Princip myšlenky byl, že se v pátek ve t•i hodiny lidé najednou na minutu zastaví, a najednou bude vid•t, kolik t•ch lidí je. To je v podstat• i díl•í sou•ástí principu společných motliteb a společných mší. Byla to v•c jednoduchá „jako facka“ a nikoho nemohla nijak ohrozit. A Svobodná Evropa to v r. 1989 uplatnila, lidi vyzvala na pátek 28. října 1989 ve •tyři hodiny, že mají p•ijít a stát. Já jsem na libereckém nám•stí byl, stál jsem tam v tu dobu a nikdo nestál se mnou. Tak jsem si řikal: „To jsme to dopracovali. To nás je hodn•.“ A objevil se tam jeden •lov•k, taky z Liazu a shodou okolností z Jablonce, který tam stál také. Tak jsme k sob• došli a popovídali si. Dneska také u•í na liberecké vysoké škole.

2. Jak jste prožil 17. listopad 1989 a následující dny? Jaká byla atmosféra, p•íp. jak se m•nila?

V ten pátek jsem s rodinou odjel do Libochovic k mojí mamince. Ve•er okolo deváté hodiny jsem si pustil rádio a bylo tak hrozn• rušené, že jsem ho vypnul. Víím, že v Liberci nebylo rádio tak rušené jako v Libochovicích. Tak jsem si řekl, že až se

vrátíme, tak uvidíme, co bude. Já jsem v té době poslouchal hlavně Svobodnou Evropu a BBC. Druhý den jsem si pustil i Hlas Ameriky, zprávy byly takové útržkovité a bylo jasné, že se něco děje. Když jsme přijeli v neděli do Liberce, zpacifikoval jsem rodinu a odešel jsem za dvěma spolupracovníky s tím, že musíme něco udělat, že to je ta pravá hodina. Řekl jsem si: „Kdy, když ne teď?“ Jeden z nich mě v podstatě vyhodil ze dveří a s tím druhým, Zdeňkem Kováčem, jsem se dohodl rychle, že do toho jde. Druhý den jsme šli do práce a tam byl už hukot. Tam byl mým hlavním pomocníkem právě můj kamarád Ing. Pavel Jindra ze Smržovky, od něhož jsem již dříve měl informace o dění v Praze, zúčastňoval se některých disidentských akcí, dělal tam „výjezdy“. S ním jsem se velice rychle dohodl, že musí něco udělat. A tak jsme obcházelí své hodnověrné známé. Pavel už měl něco sepsaného a po různých úpravách jsme nakonec použili můj text ve smyslu, že tvrdě nesouhlasíme se zákrokem bezpečnostních složek vůči studentům na Národní třídě a že tato společnost potřebuje demokratické změny. Demokracii, nikoli demokratizaci. A s touto výzvou, která byla asi na deset řádek, jsme chodili po podpisech. Já jsem jí dával podepsat lidem, o kterých jsem věděl, že mě neprásknou. Dal jsem jí podepsat třeba i komunistovi na dílně, o kterém jsem věděl, že to není lump a nikam hned nepoběží. Ne všichni to podepsali, báli se, ale věděl jsem, že to neprásknou. Kdežto Pavel byl prostě jiný než já a chodil po řadě, za každým i za takovým, u něhož bylo jasné, že nepodepíše. Já jsem mu říkal: „Pavle, neblbni, udělejme to tak, že se o tom komunisti dozvědí až nakonec. A to vědí pozdě.“ Tak v tom jsme se lišili. Já jsem oběhnul řádově sedmdesát lidí, což byla vývojová konstrukce, administrativa, projekce a vývojová dílna a moji známí rovněž po fabrice. Pavel oběhnul zkušebnu a své známé, to bylo asi padesát lidí. Takhle jsme dávali dohromady podpisy. Pak jsem to rozšiřoval dál, protože jsem v LIAZu pracoval léta, tak jsem znal spoustu lidí. Bylo zajímavé, jak se ti lidé báli a na druhou stranu si řekli ano, je to potřeba, došlo to moc daleko. Situace ve fabrikách byla úplně jiná, než tady ve městě. To jsou diametrálně jiné poměry a jiné zážitky. V té fabrice to bylo celé jinak.

Ten týden se vyvíjel tak, že to bylo velice ostré. Věc byla ještě složitější v tom, že abychom to celé dostali mezi lidi, tak jsme se v pondělí v práci dohodli, že je potřeba svolat schůzi, kde to veřejně odsoudíme. Aby to nešlo jenom šuškanou. Šli jsme s Kováčem za paní Kozákovou, která byla členkou ROH, aby tu schůzi na našem pracovišti svolala. A ona se bála. Já jsem jí řekl, ať to udělá a my to vezmeme do ruky. A ona to tedy svolala tak, že se na žádost těch a těch pracovníků koná odborová

schůzka. A tam jsme to rozbalili. Vystoupil jsem já a Kováč s připravenou informací „co se v Praze stalo“ a že je toho už dost a podporujeme studenty. Do toho se vložili komunisté (bylo jich pět) s argumentací vykecáme, pracujeme,... Ale my jsme argumentovali tím, že vykávat nelze, protože na vrátnici, o několik desítek metrů dále, hlídkovaly ozbrojené Lidové milice a byli tam právě ti, kteří by stíleli, když Strana poruší. A bylo po schůzi. Už ten večer jsme to prohlášení doma přepisovali přes kopíraky a potom jsem chodil po fabrice a rozdával to lidem, aby to mohli zase šířit dál. V tomto týdnu se konala klíčová schůzka v prostorách generálních oprav strojů, která se týkala přípravy generální stávky. Na té schůzce jsme se sešli čtyři lidé. Pavel Jindra, já a dva další ze závodu. Dohadovali jsme, jak to celé vlastně uděláme. A dohodli jsme se následujícím způsobem. Utajit až do konce, o organizaci nikomu nic neříct, nechat to na tom, že bude dohoda mezi námi a my to rozšíříme přes ty svoje kanály. A dohodli jsme se, že každý přivede svoje lidi na vrátnici, kde se seadí převod s tím, že vedení podniku to oznámím já. Že já ráno šéfkovi zavolám: „Stávka bude!“ Šéfkovi Maxmilián Deutsch patrně nebyl nějaký zlý člověk, ale také to nebyl žádný myslitel a především to byl komunista. Měl za sebou nějakou tlačenku v Ústí. Když přijeli na vrátnici Liazu-Jablonec bouřit studenti z Prahy, poštal na ně StB. Studenty odvezli na vyšetřovnu do Jablonce. O tomto vyšel článek ve výborném časopisu, který předcházela časopisu s názvem Respekt.

Mimo nás čtyři, kteří jsme vlastně zorganizovali stávku, byli i jiní samozřejmě i další lidé, například i v obchodně technických službách. To byla tehdy honorace, z těchto struktur jezdili lidé do zahraničí, takže tam se moc bojovných lidí nevyskytovalo. Ale byl tam jeden pan inženýr, jehož dítě bylo při demonstraci 17. listopadu v Praze, tak samozřejmě v něm chytly saze. Dominový efekt fungoval tak, že se samozřejmě potom lidé na té stávce sešli.

Ve fabrice podle signálů od těch různých kanálů lidí, s kterými jsme se sešli, i od jiných byly takové, že to hučí všude, že je to na dobré cestě, že to ustojíme a stávku zorganizujeme. Já jsem měl tenkrát informační zdroj ve vedení. Ten člověk mi řekl, o čem se tam jedná a já jsem tedy věděl, o čem soudruzi jednají. Věděl jsem, že se dohadují a že stávka nesmí být. Že budou dělat všechno proto, aby nebyla. Pak otočili, že by mohla být, ale chtěli ji řídit. Na to už ale bylo pozdě.

3. Vy jste přispíval i v radě KC OF Liberec. Jak události probíhaly tam?

Já jsem vlastně seděl na několika židlích. Byl jsem přítomný v Liberci, v LIAZu a ještě jsem obcházel lidi v Libochovicích, když jsem tam přijel za maminkou. V Liberci v tu dobu byla šílená atmosféra. Tady byla první demonstrace na náměstí, kterou někdo z radnice natáčet. Dodneška nevím, kdo to byl a kde ty kotouče filmu skončily. Fungovala tam Gábina Kafková, dr. Bareš a další, šlo se dolů před OV KS, kde se hrálo. Byla v tom radost. Mluvila tam s velkým nadšením nějaká starší paní. Musím říct, že tam figurovalo hodně lidí. Byli tam lidé ze stavební průmyslovky, nejen studenti, ale i učitelé.

Těch demonstrací, „náměstí“ bylo několik. Při jedné z těch pozdějších, kdy bylo pódium před papírnictvím, vystoupil páter Antonín OFM, obanským jménem Pavel Kejdana, který se k nám přidal. Františkán dodnes působící v Ruprechticích.

V podstatě souběžně s těmito demonstracemi se konaly besedy i v divadle. Když si vybavuji tu dobu, je mi strašná zima a také vzpomínám na nekonečné utahání. Já jsem po Liberci do LIAZu tahal balíky všelijakých písemností, co se šíly. Byl jsem strašně utahaný, nevyspalý, zničený. Sotva jsem pletl nohama, bylo to šílené vypětí.

Tady v Liberci bylo těch center několik. Něco bylo u lidovců, tam se sešla nejvíce podivná společnost jakýchsi revolucionářů z ulice, se kterou jsem nechtěl mít nic společného. Zdál jsem se z toho, co tam bylo za lidi. Nazval bych to revolucí lůzu. Další centrum bylo na sídlišti socialistické strany na náměstí před radnicí. Tam to bylo trochu kultivovanější, ale vypadalo to tam, že to ti socialisti chtějí vidět „k obrazu svému“. Potom bylo velké centrum v Bunkru na Tržním náměstí, kde byla Gábina Kafková, Miloš Sabáček, dr. Bareš a další. Tam jsem docházel, bral jsem si odtud materiály, abych je roznášel dál. Potom se to přestěhovalo do Plamenu, kde už jsme fungovali všichni společně. Z LIAZu jsme tam byli já a Zdeněk Kovář. A další centrum bylo v divadle. Já jsem se tam do klubu, který byl naproti poště v divadle, byl radit ještě před stávkou. Byli tam dva režiséři, Petr Palouš a Václav Martinec, a ještě další lidi. A s těmi jsem se radil, jak to udělat se stávkou, protože jsem měl pocit, že to ta štyrka v LIAZu hodila na mě. S Petrem Paloušem jsem se domluvil, že ho vezmu k nám do podniku, abych tam měl někoho z okruhu lidí z divadel.

Ještě bych se chtěl zmínit o důležité schůzce, která byla tady v Pavlovicích v nějaké svádecké škole. Dnes je tam hotel Atrium. Zúčastnila se toho Gábina Kafková, Miloš Sabáček, architekt Masák a další. A tam jsme si padli do oka.

V tomhle kritickém týdnu byly také rodičovské schůzky na Gymnáziu Jeronýmova, kde byl můj starší syn. Moje žena tam šla a pikantní bylo, jak ti učitelé tam vyšilovali, protože to první vzbouření v Liberci začali studenti. Začala to stavební promyslovka a tyhle všechny děti se k tomu demonstračnímu průvodu přidaly. Jedna televizní reportáž z Liberce byla právě o tom, samozřejmě ale v komunistickém pojetí. Kantori na těch třídních schůzkách chtěli, aby rodiče odhlasovali rezoluci, že jsou proti tomu a že se to všechno musí postavit do lat. Moje žena tam vstala a těsoucím hlasem jim tam začala domlouvat, že je to prostě ubohé, řekla otevřeně jaké bezpráví a násilí se v Praze na Národní stalo, a že tím dětem to myslí víc, než tím rodičům. V podstatě tu třídu strhla proti kantorům. Takže paní soudružka učitelka tu schůzku „třídní“ nezvládla. A tohle jsem také říkal těm režisérům v divadelním klubu a oni z toho samozřejmě měli radost, že se scházejí takové informace, že se lidi nenechají uvát.

4. Jak jste v LIAZu založili Občanské fórum? Kdo byli iniciátoři OF LIAZ?

Občanské fórum LIAZ se vlastně zakládalo v našem domě, nevím už přesně, buď v úterý, nebo ve středu večer. Sešli jsme se – doc. Ing. Jaroslav Jágr – pracoval na technickém rozvoji v LIAZu, doc. Ing. Jaroslav Exner, CSc. – pracovník slévárny LIAZ v Ostašově, dále můj blízký spolupracovník z LIAZu v Jablonci doc. Ing. Zdeněk Kovář, CSc., Ing. Jan Dvořák z konstrukce, moje žena a já a sepsali jsme to. Zásadní bylo, že jsme měli výrazný vliv mezi svými spolupracovníky. V OF LIAZ byli hlavní lidé z vývoje motorů, ze zkušebny, z Technologie, potom i ze Závodu 01, ze zásobování, z Generálky, ze SIZu a z učiliště.

5. Jaké byly vztahy mezi OF a vedením podniku LIAZu?

Vztahy mezi vedením podniku LIAZ a Občanským fórem LIAZ byly samozřejmě značně vypjaté. V podstatě jsme měli jedno přímé kolektivní jednání, jehož jsem se za OF zúčastnil já, Ing. Antonín Kneš a doc. Zdeněk Kovář. A z druhé strany komunisté: ředitel Deutsch, šéf odborové organizace a ještě nějaký komunista z dílny. To byl jediný kulatý stůl, potom už jsme měli jednání pouze s ředitelem. Potom, když se vedení vyměnilo a ředitelem byl Ing. Josef Winter, nastaly vztahy, dá se říci – přátelské.

V LIAZu komunisti uspořádali v roce 1977 mítink na každém pracovišti, který měl za účel odsuzování Charty 77. Já vím o výsledcích na těch pracovištích. Na dvou

jsem se toho zú•astnil. Komunisti to uspořá•adali jako sch•zi odbor•. Když dovykládali o té škodlivosti, tak m•l n•kdo dotaz, že si to chceme p•e•íst. Na•ež se nám dostalo odpov•dí, že to nejde. Soudruh, který to vysv•tloval, •íkal: „Vy nám musíte v•ít“. My jsme •íkali: „My vám nev•íme. Pro• bychom m•li n•co odsuzovat, když nevíme, o co jde?“ Daleko pikantn•jší byly v•ci na zkušebn•, kde to skon•ilo tím, že vedení není schopno zařídít, aby tam fungoval záchod a podobn•. Vznikla z toho fraška.

V LIAZu byla skute•n• zvláštní atmosféra. T•eba i komunisti se tam mezi sebou neoslovovali soudruhu, zásadn• se •íkal pane. Soudruhu si •íkali jenom ti skalní. Takhle to tam bylo zažité. Když jsem potom p•išel na libereckou vysokou školu, kde jsem t•eba d•lal oponenta a podobn•, tak jsem doslova zíral, jak se tam soudruhovalo. To v LIAZu nebylo, alespo• v technických úsecích, kde jsem se pohyboval. Náš šéf z vývoje motor• Ing. Zbyn•k Lorenc m•l sako s odzná•kem KS• a to si bral jen, když šel „nahoru“, ale mezi námi se styd•l, nenosil ho. A bylo práv• zajímavé, když se to rozto•ilo, jak se tihle •initelé k tomu stav•li. My jsme jako Ob•anské fórum šli po stávce vyjednávat o kopírkách. To bylo velice složité. Sice tam byli tihle lidé, co si •íkali pane, ale na druhou stranu tam byli hodn• kovaní komunisté. A nebylo jich málo.

LIAZ m•l celkem dvanáct závod•. Závod v Liberci-Hanychov•, což byla bývalá Liebigova fabrika RAF, další závod byla slévárna s pobo•kou ve Stráži, další byly v M•lníci, Plzni, na Slovensku. V Jablonci byl závod 01 – výroba motor•, pak tam bylo podnikové vedení, pod ním byl vývoj motor• a vývoj výrobk• a pak tam byl závod 12 – stavebn• inženýrský závod. Tam byli také výborní spolupracovníci p•es Ob•anské fórum.

6. Jak probíhala generální stávka v LIAZu? Byli jste jenom p•ed podnikem, šli jste potom hromadn• na nám•stí?

Když jsem p•išel v den stávky do práce, telefonem jsem zavolał •editeli Deutschovi a •ekl jsem mu: „Tady Korous. Já vám chci z pov•ení Ob•anského fóra oznámit, že stávka bude“. A zav•sil jsem. On si m• ještě ten den zavolał a m•l takové •e•i, že mají strach o to, jak se to m•že vymknout, jak to bude s pracovní dobou a tak. Já jsem na tyhle výmluvy ale byl už p•ipravený. To jsme vy•ešili tak, že si lidé ty dv• hodiny generální stávky pozd•ji odpracují.

Když se ráno připravovala stávka, přifařil se k nám jeden člověk z vývoje, Ing. Jan Kulháněk (později byl také jedním z mluvčích OF), a hrozil pomáhat. Ale přišel až v den stávky, když jsme se řadili před vrátnicí. Mně to bylo divné, zvláštní. Někdy jsem ho zastavil. Měl jsem megafon. On byl velice dobře jazykově vybavený, uměl výborně anglicky. Dával vedoucího v deckotechnických informací, překlady, sumarizaci článků, distribuci odborných časopisů a podobně.

Stávka byla doslova mamutí, to tam nikdy nikdo nepamatoval. Já jsem od svých sedmnácti let, kdy jsem se začal, nebyl v provozu na 1. máje. Ale když byly oslavy, třeba V SR, tak jsem musel i já jít provozem do Jablonce, protože to bylo v pracovní době. Jenže to bylo tak, že jsme se cestou ztráceli, ten provoz se pořád ztenčoval, takže na náměstí pak skoro nikdo nepřišel. Takže já jsem neměl srovnání s provozem v LIAZu, ale lidi, kteří tam chodili, tak mi říkali: „To se prostě nedá srovnat se stávkou, to je o dva řády jinde“. Tam byli skoro všichni. Pikantní bylo, že vzadu šel i soudruh editel.

Před podnikem jsme se shromáždili a šlo se na jablonecké náměstí. Já jsem šel vpředu a pamatuji si, že když jsem se ohlédl, uviděl jsem nekonečný dav. Byl jsem v čele provozu s režisérem Paloušem. Takovou hrůzu lidu jsem v Jablonci nikdy neviděl. Šli jsme s obrovským nápisem *Podporujeme Občanské fórum*, který jsme doma s mojí ženou nařtli z prostěradla a v LIAZu nám ta písmena krásně vyrobila jedna kreslička.

Já jsem měl připravenou řeč, ale nakonec jí tam místo mě přečetl pan Lubomír Bušek, z jakýchsi prý strategických důvodů to prosadil doc. Kovář. Mluvil tam také Petr Palouš. Dále člověk z Autobrzd, který se tam posléze stal editelem. Stávka byla fantastická. Když se to rozcházelo, šel jsem zpátky do LIAZu s úplně cizími lidmi. A když jsme se bavili, bylo jasné, že se něco hne.

7. Co se dalo dál po generální stávce v LIAZu?

Na generální stávce jsme se my, co jsme o sobě věděli, obešli a ti obešli další a tihle zástupci se dohodli, že se budeme pravidelně scházet na takových schůzkách Občanského fóra. V podstatě jsme se pasovali do role, že jsme šli jednat s vedením podniku, s editelem Deutschem, šéfem odborů a šéfem KSČ. Za OF jsem tam byl tedy já, Kovář, Knež a Bušek. Domluvili jsme tam několik klíčových věcí. Oni pod tlakem okolností uznali, že existujeme, řekli, že nás nechají působit, že nám umožní přístup ke

kopírkám. A to bych řekl, že bylo takové nejvšší vítzství, protože v těch pomrech to nebylo tak jednoduché.

Já jsem potom měl například konflikt s naším šéfem, komunistou Ing. Lorencem, protože komunistka Bürgerová, která měla na starosti kopírování, m tam nechtěla pustit. Že má od něj zákaz. Tak jsem za ním šel a on mi skutečně řekl, že to nepustí. Tak jsem mu na to řekl: „Mžu si zavolat z vašeho telefonu editele?“ Vytoil jsem číslo a povídám: „Pane editeli, tady Korous, my jsme se dohodli, že máme přístup ke kopírování, že ano?“ On mi odpověděl, že ano. Já jsem mu dal k telefonu ing. Lorence a musel nás tam tedy pustit. Byl to zkrátka neustálý boj o centimetry, přetlačování. Ing. Lorenc byl členem Krajského výboru KS v Ústí nad Labem.

V LIAZu se ustavila určitá skupina mluvích. Tím, že jsem byl tady v Liberci, tak jsem měl plno pramen zisté ruky. Mezi lidí se to šílo velice dobře. Nastal tady problém. My jsme se neznali. Ve fabrice nás tam v tom bylo asi dvacet až třicet. Každý útvar měl svoje lidi a svého mluvího, kterého si zvolili. Stávkový výbor se vlastně sešel až po generální stávce, protože povodně jsme tu stávku udělali my tyi.

Vznikl dost klíčový problém, který vykulminoval v lednu 1990 projevem bývalého soudruha Petra Pitharta *Slyším trávu růst*. To má souvislost s jedním vystoupením tady v divadle ještě v listopadu. Vystoupil tam nějaký lékař a s přesoucím se hlasem tam nabádal lidi, aby byli na sebe lidé hodní a že se mu sestřička v ordinaci rozběhla, jak jsou ti lidi zlí, protože její muž je příslušník SNB. A SNBáci jsou taky lidi a objímejme se a všichni se máme rádi. Podle mě bylo vystoupení tohoto lékaře stbácká finta. Neznám komunistu, kterému by bylo vysloveno ublíženo. Právě zejména oni si po převratu „nahrabali“.

A z Pithartova projevu byli samozřejmě hned komunisti na koni. Já jsem byl v podstatě samozvanec a řekl jsem „Ne, vážení, to takhle nemůžeme nechat, my, co jsme se samozvali, se musíme nechat zvolit.“ Samozřejmě to bylo riziko. Svolali jsme schůzku na pracovišti, kde jsem tedy řekl, že je dnes jiná doba, teď je tady stávkový výbor, Obanské fórum, já jsem tedy vašim mluvím, ale ptám se vás, jestli mám ještě vaši důvěru. Šel jsem na dílnu, za kterou jsem mluvil, za mým kamarádem Slávkem a řekl jsem mu, že tady na dílně uděláme schůzku a že navrhnu jeho. On souhlasil, že to tedy bere. Všichni na té schůzce s tím souhlasili. Já jsem tedy potom mluvil jenom za lidi v konstrukci, projekci a administrativě a on mluvil za dílnu. To byl dost klíčový okamžik a doporučil jsem to všem, aby to tak udělali.

Později přišel zástupce za montáž Luboš Těšák a řekl nám: „Já se vám musím přiznat. Já jsem byl spolupracovníkem StB.“ A zeptal se, jestli jako bývalý spolupracovník může být tedy ve stávkovém výboru. Ale faktem je, že v něm byl hned po generální stávce. A já jsem mu řekl, že je to v pořádku, kteří si ho zvolili: „Oni si vás zvolili, přesto, že jste jim řekl, že jste tohle dělali, tak je to jejich vizitka a vaše vizitka.“ Já jsem to respektoval proto, že si ho zvolili, ale „držel jsem si ho od téla“.

Prvotně jsme utvořili stávkový výbor a týden na to už to bylo Občanské fórum. Já jsem na některém zasedání řekl, že bychom se měli přihlásit k myšlenkám Občanského fóra a že bychom měli udělat klíčovou věc a to, že bychom měli být součástí i stávkový výbor. A to bylo hned po generální stávce. Ale bylo důležité, že to byl prvotně stávkový výbor. Protože pak, když se pak v lednu situace trochu uklidnila, přišel Píkhart v projevu a k nám se najednou začali hlásit někteří soudruzi komunisté, že by taky chtěli zasedat a mít informace. Bylo to úžasné. Představte si lidi, kteří prdelkovali v odborech, kteří prdelkovali v KSČ, že teď najednou tihle lidi přijdou ze zasedání OF, tam se dozví důležité věci a teď si to šuškájí jenom s těmi, kteří to podporují. Takže když k nám jeden takový přišel, zeptal jsem se ho: „Co máte na srdci?“ A on mi řekl: „Já bych se chtěl tady přihlásit, chodit sem taky a být tady platný a pomáhat OF.“ Já jsem mu odpověděl: „Vy? Vždyť my o vás víme, že jste byl proti stávce. To nepřichází vůbec v úvahu, protože my jsme součástí stávkový výbor.“ Mně v té době pomáhalo, že tam byl Zdeněk Kovář, protože byl starší a pomáhal tam ty vášně usměrňovat a lidé na něj dali.

8. A v Liberci?

Víte, ono se toho dělo tolik najednou. Tady bylo několik center. Mně se v tu dobu zdáli nejlepší, (že to někam vede) – lidé okolo divadla, přesto že mám bytostnou nedvěru k umělcům. Ale musím říct, že jsem si Petra Palouše a Václava Martince velmi vážil. A potom mi také vyhovovalo centrum okolo Gábiny Kafkové a Miloše Sabáka.

Byla tady další důležitá postava, můj kamarád ing. arch. František Čejka. To byl jeden z mála libereckých chartistů, kterých bylo asi sedm. Dál tady byl také Renda Matoušek. Fanda Čejka byl později spojka Občanského fóra na Havla, jezdil referovat do Prahy. To byl velmi skromný, solidní a poctivý člověk. Dlouho po listopadu 1989, v roce 2000 tragicky zahynul v Himalájích.

V Šaldov• divadle jsem jednou vystoupil na jevišti a jinak jsem se tam vyskytoval v hledišti. Vid•l jsem tam vystupovat Dagmar Helšusovou a další, já vystupoval s páterem Antonínem – ob•ansky Pavlem Kejdanou – z • ádu františkán•. Pamatuji si, že jsem zodpovídal dotaz lidí z • eskomoravské vyso•iny, kte•í tady byli na zaplaceném zájezdu, jak by to m•lo být s vedoucí úlohou KS•. Já jsem rezolutn• •íkal, že KS• musí být zrušena a že komunisti musí jít z fabriky, že ve fabrice nemají komunisti co d•lat, že tam nemá být žádná politická strana.

9. Tehdy v Liberci probíhala sbírka pro invalidní spoluob•any. Byl s tím ale pozd•ji problém.

Lidé nám nosili úst•ižky s kódy do Koordina•ního centra OF. Dr. Bareš z balkonu •ekl, že za jeden tisíc t•chto úst•ižk• s •íselným kódem za•ínajícím •ty•kou bude jeden invalidní vozík pro pot•ebné ob•any. Nevím, kde se to vzalo, ale bylo to i v jiných m•stech. Tenkrát paní Helšusová jezdila do Prahy na porady KC OF. A z Prahy potom p•išla zpráva, že je to podfuk, že nejsme jediní, co nalet•li. A mezi námi v OF se •íkal, že to byla stbácká bouda. Nikdo vlastn• dodneška neví, jak to opravdu bylo. (Je to možné, vždy• dnes je známo, že i pov•ra, že je potřeba od•ezávat špi•ky banán•, kv•li bacil•m, pocházela z dílny StB). Ale díky tomu, že jsem byl v Norsku pro papír a kopírky¹⁵, tak naši lidé tam, •eští a slovenští exulanti, to sami nabídli. Z další cesty jsme potom p•ivezli vozíky, postele a další v•ci. Bylo toho ohromné množství. Byl jsem tam asi t•ikrát. Na ja•e pro nadaci Olgy Havlové – Výbor dobré v•le. Všechno jsem to navezl k Lá•ovi Pekulášovi, který •ídil administrativu Koordina•ního centra OF. Chodili si tam lidé a brali si to, byl o to obrovský zájem. Všechny vozíky se udaly, nejenom lidem v Liberci, ale i v širokém okolí, • eskodubsko a tak dále. Nemocni•ní postele se speciálním za•ízením a vyšet•ovací stoly skon•ily v liberecké nemocnici. Celé se to formáln• vy•ešilo tak, že je to tedy dar. Muselo tam být prohlášení, že to ti obdarovaní nesm•jí dál prodávat. Nevím o p•ípadu, že by s tím n•kdo kšeftoval. Takže touhle akcí jsme jaksi zaplácli ten problém s kódy.

¹⁵ Ing. Karel Korous a Miroslav Krejsa, oba z s. p. LIAZ p•ivezli z popudu KC OF Liberec a OF LIAZ kancelářské za•ízení a kopírovací p•ístroje z Norského království pro pot•eby KC OF Liberec, cesta probíhala ve dnech 10. 3. – 16. 3. 1990. Další cesta do Norska se konala 26. 5. – 31. 5. 1990. Ing. Karel Korous a Josef Brzobohatý p•ivezli vybavení pro vybrané •s. nemocnice (Nemocnice Liberec, Fakultní nemocnice Praha-Motol, OÚNZ Teplice, Nemocnice T•inec). Jednalo se o vozíky pro t•lesn• postižené, nemocni•ní postele se speciálním za•ízením, vyšet•ovací stoly, inkubátor, EKG, defibrilátor a další zdravotnické za•ízení). Podrobn•ji osobní archiv Ing. Karla Kourouse.

10. Vra•me se ještě k LIAZu. Jaké tady byly vztahy OF LIAZ vs. odbory (ROH...)?

My jsme díky tomu propojení, které jsme ud•lali, •ekli, že je musíme infiltrovat, ovládnout. Takže jsem vyzval ty mladé, a• se do toho pustí. A skute•n• v nich chytly saze. Asi šest mladých se tam jakoby vecpalo a ty dobrovolné funkce tam p•ebrali. Problém byl, že jsme nenašli vhodného •lov•ka, který by cht•l d•lat šéfa odbor•. Já jsem obcházel celou fabriku a chytal jsem lidi velice d•v•ryhodné. T•eba tam byl •lov•k, který byl d•íve šéfem zkušebny, velmi uznávaný, slušný, hodný •lov•k. Vyhozený osmašedesátník. Já jsem za ním šel, jestli by necht•l p•ed tím d•chodem d•lat placeného šéfa. V•d•l jsem, že by tam byl d•v•ryhodný •lov•k. A on •ekl, že to d•lat nebude. Sm•la byla ta, že se toho chytil výše zmín•ný pan T•eš•ák, který se nám d•íve p•iznal, že byl spolupracovníkem StB. Ti jeho d•lníci, kte•í si ho zvolili do stávkového výboru, ho ale podporovali pořád.

Dalším klí•ovým momentem byla p•íprava druhé generální stávky. To byla odezva na to, jak se sestavila vláda. V Kladn• se konala sch•zka stávkových výbor• na svolání druhé generální stávky, která se pak nekonala.¹⁶ A setkal jsem se tam s Ladislavem Lisem, který p•ijel za OF z Prahy. Bylo to velice ostré jednání, hodn• hektické, byli tam výbušní chlapy z Bratislavy. Z Liberce jsem tam byl já a pan Haso• z Textilany. Já jsem z toho m•l pocit, že vedení OF v Praze, lidé okolo Havla, že v podstat• dostali sv•j podíl, dostali se „k lizu“ a že jim tento výsledek sta•í. Ale mn• a mnoha jiným to nesta•ilo. My jsme necht•li vedoucí úlohu KS• a další v•ci.

Já jsem se na jednom mítinku v Liberci setkal s odborá•skými p•edáky z Prahy a zjistil jsem, že je tam n•kolik k•idel. Že je tam k•ídlo •ist• odborá•ské – pozd•jší odbory a k•ídlo politické – Ob•anské fórum. A byl jsem p•ekvapený, jak to m•ly odbory mocensky rozhozené. Nevím, kým to bylo p•ipravené a •ízené, ale smrd•lo mi to mnohem víc, než „naše“ Ob•anské fórum.

11. Vy jste v prosinci 1989 vezl nákladním vozem z LIAZu pomoc do Rumunska. M•žete na tuto zkušenost zavzpomínat?

¹⁶ Sch•zka zástupc• stávkových výbor•, nov• zvolených ZV ROH a velkých závod• republiky se konala 9. prosince 1989 v POLDI-Kladno.

Tenkrát to bylo nesmírné vyp•tí, byl jsem strašn• unavený a první sobotu, kdy jsem nikam nešel a spal jsem, k nám dom• ráno p•išly Bohdana Marvalová a paní Ková•ová, manželka Zde•ka Ková•e. A ptaly se mojí ženy: „Kde je Korous? Musí n•co d•lat, vždy• v tom Rumunsku to není možný!“ Vzali jsme je dál, ony nám vysv•tlily, že se to v Rumunsku otá•í špatným sm•rem a že je jim pot•eba pomoci. Tak jsem se sebral, jel jsem do LIAZu, naložili jsme nákla•ák, •ím se dalo a odvezl jsem to do Prahy na vlak. P•i téhle p•íležitosti jsem se dostal do obchodního domu Ješt•d, kde jsem se seznámil s jeho vedením. Fungoval tam jako n•jaký zástupce vedoucího Ing. Josef Maza• (na stole m•l ješt• bustu Lenina) pozd•ji jsem se s ním setkal v Ob•anském fóru, kam ho p•ivedla paní Helšusová. Lidé, co v Praze organizovali Rumunsko, mi •íkali, že by pot•ebovali, abych tam s tím jel. Ta anabáze je popsána v Jisk•e, závodním •asopisu LIAZ.

12. Jaký byl další vývoj událostí?

Nám se v LIAZu povedlo vym•nit vedení. My jsme v OF LIAZ zvolili takovou strategii, že momentáln• nemáme nikoho, kdo by mohl d•lat •editele. Zden•k Ková• byl osloven Fóristy okolo vysoké školy a odešel tam. V roce 1968 v Liberci zorganizoval studentskou stávku a za to v podstat• ze školy musel odejít. Jezdil potom jako šofér s nákla•ákem a do LIAZu se dostal asi až za deset let, kde jsme spolu d•lali v projekci výrobk•.

V Liberci byl obrovský problém, že my jsme se navzájem neznali, byla tady ur•itá ned•v•ra. Tak to samoz•ejm• bylo všude. V Jablonci to bylo zvláš• markantní. Vždycky vznikla psychóza, že mezi sebou máme stbáky. V Jablonci se rada OF vym•nila snad •tyikrát v pr•b•hu dvou m•síc•. Každá nová sestava byla horší. A tady v Liberci to hrozilo taky. Byly tady zájmové skupiny. Velice silná byla zájmová skupina Obrody. A ti to d•lali tak, že šli na sch•zi rady OF, kde se dozv•d•li novinky a hned po téhle sch•zi m•li sch•zi Obrody. A podobn• existovaly i jiné skupinky. A já jsem •íkal: „Podívejte se, já si myslím, že v t•ch zhruba dvanácti lidí, tady ur•it• dva, t•i estbáci budou, jejich vliv se dá eliminovat jedin• tím, že tady budeme probírat to, co jsme schopní rozhodnout. A to, co rozhodneme, tak okamžit• zve•ejníme. Když v•ci rozlišíme na d•ležit• a mén• d•ležit• a ty d•ležit• rozhodneme hned a nebudeme nic zákulisn• rozjednávat tak, i s p•ítomností t•chto lidí jim to nebude nic platné“. Když to

dnes vezmu zp•tn•, tak já vím asi o t•ech lidech. Když bylo centrum KC OF v Plamenu, tak nás tam filmovali z prot•jšího domu, kde byl konspira•ní byt.

Tady bylo v prosinci 1989 nebezpe•í vojenského pu•e. P•išla sem hláška z vojenského útvaru, že n•co p•ipravují. Dostal ji Vláš a Pekuláš. A •ešili jsme tu záležitost s Prahou. A ono se skute•n• n•co d•lo, armáda byla v pohybu. Poslali nám sem generála, který nám to m•l vysv•tlit. Dostal jsem ho nestarost já a Miroslav Šafka. Strávili jsme s ním v podstat• celý den a m•l jsem tedy tu „•est“ poznat myšlení generality, bylo to ještě horší, než moje zkušenost z vojenské základní služby. Tady totiž od listopadových událostí byly tlaky z OV KS•, okresní komunisté byli bojovn•jší, než ti úst•ední.

Na Liberecku byli svoláni na aktiv všichni •editelé všech závod• do Hodkovic. Víím, že jediný, kdo tam nezvedl ruku, byl •editel Naivního divadla a pak nám o tom vypráv•l v Šaldov• divadle. Byl tam i kandidát komunistické strany soudruh Ji•i•ný jako •editel slévárny LIAZ, se kterým jsem potom m•l ty boje v LIAZu.

13. Jaký byl další vývoj událostí v LIAZu?

Vymysleli jsme tu v•c tak, že jsme panu Deutschovi vyjmenovali skupinu tzv. nezávislých odborník•. Protože jsme usoudili, že jeho nám•stci jsou tajtrlíci, kte•í nic neum•jí. Bylo zvykem, že m•l •editel na montáži motor• 1. ledna projev. A moji kolegové mi •ekli, že tam mám promluvit. A ten m•j projev je otišt•ný v Jisk•e a velmi se •editelé Deutsche dotkl. Probíhala jednání s ním a on to nervov• nevydržel a odstoupil.

Na našem pracovišti se vyvinul takový hloupý zvyk, který se mi nelíbil, zavedla ho parta mladých lidí, aktivních svazák•. Byla to tradice vymyšlená tak •ty•i roky p•ed rokem 1989. Byl to zvyk na Vánoce si dávat dárky. Do klobouku se dala jména a vylosovali vám jméno jednoho spolupracovníka, kterému jste m•l n•co dát. Byla to spíš taková legrace, t•eba kolí•ky na prádlo a podobné legrácky.

A já jsem dostal ne jako dárky dva, jeden byl velice sprostý anonymní dopis o •editeli Deutschovi. A te• jsem si •íkal, že se o tom nem•žu v•bec s nikým radit a rozhodl jsem se, že jej navštívím. Zjistil jsem, kde bydlí a •ekl jsem mu: „Podívejte se, my máme spolu takové spory a já vám chci •íct, že bych byl rád, až se tyhle v•ci p•eženou, až jednou p•jdeme po ulici, abychom mohli jít a •íct si dobrý den a ne, abych

já nebo vy musel p•ejít na druhý chodník. Já za vámi jdu ve v•ci, která se mi nelíbí. Myslím si, že jediný, kdo má tohle •íst, jste vy. Dostal jsem to já, p•e•etl jsem to, protože mi to bylo adresované, ale pat•í to vám. Protože mn• do toho nic není.“ On si to p•e•etl, byl z toho p•epadlý, protože to bylo opravdu hodn• sprosté. A já jsem •ekl: „Víte, co si myslím já? To píšou vaši lidi, to jsou ty vaše komunistický svín•, zame•te si v té vaší part•, to jsou ty vaši kamarádi. Tuhle špinavou práci, tohle svinstvo, si vy•i• te mezi sebou.“ A on tedy posléze položil funkci •editela, odstoupil. Dnes mám jen tušení, kdo byl pisatelem.

Podobný dopis jsem dostal asi m•síc p•edtím proti našemu nám•stkovi komunistovi Podhájceckému. Já jsem to hodil do koše a ne•ešil jsem to. V•d•l jsem horší v•ci, že se Podhájcecký scházel s ruskými okupanty na ve•írkách, ale ten dopis byl prost• hloupý. My jsme mu stejn• pozd•ji doporu•ili, aby odešel. Ud•lali jsme akci *Má váš vedoucí d• v•ru?* Byli lidé, kte•í dostali t•eba 98 % ned• v•ru. A v d•sledku toho n•kte•í ti lidé z t•ch míst opravdu odešli, protože to byla zoufalá situace, když vám to lidé dají takhle tvrd• najevo. Samoz•ejm•, že v tom byly n•kdy i osobní v•ci, že po nich ten šéf šlapal a tak dále. Takže bych dnes •ekl, že to byla dost tvrdá akce.

Mezi mluv•ími OF LIAZ byla klí•ová osoba, Ing. Antonín Kne•. To byl ekonom, který byl jako osmašedesátník p•ed Listopadem v podstat• na vedlejší koleji. Také fungoval u tvrdých jednání s vedením podniku po generální stávce. Za OF jsme byli hlavní lidé, kte•í vedli jednání s vedením podniku já, Ková•, Kne• a Bušek. A dokázali jsme to, že jsme spole•n• p•ipravili konkurzy na výb•rová •ízení. Pozd•jšího •editela Wintera tam p•ivedl práv• Kne•. Kne• byl velice d•v•ryhodnou osobou, asi jako Zden•k Ková•. Já jsem k n•mu vzhlížel skoro jako k tátovi. To zklamání, které jsem s ním zažil, bylo nebety•né. To byla osoba, která mi op•t potvrdila, že bývalý komunista je k•ivák. Na ty konkurzy se p•ihlásila spousta lidí. Já mám kamaráda, vystudovaného psychologa a ten m• na to p•ipravil. Up•ímn• •e•eno, z toho výb•ru byl Winter nejlepší. Já jsem v•d•l, že je to bývalý komunista, ale nev•d•l jsem, že byl taky v Lidových milicích. Kdybych to byl v•d•l v té dob•, kdy jsem o tom rozhodoval, tak bych nikdy nep•ipustil, aby došlo k tomu, že se stal •editelem. To je práv• to, že jsme nev•d•li, kdo je kdo. Myslím si, že je to jeden z lidí, kte•í zavinili, že LIAZ dopadl špatn•. Zavinil to tím, že byl nerozhodný, pomalý a ne•inný. A tím spoluzavinil sv•j pád. Éra Wintera nastala na ja•e s velkými nad•jemi a dopadla katastrofáln•.

Když si vezmu, že my jsme v projekci vymýšleli nové motory. Já jsem se podílel v podstatě na těch velkých projektech – modernizace sériového motoru a celá rekonstrukce olejového hospodářství, dodneska se ten motor vyrábí. Dále jsme dělali v partě s tím Pavlem Jindrą a dalšími velký motor M2. To jsme pracovali jako orchestr bez dirigenta. Náš vedoucí chodil jen na porady. A potom jsem v projekci pracoval na malém motoru M3. Byla potom podepsána smlouva o smlouvě budoucí s americkou firmou Detroit Diesel. Potom probíhala jednání s automobilkami, jako byl Iveco, Volvo. V podstatě je vedl jen nový ředitel Winter a jeho lidé. LIAZ byl jednou z mála firem, která měla výrobek, inovovaný motor řady M1.2.C, velký motor M2, a malý M3. (V té době měla kompletní nový konkurenceschopný výrobek jenom Škodovka, auto Favorit. V podstatě nekonečnému úsilí Ing. Hrdličky, který Favorit vymyslel. A díky tomu ta fabrika přežila).

14. Jak a kdy ukončilo OF LIAZ činnost?

Já jsem v LIAZu veřejně vyhlásil, že naše Občanské fórum bude fungovat do voleb. Po volbách jsme vytvořili něco jako klub Občanského fóra a měli jsme možnost se v budově za branou scházet. To vydrželo asi do číjna. Ale v podstatě to ztratilo ten význam.

15. Fungovali v KC OF Liberec agenti StB?

Já na to nemám důkazy, neměl jsem je ani tenkrát. Vždycky někdo přišel a řekl: „Támhle ten je...“ To byla taková atmosféra nedvěry. Já jsem měl tenkrát názor, že tam asi ti lidé určitě jsou.

Časem se prokázalo, že tajemník MěstNV Ladislav Prokeš byl spolupracovníkem vojenské kontrarozvědky. On vlastně chodil donášet na Jiřího Moulise. Tahle věc mi dala ránu. V podstatě tohle byla příčina, proč OF odvolalo Moulise z kandidátky. V '89, když se vybírali lidé na radnici, tak nebyl nikdo, kdo by ty pozice dělal a oni to vzali. Sice dneska jsou všichni generálové, říkají, že to bylo špatně. Ale ty věci se musely řešit rychle. Já to tak přisně nesoudím a pořád si myslím, že odvolání Moulise bylo správné. Okolnosti, proč to dělal, byly celkem jasné. V '68 byl ve vysoké politice. Okolo pana Moulise přesobil Václav Havel, když tady byl v těch srpnových dnech. To bych řekl, že mu k tomu image muže na radnici hodně pomohlo.

V rad• OF, když už byla v Plamenu, se m•lo rozhodovat, kdo bude d•lat ty akce ob•anských komisí. A on nikdo nebyl, byli jsme bezradní. Já jsem si •ekl, že do toho p•jdu, že jsem v ni•em nebyl, že jsem •istý. P•ihlásil se Zden•k Ková•, že to d•lat nem•žu, prý jsem pot•eba v LIAZu, tak uvažovali zase o n•kom jiném. Jan Šolc si sehnal Zde•ka Šimana, který po práci byl v Pastý•ské ulici, kde m•l i svoji místnost. Pozd•ji vyšlo najevo, že ho policajti m•li svým zp•sobem „v hrsti“.

Potom jsem se t•eba dozv•d•l, že •ermák se Sobotkou d•lali VUML (Ve•erní univerzita marxismu-leninismu). To nemuseli, šlo to odmítnout.

Pak vznikla v LIAZu zase psychóza, že Fóristi d•lají •erné seznamy lidí, kte•í nebudou sm•t nic. Já jsem kápnul na •lov•ka, který mi to papouškoval a •ekl jsem mu, že *jedna paní povídala* u m• neplatí, že chci slyšet konkrétní jméno, kdo toto roznáší. A on •ekl: „To nem•žu •íct.“ Já jsem mu na to odpov•d•l: „Když to nem•žete •íct, tak my zve•ejníme vaše jméno a vyv•síme vás na všech nást•nkách, že tohle ší•íte“. On se zalekl a to jméno mi •ekl. Ale ta fáma už šla a psychóza tím vytvo•ená vykonala svoje.

Když se na ja•e 1990 dosp•lo k tomu, že se vypíše konkurz na nového •editele, tak ta psychóza byla taková, že Fóristi tam nemají co d•lat. Takže jsme byli v podstat• odepsaní. Jenom mezi námi byl pan Kne•, který aspiroval na ekonomického nám•stka a práv• on našel pana Wintera, o n•mž jsme toho moc nev•d•li. A na tento konkurz se p•ihlásil také Ing. Jan Kulhánek. To byl nejv•tší stbák, s kterým jsem se setkal. Já jsem m•l k dispozici všechny životopisy a on ve svých datech uvád•l, že má aspirantskou zkoušku, což znamená kandidátské minimum, že má tedy hotovou asi •tvrtinu diserta•ní práce. A já jsem zjistil, že to není v•bec pravda, že kdysi jenom ud•lal p•ijímací zkoušky na kandidátskou práci. A minimum se d•lá až potom. Zašel jsem za ním a •ekl jsem mu, a• tu p•ihlášku stáhne nebo že až se o tom bude jednat, to vybalím. On se naštvál, stáhnul to a straš• m• pomlouval, že chci být •editelem a jeho jsem z toho vylil. P•itom já jsem nem•l šanci, protože jsem byl v té výb•rové komisi.

Potom se Jan Kulhánek angažoval v ODS v Liberci a byl i kandidátem do voleb. Pak vyšly Cibulkovy seznamy „íslo 2“, spolupracovník• StB, kte•í p•sobili ve význa•ných polistopadových funkcích a firmách. Byl tam uveden jako agent StB, •ili nejvyšší kategorie. Zvláštní bylo, že o tom nev•d•la ani jeho žena a dozv•d•la se to až po jeho smrti.

16. Když se rozdělilo Občanské fórum, šel jste do ODS nebo OH?

Před rozdělením Občanského fóra za mnou přišel Petr Šermáček, a šel jsem k němu, že jsem přesvědčený pravice. Já jsem na to řekl: „S tebou nikdy“. My jsme si tykali. Protože jsem viděl, že tou větší osobností budoucí ODS v Liberci je on. Já viděl, co dělá, jak ti lidé nepracovali dobře v politice. Já jsem například vypracoval memorandum k zákonu o státním podniku. A oni (poslanci naši) vůbec s tím materiálem nepracovali. Ten zákon byl špatný, umožnil ty podvody a převody. Řekli mi na to: „Stejně bude privatizace a všechno se to vyřeší privatizací“. Já jsem toho názoru, že z hlediska Liberce byl nesmysl šlápit OF. My jsme se měli soustředit na místní politiku. Měla se tady udělat platforma, která by vůbec nebyla napojená na Prahu a řešila by místní problémy. Tuhle ideu vymyslel Vašek Zmatlík, ale pak na to už nebyla síla. Ono nejde tyhle věci dělat na plno tak dlouho. Já jsem to dělal asi dva a půl roku a byl jsem strašně vyčerpaný.

Mně se na Občanském hnutí líbilo, že to vypadalo jako takové neformální sdružení, jakoby volební strana, která se vždycky dá dohromady pro nějaký problém. Já jsem tady spoluzaložil Občanské hnutí, upřímně řešeno spíše jako něco proti Petru Šermáčkovi. Asi rok jsem tomu šéfoval, pak jsem ale zjistil, že to není to pravé ořechové, protože jsem byl i v pražské radě. Někteří lidé tam byli fantastičtí, jako Martin Bojar, který vedl nezávislou vyšetřovací komisi nebo pan Kubera, dnešní senátor za ODS. Řekl bych, že to bylo svobodomyslnější, než ODS. Jiní mi ale nesešli čím dál víc (například Pithart, Rychetský). Rozhodl jsem se, že to dotáhnu jen do voleb. Navíc se v Liberci projeví různé podvody, falšovaly se zápisy, polepovaly se určité informace. Dělo se to za mými zády a já jsem na to přišel. Pak jsem třeba zjistil, že ve volebním období, kdy jsem si vzal neplacené volno v práci, abych jim pomohl, tak mi řekli, že nesmím jezdit s autem, které nám bylo zapůjčeno. Že s ním můžu jezdit jenom nějaký kandidát. To mě dost naštvávalo, tak jsem napsal takový desetibodový dopis všem, co se na té lumpárně podíleli. Ironií je, že se přisolili bývalí kolegové z OF, potom v ODS, kde vymysleli pomluvu, že jsem byl komunista. Tuto lež zaníceně šířil i jeden postarší lékař, dříve nomenklaturní kádr, který chodil na VUML i bývalý komunista Drda, který mi na výřtku řekl, „taková je politika“. A tím jsem vlastně s veškerou politikou skončil.

17. Máte z této doby jistě mnoho nezapomenutelných zážitků. Můžete na některý vzpomenout?

Tých zážitků je opravdu mnoho. Vystupoval jsem na balkóně socialistů na náměstí před radnicí. To byl můj snad nejsilnější zážitek z těch událostí, kdy mě oslovil dr. Bareš, abych tam promluvil. Já jsem si řekl, že to musím říct co nejstručněji a nejvýstižněji. A že musím tím lidem říct to, aby dovedli odpovídat na ty hloupé nářázky komunistů a pochybovačů. A také nějakou pozitivní informaci. Mluvil jsem nejprve tedy o tom, že jsme v LIAZu založili stávkový výbor a že stávka bude. Ironií bylo, že ani tato informace se nedostala do vedení Liazu v Jablonci. Na náměstí bylo snad deset tisíc lidí, hlava na hlavu. Ta atmosféra tam byla fantastická. Říkal jsem tam, že zpochybováte říkají: „Co tedy vlastně chcete? Co sledujete?“ Proto jsem tam řekl v parafrázi slova z projevu Abrahama Lincolna, který pronesl na gettysburgském bojišti: *„Co máte lidi, řekněte na to, když vám druhí říkají – k čemu to je, co vlastně chcete? My chceme demokracii, ale nechceme žádnou demokratizaci. A co to je demokracie? Demokracie je vláda lidu, lidem a pro lid“.*

Pak jsem měl druhý projev na jedné z těch posledních demonstrací na náměstí z radnice. Ale atmosféra byla už jiná. Já jsem tam v podstatě řekl, že se musí zakázat komunisti. A ozval se evlasy. Byli tam už opilci, možná i provokatéři a už byl nejvyšší čas demonstrace skončit. To jsem opravdu dostal strach. Postehl jsem, že je zle a že bych vlastně mohl někomu posloužit k provokaci.

Já nejsem názoru, že všichni komunisté patří na šibenici, ale když dneska někdo řekne, že odsun Němců byla správná věc, tak ten člověk stejnými ústy musí říct: „Potom i odsun komunistů po roce '89 byl taky správný.“ Ty systémy jsou naprosto rovnocenně špatné a ten komunistický je ještě o jeden kus větší, protože byl prostě zákeřnější. Nacisti to říkali přímo, byli upřímní, říkali: „My chceme čistou rasu.“ Kdyžto komunisti měli plnou pusou lásky, ale ta skutečnost byla jiná.

Hanbou je, že se obloukem blížíme do náruče totality nové a velmi zákeřné, to je ale už jiná kapitola.

Rozhovor autorky s MUDr. Pěmylem Sobotkou, 3. května 2010 v Liberci.

MUDr. Pěmylem Sobotka pracoval v Radě KC OF Liberec, spoluzakládal Občanskou demokratickou stranu v Liberci.

1. Jak jste prožil 17. listopad 1989 a následující dny? Jaká byla atmosféra, jak se měnila?

Liberec byl samozřejmě bez informací. Nevěděli jsme a netušili jsme se, co se odehrálo v Praze a já jsem se k prvním informacím dostal v neděli odpoledne nebo večer a telefonicky jsme se s pár kolegy z nemocnice dali dohromady a v pondělí jsme udělali takovou malou generální stávku v nemocnici. Šli jsme seznámit zdravotníky před budovou, co se odehrálo a odpoledne už jsme začali hledat někoho, kdo by byl zapojen do tzv. v podstatě Občanského fóra a našli jsme pár kluků a dávali v Bunkru na Tržním náměstí. Mezi nimi byl můj kamarád Vladimír Pekuláš, takže minimálně tento muž spustil tu naši hlubší aktivitu. Potom jsme se přesunuli do klubu Plamen, kde to bylo víceméně postavené na pár lidech. Pak bylo x lidí, kteří se pohybovali po Liberci a zakládali různá Občanská fóra, a už v některých institucích nebo ve fabrikách a podobně. Nemáme pro to žádné zápisy. Já jsem byl zvolen předsedou Občanského fóra a také o tom není nikde zápis. Měli jsme skutečně skupinu, která šla směrem na Prahu a skupinu tady domácí.

2. Kdy a jak se ustavilo OF liberecké nemocnice?

Myslím si, že doktoři, ale i zdravotníci nedoktoři jsou podle mého názoru lidé, kteří milují demokracii, takže jsme do toho vlítli rovnýma nohama, založili jsme v podstatě skupinu a přestali jsme skoro pracovat. Začali jsme tady v Liberci dělat pomocnou revoluci a nás s dr. Petrem Čermákem a ostatními to pohltilo a dělali jsme od té chvíle vlastně dvě zaměstnání. Jedno byla medicína a jedno byla politika.

3. Vzpomínáte si, jaké byly vztahy mezi Ob•anským fórem v Liberci a libereckými vysokoškoly?

Ten vztah byl velmi dobrý. Samoz•ejm• ti studenti jeli po své lani, m•li sv•j stávkový výbor, svoji v uvozovkách okupa•ní stávku a myslím si, že to vzájemné propojení bylo velmi intenzivní stejn• tak jako informa•ní cesta, kterou odehráli naši um•lci, herci a podobn•, kte•í jezdili a rozdávali informace. Pak i od nás se za•alo jezdit do Prahy sm•rem do Ob•anského fóra, tzv. velikého pražského. Sbírali jsme informace, d•lali jsme akce a od úterka už tady za•aly akce na nám•stí v Liberci. Bylo to ve spolupráci i s tehdy existující Stranou lidovou a Stranou •eskou socialistickou, která poskytla balkón. Za•ali jsme na schodech radnice a pak jsme šli na tento balkón.

4. Jaká byla spolupráce •i provázanost mezi libereckým KC OF a pražským KC OF?

My jsme samoz•ejm• m•li své v uvozovkách vyslance, kte•í jezdili do Prahy a nasávali atmosféru, ale to jsme jeli separátn• tady v našich podmínkách. Ten základ a hlavní cíl byly svobodné volby, ale také vášnivé diskuse s komunisty o tom, že je potřeba jim odebrat budovu a že je potřeba v podstat• ukon•it 4. •lánek naší Ústavy, že všechnu moc má v rukou strana.

5. Jak probíhalo št•pení uvnit• libereckého OF v pozd•jší dob• (•i jak OF ukon•ilo svoji •innost)?

V moment•, kdy prob•hly první svobodné volby, tak Ob•anské fórum existovalo dále, ale ty volby byly v •ervnu a následn• bylo jasné, že není možné, aby bylo pouze Ob•anské fórum, které bylo vlastn• všeob•imající od levice do pravice, a objevily se r•zn• názory na •ešení situace. A protože demokracie je založena na sout•ži politických stran, tak v té dob• byla založena Ob•anská demokratická strana a Ob•anské hnutí. Tady bych •ekl, že došlo k velmi serióznímu rozchodu t•ch skupin. Valná •ást nás přešla do Ob•anské demokratické strany, •ást přešla do Ob•anského hnutí a potom už jsme jeli jako suverénní politické strany.

6. Jaký byl váš nejsilnější zážitek z této doby?

Samozřejmě ze začátku to byl velký optimismus, ale nikdo jsme netušili, jakým způsobem se to bude vyvíjet, a vzpomínám, myslím, že to bylo úterý nebo středa v prvním týdnu po 17. listopadu, kdy jsme byli na náměstí, bylo nás tu pár tisícovek, a rozšířila se mezi námi informace, že na nás chystají Lidové milice a policii. Měli jsme skutečný strach. V momentě, kdy jsme slyšeli zvuk podobný tanku, což nakonec byl nákladník, tak jsme měli hodně velký strach, protože v Hodkovicích nad Mohelkou poblíž Liberce cvičily milice na jasné rozeznání nás, kteří jsme byli na tom náměstí. Takže to byl ten moment, ale pak už se to stabilizovalo a už do nás tolik nezasahovali.

Rozhovor autorky s Vladimírem Pekulášem, 20. března 2010, emailovou poštou.

Vladimír Pekuláš, t. č. v Kanadě, působil jako vedoucí Informačního střediska Rady KC OF Liberec, vykonával funkci odpovědného redaktora LI-FÓRA, zpravodaje OF Liberec.

1. Měla vaše pozdější práce v Občanském fóru v Liberci souvislost s vaším působením před 17. listopadem? Měl jste například nějaký vztah k disentu?

Narodil jsem se na Volyni. Byla to česká kolonie, asi 42,000 obyvatel na území Polska, později Ukrajiny. Můj otec tam měl cementárnu, kterou mu sebraly ruské úřady v roce 1939, kdy Stalin s Hitlerem přepadli Polsko. V roce 1947 mnoho rodin včetně mé rodiny reemigrovalo do československa, aby se zbavilo ruské nadvlády. Otec dostal do správy cementárnu v Rychnově nad Nisou, ale po komunistickém puči v roce 1948 o ni opět přišel. To jen na vysvětlenou, pro naši rodinu komunisty nikdy neměla v lásce. Od malinka jsem slyšel odsuzování komunistů, otec každý večer trávil poslechem západních stanic, já jsem nebyl pionýrem, měl jsem kvůli tomu i problém dostat se na střední školu a před jejím ukončením jsem na naléhání třídního učitelle vstoupil do ČSM, abych se dostal na vysokou školu. Po roce 1968 jsem už nemohl ani dostudovat a vystídal jsem několik dělnických profesí a nakonec jsem byl až do roku 1991 na Požárním útvaru v Liberci. Po roce 1970 jsme s přáteli opisovali zakázanou literaturu, tiskoviny Charty, které se k nám dostaly, apod. Dost dlouhou dobu jsem přes kamaráda dostával necenzurované zahraniční zprávy, tzv. "Aktuality", které ČTK měla pro vysoké funkcionáře KSČ. Opisovali jsme zajímavé články, aby se dostaly mezi lidi. Na začátku 80. let jsem měl možnost podepsat Chartu, probírali jsme to doma, ale nakonec jsem ji kvůli rodině nepodepsal.

2. Jak jste prožil 17. listopad a následující dny? Jaká byla atmosféra, jak se měnila?

V Liberci byla reakce občanů na zprávy z Prahy, které pomalu prosakovaly do města během soboty a hlavně neděle, opravdu bouřlivá. Nikdo o ničem jiném nemluvil.

Lidé byli rozzlobeni a pobou•eni zásahem bezpečnostních sil proti studentské demonstraci.

V Liberci se hned 18. nebo 19. listopadu začala formovat pracovní skupina, která chtěla reagovat na tyto události, kolem Gábiny Kafkové, dr. Bareše a Miloše Sabá•ka, kteří myslím tvořili jádro skupiny nazvané Liberecká iniciativa. Hned připravovali letáky, psali prohlášení, šířili informace. 20. listopadu uspořádali první manifestaci před radnicí. Tehdy tam byli hlavně studenti stavební školy, ale již druhý den bylo náměstí plné. Mnoho lidí přicházelo s obavami, protože tehdy nikdo nevěděl, jaké to může mít následky. Zlost lidí byla ale silnější než pocit strachu. Nebezpečí zásahu KS• bylo velké (milice v Praze, vystoupení ministra obrany, milice v Hodkovicích, kamery StB na náměstí...). Vlastně nebylo jasno až do 26. listopadu, kdy došlo k setkání delegace ÚV KS• a vlády vedené Adamcem s představiteli Ob•anského fóra v čele s Havlem. Byl to zlomový okamžik. Od té chvíle bylo jasné, že se blýská na lepší časy. Události šly tak rychle za sebou, že jsme byli všichni zasko•eni. Každý věděl, že nějaká změna musí přijít, nikdo to ale nečekal tak brzy. Avšak nejvíce byli paradoxně překvapeni komunisté. Ti si již před 17. listopadem uvědomovali, že se musí něco změnit, a připravovali odstavení tvrdého jádra strany a nějaké "kosmetické změny", ale nedošlo jim, že jediná zásadní změna je konec vlády jedné strany.

Já jsem se o první demonstraci dozvěděl od své paní, která pracovala v Knihkupectví U Radnice (v té době také sloužilo jako úschovna transparentů a tiskovin pro demonstrace). Účastnil jsem se všech demonstrací, které se v Liberci konaly.

Asi koncem týdne po 17. listopadu se promítal na kolejích VŠ záznam surového zásahu bezpečnostních jednotek na Národní třídě. Mnoho lidí při promítání plakalo. Byl to velmi emocionální zážitek, na který nikdy nezapomenu.

Studenti VŠ tehdy žádali lidi o pomoc, měli nedostatek aut pro své výjezdy na podniky a vesnice, tak jsem tam hned nechal své auto. Vzal jsem si ho zpět až za měsíc, když jsem ho nutně potřeboval pro svou práci v sekretariátu KC OF.

Byla to úžasná doba, na kterou se nedá nikdy zapomenout, a jakýkoliv popis se vymyká skutečnosti. Navždy ve mně zůstanou vzpomínky na bouřlivé reakce lidí, na jejich spontánní výkřiky a zvonění klí•i při demonstracích.

3. Kdo byl spolu s vámi u začátku Ob•anského fóra v Liberci?

Druhý den po první demonstraci jsem dopoledne šel do Bunkru na Tržním náměstí nabídnout svou pomoc, protože jsem nechtěl jen přihlížet k tomu, co se právě dělo. Hlavní představitelé v Bunkru byli Gabriela Kafková, Miloš Sabáček, Franta Fišera, dr. Bareš. Pomáhalo ale více lidí. Ještě to bylo neorganizované, na mou otázku, co mám dělat, mně Miloš Sabáček řekl, že všichni dělají, co je právě třeba. Chodilo za námi mnoho lidí, odpovídali jsme jim na jejich dotazy, vysvětlovali situaci, dávali jsme jim letáky, stále se něco dělo.

Když vzniklo Občanské fórum a přidali se další lidé, byli jsme v Plamenu v ulici 5. května. Tam už jsme se snažili všemu dát určitý řád. Byla utvořena rada KC OF se členy Bilkem, Čermákem, Drdou, Gotthardem, Helšusovou, Hladíkem, Jiránkem, Kadlasem, Krousem, Kováčem, Mazačem, Pekulášem, Sobotkou, Šafkou, Šímanem, Šolcem, Volfem. Složení rady se během roku několikrát změnilo, jeden čas měla rada 21 členů, pak se postupně redukovala na šestnáct. Nechci tu jmenovat všechny, kteří se v radě vystřídalí, protože o tom nemám žádný záznam a nerad bych na někoho zapomněl. Všichni totiž odvedli velký kus práce. Byl vytvořen sekretariát, komise (politická, národnostní, koordinační, volební, rekonstrukce národního výboru, bezpečnostní, ekologická apod.). Některé komise pracovaly jako stálé, některé jen do vyřešení konkrétního úkolu a pak zanikly.

Naše umístění v Plamenu nebylo ideální, proto jsme hledali jiné prostory. Nakonec jsme se stěhovali do budovy VŠ v Sokolské ulici. Vchod do OF byl z ulice Liliové. Nemohu říci, že tyto prostory byly ideální, ale měli jsme více místa i místností. Měli jsme také už docela dobré vybavení, psací stroje i kopírku. Tehdy jsem byl radou vyreklamován z mého zaměstnání, protože moje práce vedoucího sekretariátu KC OF vyžadovala mou přítomnost po celý den.

Schema sekretariátu:

Vedoucí: Vladimír Pekuláš

Sekretářka: Ela Gotthardová

Ekonomika: Ing. Karel Gotthard

Doprava: Karel Zerák

LI-FÓRUM: Milena Buriánková

Propagace a činnost, plakáty, poradatelská služba: Vladimír Hartman

Nesmím zapomenout na So•u Vondrovou, která prodávala drobné ob•erstvení, plakety a placky OF, rozdávala p•íchozím letáky a vypomáhala se vším, co bylo t•eba ud•lat.

Pomáhalo nám hodn• lidí. Ješt• bych rád p•ipomn•l Miroslava Bernarda, který také odvedl hodn• práce, a i jeho zásluhou byl postaven památník zast•eleným za okupace v roce 1968.

V sekretariátu se st•ídali také •lenové rady v hodinách pro ve•ejnost, protože denn• chodilo tolik lidí s r•znými problémy, že bych to sám nemohl vše vy•ídit.

Nápl• práce sekretariátu:

Styk s ve•ejností, organiza•ní záležitosti, p•íprava rad KC OF, korespondence, vedení ú•etnictví, propagace, evidence materiálu, evidence výjezd• do podnikových a obecních OF, podpisové akce, tisk, množení materiál• a mnoho jiných drobných i velkých úkol•. Z tohoto vý•tu práce je jasné, že bychom se bez zástupu dobrovolník• neobešli.

Práci pro OF jsme mohli d•lat jen s porozum•ním a podporou našich rodin. Mne moje rodina vidala ten rok jen z•ídka, protože jsem pracoval každý den minimáln• •trnáct hodin a byl jsem v sekretariátu i o víkendech. Podobn• na tom byli i jiní lidé z rady.

4. Vzpomínáte si, jaké byly vztahy mezi Ob•anským fórem v Liberci a libereckými vysokoškoly?

Tyto vztahy byly opravdu na dobré úrovni. Vysokoškoláci odvedli zejména v za•átcích velký kus práce svými výjezdy mezi lidmi na podniky a venkov. Mohli jsme se na n• kdykoliv obrátit. Na VŠ pracovalo velmi dob•e OF a m•li svého zástupce v naší rad•.

Pro ilustraci vám •eknu jednu osobní p•íhodu, která se stala asi 24. listopadu. Odešel jsem z domova a šel jsem na Požární útvar. Tam jsem m•l u dozor•ího vzkaz od mé paní, že pro mne p•ijela StB. Z Požárního útvaru, kde m• také hledali, odjeli chvíli p•ede mnou. Jel jsem do Bunkru a tam jsme se radili, co d•lat. Miloš Sabá•ek zvedl telefon a oznámil to student•m. Asi za p•l hodiny vysokoškoláci volali zp•t, že mluvili s Prahou a dohodli se, že když budu zat•en, libere•tí i pražští p•jdou do ulic. V•d•li jsme, že máme odposlouchávané telefony, takže StB o tom v•d•la také a mn• se nic

nestalo. Pro• si ale p•išli zrovna pro mne, když v té dob• m•li lepší výb•r, dodnes nevím.

5. Fungovala n•jaká spolupráce •i provázanost mezi libereckým KC OF a pražským KC OF a dalšími OF a stávkovými výbory libereckých podnik• ?

Tato spolupráce byla samoz•ejm• nezbytná. Pod Prahu spadala všechna krajská OF. Byli jsme s Prahou ve stálém spojení. Myšlenkové proudy p•icházely z Prahy, ale pro Prahu byly d•ležit• vešker• podnik•y z ostatních míst republiky. Mimo jiné i proto se konaly celostátní sn•my. My jsme zase po•ádali sn•my Liberecka. Pražské KC OF bylo také ve spojení s VPN v Bratislav•. Z Prahy jsme dostávali dotace na provoz našeho centra, podklady, tiskoviny, zpravodaj *in FÓRUM* a pod. Liberecké KC OF bylo ve spojení s ostatními OF v podnicích, m•stech a obcích našeho kraje (v té dob• to ale ještě vlastn• kraj nebyl). Obraceli se na nás telefonicky, osobními návštěvami, ale také jsme za nimi zajížd•li, když to bylo t•eba nebo na jejich pozvání. Na tyto výjezdy se •lenové rady st•ídali a vyjížd•li v•tšinou ve dvojicích. Nejvíce výjezd• bylo ale na podniky v dob•, kdy OF podnik• m•lo právo vym•nit •editele. To bylo v n•kterých p•ípadech velmi t•žké dohadování mezi skupinami s r•znými názory. My jsme tam jezdili jako dohled, odpovídali jsme na otázky a v n•kterých p•ípadech i moderovali diskuzi. •asto se stávalo, že cht•li, abychom •editele odvolali my, což ovšem nebylo v naší kompetenci. Oni znali situaci v podniku a oni také museli rozhodnout, co se stane.

6. Kdo a jak vlastn• svolával a •ídl manifestace a mítinky na nám•stí Bojovník• za mír p•ed radnicí (dnešní nám•stí Dr. Edvarda Beneše)?

Manifestace a mítinky svolávala rada KC OF. Bylo to vždy ve •tvrtek odpoledne, v•tšinou v 16. hodin a svolávaly se vždy, když bylo t•eba lidem vysv•tlit, co je nového. Mnoho podnik•, o kterých se mluvilo na mítincích, p•icházelo i od lidí, kte•i za námi p•icházeli v návštěvních hodinách a kladli nám otázky. V•tšinu t•chto mítink• moderoval Miroslav Šafka. Oznámení t•chto mítink• byla uve•ej•ována v LI-FÓRU, ale tiskli jsme také letáky, které se vyv•šovaly v podnicích a dávali jsme je i do n•kterých prodejen, oznámení bývala i ve výlohách.

7. Jak probíhalo št•pení uvnit• OF v pozd•jší dob• (•i jak ukon•ilo svoji •innost)?

Občanské fórum sdružovalo občany s politickými názory od levice až po pravici a jeho cílem bylo odstranění komunistické ideologie jako jediného politického směru a zrušení vlády jedné strany v našem státu. Pro splnění těchto úkolů bylo Občanské fórum ideální, protože tyto cíle byly vlastní drtivé většině národa. Již od začátku bylo jasné, že to tak nemůže zůstat navždy, že OF je přechodem k pluralitnímu zřízení. Velmi brzy se politické názory jednotlivců i skupin začaly projevovat. Kromě OF vznikalo mnoho jiných politických stran. Od liberálních až po velmi radikální. Byla tu mnoho let absence politických stran a to byl důvod, proč nové strany a hnutí rostly jako houby po dešti. Vzpomeňte na volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění v červnu 1990. O vstup do sněmovny se tehdy v časech ucházelo 16 stran a hnutí. OF tehdy získalo přes 53 % hlasů s podporou DI, ODA, Republikánské strany českého venkova, HOS, Levá alternativa, Panevropská unie, Obroda, Strana evropského domu, Radikální strana, KAN, Sociálně demokratický klub. A to nejsou zdaleka všechny strany a hnutí, které v té době existovaly.

Byla to velká různost názorů a ta se projevovala i při jednáních rady KC OF. Víím, jak těžké bylo dosáhnout v některých otázkách konsensu.

Největší tlak na špezení Občanského fóra určitě vyvíjel Václav Klaus. Pro něho, jako ekonoma, to byla zásadní věc, protože už tehdy měl v mysli hospodářskou a politickou transformaci země. Klaus byl u počátku OF, byl ministrem financí, byl brzy velmi známou osobností a přišel s dobrým programem pro novou, výraznou pravicovou stranu, která na tehdejší politické scéně chyběla, Občanskou demokratickou stranu, která si vytkla za úkol transformaci země v demokratický stát.

"Rozlukový" sněm Občanského fóra se konal v Praze 23. února 1991. Rozhodl o rozdělení Občanského fóra na Občanskou demokratickou stranu a Občanské hnutí. Tím byla činnost Občanského fóra ukončena.

8. Kdy jste začali vydávat zpravodaj LI-FORUM, kdy jste ukončili tuto činnost a jaká byla jeho náplň?

Na tuto otázku mohu odpovědět jen stručně. Nemám LI-FORUM a po dvaceti letech si už nevzpomenu, kdy vyšlo první a kdy poslední číslo. Ve svých poznámkách jsem našel pouze, že LI-FORUM bylo povoleno OK ONV Liberec č. 35028089.

Redakční radu tvořili M. Buriánková, O. Havlík, M. Nyš, za obsah odpovídala Ivana Hubáková. Kromě těchto čtyř lidí přispívali svými články dr. Volf, G. Kafková, J. Švarcová, V. Hartman, Havlík. Otiskovali jsme ale i příspěvky členů rady i občanů.

Základním cílem LI-FORA bylo informovat občany Liberecka o dění v Občanském fóru, včetně různých oznámení z pražského centra a OF jiných měst. Ale témat bylo samozřejmě více, například zprávy ze sněmů, aktuální věci Liberecka, informační servis, příprava k volbám a mnoho jiných příspěvků.

9. Jaký byl váš nejsilnější zážitek z té doby?

Nejsilnější zážitky byly vlastně dva. Prvním je začátek revoluce, ale o tom jsem toho napsal dost na začátku svého povídání a tím druhým byl výsledek červnových voleb do Sněmovny lidu. Výsledek přes 53 % pro Občanské fórum byl pro mě potvrzením, že jsme si počinali dobře. Bylo to vlastně vyvrcholení naší sedmiměsíční práce a důstojné zakončení první fáze naší *sametové revoluce*. Ta druhá fáze, upevnění demokracie, tvorba nových zákonů, výchova lidí k demokratickému myšlení, se už tak jednoznačně nedařila. Ale každá demokracie potřebuje dobu zrání a ta naše je ještě stále moc mladá a dosud je cítit poznamenání komunistickou totalitou.

10. Jak se díváte na tu dobu dnes?

Je velký rozdíl mezi tím, jak bych hodnotil revoluci před dvaceti lety a co si o tom myslím dnes. Do poloviny roku 1990 jsem byl v KC OF tak vytížený, že jsem neměl čas přemýšlet o začátku revoluce. Ale už tehdy mně bylo divné, že vše proběhlo tak klidně, že komunisté nepoužili k potlačení té lidové "rebelie" proti režimu sílu, jako tolikrát předtím. Bylo by to pro mě přece tak snadné. Také mě překvapilo, že na významných státních postech byli stále komunisté a někteří z nich měli na svědomí padesátá léta.

A z mého pohledu je jedno, zda aktivně (někteří z nich zcela jistě), nebo pasivně členstvím ve straně v té době. Pro komunisty v porevolučním dění už nemělo být místo.

V posledních letech se již o těchto věcech píše otevřeně, což je dobře, protože se k lidem, kteří se o toto důležité období našich dějin zajímají, dostávají i jiné informace, než jen oficiální.

My jsme tehdy pracovali pro revoluci z vnitřního přesvědčení a bohužel jsme si

neuv•domovali, v jakém marasmu a pro koho pracujeme. Nev•deli jsme nap•íklad, že jeden •len rady byl v minulosti vyšet•ován pro trestnou •innost (paradoxn• je dosud ve vysoké funkci na radnici), že jsou mezi námi lidé, kte•í z•ejm• pracovali pro StB a rozv•dku, jednoho z nich jsme dokonce pov•ili prací s Bezpe•ností a StB. Jak ta práce asi mohla vypadat? Nev•d•li jsme, že další piln• studovali VUML, nebýt revoluce, mohli se stát •leny KS•. Dnes jsem p•esv•d•en, že jsme byli zneužiti pro dosažení cíl• jiných lidí. Mysleli jsme si, že hájíme revoluci, ale ve skute•nosti bylo všechno jinak. Do revoluce v•tšina z nás vstupovala z •istého idealizmu, ned•lali jsme to pro vlastní prosp•ch. Naším cílem bylo zni•it komunistický režim, ale skute•nost je taková, že komunisté jsou stále ješt• ve st•edu politického d•ní. N•kte•í z nás m•li radikáln•jší názory, a p•esto, že byli velmi mladí, byli politicky velmi vysp•lí a m•li velmi jasnou p•edstavu, jak by m•la naše rodící se demokracie vypadat. Tito lidé byli z tohoto “revolu•ního” d•ní velmi rychle vylou•eni.

V podstat• odešli sami, když vid•li, s jakými lidmi a jakým sm•rem se to ubírá. Ten další proud m•l jiné p•edstavy a n•kterým lidem šlo hlavn• o využití revoluce pro jejich vlastní cíle. To se jim nakonec splnilo, protože t•ch n•kolik lidí, kte•í v OF z•stali, a mysleli to dob•e, nemohlo nakonec mnoho v•cí v•bec ovlivnit. A to nebyla jen záležitost Liberce, tak to bylo asi všude.

Mnohokrát jsem si za ta léta •ekl, že to byl pro mne ztracený rok života, který bych lépe využil, kdybych se v•noval rodin•. Žil jsem v desiluzi, když jsem vid•l tu korupci, boj o posty v politice a nezájem o lidi dole. Uv•domuji si, že p•es všechno, co se mn• nelíbilo, se mnoho v•cí zm•nilo k lepšímu, ale vezme to jist• ješt• jednu generaci, než se vše uvede do správných kolejí.

B. Edice dokument

Projev Václava Havla 23. 5. 1990 na náměstí Bojovníků za mír v Liberci.

„Vážení přátelé, budu-li koktat, promiňte mi to. Budu-li koktat, bude to mít dva důvody. První důvod je, že jsem se ještě nenaučil být táborovým řečníkem. Já jsem byl celý život zvyklý psát něco doma a od 17. listopadu musím mít denně několik proslovů, někdy i několik desítek proslovů. Přiznám se, že to ještě moc neumím. Druhý a vážnější důvod, pro který hrozí nebezpečí, že budu koktat, je jiný. Já jsem zvláštním způsobem pohnut, že mluvím zde, z této radnice na tomto náměstí. Jak už řekl pan starosta Moulis, můj dávný přítel, já jsem tu strávil jeden z nejpohnutějších týdnů svého života.

Město Liberec vyzařovalo zvláštní radioaktivitou, která mě zvláštním způsobem přitahovala. Toto město je určitým způsobem kulturní. Já jsem tady měl přátele ve zdejší galerii, ve zdejším Sialu, v tom architektonickém centru. Přesobilo tady divadlo Ypsilonka. Po celá 60. léta mě to město přitahovalo a přitahovali mě sem různí přátelé, které jsem tu měl. A náhoda tomu chtěla, že jsem tu za nimi byl na návštěvu 21. srpna. Zůstal jsem tu s nimi a celý týden jsem s vámi prožíval ten prázvláštní týden té okupace. Tam z oken Stavoprojektu jsem viděl, jak sovětské tanky vjely támhle do podloubí, které se zhroutilo. Viděl jsem tady mnoho věcí. Přesobil jsem ve zdejším rozhlasu, psal jsem ve zdejším rozhlasu každodenní komentáře k situaci, které přednášel můj přítel herec Honza Tříška. Když ho nebylo chvíli slyšet v rádiu, rádio bylo bombardováno telefonáty místních obyvatel, zda už náhodou nebyla budova rozhlasu dobyta okupanty. Ona jimi dobyta býti nemohla, protože kolem stála taková ohromná auta s betonovými kvádry a to šlo opravdu těžko dobýt. A prožil jsem tady mnoho nezapomenutelných věcí. Panu starostu Moulisovi jsem psal proslovy, ale nikoliv ten dnešní, ten si napsal sám. Psal jsem taková různá svolání a prohlášení, která byla všude vylepena. Četl je městský rozhlas. Mluvil jsem dokonce s Honzou Tříškou v narychlo zřízeném televizním studiu na Ještědu, který támhle vidím na obzoru, který stavěl další můj dobrý známý, architekt Hubáček. Prožil jsem tu mnoho věcí a některé z nich jsou nezapomenutelné. Nezapomenu na to, jak taková známá parta hippies se nabídla panu

starostovi, že bude hlídat radnici. Tady ty schody do radnice byly plné hippies, kteří hráli na kytaru a zpívali píseň Massachusetts, tehdejší světovou hymnu hippies, kontrolovali příchod, chránili starostu. Nezapomenu, jak tady chodili po městě hlídky složené z jednoho příslušníka SNB a dvou hippies, kteří měli pásky pomocné strážce Veřejné bezpečnosti.

Nezapomenu na tu fantastickou atmosféru naprosté jednoty, obětavosti, solidarity, pomoci, společného a jednotného odporu k okupaci. Nezapomenu na to, jak si lidé navzájem pomáhali. Tady bylo možné za dva dny vydat knihu. Tady bylo možné téměř cokoli. Do toho rozhlasu nám lidé nosili bezpočet věcí, které jsme nepotřebovali – léky, květiny, chleba. Měli starost, abychom tam neumřeli hladem. To všechno se mi vybavuje, když k vám teď zde mluvím a jistě pohnutí, které je spojeno s touto vzpomínkou, je tedy jak jsem řekl, oním druhým důvodem mého koktání.

Ale pokusím se zamyslet nad jednou věcí. Když si vzpomenu na tu atmosféru jednoty, pospolitosti, takovou povznášející atmosféru společného zájmu, jednoty v rozumnosti a když si vzpomenu, že neminul ani rok a všechno bylo ztraceno. Vzpomínám si, jak lidé postupně rezignovali, jak si začali myslet, že nic nelze změnit, ničemu nelze vzdorovat, náš osud je předurčen a jediné, co se dá dělat, je tiše se přizpůsobit, poddat se adaptovat na ty nové poměry. Když si na to vzpomenu, tak si kladu otázku: Proč se to stalo? Proč ten postoj nevydržel? Vždyť jsme si mohli ušetřit mnoho trápení. Ty poměry navzdory sovětské okupaci nemusely být takové, jaké byly. Proč se tehdy ta atmosféra tak rychle vytratila? Proč jsme všichni tak rychle opustili ty postoje, které omráčily celý svět? A když o tom přemýšlím, napadá mě jedna věc. I dnes prožíváme podobné dny. Prožíváme dny takové zvláštní, povznášející radosti z toho, že jsme setřásli totalitní systém, že jsme svobodní, že se před námi otvírá svobodná budoucnost. A vydržíme? To je otázka, kterou si kladu.“

„Já myslím, že nemáme jinou šanci. Tenhle pokus je už několikrát v našich moderních dějinách. A já myslím, že tento pokus se už musí podařit. Že tentokrát to už nikdo nemůže zmařit. Že tentokrát už nelze jít zpátky. Že tento proces musí být nezvratný. A uvědomuji si ještě jednu věc. Všimněte si, že ti, kteří byli za těch dvacet let nejpoddajnější, kteří v podstatě přisluhovali totalitnímu režimu, kteří byli kdesi skryti, tiše se na něj adaptovali, ani slovo odporu od nich nebylo možno slyšet, že titíž jsou dnes nejvůlejšími křiklouny. Najednou se kolem nás objevuje mnoho lidí, kteří by nejradši všechny komunisty pověsili na lucerny. Ale co dělali ti lidé těch dvacet let?

Sloužili totalitnímu systému. Mn• se zdá, že •ím déle je n•kdo ponižován, •ím déle slouží proti svému sv•domí, •ím déle se nechá lámat, tím víc se v n•m hromadí taková jakási zlost. Zlost nejen na toho, kdo ho ponižuje, ale i zlost na sebe sama. A když potom ty obru•e ponížení prasknou, za•ne takový •lov•k najednou strašn• hlasit• k•i•et. Ale on k•i•í tak trošku, aby p•ek•i•el své vlastní špatné sv•domí. On k•i•í proto, aby jakýmsi zp•sobem kompenzoval své vlastní dlouholeté ponížení a ten fakt, že nedovedl žádným zp•sobem vzdorovat. To je psychologický mechanismus, který je dob•e známý a vy v tomto m•st•, aspo• ti starší z vás, ho musíte pamatovat z doby povále•né. Toto m•sto bylo z velké •ásti n•mecké. Po válce, jak víte, byli N•mci odsunuti, což m•lo své neblahé následky pro celý kraj, pro zdejší pr•mysl, pro zdejší zem•d•lství. A vzpome•te si, kdo byl nejv•tším dobyvatelem pohrani•í, kdo rozkrádal kostely, kdo kradl monstrance z kostel•. Vzpome•te si, kdo se pokoušel mstit N•mc•m bez výb•ru, kdo se pokoušel trápit n•mecké ženy, kdo byl tím nositelem toho, •emu se tehdy •íkalo •eský gestapismus. Byli to samoz•ejm• kolaboranti. Nikdy to nebyli odbojá•i, nikdy to nebyli ti, kte•í vzdorovali n•mecké okupaci. Byli to ti, kte•í se poddali, kte•í p•isluhovali a kte•í se pot•ebovali vyrovnat se svým špatným sv•domím tím, že byli t•mi nejagresivn•jšími a nejmilitantn•jšími mstiteli po válce. N•co podobného pozorujeme dnes. Najednou se vynořila velká skupina mstitel•. Samoz•ejmé je, že každý, kdo se provinil, musí být potrestán. Samoz•ejmé je, že ti, kte•í kradli národní majetek, ti, kte•í podvád•li národ, podvád•li parlament, musí být po právu potrestáni. To je v•c národní hygieny. Ale to je n•co jiného než msta. Slepá msta. Já se domnívám, že bychom m•li v t•chto svobodných volbách, které máme p•ed sebou a po kterých jsme dlouhá desetiletí toužili, dát své hlasy lidem slušným, skromným, v•cným, nikoliv lidem, kte•í mají fanatické sv•tlo v o•ích. Ti lidé jsou podez•elí. Pom•rn• velká •ást našich národ• po válce a po únoru '48 podlehla fanatickému kouzlu komunistické ideologie. Já se domnívám, že nesmíme opakovat totéž a podlehnout fanatickému kouzlu antikomunismu. To by bylo jen totéž v bled•modrém. D•jiny by se op•t neblahým zp•sobem opakovaly.

Já vám neradím, abyste volili komunisty. Volte, koho chcete, ale prosím vás o jedno, p•edevším k t•m volbám p•ij•te. Nep•ijdete-li k nim, dáte automaticky hlas p•átel•m starých po•ádk•. A za druhé vás prosím – volte lidi skromné, v•cné, slušné, lidi, ke kterým máte d•v•ru. Nevolve k•iklouny. D•jiny by se zbyte•n• opakovaly. Podle mého mín•ní není podstatné, jakou vlajkou k•ikloun mává. Podstatné je, že k•i•í.

Je třeba diskutovat. Můj velký předchůdce Tomáš Garrigue Masaryk říkal: Demokracie je diskuse. Je třeba víc diskutovat. Na závěr bych, když už mluvím o volbách, snad měl říct, jaký si myslím, že potřebujeme parlament, a jakou si myslím, že potřebujeme vládu. Potřebujeme parlament důlný, parlament jako společenství lidí, kterým záleží na budoucnosti této země, kterým záleží na osudu našich dětí a vnuků, parlament lidí, kteří jsou tolerantní, schopní víc diskutovat a posléze se víc dohodnout, parlament pracovitý, rozvášněný, parlament nikoli žvanivý, ale kvalifikovaný diskutující. Na nás všech záleží, jaký budeme mít parlament v tomto rozhodujícím období našich dějin, v tom dvouletém období zásadního přechodu od totality k demokracii, v tomto dvouletém transformačním období, kdy budeme vlastně znovu budovat náš stát. Na tomto parlamentu záleží osud nás všech. Prosím, věnujte volbám svou pozornost a snažte se do parlamentu zvolit ty nejsprávnější lidi. Totéž platí o vládě. Potřebujeme vládu jako důlný tým osobností. Ty osobnosti mohou mít různé názory. Mohou se hádat, ale musí to být kvalifikovaná hádka, musí to být diskuse, nikoliv prestižní hádky a musí to být lidé, kterým jde o to, aby z té diskuse, z té hádky vzešel nějaký smysluplný závěr. Já věřím, že takový parlament zvolíme, věřím, že takovou vládu budeme mít, věřím, že už se nebude opakovat to, o čem jsem mluvil, že atmosféra národní jednoty, celkového souznění, společného zájmu o věci nadosobní nevymizí. Já věřím, že se to opět nerozptýlí do jakýchsi partek, šarvátek, vzájemného osočování, partikulárních zájmů, špinění jednoho druhým. Že se to všechno nerozpadne do takových osobních nebo skupinových mocenských zájmů. Já pevně věřím, že tentokrát se nám konečně povede vybudovat spravedlivý, prosperující, demokratický stát. Děkuji vám za pozornost.“

Též DVD příloha: „Zpravodajský servis OF v Liberci“.

Provolání Občanského fóra Hrádku nad Nisou, 7. prosince 1989.

1. Omluva

OF se omlouvá účastníkům shromáždění, které se uskutečnilo v Besedě dne 30. listopadu 1989 za jeho nedostojný průběh. Je vidět, že dialogu se budeme muset ještě učit.

2. Plakáty

Je doba, kdy v našem lidu se začíná objevovat na plakátech a letácích rozporně umístěných. Ale začaly se také objevovat plakáty a provolání hanobící a urážející. OF prosí všechny slušné lidi, aby byli nápomocni při jejich likvidaci. Držíme se hesla, které bylo mnohokrát vyřčeno: „Nejsme jako oni“.

3. Generální stávka

Jmenování nové federální vlády jejím předsedou panem Adamcem pobouřilo většinu lidí naší země. My, OF v Hrádku nad Nisou, jistě těžko můžeme posoudit odbornou způsobilost jednotlivých členů vlády. Ale poměr křesel 3:1 považujeme jako výsměch ke zrušení článku 4. naší ústavy o vedoucí úloze KSČ v naší zemi. Proto zastáváme názor, že nebude-li vláda pozměňena, je nutná generální stávka.

4. Jak dál

OF vyzývá všechny občany našeho města, aby se připojili k obrodnému procesu. Nemůžeme spoléhat na to, že za nás všechno vystávkují studenti a herci. Naše pomoc studentům a hercům nemůže ustrnout na tom, že s nimi vyslovíme souhlas a dodáme finanční podporu. OF v Hrádku nad Nisou proto navrhuje:

- a) Přehodnotit volby do ZV ROH. Volby, které proběhly byly podle stávajícího klíče nedemokratické. Nedopustit tak, aby docházelo k vyřizování osobních účtů.

- b) Požadovat na všech vedoucích pracovnících jasné politické stanovisko. Lidé bez názoru, nebo ti, kteří vyžívají na vývoj situace, nemají morální právo být na vedoucích místech.
- c) Zídit na všech institucích stávkové výbory, které by byly souasn mluvími OF. Uvdomme si, že mašinérie 300 000 funkcionář KS , kteří pivedli naši společnost do krize, ve které se nalézá, je stále ještě na svých místech. Proto vyslovujeme nedvěru tímto zkompromitovaným představitelům KS .
- d) Požadujeme zrušení ZO KS a SSM na závodech a institucích. Musí být vytvořeny stejné podmínky pro všechny politické strany.
- e) Žádáme zrušení Lidových milicí jako složky KS . Lidové milice nejsou placeny jen z peněz KS , ale z peněz nás všech. Je dáno vyhláškou, že refundace mezd členů LM (cvičení, školení apod.) jestliže nepřekroí délku třech měsíců v roce, jsou hrazeny z našich společných peněz. A teprve po překročení třech měsíců se na financování podílí KS .
- f) Dále doporučujeme zrušení útvarů kádrové práce. Domníváme se, že tyto instituce nemají v demokratické společnosti místo. Je to jen další důkaz „demokratického“ přístupu KS k lidem. Ptáme se k čemu měly sloužit tyto materiály. Odpověď necháváme na každém z vás. Proto doporučujeme pod dohledem stávkového výboru a ROH tyto materiály zapečetit a zničit. Žádáme všechny slušné lidi, aby finančními sbírkami podpořili stávkující studenty.

SOKA Liberec, fond Místský národní výbor Hrádek nad Nisou, Kronika města 1989-1990, s. 52-53.

Stanovisko Občanského fóra Jablonex k situaci na podniku a požadavky pro její řešení, 7. prosince 1989.

1. OF na Jablonexu konstatuje, že faktickou moc na podniku mají stále komunisté, protože většina vedoucích byli a jsou členy KSČ. Vzhledem k tomu, že byl zrušen 4. článek Ústavy o vedoucí úloze strany ve společnosti, je tento stav na podniku a existence ZO KSČ na podniku prakticky protiústavní.

- a) Žádáme, aby byla zrušena ZO KSČ na Jablonexu a taky aby skutečně přestala pracovat v rámci Jablonexu.

Dokud nebude tento protiústavní stav odstraněn, není záruka, že toho může být zneužito.

- b) Protože na Jablonexu není ani rada pracovního kolektivu, ani ZV ROH, který by se měl podpořít všech pracujících, je třeba zvýšená všelidová kontrola celého vedení podniku, jehož jednotliví členové jsou vázáni stranickou disciplínou a mohou pomocí hospodářského nátlaku prosazovat politické cíle KSČ, jak to činili dříve. Kontrola může být pro zážitek realizována tím, že každý zápis z porady vedení by měl být ověřen alespoň dvěma zástupci OF na Jablonexu a předsedou nově zvoleného ZV ROH a poté projde všemi útvary podniku jako oběžník.
- c) Žádáme, aby ZO KSČ na Jablonexu, v souladu s prohlášením vlády ČSSR o vstupu vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR a v souladu s odvoláním dosud platného „Poučení z krizového vývoje...“, než skončí svou činnost na Jablonexu, prohlásila prověrky z roku 1970 za nulitní.
- d) Žádáme, aby ZO KSČ na podniku rozpustila Lidové milice. Doporučíme, aby uvolněné prostory byly využity pro řešení dlouhodobého nedostatku skladových prostor na Jablonexu, dále doporučíme, aby nákladové vozy LM byly předány k dispozici dopravnímu oddělení podniku.

2. Vedení Jablonexu zrušilo kádrové porady. Vznikají otázky, jak budou odstraněny dopady dosavadní kádrové politiky?

- a) Požadujeme, aby nadále fungovalo jen personální oddělení, jehož vedoucím bude nestraník – odborník /sociolog, psycholog/, který by se účastnil porad vedení projednávajících personální otázky.
- b) Požadujeme urychlené napravení neklavších chyb dosavadního nomenklaturního systému kádrování, včetně obsazení míst v zahraničí. Při navrhování a schvalování pracovníků Jablonexu na výjezd do zahraničí byly porušeny platné předpisy a směrnice, např. o věkové hranici.
- c) Požadujeme provést zodpovědný průzkum obsazení vedoucích míst na Jablonexu, a to tak, aby základním hlediskem byla odbornost a pracovní výsledky jednotlivce bez ohledu na politickou příslušnost. Nadále by měla být všechna vedoucí místa obsazována na základě vnitropodnikového konkursního řízení, stejně i doporučení a schvalování kandidátů na výjezd do zahraničí.
- d) Požadujeme, aby dosud nashromážděné kádrové materiály byly neprodleně předány každé jednotlivé osobě, aby jich nemohlo nikdy v budoucnu být zneužito.

3. Požadujeme nové volby ZV ROH a to podle těchto zásad:

- volby jsou zásadně tajné a přímé
- zvolení jsou ti kandidáti, kteří získají nejvíce hlasů
- kandidáti nejsou navrhováni odstupujícími ZV, jejich návrh vychází z úad členstva

Podle těchto zásad požadujeme tento volební řád:

- počet členů ZV se nemění
- kandidátku ZV navrhuje členské schůze DV. Počet navržených kandidátů může být až dvojnásobný proti počtu, který DV přísluší podle poměrného zastoupení.
- volby jsou přímé a tajné
- zvolení jsou kandidáti s nejvíce hlasů

Odbory musí být apolitické, jejich hlavní funkce je hájit zájmy pracujících.

4. Jablonex se stal akciovou společností pro zahraniční obchod, i když o tom pracovníci nebyli dostatečně informováni. V první polovině roku se připravovaly volby rady pracovního kolektivu. Vzhledem k tomu, že v akciové společnosti neexistuje rada pracovního kolektivu, žádáme vedení podniku, aby navrhlo, jakým způsobem se budou podílet pracující na řízení podniku.
5. Vedoucí hospodářští pracovníci by měli předstoupit před pracující se svými
 - sociální programy
 - programy hospodářského rozvoje
 - návrhem organizačních změn.
6. Žádáme zrušit tzv. socialistickou soutěž. Plánované úkoly jsou vždy už samy o sobě tak napjaté, že je nesmyslné se zasazovat k vyšším výkonům, když samotný plán se plní na doraz. Navíc, naprostá většina bodů závazku stejně představuje činnosti, které je nutno vykonávat podle pracovní smlouvy, tudíž závazky jsou zcela formální.

V souladu se zrušením ústavního článku o marxismu-leninismu jako státní filosofii žádáme zrušení povinných témat pro nástánky a nejlépe zrušení nástanek vůbec. Tato forma agitace je snad vhodná pro pologramotné země třetího světa, ale zcela se míjí účinkem u nás, navíc k nim existuje určitá averze. Nástánky doporučíme pro aktuální zprávy

SOA Litoměřice. Fond OF Jablonex 1989–1990, Zápisy z jednání OF JBX a vedení a. s. Jablonex, evid. č. 1, inv. č. 6.